

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BAĞIMSIZLIĞINDAN GÜNÜMÜZE
MAKEDONYA (1991 – 2014)**

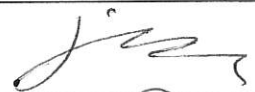
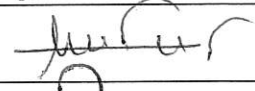

SHEJDA KJORBAYRAM

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ İBRAHİM KAMİL

EDİRNE, 2018

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Shejda KJORBAJRAM tarafından hazırlanan BAĞIMSIZLIĞINDAN GÜNÜMÜZE MAKEDONYA (1991-2014) konulu Yüksek Lisans tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 17 EYLÜL 2018 PAZARTESİ günü saat 11.⁰⁰ 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin KABUL EDİLMESİNE OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KAMİL (Danışman)	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Murat YORULMAZ	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Nesrin KENAR	kabul edilmesine	

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10212228
Yazar Adı / Soyadı	SHEJDA ALCHEV
T.C.Kimlik No	99382312276
Telefon	5417290935
E-Posta	seydakorbayram@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	BAĞIMSIZLIĞINDAN GÜNÜMÜZE MAKEDONYA (1991 - 2014)
Tezin Tercümesi	INDEPENDENCE DAY TO TODAY OF MACEDONIA (1991 - 2014)
Konu	Uluslararası İlişkiler = International Relations
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2018
Sayfa	153
Tez Danışmanları	DR. ÖĞR. ÜYESİ İBRAHİM KAMİL
Dizin Terimleri	Bağımsızlık=Independence
Önerilen Dizin Terimleri	Makedonya, Yugoslavya, Bağımsızlık, Türkiye, Macedonia, Yugoslavia, Turkey

18.09.2018

İmza:.....

Tezin Adı: Bağımsızlığından Günümüze Makedonya (1991 – 2014)

Hazırlayan: Shejda KJORBAYRAM

ÖZET

Bağımsızlık süreci ve bağımsız bir Makedonya Cumhuriyeti'nin kurulması bir devletin uluslararası tanınma mücadelesi olarak dünya tarihine geçmiştir. Makedon siyasi elitleri ve liderleri, YSFC'nin dağılmasını hazırlıksız karşılamış ve günümüze kadar bulunmuş olduğu durumun üstesinden gelmeye çalışmıştır. Makedonya'nın bağımsızlığa giden bu yolda, kendi bağımsız devletinin oluşmasını sağlamak için yasal, politik ve aynı zamanda tarihsel açıdan bakıldığında zorluklarla karşılaştığını görebiliriz.

Makedonya bağımsızlığı, 8 Eylül 1991 referandumuyla başlayıp ardından da bir iç konsolidasyon, komşu ve diğer ülkelerle yakın ilişki kurma çabaları ve bunu uluslararası tanınma süreci izledi. Makedonya Cumhuriyeti'nin diplomatik girişimleri, BM (eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti'nin geçici referansına kadar) üyeliği ile sonuçlandı.

Türkiye, bağımsızlığını ilan ettikten sonra Makedonya Cumhuriyeti'ni tanıyan ilk ülkelerden biridir ve ilk günden itibaren devleti uluslararası toplumun bir üyesi olma yolunda desteklemiştir. Coğrafi, tarihi ve kültürel değerleri paylaşan iki ülke geleneksel olarak iyi ilişkilere sahiptir. Makedon kökenli Türk vatandaşları ile Türk kökenli Makedon vatandaşlar, her alandaki işbirliği için çok sayıda anlaşma imzalamış olan iki ülkenin dostane ilişkilerini daha da güçlendirmiştir. Ortak bir sınırı olmamasına rağmen, Türkiye ve Makedonya komşu olarak kabul edilir ve siyasi ilişkileri ile iyi komşuluk ilişkileri tüm bölgeler için güzel bir örnektir.

Anahtar Sözcükler: Makedonya, Türkiye, Yugoslavya, Bağımsızlık.

Name of Thesis: Independence Day to Today of Macedonia (1991 – 2014)

Prepared by: Shejda KJORBAYRAM

ABSTRACT

Period of independence and establish of independent Republic of Macedonia of anew state's recognition passed into world history. The leaders and elite class of Macedonia were non prepared at splitting period of Social and Federal Republic of Yugoslavia and they have been up to this situation until today. At the independency period of Macedonia, Macedonia faced to many political, historical, and legal hurdles for its own independence.

Independence of Macedonia started on 8th September in 1991 with referendum and then continued with interior consolidation, relations with neighbors and other states and international recognition period follows this. The diplomatic initiatives resulted with the membership of Republic of Macedonia (until the temporary reference the former Yugoslav Republic of Macedonia - FYROM) in United Nations.

Turkey is the first country that recognized independence of Republic of Macedonia and Turkey has been supported Republic of Macedonia to be a member of international nations. These two countries traditional have good relations because both of them have familiar culture, geology and historical background. Macedonian origin Turkish citizens and Turkish origin Macedonian citizens entered inti many agreements at many different sections and those agreements made their relations more powerful than before. Ever there is no common frontier between Turkey and Macedonia, these two country known as neighbors country and they are a good example of neighbor relations for other neighbors countries with their own political relations.

Key Words: Macedonia, Turkey, Yugoslavia, Independence.

ÖNSÖZ

Bir toprak, gelenek, etnik bir organizma ve sosyal bir örgüt olarak, tarihsel sahnede uzun ve adaletsiz bir dönem geçirmek zorunda kalan Makedonya, 20. yüzyılın ortalarında kendi devlet ve dilinin ayrıcalıklarını elde ederek, Balkanlar'ın merkezinde bulunan Avrupa profili bir millet oluşturmuştur. Tarihte ilk defa, Makedon halkı devletin kurulmasıyla özgürlük kazanmıştır. Bu tez çalışmasında Makedonya'nın siyasi, ekonomik ve diplomatik ilişkilerinin etkileri, tarihsel ve gelişim süreçleri, Türkiye ile olan ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmada, sunduğum bu bilgilerin doğruluğunu sağlayabilmek için dikkatli okuma ve değerlendirme yapılmıştır.

Konu araştırılması yapılırken Türkçe ve Makedonca yayınlanmış kaynaklardan istifade edilmiştir. Makedonca yayınlanan kitaplardan çeviri yapılarak değiştirilmeden alıntı yapılmıştır. Araştırma süresince karşılaşılan sıkıntıların başında bu konuda yeteri kadar Türkçe kaynak bulunamaması olmuştur.

Makedon gazete ve dergi yayınları büyük ölçüde taranmıştır. İnternet sitelerinde yayınlanan raporlar, güncel siyasal gelişmeler ve yayınlanmamış tezler kullanılmıştır. Kaynağı net olmayan bilgilere yer verilmemiştir. Konu ile ilgili, Makedonya Merkez kütüphanesi, Kliment Ohridski Üniversitesi kütüphanesi, SouthEast European University kütüphanesi ve İstanbul Beyazıt Devlet kütüphanesinde katalog taraması yapılarak ilgili kitap ve makalelere ulaşılmıştır. Makedonya Devlet Arşivinden de yararlanılmıştır.

Öncelikle tez çalışma konusunun belirlenmesinde, planlanmasında ve düzenlenmesinde, kullanacağım Makedon kaynaklarının akademik açıdan farklılık yaratacağına inanan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KAMİL'e teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmamın araştırılmasında bana sağlamış oldukları kaynaklar, kitap ve makaleler için Güneydoğu Avrupa Üniversitesi (SEEU) hocalarıma da minnetimi belirtmek isterim. Ayrıca tez çalışma sürecinde bana her türlü maddi ve manevi desteği sağlayan eşim ve aileme sonsuz teşekkürler.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
1. MAKEDONYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER	
1.1. Makedonya Bölgesi	5
1.2. Jeostratejik Konumu	6
1.3. Eğitim	8
1.4. Ekonomik Durumu	10
1.4.1. İstihdam ve İşsizlik	15
1.4.2. Sosyal Koruma	18
2. MAKEDONYA'NIN BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ	
2.1. Makedonya'nın Tarihi	21
2.1.1. 1974 Anayasası ve YSFC'nin Dönüşümü	23
2.1.2. Tito'nun Ölümü ve İç Kargaşa	26

2.1.3. YSFC'nin Dağılması ve Makedonya'nın Federasyondan Ayrılması	28
2.1.4. Egemenlik Deklarasyonu ve Bağımsızlık Bildirgesi	30
2.1.5. 8 Eylül 1991 Referandumu	33
2.2. Makedonya'nın Siyasal Yapısı	36
2.2.1. Siyasi Çoğulculuk Süreci	37
2.2.1.1. İlk Cumhurbaşkanı	40
2.2.1.2. Seçim Sistemi	42
2.2.2. Anayasa'nın Kabulü	45
2.2.3. Uluslararası Alanda Tanınma Mücadelesi	48
3. BAĞIMSIZLIĞIN'DAN SONRA İÇ VE DIŞ POLİTİKALAR	
3.1. Makedonya'da İç İlişkiler ve Diplomasi	52
3.1.1. Ulusal kimlik, İç ve Bölgesel İstikrar	56
3.1.2. Makedonya'daki Ulusal ve Etnik Azınlıklar	58
3.1.3. Makedonya'da Yaşanan 2001 Krizi	61
3.1.3.1. Ohri Çerçeve Anlaşması	62
3.1.3.2. Ohri Çerçeve Anlaşmasının Uygulanması	66
3.1.4. Makedonya Cumhuriyeti'nde Siyasal Partiler	69

3.1.4.1. Türk Partilerinin Kurulması	73
3.1.4.2. Türk Demokratik Partisi	73
3.1.4.3. Türk Hareket Partisi	78
3.1.4.4. Türk Milli Birlik Hareketi	79
3.2. Makedonya'da Dış Politika ve Diplomasi	81
3.2.1. Makedonya'nın Üyeliği, Komşuluk İlişkileri ve Bölgesel İşbirliği	83
3.2.1.1. BM Üyeliği	84
3.2.1.2. Makedonya ve NATO	87
3.2.1.3. Makedonya Cumhuriyeti'nin AB Entegrasyonu	90
3.2.1.4. Makedonya ve Yunanistan'nın İsim Anlaşmazlığı ve Ambargo Uygulanması	93
3.2.1.5. Makedonya ve Bulgaristan Arasındaki İlişkiler	97
3.2.1.6. Makedonya - Arnavutluk Arasındaki İlişkiler	100
3.2.1.7. Makedonya ve Sırbistan Arasındaki İlişkiler	103
3.2.1.8. Makedonya ve Kosova Arasındaki İlişkiler	107
3.2.1.9. Makedonya'nın AGİT'e Üyeliği	110

4. MAKEDONYA - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	
4.1. Bağımsız Makedonya ve Türkiye İlişkileri	112
4.2. Makedonya ve Türkiye Arasındaki Diplomatik İlişkiler	113
4.3. Makedonya ve Türkiye'nin Ekonomik ve Ticari İlişkiler	117
4.4. Makedonya ve Türkiye arasındaki Sosyal Güvenlik ve Kültürel İlişkiler	124
SONUÇ	128
KAYNAKÇA	132
EKLER	144

KISALTMALAR

AB - Avrupa Birliği

ABD - Amerika Birleşik Devletleri

AGİT - Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AK - Avrupa Komisyonu

ASNOM – Antifashistichko sobranie na narodnoto osloboduvanje na Makedonija
(Makedonya Ulusal Kurtuluşunun Anti-Faşist Meclisi)

AT - Avrupa Topluluğu

BDİ – Bashkimi Demokratik per İntegrim (Demokratik Bütünleşme Birliği)

BM - Birleşmiş Milletler

BSK - Belediye Seçim Komisyonu

DDP - Demokratik Dönüşüm Partisi

DEİK - Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

DKB – Diplomatik Konsolosluk Bürosu

DKT - Diplomatik ve Konsolosluk Temsilcilikleri

DSK - Devlet Seçim Komisyonu

DTB - Demokratik Türkler Birliği

FAO – Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)

FYROM - Former Yugoslavian Republic of Macedonia (Eski Yugoslavya Makedonya
Cumhuriyeti)

GDA - Güney Doğu Avrupa

ILO - İnternational Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)

IMF - İnternational Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

IOM - İnternational Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)

KFOR - Kosova Force (Kosova Gücü)

KHO - Kurtuluş Halk Ordusu

LP - Liberal Parti

LDP - Liberal Demokrat Parti

M.C. - Makedonya Cumhuriyeti

MKB - Makedonya Komünistleri Birliği

MSC - Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti

- NATO - North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
- OÇA - Ohri Çerçeve Anlaşması
- PDP - Partijata za Demokratski Prosperitet (Demokratik Refah Partisi)
- PDSH - Partia Demokratike Shqiptare (Arnavut Demokrat Partisi)
- SDSM - Socijal Demokratski Sojuz na Makedonija (Makedonya Sosyal Demokrat Birliği)
- TBMM - Türkiye Büyük Millet Meclisi
- T.C. - Türkiye Cumhuriyeti
- TDP - Türk Demokratik Partisi
- TİKA: Türkiye İşbirliği ve Koordinasyonu Ajansı Başkanlığı
- TK - Tahkim Komisyonu
- TOBB - Ticaret Odalar ve Borsalar Birliği
- UÇK – Ushtria Çlirimtare e Kosoves (Kosova Kurtuluş Ordusu)
- UKH - Ulusal Kurtuluş Hükümeti
- UNAIDS – United Nations Programme on HIV/AIDS (Birleşmiş Milletler HIV/AIDS Programı)
- UNDP – United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
- UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
- UNHCR - United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
- UNICEF - United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
- UNMIK - United Nations Mission in Kosovo (Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu)
- UNPREDEP - United Nations Preventive Deployment Forces (Birleşmiş Milletler Önleyici Barış Gücü Kuvvetleri)
- UNPROFOR - United Nations Protection Force (Birleşmiş Milletler Koruma Gücü)
- YHO - Yugoslavya Halk Ordusu
- YKB - Yugoslavya Komünistler Birliği

YSFC - Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti

VMRO-DPMNE – Vnatreshna Makedonska Revolusionerna Organizacija –
Demokratska Partija za Makedonsko Nasionalno Edinstvo (İç Makedon Devrimci
Örgütü - Makedonya'nın Ulusal Birliği Demokratik Partisi)

VMRO-Vistinska (Gerçek Makedon Reformu)

WB – World Bank (Dünya Bankası)

WHO – World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

GİRİŞ

Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlık süreci, Makedon tarihinin çok önemli bir parçası olmuştur. Makedon halkının bağımsız bir devlete yönelik girişimleri ve istekleri nihayet 20. yüzyılın sonlarına doğru gerçek olmuştur. Eski Yugoslavya topraklarında 80'lerin sonlarında ve 20. yüzyılın 90'lı yıllarında gerçekleşen olaylar, Makedon devleti ve Makedon halkı üzerinde güçlü bir etki yaratmıştır. YSFC'nin ortak devletinin ayrılmaz bir parçası olarak görülsede neredeyse 50 yıl sonra kendi bağımsızlığını kurma yolunda ilerlemiştir.

Makedonya, Yugoslavya'nın dağılması sürecinde herhangi bir silahlı çatışma yaşanmadan bağımsızlığını ilan etmesine rağmen, gerek siyasi ve toplumsal iç yapısından gerekse sınır komşuları ile yaşadığı sorunlardan dolayı potansiyel bir kriz merkezi haline gelmiştir. Bosna-Hersek'te ve Kosova'da yaşanan savaşların Makedonya'ya da sıçrama ihtimali, bir Balkan Savaşı senaryosunun ortaya atılması uluslararası toplumu endişelendirmiştir.

Eski Yugoslavya'dan çatışma olmadan ayrılan tek ülke olan Makedonya, bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından itibaren iç ve dış politikasını çok hassas dengeler üzerine oturtmuştur. Karmaşık bir etnik yapıya sahip olan Makedonya, adını, kimliğini ve ayrı bir ulus olduğunu tanımayan komşu ülkelerle çevriliymiş. M.C.'nin uluslararası tanınma sürecinde Makedon sorunu geniş kamuoyunun yanı sıra AT ve BM ülkelerinin dikkatini çekmiştir. M.C., Yunanistan'ın tarihi ve anayasal adı altında tanınamasıyla karşı karşıya kalmıştır. Avrupa'nın bu kısmı barış ve istikrarı tehdit eden Balkanlar'ın bu anlaşmazlık ilişkileri ciddi biçimde diğer ülkeleri rahatsız etmiştir.

Makedonya'nın dış politikası da Bulgaristan, Yunanistan ve Arnavutluk gibi komşularıyla arasında bulunan Makedon azınlık sorunlarıyla şekillenmiştir. Özellikle Arnavutların ayaklanması ülkede sorun olmaya başlamıştır. Arnavutlar kurucu unsur olmadıklarından dolayı ülkenin kuruluşundan itibaren sorun çıkarmaktadırlar ve

Arnavutluk ile birleşmek istemeleri de bu konuya ek olmuştur. 2001 Ohri anlaşmasına göre Makedonya içerisinde yeni bir anayasa oluşturulmuş ve Makedonya içerisinde yaşayan Arnavutluklara kurucu unsur statüsü verilmiştir.

Bu çalışmada, ülkenin bağımsızlığının sonraki süreçte yaşanan olaylar, ülkenin siyasi yapısı ve siyasi aktörleri ile beraber, siyaseti doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen siyasi unsurlar, sosyal yapısı, komşu ülkelerle olan sorunların ve bu sorunların getirdiği olaylar, anlaşmalar diplomatik ilişkiler hakkında bilgiler yer almaktadır. Bağımsızlık sonrasında Makedonya, özellikle Yunanistan ile isim konusunda yaşadığı sorunlar ülkenin iç siyasetine tesir eden en önemli meselelerden biri olmuştur. Makedon halkının bu toprak üzerindeki kökeni, özellikle de Yunan-Makedon ilişkileri üzerinde duruluyor. Bu anlaşmazlığın özü açıkça ifade edilecektir. Bununla birlikte Makedon ve Arnavutlar ile yaşanan etnik mücadelenin de üstünde durulacaktır.

Bu çalışmada, bağımsızlığını elde eden Makedonya'nın siyasal yapısı, rejimi, ekonomik gelişimi, taraf olduğu ikili ve çok taraflı anlaşmalar, ülkede bulunan azınlıklar ve bunların hakları, uluslararası örgütlere üyeliği, dış politika yaklaşımları, komşu devletleri ile olan sorunları, Türkiye ve Makedonya ilişkileri gibi konuları bilim dünyasına kazandırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca, Makedonya'daki güncel siyasetin ülkemizde daha iyi anlaşılmasına ve bu ülkeye ilişkin yürütülecek çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Makedonya'nın Bağımsızlığından itibaren 23 yıllık bir süreçte Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Arnavutluk, Kosova ile dış ilişkilerde izlediği politika, ayrıca Türkiye ve Makedonya arasındaki diplomatik, ekonomik, kültürel ilişkileri günümüze kadar nasıl geliştiği hipotezine yanıt aranacaktır. Makedonya'nın Bağımsızlığı ilan etmesi Yunanistan'ı neden tedirgin etmiştir? Makedonya Cumhuriyeti'nin bu adla tanınmasına karşı çıkmadaki amacı ne? Bulgaristan, Makedonca dilinin Bulgarca'nın değişik bir lehçesi olduğunu günümüzde de hala savunmaya devam ediyor mudur? 2001 yılında imzalanan Ohri Çerçeve Anlaşması siyasi ve sosyal alanda etkili olmuş mudur? Makedon ve Sırp Ortodoks kiliseleri arasındaki ayrılık iki devlet arasında ciddi bir sorun teşkil ediyor mu ?

Makedonya bağımsızlık sürecinde Türkiye'nin desteğini alabilmiş midir? Makedonya-Türkiye arasındaki ilişkiler nasıl gelişmiştir? Türkiye ve Makedonya arasındaki dosthane ilişkilerinin günümüze kadar devam etmesi neye dayanıyor? Makedonya'nın gerçekten Türkiye'nin desteğine ihtiyacı var mıdır?

Yukarıdaki soruların cevaplarının aranacağı bu çalışmada neden sonuç ilişkileri kurularak ulaşılmak istenen hipoteze adım adım gidilecektir. Bu soruların irdelenmesinin altındaki önem 1991 yılından bu yana Makedonya siyasetinin genel görünümünün geniş bir perspektifle sunulması hedeflenmektedir.

Bu çalışmada yukarıda ortaya konulan hipotezin çözümlenmesi için aşağıda bulunan yol haritası izlenecektir:

Birinci bölümde; Makedonya hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Ülkenin bölgesi, jeostratejik konumu, eğitimi ve ekonomik durumu açıklanmaya çalışılacaktır.

İkinci bölümde; Bağımsız bir devlet yaratılışının ilk dönemindeki tarihsel gerçekler ve gelişmeler analiz edilecektir. Tarihi, Anayasası, iç kargaşa, YSFC'nin dağılması, egemenlik ve bağımsızlık bildirgesi, ülkenin bağımsız olma hayalinin gerçekleştiği 8 Eylül referandumunu detaylı bir şekilde anlatılacaktır. Makedonya'nın referandumdan sonra devlet olma yolunda attığı ilk adımlar olan seçimlerin yapılması, Hükümet, Cumhurbaşkanlığı gibi temel organların kurulması, ilk anayasanın oluşturulması konusu ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde; Makedonya'nın bağımsızlığından sonra iç ve dış siyaset sahnesindeki gelişmelere yer verilecek. Ulusal ve etnik azınlıklar, yaşanan krizler, Ohri Çerçeve anlaşması, Makedonya'daki siyasi partiler, ayrıca Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Arnavutluk ve Kosova ile olan diplomatik ilişkiler ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Yunanistan'ın Makedonya'ya yönelik politikaları, Bulgaristan ve Sırbistan'nın Makedonya bağımsızlığının ilanından sonraki tutumları incelenecektir. Arnavutluk, Kosova ve Makedonya arasındaki azınlık sorunları ele alınacaktır.

Dördüncü bölümde; Türkiye – Makedonya ilişkileri, Makedonya'nın bağımsızlığını kazanmasında Türkiye'nin rolü, Türkiye ve Makedonya arasındaki diplomatik ilişkileri, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari yatırımlar ele alınacaktır. Bu bölümde konu ile ilgili akademik araştırmaların azlığı, Makedonya'daki gelişmelerden bilgisiz kalınmasına sebep olmuştur. Eksik kalmış olan bu bilgiler kısmen de olsa tamamlanmaya çalışılacaktır.

Sonuç bölümünde; Makedonya'nın bağımsızlığından günümüze yürüttüğü dış politikası üstünde durulacaktır. Bu analiz doğrultusunda elde edilen sonuçlar çalışmanın hipotezini açıklayacaktır. Makedonya'nın bağımsızlığından günümüze kadar geçen bu sürecin analitik olarak incelenmesi, devletin şu anki konumu içinde iki ülke ilişkilerinin olumlu veya olumsuz yansımaları belirlenecektir.

1. MAKEDONYA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Makedonya Bölgesi

Makedonya, Balkan Yarımadası'nın orta kesiminde bulunan toplam 25.713 km²'lik alanı kaplar ve Avrupa'da nispeten küçük ülkeler grubuna aittir. M.C.'nin Kuzey'deki sınırları Kosova ve Sırbistan, Doğu'da Bulgaristan, Güney sınırında Yunanistan ve Batı'da Arnavutluk ile, toplam sınır uzunluğu 896 km, 835 km kara ile, 14 km nehir ve 47 km göl sınırı bulunmaktadır.¹ M.C. topraklarında Modern jeolojik evrimi dört tektonik bölgelerin farklılaşmasıyla sonuçlandı: Vardar Zonu, Pelagoniya, Batı Makedonya bölgesi ve Sırp-Makedon. Merkezi bir eksen olarak ayarlanmış Vardar zonu, Kuzey-Güney Belgrad'dan Selanik Körfez yönünü ve Makedonya'da Vardar Nehri vadisini işgal eder. Doğuda Vardar Bölgesi arasında yer alan Pelagoniya horst-antiklinoriumse, Batı ve Kuzeybatı Makedonya bölgesi, bölgesel ayrılır ve derin faylar gelmektedir.

Ülkede rölyef yapısı oldukça gelişmiştir ve çeşitli rölyef şekilleri ile karakterize edilmiştir. Bunlar dağlar, tepeler, yaylalar, vadiler, nehir vadileri ve diğer küçük rölyef şekillerinden oluşmuştur. Bölge, Şar ve Rodop Dağ Bölgesi olmak üzere iki coğrafi bölgeden oluşmuştur. Alan çoğu yaklaşık %79 dağlık arazi olup, bunların 2.000 metrenin üzerinde 45 dağ zirveleri, ve en yüksek noktası 2764 m ile Korab'tır.²

Makedonya'daki Dağlar kendi yüksekliğine göre üç gruba aittir: Yüksek dağlar; Korab (Büyük Korab 2764 m), Şar Dağı (Tito Tepesi veya Büyük Türk, 2748 m), Pelister (Pelister 2601 m), Yakupitsa (Selanik Bölümü, 2540 m) ve Nice veya Kaymakçalan (Kaymakçalan, 2520 m) gibi Bistra, Stogovo, Yablanica, Galiçya, Kojuf, Osogovo Dağı. Orta yüksek; Plakenska ve Ilinska Dağı, Vlaina, Ilio Dağları, Kuru Dağ, Kozyak, Karaorman, Alman, Buşeva Dağı, Plaçkovica, Babuna, Ograjden, Seleçka Dağı, Üsküp Karadağ, Dren, Golak, Bukovik vs. Alçak dağlar; Susuz, Serta, Klepa, Gradeşka Dağı, Plauş, Simrdeş, Mangovica, Gradiştanska Dağı, vs.

¹ M.C. Emlak Kadastro Ajansı, Üsküp 2014 <http://www.katastar.gov.mk> (Erişim Tarihi: 10-09-2014)

² Makedonya Devlet İstatistik Ofisi, *Makedonya Devlet İstatistik Ofisi*, Üsküp 2014 s.12

Makedonya'da iklim heterojendir ve değişik bölgelerinde büyük farklılık göstermiştir. Genel olarak iklim saf halde etkiler ama nispeten küçük bir alanda büyük iklimsel değişiklikler oluşmuştur. Makedonya'nın etkisi altında olan iki bölgeyi iklimler: Akdeniz, ılıman karasal ve yerel dağ iklimi, bu dağlıktan oluşmuştur. Avrupa kıtasının üzerindeki etkisi, Doğu ve Kuzey tarafında hissedilir, Güney'de Akdeniz (Ege Denizi) ve Batı (Adriyatik Denizi) tarafında etkisinin çok daha az olduğu görülmüştür.

Makedonya'da yağış çoğunlukla kış döneminde olmuştur. Makedonya'da iklimin önemli bir özelliği, genellikle 30 gün boyunca süren kuru dönemler olmuş, bazı yıllarda kuru dönemlerde 80 gün sürmüştür.

M.C.'nde yeraltı su kaynakları, yaylar, akan sular, dere ve nehirler, doğal göl ve rezervleri gibi suyun farklı kaynakları görünmüştür. M.C.'nin toplam su kaynakları 26 milyar m³ olarak tahmin edilmiştir. Bu değerlere göre, Makedonya suyla orta gelirli ülkelerle kategorize edilmiştir. Farklı bileşimin bir sonucu olarak, kabartma yapısı ve iklimsel özelliği ile M.C.'nde su kaynakları dengesiz dağıtılmıştır. Makedonya'nın kaynaklar açısından zengin olduğu düşünölmüştür.

Makedonya'da nehirler üç havzalara aittir: Ege, Adriyatik ve Karadeniz. Ege nehir havzası Makedonya'da en büyük ve 22.319 km² veya toplam topraklarının % 87'lik bir alanını kaplamaktadır. Makedonya'da yaklaşık 500 km² yani % 2 toplam alana sahip yaklaşık 160 göl vardır. Bunlardan, 50 doğal ve kalan 111 yapaydır. Makedonya'nın üç tektonik gölleri vardır: Ohri, Prespa ve Doyran'dır.³(EK-1)

1.2. Jeostratejik Konumu

2002 yılında beyan edilen etnisite sayımına ilişkin veriler, nüfusun % 64.18'i kendilerini Makedon olarak tanımlamış, Arnavutlar olarak % 25.17, Türkler % 3.95, Romanlar olarak % 2.66, Sırlar % 1.78, Boşnaklar % 0.84, Ulahlar % 0.48, ve % 0.4 diğerleri. Nüfusun% 64'ü Hıristiyan (% 0.5 Katolik) ve % 36 Müslüman'dır. M.C.'nin resmi dili Makedonca'dır.

³ Çevre Bakanlığı ve Fiziksel Planlama, *Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı (Taslağı)* (Nacionalna strategija za biološka raznovidnost i akcionen plan), Ekim 2014, Üsküp, s.14-18

Arnavutlar % 25 üzerinde yaşayan bölgelerde, iki dillilik ilan etmiştir.⁴ 30.06.2014 yılından itibaren tahminlere göre Makedonya’da 2.067.471 nüfus yaşıyor, 2002 yılına göre % 2.2 artmıştır. Kentsel nüfus ağırlıklı olarak başkent Üsküp’te (yaklaşık % 30) yoğunlaşmıştır. 2002 yılında ortalama nüfus yoğunluğu km² başına 81 kişi, 2012 yılında km² başına 2 kişilik (83 olup) artmıştır.⁵ En sakin bölgeleri Vardar ve Pelagoniya iken, nüfus yoğunluğu olan Üsküp’te (km² başına 319.336 nüfus) ve Polog bölgesinde (km² başına 126.131 nüfus) görülmüştür. Üsküp bölgesi iç ve dış göç olarak, pozitif bir göç dengesi göstermiştir.

Artan nüfus yoğunluğu, özellikle yerel düzeydeki biyolojik çeşitlilik, doğal çevre üzerindeki baskıyı artırmıştır. Pelagoniya, Doğu ve Vardar, bu üç bölgeler olumsuz bir artış göstermiştir. Genellikle kırsal alanlardan kentsel alanlara (özellikle şehir ve küçük kasabalarda) nüfusta göç olmuştur. Ayrıca, dış göçlerde istikrarlı bir artış görülmüştür. 2014 yılında ülke içinde 8260 kişi ikamet yerini değiştirmiştir.

Tablo 1. Makedonya Cumhuriyeti’nin 1948-2013 dönemin yıl sayımına göre nüfusu

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın	İkamet edenlerin sayısı
1948	1152986	584002	568984	44,8
1961	1406003	710074	695929	54,7
1971	1647308	834692	812616	64,1
1981	1909136	968143	940993	74,2
1994	1945932	974255	971677	76
2003	2029892	1018660	1011232	78,7
2013	2065769	1034841	1030528	82,2

⁴ Makedonya Devlet İstatistik Ofisi, *Makedonya Cumhuriyeti İstatistik Yıllığı*, Üsküp, 2014 s.33

⁵ Burada 2002 - 2014 yılında Nüfus, Hane ve Konutların Sayımı, yıl ortasında (30 Haziran) yapılan nüfus sayımının verileri kullanılmıştır.

Yaşa göre nüfus yapısı, gelişimi etkileyen, nüfusun en önemli yönlerinden biridir. Makedonya Cumhuriyeti'nde nüfusun yaş yapısında önemli değişiklikler görülmüştür. Yani Makedon nüfusu giderek yaşlanmıştır.⁶

1994 yılında nüfusun payı 0-14 yaş arası % 33.2, 2004 - 2014 döneminde, toplam genç nüfusun payı (0-14 yaş) % 20.0 iken % 16.8 düşmüştür, yaşlı nüfus payı ise (65 ve üzeri) % 10.9'den % 12.7'e yükselmiştir. Yaş yapısı bakımından, Makedon nüfusunda yaşlanma görülmüştür.⁷ Nüfusun azalması - nüfusun yaş yapısı, doğrudan nüfusun üreme kapasitesini etkiler, ne olursa olsun doğurganlık hızının değeri, doğum fırsatını azaltmıştır. Nüfusun yaşlanması nüfusun ölüm oranını etkilemiştir. Yani yaşlı nüfusun sayısı arttıkça, potansiyel ölümlerin sayısı da artmıştır.

1.3. Eğitim

Eğitim, öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla organize ve sürekli iletişim anlamına gelir. İlk, orta ve yüksek öğrenim, sosyal içerme ile uyum ve adem-i merkeziyetçilik gibi, M.C.'nin reformlarında kilit öncelikler kalite olarak belirlenmiştir. Ülkedeki ilköğretim ve ortaöğretim okullarındaki çalışmalar her yıl iki koşulda yapılmıştır: Başlangıç ve her yıl sonu. Yüksek öğrenim ve araştırma ölçümü yıllık bazda yapılmıştır.

Makedonya'da ilköğretim, genel eğitimin kazanılmasını amaçlayan, hazırlık, ileri eğitim ve öğretim için ücretsizmiş. Ülkede, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin yetiştirme ve eğitimi, "normal sınıflardaki" gibi özel kurumlar ve okullar, akranları ile normal okullarda özel sınıflar halinde organize edilmiştir. İlköğretim kanunu, normal sınıflara katılmayı ve özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere bir fırsat sağlamıştır. Ortaöğretim bilgi edinme, iş ve ileri eğitim için becerilerini geliştirmelerine olanak sağlamıştır. Ortaöğretim, ortaöğretim kanunu, lise, mesleki, sanat ve engelli öğrenciler için özel eğitim, plan ve programlar yoluyla gerçekleştirilmiştir.

⁶ M.C. Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı, *M.C. Nüfus Kalkınma Stratejisi 2008 – 2015*, Şubat 2008,s.6

⁷ Makedonya Devlet İstatistik Ofisi, *Makedonya rakamları 2014*, s.12

Makedonya’da, ilköğretim ve ortaöğretim zorunlu hale gelmiştir. Buna göre devlet, eğitimi daha yüksek bir seviyeye yükseltmek istediğinden, İlköğretim Eğitim Kanunu’nun (“M.C. Resmi Gazetesi” No: 51/2007), Makedonya’da 2007/2008 ilköğretim, son 9 yılda ve yapılan değişiklikler uyarınca, 6 yaşından itibaren tüm çocuklar için zorunlu olmuştur. Zorunlu ortaöğretim tanıtımıyla kapsayıcı eğitim ve kapsayıcı okullar düzenli eğitimde öğrenci sayısını arttırmak için gerekli olmuştur. Geçmişte ülkede yaşanan düşük büyüme, okul çağındaki çocukların sayısında kaçınılmaz bir azalmaya yol açmıştır.⁸

Makedonya’da eşit yaklaşım ve çeşitli şekillerde modern eğilimler ve çocuk gelişimi alanındaki en son bilimsel bulgulara göre tasarlanmış programlar ile okul öncesi çocukların daha fazla kapsama alanı sağlamak amacıyla 2014 yılında okul öncesi eğitim ve öğretim için ulusal bir program geliştirilmiştir. Eğitim sürecini tamamladıktan sonra becerilerini geliştirmek için işverenlerle pratik eğitimin uygulanması hazırlanmıştır.

AB öncelikleri doğrultusunda ülkeninde önceliklerinden biri olan eğitim, yetişkin eğitimi ve yaşam boyu öğrenmek için bir yasal ve kurumsal çerçeve düzenlenmiştir. Bu herkes ve tüm yaş grupları için uygun eğitim düzeyi edinilmesini sağlayan ve kazanılmış bilgi, beceri ve yeterlilikler, sosyal ihtiyaçlar ve işgücü piyasasının gereklerine uygun olmakmış.

Yükseköğretim Kanununda değişiklikler öğretim kalitesini yükseltmek ve araştırmaları artırmak için yapılmıştır. Hazırlanan ulusal çerçeve ile Avrupa yeterlilik çerçevesi, niteliklerin elde edilmesi, kullanımı ve uyum biçimini düzenlemiştir. Bu eğitim ve işgücü piyasası ve işverenler tarafından yükseköğrenim ile mezunlarının bilgi, beceri ve yeterliliklerin daha iyi anlaşılması arasında bir bağlantı sağlamıştır. Bölgesel dağılımda devlet tarafından finanse edilen, yükseköğrenime artan erişim ve ülke genelinde pek çok kentte yeni yükseköğretim kurumlarının açılmasını sağlamıştır.

Eğitimde yapılan reformlara rağmen, eğitimin kalitesi; Yükseköğretimde araştırma ve geliştirme; işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre yetersiz uyum programları,

⁸ <http://www.stat.gov.mk/pdf/2010/2.1.10.10.pdf> (Erişim Tarihi: 24-09-2014)

müfredatların oluşturulması ile sosyal ortakların katılımını artırmak; ilköğretim ve ortaöğretimden erken ayrılma; hayat boyu öğrenmenin temsil düzeyinin düşük olması; ilköğretim ve orta öğretim için geliştirilen eksik yeterlilikler çerçevesi ve az gelişmiş meslekler için standartlar, ülkede bir sorun olmaya devam etmiştir.⁹

1.4. Ekonomik Durumu

Bir devletin gelişmişlik derecesi (veya seviyesi) tarafından çeşitli göstergelerle ölçülüp ülkeyi geliştirdiğini ifade eder. Dünyanın çeşitli ülkelerinde farklı gelişme düzeylerine sahip tarihsel, kültürel ve politik olmak üzere birçok faktör tarafından şartlandırılmıştır. Bir ülkenin ekonomik açıdan nispeten bağımsız olabilmesi için büyük bir ekonomi veya büyük doğal kaynaklar olmalıdır - petrol, gaz vs. gibi.

Ülke 1991 yılında bağımsızlığını kazandığında ekonomik reformları yürütmek için yeni bir yol izlemiştir. 1991’de Makedonya siyasi bağımsızlığını kazandı, ancak çeşitli açılardan ekonomik olarak bağımlı kalmıştır.

Ülkede kuşaklar arası bir konsensus de dâhil olmak üzere genel bir “ekonomik” kırmızı çizgi çizmeye ihtiyacı varmış. Küçük bir ülke olarak, açık ekonomiye sahip olmak, mal ve hizmetleri ithal etmek ve ihraç etmek için gerekmiştir. Makedonya, en büyük ticaret ortağı olan AB ekonomisindeki gelişmelere bağımlıdır ve sürekli yeni pazarlar bulmaya çalışmıştır.¹⁰

1990’lı yıllarda Slovenya, Hırvatistan ve Sırbistan’ın ortak parasal sisteme girmesinden kaynaklanan yüksek enflasyon, parasal bağımsızlık sürecinin hızlanması için temel neden olmuştur. Ülkenin parasal bağımsızlığı için hazırlıklar, dolayısıyla parasal finans alanında devletin egemenliğini belirleyen, bağımsızlık ilanı ve 1991’deki Makedonya Anayasası’nın kabulünden hemen sonra, M.C. Hükümeti ile hazırlıklar ilk başta gizlilik içinde başlamıştır. 19 Aralık 1991’de hiperenflasyonla karşı karşıya kalan Nikola Klusev Hükümeti, Makedonya Ulusal Bankası’na ödeme aracı olarak değerli tahvillerin bastırılması ve dağıtımını sürecini organize etme yetkisi vermiştir.

⁹ M.C. Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı, *Eğitim Geliştirme Ulusal Programı*, Makedonya 2015, s. 23

¹⁰ <http://www.dw.com/mk/архива-независна-македонија/a-17907451> (Erişim Tarihi: 18-11-2014)

Kısa süre sonra, Başbakan Nikola Klusev Kabine’de 1992 yılının ilk günlerinde ülkenin parasal bağımsızlığını hızlandırma kararı alınmıştır. İçinde bulunduğu grup: Akademisyen - Ksente Bogoev, Maliye Bakanı - Metodija Toshevski, Vali - Borko Stanoevski, Vali Yardımcısı - Tome Nenovski ve Ljube Trpeski, parasal bağımsızlık hazırlıklarını kısa süre hazırlamakla görevlendirilmiştir.

Hepsi, Makedon para biriminin piyasaya sürülmesinin tek doğru çözüm olduğu konusunda açık bir görüşe sahipmiş. Bununla birlikte, para basma deneyiminin ve Yugoslav Halk Ordusu’nun varlığının yanı sıra, o zaman Kljusev Hükümeti, süreci etkileyen diğer zorluklarla da karşı karşıya kalmıştır. Para bağımsızlığına ilişkin mevzuatın hazırlanması ve Enflasyonla Mücadele programı gerçekleştirilmiştir. Tüm bu zorluklardan sonra para birimi “Makedon Dinarı” olmuştur.¹¹

YSFC’nin parasal bağımsızlığından (1992) sonra, M.C. ekonomisi iç ve dış şoklarla dolu bir geçiş dönemine girmiştir. Ancak, bu şokların güçlü etkisine rağmen, Makedon ekonomisi güç ve krizden çıkış olanaklarının var olduğunu ve daha yüksek üretim ve sürdürülebilir büyüme oranları olduğunu göstermiştir. Ancak, şimdiye kadar analizlerden elde edilen sonuçlara göre M.C. mevcut ekonomik modeli uygulayarak ekonomik büyümenin bu tür oranları yapamadığını göstermiştir. Bugüne kadar uygulanan ekonomik model daha çok mevcut ekonomik kriz zayıflıklarını ortaya çıkarmıştır.¹²

Her şey eski YSFC’nin dağılmasından sonra başlamıştır. Bunun ardından Eski YSFC topraklarında savaş çıkmıştır. M.C. önce kendi ürünlerini yerleştirilen piyasaların çoğunu kaybetmiştir. 1993-1994 yılında, BM nedeniyle Hırvatistan ve Bosna-Hersek topraklarındaki savaşa karşı YSFC (Sırbistan ve Karadağ) ekonomik ve siyasi yaptırımlar uygulamıştır.

Makedonya sınırı Yugoslavya ile herhangi bir ulaşım ve ekonomik faaliyetlere kapatılmıştır. Makedon devletinin adıyla ilgili anlaşmazlığı, Yunanistan (Ocak 1994)

¹¹ <http://denar.mk/category/ekonomija/makedonija-ekonomija> (Erişim Tarihi: 26-11-2014)

¹² Tome, NENOVSKI, “Makedon ekonomisi - Yararları, sınırlamalar ve perspektifler”, *Uluslararası Konferans*, Avrupa’da Balkanlar: Ekonomik Entegrasyon, zorluklar ve çözümleri, 2011, s.49

ülkedeki ithalat ve Makedon ürünlerinin ihracatı kendi toprakları üzerinden Makedonya ürünlerinin taşınmasına ambargo koyarak çözmeye çalışmıştır.

Makedon ekonomisi harap bir hale getirilmiştir. Ülke'nin Kuzey'inde yaptırımlar, Güney'de ambargo koyulmuş, Batıda ise az gelişmiş Arnavutluk (özellikle altyapı). Neyse ki Makedonya ürünlerini nakletme yolu komşu Bulgaristan'a açık kalmıştır. Bununla birlikte, Makedon ürünlerinin nakliye masraflarının artması, yeni kazanılan pazarlarda ürünlerin fiyatı artmasıyla iç piyasada ithal ürünler daha pahalı hale gelmiştir. 1995 yılından sonraki tüm dönemlerde M.C. Denar'ın döviz kuru rejimini izlemiştir. Değeri ilk olarak Alman markının değerine ve 1999'dan sonra Euro değerine bağlıymış. Bu, M.C.'ndeki geçmiş dönemlerin tamamında, Denar'ın sabit döviz kurunun fiilen gerçekleştirildiği anlamına gelmiştir.

1999'da Kosova krizi devam etmiştir. 2 milyon nüfusa sahip olan Makedonya muazzam miktarda kendi parası harcanmış olan 360 bin Kosovalı mülteciyi kabul etmiştir. Yugoslav pazarının vahşeti (Kosova dâhil) Makedon şirketlerine tekrar kapatılmıştır. Siyasi risk, M.C.'nden yabancı yatırımcıları uzaklaştırmıştır. Makedonya ekonomisi tamamen çökmüştür. Ülke 2001 yılında bu zamanın en kötü ekonomik krizini yaşamıştır. Ülkenin topraklarında karakteri henüz netleştirilmemiş bir "savaş" başlamıştır. Yüzlerce kayıp yaşamın yanı sıra, Makedonya ekonomisinin bir kısmı da yok edilmiş ve büyük miktarda fon geri dönüşü olmayan bir şekilde harcanmıştır. Ekonomide yatırımlar önemli ölçüde azalmıştır. Bu tuhaf savaş ekonomide ciddi sonuçlar doğurmuştur. Bununla birlikte Makedonya ekonomisi dayanıklılığını ve gizli gücünü göstermiştir. Takip eden yıllarda, ülke hızlanan büyüme oranlarını görmeye başlamıştır. Sonunda, ekonomik büyümenin kalıcı ve sürdürülebilir olmasını beklenirken, Makedonya ekonomisi bu onbeş yıllık süreçte yine bir krize maruz kalmıştır ve ülkede küresel ekonomik kriz yaşanmıştır.

OÇA sonrasında siyasi ve ekonomik reformlardaki önemli ilerlemeler AB ile birlikte, İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın uygulanması, Avrupa Konseyi'nin 2005 yılında M.C.'nin AB için aday statüsüne izin vermesi açısından yeter olmuştur. 2003 yılında başlatılan istikrar programı sayesinde, Euro ile fiili döviz kurunun desteklediği

sıkılaştırılmış maliye politikasına odaklanan makroekonomik istikrar hızla iyileşti ve 2001 ihtilafından bu yana ekonomik büyüme yavaş yavaş iyileşmiştir.

İlerleyen yıllarda yoğun ve sürekli bir ekonomik büyüme dönemi başlamıştır. On yılın karşılaştırmasını yaparsak yani 1996-2006 döneminde, en zengin % 1'lik gelir yıllık bazda % 4, kalan % 99'luk gelir ise % 2,5 oranında artmıştır. 2006 yılında Makedon ekonomisinin dış borçlanmasındaki değişiklikler, dış kamu borçlarının azaltılması ve yapısının iyileştirilmesi stratejisinden büyük ölçüde etkilenmiştir.¹³

GSYİH büyümesi 2007 ve 2008'de arttı ve ortalama % 5 civarındaydı, ancak resmi istihdam aynı şekilde gitmemiştir. İşsizliğin azaltılması ve ekonomik faaliyetlerin resmileştirilmesi, Makedon ekonomisi için önemli bir sorun olmaya devam etmiştir.¹⁴ Ekonomik krizin genişlemesi ve derinleşmesi, AB ve ABD'de yaşanan durgunluk ve bölge ülkelerindeki ekonomik faaliyetlerin bozulması nedeniyle, 2009 yılında ekonomik büyüme potansiyeli önemli ölçüde sınırlı kalmıştır.¹⁵ 2010 yılından itibaren ekonomik büyümenin yapısını tanımak, bu dönemde büyümenin eşitsiz bir şekilde dağıldığı iddia edilmiştir. Genel olarak, çoğu Avrupa ülkelerine kıyasen Makedon ekonomisi önemli ölçüde küresel ekonomik krizin etkilerinden zarar görmüştür.¹⁶

2010-2014 döneminde büyüme neredeyse tamamen inşaat (Üsküp 2014) ve sanayi (yeni yabancı yatırımlar) nedeniyle gerçekleşmiştir. İnşaat sektöründe, bu dönemde işçilerle sona eren toplam aktifler % 25 artmıştır. Sektörde ise % 10 oranında artmıştır. Aynı zamanda, inşaatta sermaye sahiplerinin karı % 90, sanayide ise % 100 artmıştır. Çünkü karlar daha az sayıda insanın eline geçer ve çalışanların fonlarından ortalama olarak daha yüksek olduğu için, eşitsizliğin 2010'dan sonra da artmaya devam etmiştir.

¹³ <http://prizma.mk/makedonska-ekonomija-bankrotot-e-realna-opasnost/>

¹⁴ <http://www.finance.gov.mk/files/u1/PIP-2011novo.pdf>

¹⁵ Dünya Bankası, *Makedonya Cumhuriyeti ile Ülkenin Resmi Ortaklık Programı*, s.2

<http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/Macedonia-Snapshot-mk.pdf> (Erişim Tarihleri: 09-01-2015)

¹⁶ Siyasal Düşünce, "20 yıl Anayasanın kabulünden sonra M.C.", Yıl 9, Sayı 35 Eylül, Üsküp 2011

M.C.’nin yatırımlar için sermaye yetersizliği ile karşılaşmaya devam edeceği düşünüldüğünde, ulusal tasarrufların artırılmasının yanı sıra, Hükümet’in stratejik hedefi ve önceliği, yabancı yatırımlar için koşullar yaratmıştır. Bu bağlamda Hükümet, özellikle doğrudan yabancı yatırımları çekmek için elverişli koşullar yaratmış, yatırım faaliyetlerini arttırmak amacıyla iç ortamı geliştirmek için her türlü çabayı göstermiştir.

2011 yılında para politikası, nispeten olumlu bir makroekonomik ortamda uygulanmıştır. Yerli ekonominin büyümesi ülkeyi daha da güçlenmiştir. Yabancı rezervlerin büyümesini, mevcut işlemlerde açığın hafifçe genişlemesi ile doğrudan yatırımlardan daha yüksek sermaye girişleri ve devletin dış borçlanması sağlanmıştır. Enflasyon, dünya petrol ve gıda fiyatlarının yükselmesi ve iç düzenlemelerdeki fiyatların artmasıyla ılımlı bir artış göstermiştir.¹⁷ Genel olarak olumlu ekonomik başarılarla rağmen, 2011 yılında ülke dış çevreden gelen riskler ve ani değişikliklerle “kargaşa yılı” olmuştur. Makedon ekonomisi 2011 yılında toparlanmaya devam etmiştir.

Küresel ekonomik büyümedeki kademeli artış, iç ekonomik faaliyetler üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır. Devlet sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi de olumlu başarılarla katkıda bulunmuştur.¹⁸ Küresel ekonominin büyümesi 2012 yılında yavaşlamış, gerçekleşen % 3,2’lik büyüme ile kriz dönemi hariç tutulduğunda, son on yılda kaydedilen en düşük büyüme olmuştur. 2012 yılında, büyük gelişmiş ülkelerin merkez bankaları, mali konsolidasyon süreçlerinin durgunluğunu ve ekonomik araçların finansal ödemelerini bir dereceye kadar etkisiz hale getirmek için teşvik edici bir para politikası izlemeye devam etmiştir.

İnşaat sektöründe kamu ve özel sektör yatırımlarıyla ekonominin daha fazla desteklenmesi, 2013 yılında ekonomik büyüme için önemli bir faktör olmuştur. 2013 yılında, ekonomideki hemen hemen tüm sektörler, toplam ekonominin büyümesine pozitif veya tarafsız bir katkı sağlamıştır.¹⁹

¹⁷ Ocak 2011’de, ısıtma enerjisinin fiyatı% 3,7 artarken, Mart ayında elektrik fiyatı% 5,5 arttı.

¹⁸ M.C. 2011 Faaliyet Raporu, *Makedonya Cumhuriyetinde Ekonomik gelişmeler, Ekonomik faaliyetler*, Üsküp, Nisan 2012, s.21.

¹⁹ İktisadi Kalkınma, *Makedonya Cumhuriyeti’nin 2013 Bütçesi*, s.11

2014 yılında küresel ekonominin bu yıl içindeki ana özelliği, gelişmiş ekonomiler arasındaki ekonomik iyileşme sürecinin “ayrılığı” olmuştur. Yurtiçi ekonominin büyümesi 2014 yılında da hızlanmıştır. Tahmin edilen verilere göre, 2014 yılında GSYH % 3,8 oranında artmıştır. Ekonomik büyümenin hızlanması, bir önceki yıla kıyasla biraz teşvik edici dış ortam koşullarında gerçekleşmiştir. Ancak, bu yıl içinde, önemli ölçüde yerel ekonominin büyümesi, üretim ve ihracatta önemli bir artış sağlanmıştır.

Sonuç olarak, 2014 yılında büyümenin daha fazla dağılmasıyla kısmen doğrulanmıştır. Bu durum, daha ekonomik sektörlerin ekonomide katma değer artışının kaynağı olduğunu göstermiştir. 2014 yılında, ekonomideki tüm faaliyetler toplam ekonominin büyümesine olumlu katkıda bulunmuştur. Ek olarak, en büyük bireysel katkı, yerli ve yabancı ihracat odaklı tesislerin artan kullanımı ile imalat sanayisine sahip olmuştur. Yapıya göre gözlemlenen imalat sanayisindeki olumlu hareketler, motorlu taşıtlar, makine ve cihazlar ile elektrikli ekipmanların artan üretimi ile açıklanmıştır. Aynı zamanda, inşaat sektörü konut inşaatı ve hidro inşaat alanında 2014 yılında büyümeye önemli bir katkı sağlamıştır.²⁰

1.4.1. İstihdam ve İşsizlik

İşsizlik, birçok ülkenin dünyada karşılaştığı en zor sosyoekonomik sorunlardan biridir. İşsizlik oranının yüksek olması, yoksulluk gibi bir takım sorunları beraberinde getiriyor. Toplumsal belirsizlik, sonuçta toplumun düşük yaşam kalitesiyle sonuçlanır, ayrıca kaynakların kullanımını ve ekonomik büyümeyi de etkiler. M.C.’deki düşük istihdam oranı nedeniyle, makroekonomik politikanın temellerinden biri istihdam programlarıdır. Olumlu bir iş ortamı ve işgücü piyasasında belirli mekanizmalar yaratmak, hem yerli hem de yabancı yatırımcıları yatırım yapmaya ve böylece yeni işler yaratmaya teşvik etmiştir. M.C.’deki yüksek işsizlik oranı bize makroekonomik durumun kırılgan olduğunu, yani kısmen istikrarsız olduğunu göstermiştir.

²⁰ Makedonya Cumhuriyeti Ulusal Bankası- 2014 yılının Faaliyet Raporu, s.20
http://www.nbrm.mk/WBStorage/Files/WebBuilder_Godisen_izvestaj_2014_NBRM.pdf
 Tarihleri: 18-02-2015)

Ekonomik olarak aktif nüfus, istihdam ve işsizlik ile ilgili veriler, işgücü piyasasındaki değişikliklerin izlenmesi için gerekli temel istatistiksel bilgilerdir. Devlet İstatistik Ofisi, sistematik analiz ve değerlendirme için önkoşul olarak işgücü piyasasına yönelik bilgi sisteminin oluşturulmasına yönelik faaliyetler yürütmüştür. İş piyasası için kapsamlı bir istatistiksel bilgi sisteminin oluşturulması, Devlet İstatistik Ofisinin öncelikli gelişim hedeflerinden biri olmuştur. Bu bilgiyi sağlamak için, İşgücü Maliyeti Araştırması M.C.'nde yürütülmüştür.²¹

Yugoslavya'nın dağılması ve 1991'de Makedonya'nın bağımsızlığıyla birlikte, ekonomik sistemin yapısal bir dönüşüm süreci üstlenilmiş ve değişikliklerin arkasındaki ana sürücü ve mantık özelleştirme olmuştur. Bu süreç düzinelerce fabrikanın çökmesine ve diğerlerinin kaybına katkıda bulunmuştur. 1991'den günümüze Makedonya, sürekli olarak %25'in üzerinde işsizliğe sahiptir. Son zamanlardaki araştırmalara göre işsizlik, 15 yıldan uzun bir süredir sürekli olarak %25'in üzerinde olmuştur. Bütün bunlar resmi istatistiklerin Makedonya'daki işsizlik olasılığının yüksek olduğunu göstermiştir. Sürdürülebilir olmayan ve yetersiz ekonomik büyüme oranları, yıllar içinde ülkede yaşam standartlarının imajını önemli ölçüde değiştirememiştir.

23 yıllık bağımsızlıktan sonra, Avrupa istatistiklerine göre, ülkedeki yaşam standardı AB'deki ortalamanın sadece %35'idir. 23 yıllık bağımsızlıktan sonra, ülkedeki verilere göre 272 binden fazla işsiz varmış ve 686 binin üzerinde çalışan bir işsiz görülmüştür. En düşük işsizlik oranı 1993 yılında kaydedilmiştir. İşsizlik, devlette endemik bir sosyoekonomik sorun haline gelmiştir. Sonuçlar, kayıtdışı ekonomik aktivitenin son 15 yılda azaldığını göstermiştir. Yaklaşık çeyrek asıra aşkın bir süredir bağımsızlık ve bağımsızlık için Makedonya, hem vatandaşlar hem de özel sektör tarafından hissedilecek ekonomik büyümeyi sağlayamamıştır.²²

²¹ İşsizlik oranı anket bazında hesaplanmıştır. Devlet İstatistik Ofisi, gelir elde etmese veya tescil edilmemiş olsa bile, çalışıp çalışmadıklarını sorduğu bir anket yürütmüştür. Dolayısıyla, resmi işsizlik oranı aynı zamanda gölge ekonomisini de kapsamıştır. Ancak, insanlar anketin ne amaçla olduğunu bilmedikleri için, kayıt dışı çalıştıklarını söylememiştir.. Ceza almaktan ya da sosyal yardımı kaybetmek korkmuştur. Bu nedenle, çalışanların, çalışan olarak istihdam edilip edilmedikleri ve çalışan olarak ifadeleri arasındaki ilişkiye dikkat edilmelidir.

²² <http://novatv.mk/23-godini-nezavisnost-siromashtija-nevrabotenost-makedonija-niz-brojki/> (Erişim Tarihi: 25-02-2015)

2001 yılında yaşanan askeri çatışma, küresel ekonomik kriz ve çevrede yaşanan olaylar ülkeyi etkilemiştir. Olumsuz bir üretim politikasına sahip olmayanlar, modası geçmiş bir teknolojiye, aşırı işsizliğe, işletim kayıplarına, ithalat bağımlılığına ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına dayanan kötü bir ekonomi politikasına maruz kalmamış olanlar, sermayeyi belirli bir hedef kitleye yönlendirerek gerçekleştirmiştir. Böyle bir politikayla, bağımsızlığından bu yana sanayi üretimi düşmüş ve istihdam sürekli gerilemiştir. Bu dönemin işsizlik oranlarına bakarsak, Makedonya'nın, Avrupa'da ve dünyada son derece yüksek işsizliğe sahip ülkeler kategorisine dâhil olmuştur.²³

BM, Milenyum Raporunda, ülkenin yoksulluk oranının %30'a ulaştığını bildirmiştir.²⁴ Bu dönemlerde genç işsizlik oranı oldukça yüksektir. 2004 yılında genç işsizlik oranı en yüksek olmuştur. Yani bu dönemde, çok sayıda genç insanın işsiz kalmıştır. 2005 yılında aday statüsü elde etmek için AK'nin olumlu görüş ve AB zirvesinin onayı ile açılmış AB üyelik umudu, özellikle bu olumlu eğilime katkıda bulunmuştur.

Ülkenin bu işsizlik sorunuyla ciddi bir sorunu olmuştur. Yapısına bakıldığında, M.C.'nin cinsiyetler ile ilgili olarak işsizlikle ilgili bir sorunu yok, sorun muhtemelen sadece azınlıklar için geçerli olmuştur. Ülke genç işsizlikle birlikte sadece yüzleşmekle kalmayıp, sorunun Avrupa'nın bir problemi olduğunu, yani bu ülkelerde genç işsizliğinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu yaş sınırındaki işsizlik oranındaki düşüş büyük önem taşımıştır, çünkü bu yüksek istihdam edilebilirlik seviyesine sahip bir gruptur. Bu nedenle, bu yaş sınırındaki işsizliğin azaltılması, bir ekonomideki işsizlik sorununu önemli ölçüde etkilemiştir.²⁵ Sonuç olarak işsizliği azaltmak için en önemli şey, ekonomiye öncelik vermek ki bu da yatırım ve iş ortamının yanı sıra şirketlerin gelişme beklentileri ve karlılığına da bağlıdır.

²³ <http://www.mn.mk/index.php/fotogalerija/istorija/komentari/4286-Denesnata-siromastija-e-posledica-na-losata-politika-vo-minatoto>

²⁴ <http://www.dw.com/mk/siromastija-e-razsirena/a-3506148> (Erişim Tarihleri: 05-04-2015)

²⁵ M.C.'nin Çözünürlük Göç Politikası 2009-2014, Aralık 2008, s.5

1.4.2. Sosyal Koruma

Sosyal koruma, vatandaşın yaşam boyunca maruz kaldığı temel sosyal riskleri önleme ve ortadan kaldırma, yoksulluğu ve sosyal dışlanmayı azaltma ve kendi koruma kapasitesini güçlendirmeye yönelik önlemler, faaliyetler ve politikalar sistemi olarak tanımlanmaktadır. M.C.'nde sosyal korunma sistemi, en savunmasız vatandaş kategorileri için haklara ve hizmetlere etkin erişim sağlamak için sürekli olarak teşvik edilmiştir. Bu bağlamda, devlet, sosyal işlevini sosyal koruma için kamu kurumları ağı aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Sosyal koruma sistemi, sosyal koruma alanındaki faaliyetleri yürütmek için kamu yetkileri olan sosyal çalışma merkezlerinden oluşmuştur.

Sosyal hizmet merkezleri kamu otoritesine sahiptir, sosyal güvenlik yardımlarını yönetir ve sosyal hizmetler sağlar. Sosyal hizmet merkezlerinde yeni bölümler açarak, özellikle kırsal alanlarda yaşayan yaşlılar ve engelliler başta olmak üzere tüm vatandaşlara daha fazla sosyal koruma sağlanmıştır.²⁶ Sosyal koruma sistemi içerisinde, üç temel sorun vardır: sosyal koruma yararlanıcılarının doğru bir şekilde hedeflenmesi, yerel düzeyde sosyal hizmetlerin geliştirilmesi, belediyelerin kendi bölgelerindeki vatandaşların ihtiyaçlarına uygun olarak sosyal hizmet sağlamada daha fazla katılımı. M.C.'de sosyal koruma sisteminin öncelikle sosyal çalışma merkezleri, sivil kuruluşlar ve yerel özerk yönetim birimleri aracılığıyla işlev görmüştür. İdari olarak, kamusal sosyal korunma organizasyonunun temel sorumluluğu Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı'na aittir.

1991'deki bağımsızlığından bu yana, M.C. , faydalanıcıların yeni ihtiyaçlarına cevap verecek istikrarlı ve işlevsel bir sosyal koruma sistemi oluşturmak için faaliyetlerde bulunmuştur. AK üyesi olarak, özellikle en savunmasız vatandaş kategorileri için yeterli düzeyde sosyal koruma sağlama çabalarını paylaşmıştır. Yeniçağın zorluklarına cevap verecek modern bir sosyal koruma sisteminin oluşturulması, aynı zamanda, AB üyelik için M.C.'nin açıkça tanımlanmış hedefleri ile uyumlu olmuştur. Sosyal koruma, kamu yararı faaliyeti olarak tanımlanmıştır.

²⁶ <http://idsos.org.mk/wp-content/uploads/2017/03/Kako-do-podobar-sistem-za-socijalna-zastita.pdf> (Erişim Tarihi: 13-04-2015)

Yoksulluğun sınırında yaşayan, nispeten düşük sosyal refah fonları dikkate alındığında, zamanla eğitim sürecinde bilgi ve becerilerini kaybetmiş uzun süreli işsizler arasında cesaret kırıcılığı var, işgücü piyasasına yeniden dâhil olmaları çok daha zor ve daha pahalı bir süreçtir, öyle ki bu insanlar kayıt dışı çalışmaya yatkındır.²⁷ Avrupa Sosyal Koruma İstatistik Sistemi (ESSPROS) metodolojisine göre sosyal koruma maliyetlerine ilişkin veriler henüz mevcut değildir. Devlet İstatistik Ofisine göre, M.C.'nde sosyal maliyetler Avrupa Hesaplar Sistemine (ESA 95) göre hesaplanmıştır. Sosyal koruma alanında, normatif düzeyde reform süreçleri sürekli olarak sürdürülmüş, stratejik ve program dokümanları benimsenmiş ve sosyal koruma sistemindeki sosyal korumanın uygulanması ve gerçekleştirilmesi sürekli olarak izlenmiştir.

Veles Belediyesi, Sosyal Koruma Programı geliştiren ve başarıyla uygulayan Makedonya'nın ilk belediyesidir. Program ilk olarak 2008 yılında Veles Belediyesi tarafından kabul edilmiş ve Belediye bütçesinden finanse edilmiştir. Programın kendisi çeşitli alanlarda yer almakta ve sosyal desteğe ihtiyaç duyan tüm vatandaş kategorilerini kapsamıştır. Veles Belediyesi'nin Sosyal Koruma Programı'na olumlu bakıldığında, bölgelerdeki tüm faaliyetlerin sivil toplum örgütleri tarafından kurumlarla birlikte gerçekleştirilmiştir. Bu sayede vatandaşların kamu politikalarının oluşturulmasına katılması ve Veles Belediyesi bütçesinin şeffaf bir şekilde yönetilmesi artmıştır.²⁸

Sosyal korumanın geliştirilmesi, Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı'nın sürekli bir stratejik planlama süreci olarak yürütülmüştür. Bu bağlamda sosyal koruma merkezlerinin sosyal çalışma merkezlerinde kayıt altına alınması için bir bilgi programı oluşturulmuştur. Sosyal çalışma merkezlerindeki uzmanlar, bilgi programlarının çalışması için eğitilmiştir. Bu süreç, sosyal koruma yararlanıcılarının tesciline ilişkin bir kural kitabının hazırlanması ve profesyonel çalışma belgelerinin toplanmasıyla tamamlanmıştır.

2010-2020 Sosyal Koruma Ulusal Programının kabul edilmesi ile devletin sosyal koruma sistemine resmî tepkisinin tanıtımına yönelik önemli bir adım 2010

²⁷ İgor NİKOLOVSKİ, "Daha iyi bir sosyal koruma sistemi olarak Makedonya Cumhuriyeti", yayımcı: *Demokrasi Enstitüsü "Societas Civilis"*, Üsküp, s.3

²⁸ M.C. *Veles Belediyesi Yerel Konseyinin çalışmaları hakkında 2015 raporu*, Veles Belediyesi Yerel Gençlik Stratejisi Belgeleri. <https://veles.gov.mk/veles3/>

yılında atılmıştır. Temel amacı, kullanıcının ihtiyaçlarına göre tasarlanan erişilebilir, verimli ve kaliteli önlemler, şeffaf ve sürdürülebilir bir sosyal koruma sisteminin geliştirilmesidir.²⁹

2014 yılında M.C.'nde Sosyal Koruma Yasasına dayanan, sosyal koruma gerçekleştirilmiştir. Aile Hukuku, Özürlülerin İstihdamı, İşaret Dilinin Kullanımı, Engelli Örgütleri, Sivil Engelli Kişiler, sosyal koruma haklarını ve hizmetlerini düzenleyen ceza hukuku, diğer yasa ve yönetmeliklerden oluşmuştur. Sosyal koruma alanlarını, nüfusun sosyal yardım ve korunma ihtiyaçlarını, sosyal önleme ve sosyal korumanın gerçekleştirilmesi için gerekli araçları düzenlemiştir. Devlet 2014 yılında savunmasız gruplar için yerel politikaların uygulanmasına yönelik yerel aktörlerin kapasiteleri ve bunların ulusal politikaya olan bağlantıları inşa etmeye devam etmiştir.³⁰

Son zamanlarda, sosyal koruma sistemi öncelikle savunmasız vatandaş kategorilerine yönelik kurumsal olmayan formların geliştirilmesini ve güçlendirilmesini, günlük ve geçici bakım hizmetleri sunmayı ve koruyucu bakımdaki çocukların bakımını iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

²⁹ M.C.'de Sosyal Korumanın Geliştirilmesine Yönelik Ulusal Program 2010-2020; s. 15.
<http://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nsp>

³⁰ "M.C. 2014 için sosyal koruma gerçekleştirme programı", *Slujben Vesnik na RM*, 2014; s.4
<http://www.siromastija.mk/wp-content/uploads/2014/05/Programa-za-socijalna-zastita-za-2014.pdf>
(Erişim Tarihleri: 26-04-2015)

2. MAKEDONYA’NIN BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ

2.1. Makedonya’nın Tarihi

Her milletin kendi tarihi, güneşin altındaki yeri için mücadelesi vardır. Makedon ülkesi ve onun adına, varoluş için savaşmak zorunda oldukları yıllar ve asırlar geçmiştir. Bir Makedon toprağının fatihleri değişmiş, Makedon’u asimile etmeye çalışmış, onu ezmeye ve onu daha da keskinleştirmeye zorlamışlardır. 19. yüzyılın sonuna kadar, Makedonların yeniden canlanması, köleleştiricilere karşı direnişin her yetişkin Makedon için ulusal bir amaç ve ödev haline gelene kadar tarihte yüzyıllar geçmiştir. Daha sonra Makedon bilinci uyanmış ve Makedonyalı Makedonlar için kendi Makedon devleti için arzu yeniden doğmuştur. Bu hiç de kolay değilmiş çünkü yurt dışında aktif olan herhangi bir Büyük Güç, kraliyet ailesi ya da istihbarat desteği yokmuş. Bu, özgür ve bağımsız bir Makedonya arayışının sürdüğü bir dönem olmuştur.

1894 yılında, Makedon devleti için, Makedon bağımsızlık mücadelesinin ana direği olan görkemli İç Makedon Devrim Örgütü (VMRO) ortaya çıkmıştır. 2 Ağustos 1903'te, Krushevo Cumhuriyeti'nin imajında, Makedon kendi devletini, Balkanlar'daki ilk cumhuriyeti yeniden kuracakmış, fakat Cumhuriyet'in kutlaması sadece on gün sürmüştür. İlinde Ayaklanması, güçlü Asker tarafından bastırılmış ve Makedonyalılarla birlikte hüküm sürmüştür. Ve yine yeniden savaş dönemleri, Balkan Savaşı, Dünya Savaşı, devletçilik mücadelesi, özerklik ve bağımsızlık için yıllarca süren bitmek bilmeyen savaşlar olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı, Makedonya'nın kendi koşulları ile sağ tarafa geçmesi için yeni bir fırsat doğmuştur. “Bir millet ve bir devlet olarak tanınmak”. 11 Ekim 1941’de, Makedon halkı, Bulgar işgalinden kurtulmak için bir savaş başlatmış ve 1943’e kadar anti-faşist ruh hali, giderek güçlenen komünist hareketi desteklemiştir. Daha sonra Makedonya Komünist Partisi tarafından kurulmuştur. Aynı yıl, kurtuluş ve iktidarı ele

geçirmek için bir dizi hareket başlamış ve Makedonya'nın ilk coğrafi bölgesi boyunca ilk Makedon askeri birimleri kurulmuştur.³¹

9 Eylül 1944'ten, 12 Şubat 1947'de Barış Anlaşması'nın imzalanmasına kadar geçen sürede, Bulgaristan'ın Yugoslavya'dan kesintisiz olarak güçlü bir desteği olmuştur. Bu süre zarfında, Makedon göçünün büyük bir kısmı kendi iç ülkesini güçlendirmek için kendi ülkesine yardım etmek için çaba sarf etmiştir ve Makedon milletinin, dil, kültür ve Makedon halkının özgürlük mücadelesi ulusal karakterinin tarihsel köklerini kanıtlamada yardımcı olmuştur.

Çok taraflı etkinliklerde, Makedonyalıların Pirin Makedonya'daki temsilcileri ve faaliyetleri, duyurular, analizler, kamu adresleri olan birkaç göçmen grup ve örgüt, Makedon sorununun çözümünü Balkan ve Güney Slav sorunu olarak doğrulamıştır. Ayrıca bu dönemde, Yunanistan'daki anti-faşist mücadelenin önderliği, ulusal birlik hükümetinin etkisi altında, Makedon taburlarını silahsızlandırmak ve ortadan kaldırmak için karmaşık eylemlerle başlamıştır.

7 Kasım 1944'te İlk Ege Tugayı kurulmuştur. Ancak bu çatışma, Ege Makedonyasındaki Makedon halkına karşı kötü bir şekilde iyileşmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi Avrupa'da kutlanırken, Makedonya'nın Ege kesiminde kanlı tarih ve Makedon ülkesine yeni kan akışları devam etmiştir.³²

Makedon Devleti'nin anayasasından 1948'de belli bir sayı ile çatışmaya giden çok sayıda Makedon göçmeni kendi ülkelerine iç örgütlenmeyi güçlendirmede de yardımcı olmuştur. Ama büyük güçlerin çıkarları ve Büyük Üçlü Churchill, Stalin, Roosevelt, toplantılarında ortaya koyduğu etki alanları yüzünden, Makedon halkı Federal Yugoslavya çerçevesinde kendi kaderinin tayin hakkını sadece bu federasyonun adil bir kurucu unsuru olarak kullanabilmiştir.³³

³¹ Risto STEFOV, "Tarih öncesinden günümüze Makedon halkının çok kısa bir tarihi (Kratka İstoriya na Makedonskiot Narod)", *e-book*. s.32 http://www.macedonianhistory.ca/Stefov_Risto (Erişim Tarihi: 08-01-2017)

³² <http://www.mn.mk/istorija/6204>

³³ <http://www.mn.mk/komentari/4868-Polozbata-na-Makedonija-i-zadacite-na-emigracija-po-Vtorata-svetska-vojna> (Erişim Tarihi: 15-01-2017)

1958 yıllarına gelindiğinde, Ohri Başpiskoposluğu restore edilmiş ve 1967’de otosefali ilan edilmiştir. Makedon halkı, en azından Makedonya’nın bir bölümünde kendilerini yönetmekte serbestmiş.³⁴ Makedonya Halk Cumhuriyeti, Yugoslavya’nın diğer milletleri ve onların ulusal cumhuriyetleriyle birleşmiş cumhuriyetçi bir hükümet biçimine sahip ulusal bir devlet olarak tanımlanmıştır. Sırbistan Halk Cumhuriyeti, Karadağ Halk Cumhuriyeti, Bosna-Hersek Halk Cumhuriyeti, Hırvatistan Halk Cumhuriyeti ve Slovenya Halk Cumhuriyeti ile ortak bir federal devlette – Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti 1963’te Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti adını almıştır.

Makedonya ve Makedonyalılar, yeni Cumhuriyetlerini Yugoslavya’nın o zamanki Komünist Partisi ve aynı zamanda federasyonun en büyük komutanı ve hayatı boyunca süren Cumhurbaşkanı olan Mareşal Josip Broz Tito’nun önderliğinde başlatmıştır. Bu yeni Cumhuriyet dönemi 1980 yılına kadar sürmüştür.

2.1.1. 1974 Anayasası ve YSFC’nin Dönüşümü

Eski Yugoslavya’da 60’lı yıllardan 70’li yıllara geçişte federasyondaki anayasa değişikliklerinin meselesini, halkların ve milletlerin eşitliği sloganı altında gerçekleştirmiştir. 1971’de kabul edilen anayasa değişiklikleri, 1974’teki anayasal reformun temelini oluşturmuştur. Onlar tamamen Yugoslavya Anayasasına ve M.C.’nin Anayasasına tamamen dâhil edilmişlerdir. Böylece federasyonun politik istikrarına ve kısa vadede etnikler arası ilişkilerin istikrara kavuşmasına katkıda bulunmuştur.

Anayasal değişikliklerin geçmesiyle federasyon orjinal organlarını ve işlevlerini yitirmiştir. Anayasa ve işleyiş yolunu izleyen tüm federal organlar yasama, yürütme ve yargı, cumhuriyetlerin ve illerin ortak organları olmuştur. Sonuç olarak, tüm federal yasalar ve yönetmelikler cumhuriyetlerde bağımsız olarak uygulanmıştır. Hukuki açıdan bakıldığında illerde sekiz farklı yorum ve uygulama için yol açılmıştır. Yeni Anayasanın temel özelliği sınıfın belirlenmesiymiş, çünkü onunla birlikte işçi sınıfı ve tüm çalışan insanlar, proletarya diktatörlüğünün özel bir biçimi olarak sosyalist

³⁴ Risto STEFOV, *a.g.e.* s.32

kendinden-haklı demokrasiyi geliştirmişlerdir. Aynı zamanda, yeni Anayasa sözde delege sistemini ilan etmiştir.³⁵

Anayasanın ana özelliği cumhuriyetlerin ve illerin anayasal konumunun güçlendirilmesiymiş. Ona göre, cumhuriyetler kurucu bir karaktere sahip olmuşlar, bu yüzden federasyonun tanımı değişmiş, özgür ve eşit halkların federal cumhuriyeti olmuştur. Federasyondaki ilişkiler kurulmuş, böylece çalışan insanlar ve vatandaşlar egemenlik haklarını doğrudan kullanarak ana cumhuriyetleri ve eyaletleri sıfırlamışlardır. Federasyon içinde olsa da, Anayasaya göre bütün cumhuriyetlerin ve illerin önceden rızasıyla uygulanan tüm hakları kullanmışlardır. Federasyonun işleyişı, cumhuriyetler ve iller aracılığıyla uygulanmıştır. Federasyon, anayasa değişikliklerine uygun olarak, bağımsız ve bağımsız olarak karar verme ve hareket etme yetisinden yoksun bırakılmıştır. Herhangi bir cumhuriyet, merkezi hükümeti fiilen engellemek suretiyle federal bir kararı veto edebilmiştir. Federal düzeyde, bağımsız bir işlevsel varlık olarak Cumhuriyetlerden kurulabilecek bağımsız bir iktidar yapısının olmayışına neden olmuştur.

Yeni anayasa ile devlet merkeziliği tarihsel bir kategori haline gelmiştir. Federasyon, gayri resmi olarak, konfederasyonun özelliklerini giderek daha fazla kazanmıştır. Anayasa değişikliklerinin kabul edilmesiyle, cumhuriyetlerin ve illerin haklarını bağımsız olarak gerçekleştirebilecekleri etnik-karşıt anlaşmazlıkların mevcut kaynaklarını etkisiz hale getirmek istenmiştir.

Bu da, federasyonun sadece deklarasyon olma yükümlülüğüne katkıda bulunmuştur.³⁶ Federasyonun yetkilerinin büyük bir kısmı cumhuriyete, yani devlet sınırına transfer edilmiştir. Değişiklikler, cumhuriyetlerin ve devletlerin sosyo-ekonomik kalkınma ve federasyonun belirli çıkarları için sorumluluk alanlarındaki sorumluluklarını güçlendirmek anlamına gelmiştir. Ayrıca, değişikliklerle birlikte, federalde esas olarak etnik olmayan hoşgörüsüzlüğün sebep olduğu aşırı yüklü durumun üstesinden gelmesi gerekmiştir. Ortak çıkarların belli konularının çözülmesi konsensüs ile yapılmıştır. Savunma makamları federal yetkililer alanında kalmıştır.

³⁵ Ljubica JANCEVA, *YSFC ile son onyıllar (Poslednite decenii so SFRJ)*, Menora, Üsküp 2012, s. 54

³⁶ Novica VELJANOVSKI, *Makedonya 1945-1991'de devlet ve bađımsızlık (Makedonija 1945-1991, državnost i nezavisnost)*, Üsküp 2002, s. 264-265.

Ancak Yugoslav Halk Ordusu dışında yeni Anayasa öngörülmüştür. Bölgesel Savunma aynı zamanda cumhuriyetlerin silahlandırılmasının önünü açan Silahlı Kuvvetlerin eşit bir bileşeniymiş.

Federal Meclis, federasyonun birleştirilmesi ve işleyişi için bir araç olmuştur. Anayasa değişiklikleri ile Federal Meclis ve Federal Yürütme Konseyi, cumhuriyetlerin ve illerin organlarına dönüştürülmüştür. Federal Meclis iki katedralden oluşmuş - Federal Konsey ve cumhuriyetler ve iller Konseyi, delegeler prensibine dayanarak oluşturulmuştur. Anayasa değişiklikleri, başkanın atanacağı YSFC Başkanlığı kolektif bir yönetim organının kurulmasını da öngörmüştür. Tito hayattayken, başkanlık onun tarafından gerçekleştirilmiş ve ölümünden sonra cumhurbaşkanları önceden kurulmuş bir düzen içinde cumhurbaşkanı seçilmiştir. Anayasa değişiklikleri kolektif yönetim organlarının, cumhurbaşkanlığının, cumhuriyet ve illerin oluşumunu öngörmüştü. Protokol rolü olan Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti Başkanlığı kurulmuştur.

Anayasadan yeni bir fayda, demokratik olarak tasarlanan yerleşik delege sistemiymiş. Delegeler ile onları delege eden üsler arasındaki bağları güçlendirmiştir. İşçilerin ve işçi sınıfının sosyal ilişkilerin yönetiminde ve yeni bir siyasi sistem biçiminde doğrudan katılımının yeni bir şekliymiş. Delegasyon, işçi sınıfının gücünü, tüm kesimlerde, doğrudan veya seçilmiş delegeler aracılığıyla kullanmanın bir yoluymuş.

Federasyonun federal organlarında ve Yugoslavya Komünistleri Merkez Komitesinde eşit temsil edilmiştir. Makedonya ilk kez o zamanki federal yönetim konseyi başkan yardımcısı koltuğundaymış. Ayrıca, iç politikaların yaratılmasında ve özellikle de MSC'nin komşu ülkeleri ile ilgili olarak federasyonun dış politikasının oluşturulmasına katılımda daha büyük bir etkiye sahip olmuştur.³⁷

1974'te Anayasanın kabul edilmesi, YSFC'nin sonunun başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar cumhuriyetlerin ve illerin daha fazla özerkliği öngörülse de, federasyonu güçlendirmek için mevcut memnuniyetsizliği azaltmış olacaktı ama azaltamamıştır.

³⁷ <https://www.marxists.org/makedonski/istorija/makedonija/ustav-srm1974/preambula.htm> (Erişim Tarihi: 14-01-2017)

Aksine, milliyetçilik giderek ön plana çıkmış ve etnik gruplar arası hoşgörüsüzlük gittikçe daha belirgin hale gelmiştir. Böyle bir durum, Tito'nun ölümünün ardından, federal organlarla otorite üzerindeki iç karışıklığın en belirgin olduğu zaman ortaya çıkmıştır. Bazı cumhuriyetler, federal yönetim federasyonlarını kendi ulusal çıkarları ve amaçları doğrultusunda kullanmak için kendi ellerinde tutmaya gayret etmişlerdir.

Özellikle 1990'lı yıllarda Cumhuriyetlerin anayasa değişiklikleri, bazılarının 1974 Anayasasına tam olarak atıfta bulunan bağımsızlığı ilan ettiğinde kullanılmış olacaktır. Bazı cumhuriyetler de YHO ile egemenlik ve bağımsızlık kazanma niyetlerini savunmak için bölgesel savunmayı ustaca kullanmışlardır.

2.1.2. Tito'nun Ölümü ve İç Kargaşa

Yugoslavya'nın savaş sonrası tarihi Josip Broz Tito'nun adı ve çalışması olmadan düşünülemez. Karakteri ve çalışması için, karizmatik bir kült figürü, güçlü liderlik kabiliyetleri olan bir kişi, ülkenin yeniden inşasında kilit rol oynayan ve işçilerin öz-yönetiminin yaratıcılarından biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Nisan 1941'de Mihver Devletler tarafından Yugoslavya'nın işgali sonrasında Tito önderliğindeki komünistlerin direniş hareketi başlamış ve Tito, Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun baş komutanı olmuştur.³⁸ Yugoslav halklarının ve milletlerinin kardeşlik ve birlik ve eşitliği sloganı altında, Tito önemli bir şahsiyet olarak, Yugoslavya'nın devlet işlerinin yaratıcısı rolünü oynamıştır. Yugoslavya'da milletler arasında yaşadığı saygının yanı sıra, tüm dünyada saygın bir figürmüş.

Tito özellikle Makedonya'da takdir edilmiştir. Neden diye sorgulayacak olursak, milletler arasında kardeşlik ve birlik konusundaki inancını kuvvetle ifade etmiştir. Gerçek şu ki, Yugoslavya Makedonyası çok değerlimiş ve Yugoslav bilinci diğer milletlerden ve cumhuriyetlerden farklı olarak çok daha fazla tezahür etmiştir.

³⁸ <https://faktor.mk/godishnina-od-smrta-na-tito-za-nekoj-najgolem-sin-za-drugi-zlostornik> (Erişim Tarihi: 24-01-2017)

Bunun nedenlerinden biri, federasyon içinde olmasına rağmen, bir ulusal devletin nihai oluşturulması olmuştur.

Makedonlar Tito'nun rolünün çok büyük olduğunu düşünüyorlarmış. Ayrıca, daha önce yalnızca bölünmelere ve yabancı yönetime tanıklık etmiş olan Makedon halkı tarafından kardeşlik ve birlik ilan edilmeden kayıtsız şartsız kabul edilmiştir.

İç politikada, çeşitli koşullar nedeniyle ve belki de yaşlılık nedeniyle, 1974 Anayasası olan YSFC'nin işleyişi için nihayetinde sürdürülemez olan anlaşmayı terk etmiştir. Yugoslavya Komünistleri Birliği ayrıldığında cumhuriyetlerin ve illerin temsilcilerinin özel mutabakat sistemi çözülemez olmuştur.³⁹

Ölümünden sonra siyasi ve devlet liderliği yakalanmış, mevcut güvensizlik ve yönelim bozukluğu artmıştır. Kendi otoritelerini inşa edemediğinde, mirasçıları genellikle Tito'nun ismine ve tapusuna başvurmuştur. Böylece, YSFC'nin başkanlığı giderek bir protokol birimine indirilmiştir. 1980'lerin başlarında Tito'nun siyasi yapısı gerçek bir program olmaksızın bırakılmıştır. Yugoslavya'daki krizin derinleşmesinin nedenlerini ve parçalanmasını analiz ederken, Tito'nun ölümü kilit noktalardan biri olmuştur. Otoritesiyle, saygınlık içinde büyümüş, fakat yerleşik eşitliği ve Yugoslavya fikrini korumak için iyi ve verimli bir sistem bırakmadığı fark edilmiştir.⁴⁰

Tito'nun ölümünden sonra milliyetçilik büyümüştür. Yaşamı boyunca, “devlet milleti” nin bulunmayacağı elastik şekle sahip bir federasyon seçmiştir. Yugoslav tayinini savunmuş ve ustalıklı ilan etmiştir. Ölümünden sonra onlarca yıldan beri kurulmuş olan sistemin tüm anomalileri ve zayıflıkları ön plana çıkmıştır. Cumhuriyetlerin bir kısmı federasyonda egemen olmaya zorlanmıştır. Temsilcilerini federal otoritelere devrederek, kendi çıkarları ve çıkarları için karar alırken daha fazla etkiye sahip olmaları gerekmiştir. Cumhuriyetlerin bir kısmı, marjinalleşmiş yeni çatışmalara ve hoşnutsuzluğa neden olmuştur. Bu da, baskın bir siyasi konu haline gelmiştir. Yugoslavya'nın yıkılması, parçalanması ya da yeniden kurulması sorunu giderek artmıştır. Sonuç olarak, Yugoslavya'nın parçalanmasının nedenlerinden biri

³⁹ <https://www.mkd.mk/svet/analizi/35-godini-od-smrta-na-tito> (Erişim Tarihi: 26-01-2017)

⁴⁰ Novica VELJANOVSKI, *a.g.e.*, s. 332-333.

Tito'nun ölümü o süreçte bir bölümü kapsamaktadır. YSFC'nin dağılmasının nedenleri ekonomik, politik, iç ve dış faktörlerden de kaynaklanmaktadır.

2.1.3. YSFC'nin Dağılması ve Makedonya'nın Federasyondan Ayrılması

Bugüne kadar, YSFC'nin, sürecin başladığı ve sona erdiği tarihte sona erdirilmesinin nedenleri konusunda güçlü bir fikir birliği yoktur. Uluslararası hoşgörüsüzlük, toplumsal yaşamın her alanında hissedilen Cumhuriyetler arasında güçlü bir bölünme koşullarında, milliyetçiliğin tırmanışı için ideal bir temelmiş. Cumhuriyetler, kendi çıkarlarını ön plana alarak, federasyon içindeki kendi konumlarını güçlendirme eğilimi ile giderek kendilerine yöneliyorlarmış. Güvensizlik artmış ve ulusal temelde çatışmalar da artmıştır. Ulusal sorun baskın bir siyasi konu haline gelmiştir.

Yugoslavya'yı merkeziyetçi ve üniter bir devlet olarak, bir ya da daha fazla ulusun üstünlüğü ya da herkesin kapalı bir ortamda yaşayacağı bir konfederasyon olarak yıkma, kırma ya da yeniden kurma senaryosu gittikçe daha da dikkat çekmiştir.

Josip Broz Tito'nun (4 Mayıs 1980) ölümünden sonra Yugoslav federasyonu, bir yıllık görev süresi olan kolektif bir devlet başkanı tarafından yönetilmiştir. Aynı ilke cumhuriyetlerde ve illerde de uygulanmıştır.⁴¹ 1989 yılının Mart ayında, ciddi bir siyasi ve ekonomik kriz ortasında, Yugoslavya hükümeti Başbakanı Ante Markoviç olmuştur. Hükümetten krizden çıkmasına yol açacak ekonomik reformlar yapabilmek için daha fazla yetki istemiştir. Yu-zirveleri olarak bilinen 28 Mart 1991 ile 22 Temmuz 1991 tarihleri arasında çeşitli toplantılar yapılmıştır. Fakat Markoviç, cumhuriyetlerden gerekli desteği almamış, bu yüzden ekonomik sistemi ıslah etme girişimi başarısız olmuştur.

YKB'nin 14. Kongresi'nin başarısızlığından sonra (Ocak 1990), Federasyonda bir parlamenter demokrasi sistemine doğru hareketin ana temeli olarak çok partili çoğulcu bir sistem fikri egemen olmuştur. Yugoslav federasyonundan konfederasyon

⁴¹ Ljubica JANCEVA, *a.g.e.* s. 76-77.

yapan cumhuriyetler o zaman federasyondan daha fazla bağımsızlık kazanmıştır. Diğerleri, YSFC'nin dağılmasının başlangıcının 1989'da Sırbistan Anayasası'nın değişmesiyle başladığını düşünmüştür. Kosova ve Voyvodina vilayetlerinin özerkliği azalmış, hatta Slovenya ve Hırvatistan'ın ayrılığı, bu federal düzeyde anayasal krizlere yol açmıştır.⁴²

Slobodan Miloseviç'in iktidara gelmesinden sonra (Mayıs 1989), Sırp milliyetçiliği artmış ve Kosova'daki etnik gerginlikler derinleşmiştir. Miloseviç, Slovenya, Hırvatistan ve Makedonya'nın ortak federasyondan ayrılma sürecini hızlandırmaya yol açan Yugoslavya ve Federasyon Komünistleri Birliği bünyesinde daha sıkı bir birliği savunmuştur. Cumhuriyetlerin liderliğinde daha fazla tartışma yapılmış, ancak siyasi krize çözüm bulunamamıştır. 1990 yılının Mayıs ayında, Slovenya, Ulusal Silahlı Kuvvetlerde Bölgesel Savunmasını güvence altına almıştır. Federasyonun çekilmesine ilişkin Slovenya referandumu (23 Aralık 1990) ardından, YHO ile birkaç günlük bir savaş yapılmıştır.

Slovenya, 25 Haziran 1991'de Bağımsızlık Bildirgesi ile Yugoslavya'nın ayrılığı bir gerçek olmuş. Ancak Hırvatistan, bir anayasa davası geçirmiş ve 25 Haziran 1991'de bağımsızlık ilanını kabul etmiştir. Makedonya, 8 Eylül 1991'de, bağımsızlığını ve bağımsızlığını Yugoslav Cumhuriyetleriyle gelecekte yapılacak bir ittifakla belirleyen bir referandum düzenlemiştir. Bosna-Hersek, Sırpların muhalefetine rağmen, 14 Ekim 1991'de Meclis tarafından kabul edilen bir Egemenlik Kararı'nı kabul etmiştir.⁴³

Bu prosedürlerle Yugoslavya çürüme sürecindeyken Lahey Konferansının başarısızlığı kesinleşmiştir. Bu nedenlerden ötürü, 16 Aralık 1991 tarihinde yapılan toplantıda Tahkim Komisyonu, Yugoslavya Deklarasyonu ve Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği yeni devletlerinin tanınması için tavsiye kararı olmak üzere iki belgeyi kabul etmiştir.⁴⁴

⁴² <http://eprints.ugd.edu.mk/15868/8/T.%20Cepreganov.pdf> (Erişim Tarihi: 08-02-2017)

⁴³ Ljubica JANČEVA, *a.g.e.*, s.124

⁴⁴ GEORGIJEVSKİ S. & DODEVSKİ S., *Makedonya Cumhuriyeti 1990-2005 Belgeleri, Makedonya Kitap III. Basım Belgeleri (Dokumenti za Republika Makedonija 1990-2005, Edicija dokumenti za Makedonija kniga III.)*, Hukuk Fakültesi "Justinian the First", Üsküp 2008, s. 294-296

Yugoslavya'nın ilan edilmesini istediği Yugoslavya Cumhuriyetlerinin bağımsızlık koşullarını düzenleyen Yugoslavya'nın bildirgesine göre, en geç 23 Aralık 1991 tarihine kadar tanınmalarını talep etmeleri gerekiyormuş. Robert Badenter'in önderlik ettiği tahkim komisyonu, tanınma şartlarının Slovenya ve Makedonya tarafından karşılandığını tespit etmiştir. Bununla birlikte, Slovenya ve Hırvatistan, Lizbon'daki Avrupa Topluluğu'nun bakanlık toplantısında kabul edilmiş ve bu da YSFC'nin dağılmasını kesin olarak teyit etmiştir. Bütün günahlarıyla savaş Bosna-Hersek'i silip süpürmüştür. Gelecek dönemdeki çatışmalar birçok insan kaybına yol açmış ve büyük maddi hasara neden olmuştur. Lahey Barış Konferansı, 1992 yazında Yugoslavya'nın artık varolmadığı sonucuna varmıştır.

2.1.4. Egemenlik Deklarasyonu ve Bağımsızlık Bildirgesi

Makedonya'nın YSFC'den barışçıl yollardan ayrılmasını destekleyen iki temel belge Makedonya'nın Egemenlik ve Bağımsızlık Bildirgesi olmuştur. Makedonya'nın bağımsızlık yönünde yavaş yavaş büyük bir titizlikle, ortak devletten ayrılma süreci başlamıştır. Her iki belge de, federal otoritelere ve diğer cumhuriyetlere ne gibi bir tepkiye yol açacaklarının net bir temsili olmadan, politik konuların ve entelektüel çevrelerin güçlü tartışma, gerginlik ve koşullandırma ortamında kabul edilmiştir. Belki de bundan dolayı belgeler açıkça belli değil, ama belli bir miktar belirsizlik, çelişki ve farklı yorumlama için açık bırakılmıştır.

Egemenlik Deklarasyonu'nun bir eylem olarak kabul edilmesi, Cumhuriyetin statüsünde bir kilometre taşı olmuştur. Makedonya Egemenliği ve Bağımsızlığı Bildirgesini kabul etme fikri, Meclis anayasasından iki gün sonra VMRO-DPMNE milletvekilleri tarafından bir hareket olarak ortaya atılmıştır.⁴⁵ Bir Deklarasyonun kabulüne ilişkin teklif, Hükümet'in henüz kurulmamış olduğu bir durumda (seçimler yapıldıktan sonra) veya Cumhuriyetin Cumhurbaşkanı seçildiğinde, masaya konulmuştur. Gligorie Gogovski ve Profesör Vladimir Mitkov⁴⁶ liderliğindeki

⁴⁵ Violeta ACHKOSKA, *Çağdaş Makedon Devleti 1944-1991 Tarihinden Dersler (Lekcii od sovremenata makedonska država 1944-1991)*, Üsküp 2011, s. 240

⁴⁶ Son komünist liderleri olarak çok yapıcı bir tutum sergilemişler ve Cumhuriyet'in olaylarını engellemeden ve tüm süreçler için özgür bir alan sağlayarak, demokratik ortam ve koşullar yaratarak yeni hükümetin oluşumunu olumlu yönde etkilemişlerdir.

Cumhuriyet ve Cumhurbaşkanlığı, cumhurbaşkanı halen yürürlükteyken yeni hükümetteki tek seçilmiş memur Meclis Başkanı Stojan Andov olmuştur.

Böyle bir belgenin ilk kez uygulanması için 24 Aralık 1990 tarihinde gerçekleşen SDSM ve VMRO-DPMNE arasındaki delegelerin ilk toplantısında ele alınmıştır. Bu toplantıda Ljubčo Georgievski, Makedonya Egemenliğini kabul etme fikrini sunmuş ve prensipte aldığı kabul oyu için SRSM'den onay istemiştir. Ancak SRSM, böyle bir belgenin saygı duyulması gerektiğine kanaat getirmiş, evde, dışarıda ve Meclis'te temsil edilen siyasi oluşumlardan daha geniş bir destek olmuştur.⁴⁷

Makedonya'nın bağımsızlık ve egemenlik fikri VMRO-DPMNE tarafından desteklenmiştir. Vurgulanan vatansever karakteri ile partinin belirlenmesinde yer almıştır. Aynı zamanda krizden çıkmak için ülkenin gelecekteki düzenlemesi Yugoslavya'nın tamamında yeni bir model talep eden sert ve ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalara ve duruşmalara MSC'nin meşru temsilcileri aktif olarak katılmış ve Cumhuriyetlerin belirli bağımsızlık varyasyonları hakkında görüş belirtmişlerdir. Bu dönemde, Makedon liderliği sağlam duruşunu azaltmış ve Yugoslavya'yı koruma olasılığını bırakmıştır. Ayrıca egemen cumhuriyetlerinin aynı fikirde olduğunu öne sürmüştür.⁴⁸ VMRO-DPMNE partisinden milletvekili Dragi Arsov, Egemenlik Deklarasyonu'nun taslak metnini hazırlamak için komisyon başkanlığına getirilmiştir. Komisyon başkanı için Platformun metnini çizecek olan Tito Petkovski, MKB - DDP milletvekiliymiş. Böylece, 25 Ocak 1991 tarihinde yapılan toplantı, Meclis Başkanı açılış konuşmasında sonra, Meclis Bildirgesi'ni kabul etmiştir.⁴⁹

MSC Egemenliği Bildirgesi, ilk defa, Makedonya'nın egemenliğini ve bağımsız bir Makedon devleti kurma olasılığını ilk kez vurgulayan ilk belgedir. Dolayısıyla, 1. Madde'de bu deklarasyon, MSC'nin egemenliğini, Makedon devletinin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü için anayasal hükümlere ve aynı zamanda Makedon

⁴⁷ Stoyan ANDOV, *Kendi yolumda (Na moj način)*, Matica Makedonska, Üsküp 2003, s. 211-212.

⁴⁸ Kiro GLİGOROV, *Makedonya sahip olduğumuz her şey (Makedonija e se što imame)*, Kültür, Üsküp 2002, s. 179

⁴⁹ Stoyan ANDOV, *a.g.e.*, s. 213-217.

halkının haklarına uygun olarak ifade etmiştir.⁵⁰ Bildirge ayrıca, siyasi, ekonomik ve hukuki sistemin MSC ve Cumhuriyet yasalarına dayanacağını öngörmüştür. Federal yasalar ve YSFC'nin Anayasası ancak onlara karşı gelmezlerse uygulanacaktır. Aynı zamanda, Parlamentonun yeni bir Anayasa kabul edeceği öngörülmüştür. Makedonya devletinin sosyal düzeninin ve gelecekteki sembollerinin belirlenmesi gerekir.

Bildirgede, Makedony'nın devletler ve Yugoslavya'nın diğer halkları ile gelecekteki ilişkilerine bağımsız olarak karar vereceğini vurgulanmıştır. MSC Anayasası ve Cumhuriyet yasaları, cumhuriyet makamlarının ve kuruluşlarının, ayrıca Makedonya topraklarında federal otoritelerin karar vermesi ve harekete geçmesi için temel teşkil edecektir. Bildirgede, komşu ülkelerdeki Makedon ulusal azınlığı ve yurtdışındaki geçici çalışma vatandaşları ile de ilgilenilmiştir.

Deklarasyonun, cumhuriyetler arasındaki karşılıklı ilişkilerin dostane ve demokratik bir şekilde çözülmediğini vurgulaması önemli olmuştur. Meclis bağımsız bir devlet olarak egemenlik haklarının uygulanmasını üstlenecek bir anayasa yasasını getirmiştir. Uluslararası kamu hukuku ilkelerine göre diğer cumhuriyetlerle ve karşılıklı ilişkilerle uzlaşma biçimini belirlemiştir.⁵¹

Egemenlik Deklarasyonu hem tarihsel açıdan hem de siyasi ve hukuki açıdan çok önemli bir belge olmuştur. Makedonya'nın egemen, bağımsız ve demokratik devletinin yolunu açmaya yaramıştır. Makedon bağımsızlığının temellerini oluşturan böyle bir belgenin kabul edilmesi yönünde Meclisteki milletvekillerin benzeri görülmemiş bir coşkuyla ve samimiyetle karşılanmıştır. Yeni hükümetin kurucu olmadığı durumlarda, ilk çok partili meclisin kurulmasından hemen sonra kabul edilen Egemenlik Deklarasyonu'ndan farklı olarak, Referanduma ilişkin karar zaten kurulmuş bir yürütme gücü ile yapılmıştır.

Kiro Gligorov Meclis Başkanı seçilmiş ve Nikola Kljusev liderliğindeki Uzman Hükümet, bakanlar ve uzmanlardan oluşan en yüksek yürütme organı olarak seçilmiştir. Yugoslavya'daki politik krizin alev aldığı koşullarda, bazı cumhuriyetler bağımsızlık ve ortak devletten ayrılma için somut adımlar atmışlardır. Slovenya siyasi

⁵⁰ <http://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/suverenost.pdf>

⁵¹ GEORGİEVSKİ S. & DODEVSKİ S., *a.g.e.*, s. 126-127.

kriz çözülmezse bağımsız bir devlet statüsünü elde etmeye karar vermiş, Hırvatistan da bir anayasa yarasasının geçirilmesi yoluyla bağımsızlık yolunda ilerlemiştir. Makedonya Parlamentosu ise, Makedonya'nın bağımsızlık referandumu yoluyla federasyondan barışçıl yoldan ayrılma sürecinde önemli bir adım atmıştır.

2.1.5. 8 Eylül 1991 Referandumu

Referandum, doğrudan demokrasinin bir biçimi, yani devlet iktidarının uygulanmasında vatandaşların doğrudan katılımı ve siyasi kararlar alma biçimidir. Egemen ve bağımsız bir devlet kurma süreci en önemli konulardan biriymiş ve bu süreç son derece zor, iç politik durumlarda gerçekleşmiştir.

“Kısaltılmış” Yugoslav federasyonunda kalmaktan ve Makedonya içinde taraftarları olan dış güçlerin eylemini hafife alma korkusu varmış ve daha az cumhuriyetle bile ortak bir devlette kalmayı savunmuşlardır. Yugoslavya'daki olaylar zaman geçtikçe bir eylemi geçirme veya bir eylemde bulunma ihtiyacı daha belirgin hale gelmiştir. Bu, Makedon halkının egemen ve bağımsız bir devlet için kararlılığını açıkça göstermiştir.⁵²

Mecliste iki blok farklı yaklaşımlar ve nasıl yapılacağına dair birbiriyle çelişen görüşlere sahipmiş. VMRO- DPMNE başkanlığındaki sağ blok, mecliste Hırvatistan ve Slovenya örneğini izleyerek Makedonya'nın bağımsızlığını ilan edecek bir eylemin kabul edilmesini savunmuştur. VMRO-DPMNE'nin korkusu, SDSM ve SRSM'nin bağımsızlıklarını kamuya açıklayıp ilan edemeyecekleri ve referandumun başarısızlığa uğrama olasılığı, Yugoslavya'da kalmak anlamına gelmekteymiş. Devlet adamlarında Makedonya'yı özerkliğe yönlendirmek isteyip istemedikleri ve referandumun başarısızlıkla sonuçlanabileceği için büyük bir şüphe duyuyorlarmış; bu da Makedon halkının bağımsızlık istemediğini göstermiştir.⁵³ SDSM liderliğindeki sol blok ve her şeyden önce devlet başkanı Kiro Gligorov, Referandumu yürütme tezini şiddetle savunmuşlar, çünkü halkın Makedonya'nın bağımsızlığını ortaya çıkaracaklarına ve destek vereceğine kesinlikle inanmışlardır. Uluslararası topluluğun önünde, özellikle de

⁵² Novica VELJANOVSKI, *a.g.e.*; s.364

⁵³ Ljupčo GEORGİEVSKI, *O benim (Toa sum jas)*, Lex Legis, Veles 2012, s.49

AT'nun önünde temsil edilmek için gerekli ve önemliymiş, çünkü böyle bir prosedürle hiç kimse Makedonya'nın kendi kaderini tayin hakkına itiraz edememiştir.⁵⁴

Zaman geçtikçe, Makedonya'nın açık bir bağımsızlık ve egemenlik tanımına duyulan ihtiyaç gittikçe daha önemli hale gelmiştir. Branko Crvenkovski ve Zoran Krstevski'nin imzaları ile Meclis parlamenter SDSM grupları ve SRSB Başkanı 26 Temmuz 1991 tarihinde bağımsız ve egemen bir devlet olarak M.C. belirlenmesi yönünde alınacak bir karar için öneride bulunmuştur. Bu Makedonya halkını, referandum yoluyla Yugoslavya'nın egemen devletleri ittifakının içine girmesini sağlamıştır.⁵⁵

27 Temmuz VMRO-DPMNE'nin önerileri yeniden formüle edilmiş ve Beyannamenin Taslağında Parlamento Başkanı görüşlerini Hükümete iletmiştir. Hükümet, girişimleri faydalı bulmuş, ancak Meclis'te fikir birliğine varılması gerektiğini vurgulamıştır. Hükümet Meclise, Cumhuriyet'in egemenliği ve bağımsızlığı ile ilgili temel soruların bir tür ön açıklaması olarak bir referandum yapılmasının mümkün olduğunu bildirmiştir.⁵⁶ 6 Ağustos 1991'de, Devlet Başkanı'nın hazırladığı bir teklif, hükümet toplantısında ortaya çıkmıştır. Önerge Hükümetin Başkan Yardımcısı Blaje Ristovski'ye sunulmuştur. Bu önerge sol kanat partilerin önerisine çok benziyordu: "Yugoslavya'nın egemen devletlerinin ittifakına girmesi gereken egemen ve bağımsız bir Makedonya Cumhuriyeti misiniz". Hükümet karmaşık siyasi durumu göz önünde bulundurarak, soruyu formüle etmiştir: "Altı bağımsız Yugoslavya devletinin ittifakına girme hakkı olan egemen ve bağımsız bir Makedon devleti misiniz" ve bu teklifi Meclise sunmuştur.⁵⁷ 2. maddede Referandumu vatandaşlara ilan etme kararını öngörmüştür: "Makedonya'nın egemen devletleri olan Yugoslavya'nın gelecekteki bir ittifakına girme hakkı olan egemen ve bağımsız bir Makedonya devleti misiniz?" "Evet" veya "Hayır" (EK-2). 3. Madde, 8 Eylül 1991'de referandumu düzenleme tarihini ortaya koymuştur. 4. Maddede, referandumun Cumhuriyet

⁵⁴ Kiro GLİGOROV, *a.g.e.*; s.202

⁵⁵ Stenografik notlar, *Makedonya Cumhuriyeti Meclisi 20. oturumu*, 29 Temmuz 1991'de <http://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/20sednica1prod29juli91god1.pdf> (Erişim Tarihi: 18-02-2017)

⁵⁶ Nikola KLJUSEV, *Makedon Bağımsızlığına Giden Yol (Patot kon makedonskata nezavisnost)*, Matica Makedonska, Üsküp 2001, s. 172

⁵⁷ http://www.ndm.org.mk/index.php?view=article&catid=38%3Anew-collection&id=1058%3Amakedonskata-nezavisnost&format=pdf&option=com_content&Itemid=58

Referandumu Yasası ile belirlenen usul ve o usulde yürütüleceğini öngörmüş, 5. madde ise referandumun Cumhuriyet Komisyonu tarafından yürütüleceğini öngörmüştür.⁵⁸

Karar alındıktan sonra, Meclis halkı referanduma destek vermeye çağırmıştır. Ancak, kabul edilen bir referanduma ilişkin karar ve bildirim gönderme yapılmamıştır. Arnavut partileri imzalamamış ve bildiriye desteklememiştir. Referandum için hazırlıklar 23 Ağustos 1991'de Referandum Yasası'nın kabulüyle başlamıştır. Referandum öncesinde, Yunan ve Bulgar siyasi çevrelerin yanı sıra, Belgrad basınında da Makedon karşıtı bir propaganda yapılmıştır.⁵⁹

Referandum 8 Eylül 1991'de gerçekleşmiştir (EK-3). Makedonlar, Makedon halkının asırlık düşüncesini kendi ve bağımsız devletleri için güçlü bir şekilde desteklemiştir. Referandumda, 1.495.807 vatandaş oy kullanma hakkına sahipmiş. 1.079.308 ya da %95,26 ülke vatandaşı olumlu oy kullanmış, 39.639 vatandaş ise olumsuz oy kullanmıştır. Sonuçlar referandumun başarısını işaret etmiştir. Komisyonun referandumun uygulanmasına ilişkin resmi raporunda, uygulanış şeklini belirtmiştir. Usulsüzlüklere veya Cumhuriyet Referandumu Yasası hükümlerine aykırı şikâyetle bulunulmamıştır. Komisyon, kendilerini “egemen” ve “bağımsız” bir Makedonya ilan eden vatandaşların Makedonya Cumhuriyeti'nde oy kullanma haklarının kitlesel olduğunu belirtmiştir.⁶⁰

17 Eylül 1991'de referandumdan birkaç gün sonra Parlamento bir başka önemli eylem olan Deklarasyon'u kabul etmiştir. Bu belge, Makedonya'nın bağımsız bir devletin konumundan, dış politikasına ve uluslararası tanınırlığıyla ilgili olarak rehberlik edecek ilkeleri ortaya koymuştur. Yeni kurulan Makedon demokratik kurumları tarafından kabul edilen bir dizi belgede deklarasyon çok önemli bir belgedir. Deklarasyonun kabul edilmesi, Makedonya Cumhuriyeti'nin uluslararası hukuksal konumu ve gelecekteki politikasının temellerinin açıkça vurgulandığı M.C.'nin bağımsızlığı sürecinde ileriye doğru atılan bir diğer adımı temsil etmiştir. Bu birkaç

⁵⁸ <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/19D704B29EC040A1968D7996AA0F1A56.pdf> (Erişim Tarihi: 21-02-2017)

⁵⁹ Achille TUNTEV, *Makedonya Cumhuriyeti'nin ilk on yılı (1990-1999) (Republika Makedonija prva dekada (1990-1999))*, MI-AN, Üsküp 2005, s. 17-18

⁶⁰ <http://www.mn.mk/istorija/4769-Referendum-vo-Makedonija-1991> (Erişim Tarihi: 04-03-2017)

önemli belgeyi benimseyerek, devleti tam olarak oluşturmak için diğer eylemlerin benimsenmesinin yolu daha kolay olmuştur. Bağımsızlığa giden yol ve ortak devletten ayrılma açılmış, ancak yine de akıllı ve sürekli adımlar atan birçok ikilem ve tehlikeyle dolu olmuştur.

2.2. Makedonya'nın Siyasal Yapısı

Makedonya, çok partili parlamento demokrasisi ve yasama, yürütme ve yargı yetkisine bölünmüş bir siyasi sisteme sahip bir cumhuriyettir. 1945 yılında, Makedonya Yugoslav Federasyonu içinde egemen bir cumhuriyet olmuş ve 8 Eylül 1991 tarihinde, vatandaşların referandum sonrasında, Makedonya egemen ve bağımsız bir devlet haline gelmiştir. M.C. Anayasası, ilk çok partili parlamento tarafından 17 Kasım 1991'de kabul edilmiştir. Ana hedef, Makedonya'yı egemen ve bağımsız, sivil ve demokratik bir devlet olarak oluşturmak ve insan hakları, sivil özgürlükler ve ulusal eşitliğin garanti edildiği parlamenter demokrasinin gelişmesi için kurumsal bir çerçeve oluşturmuştur.

Parlamento, devlet iktidarının merkezi ve en önemli kurumudur. Anayasaya göre Meclis, vatandaşların temsili bir organdır ve Cumhuriyet'in yasama yetkisi ile görevlendirilmiştir. M.C. Cumhurbaşkanı, Cumhuriyeti temsil eder ve Makedonya Silahlı Kuvvetleri Yüksek Komutanıdır. Cumhurbaşkanı genel olarak her dört yılda bir seçilir ve 123 milletvekilinden oluşmuştur. M.C.'nin yürütme gücü, Hükümet ve Cumhuriyet Başkanı arasında bölünmüştür.

Hükümet, M.C. Meclisi tarafından toplam Temsilci sayısının oy çoğunluğuyla seçilmiştir. Hükümetin kuruluşu ve çalışması bir hükümet kanunuyla tanımlanmıştır. Makedonya'daki belediyeler, birinci dereceden idari birimler olmuştur. Anayasa ve yasalara göre, yargı yetkisi bağımsızdır ve mahkemeler aracılığıyla uygulanır. Yargı sisteminin zirvesinde Yüksek Mahkeme ve M.C. Yargı Konseyi bulunmaktadır. Yüksek Mahkeme, M.C.'nin en yüksek mahkemesi olup, mahkemeler tarafından yasaların uygulanmasında birlik olmasını sağlamıştır. Yargı Konseyi, yargının egemenliğini ve bağımsızlığını sağlayan ve garanti eden egemen ve bağımsız bir yargı organdır. M.C.

Anayasa Mahkemesi, anayasallığı ve yasallığı koruyan bir Cumhuriyet organı olmuştur.⁶¹

2.2.1. Siyasi Çoğulculuk Süreci

Geleneksel olarak, siyasi partiler, kamusal tartışmalarında sahip oldukları fikir ve fikirlerin çeşitliliğini pekiştirme görevine sahiptir. Sadece politik çoğulculuk, sürekli olarak tohumlanan ihtiyaçları karşılamak için yeterince esnek yapılar sağlayabilir. Ancak demokratik yönetim için hala istikrarlı bir temel olarak kalmaktadır. Bununla birlikte, nefreti kışkırtan, şiddeti kışkırtan ve böylece demokratik bir topluma ve düzene karşı bir tehdit oluşturmaya yönelik fikirler yaymak için siyasi özgürlükler suistimal edilebilir. Zorluk, ifade özgürlüğünü bozmadan, aynı zamanda toplumun çıkarlarını bir bütün olarak koruyarak, bu eğilimleri demokratik olarak ele almaktır. Belli bir dereceye kadar, demokrasilerin de kendilerini korumaları gerekmektedir.

1990'ların başlarında, çoğu kişi için, M.C.'nin "korkmuş cumhuriyetlerden" biri olduğu izlenimi verilmiştir ve diğerleriyle birlikte "muhafazakâr" çevrelerde kategorize edilmiş ve yeni değişim fikirleri için kabul edilmemiştir. Demokratikleşme ve siyasal çoğulculuk süreci de, başta mevsimsel, tesadüfî ve ihtiyatlı olmak üzere, Makedon çevresini de etkilemiştir. Bu süreç sorunsuz bir şekilde akmıyormuş, 1989'da parti çoğulculuğunu zamanın zorunluluğu ve vatandaşların ihtiyaçları olarak kabul etmeye tereddüt etmiştir. Ardından, devlet partisinin tekel pozisyonunu sorgulamayan "vekil çözümler" önerilmiştir.

"Partizan çoğulculuk" düşüncesinin başlatıldığı bir dönemmiş. Lamentovicz ona "topal" çoğulculuk adını vermiştir. Bu tür çoğulculuğun "Kendi kimlikleri olan ve devlet partisinden bağımsız yasal olarak düzenlenmiş baskı gruplarının varlığını kabul ettiği" bir özellikmiş. Bu muhalefet partilerinin faaliyetlerine "meşru siyasi temsil biçimi" olarak izin verilmemesi anlamına gelmiştir. Böyle koşullarda, tekelci siyasi partinin Makedon liderliği, bu yönelimi izlemede belirli bir tutarlılık göstermiştir.

⁶¹ <http://pretsedatel.mk/mk/za-makedonija/2011-07-08-08-03-20.html> (Erişim Tarihi: 12-08-2017)

MSC'nin 10.cu Kongresinde "inandırıcı zafer" Makedonya'nın sivil demokratik ve sosyal devlet olarak daha da geliştirilmesi için bir projeye başlamıştır.⁶²

Bu dönemde, iktidar partisi "tüm önemli kolları" tutmuş, bu yüzden devlet ve toplumun başlattığı süreci yavaşlatmıştır. Fakat yeni MSC yapısı, radikal değişimin belirleyici olduğunu göstermiştir. Krizden çıkış, özellikle karma ekonominin, piyasa ekonomisinin ve çok partili demokrasinin gelişmesiyle, sadece yapısal reformlar yoluyla mümkün olmuştur. Yugoslavya federasyonu cumhuriyetlerinde alternatif formlar ortaya çıkmıştır. Baskın siyasi ve ideolojik siyasi partiye doğrudan bir muhalefet olarak hareket etmiştir. Yugoslavya federasyonu cumhuriyetlerinde alternatif formlar ortaya çıkmış ve hâlihazırda baskın siyasi ve ideolojik siyasi partiye doğrudan bir muhalefet olarak hareket etmiştir. Ve "Çoğullaşma" dalgası başlamıştır.

Makedonya'da bu süreç yeterli düzeyde gerçekleşmemiş veya gerekli hacme sahip olmayan girişimlerle gerçekleşmiştir. Bu yüzden analistler muhafazakâr ortamlara yerleştirilmiştir. Dönem boyunca, siyasi yapının insiyatifi üzerine, o zaman, iktidar partisi başlatılmış, M.C.'nin çoğulcu anlayışının ortaya konması için anayasal ve yasal bir çerçeve oluşturmak amacıyla seçimleri ertelemiştir.

Siyasi düzlemde, Sosyal Reform Komisyonu, MC'nde siyasi geçiş sürecinin bir tür "siyasi ve entelektüel patlatıcısı" olarak kurulmuştur. Bu süreçler, M.C.'nde siyasi varlıkların hukuki davranışının bilincinin yükseltilmesi konusunda ısrarlı olduğunu göstermiştir. Ülkenin siyasi sahnesinde, olumlu sosyal iklimin bir sonucu olarak, YKB'nin dağılmasından sonra, bir şekilde ya da başka bir şekilde, ülkenin faaliyetlerine yönelik hareket eden bir siyasi parti ve özellikle Makedon liderliğin demokratik provakasyon ve katılımı nedeniyle, M.C.'nde, yeni siyasi oluşumuna yönelik girişimler ve faaliyetler çoğaltılmıştır.⁶³

Bu çoğulcu bir patlamanın başlangıcı olmuştur. Yeni oluşturulan koşullar, özellikle de ilişkilerin demokratikleşmesi dalgası, 1990'larda bir takım siyasi varlıkları

⁶² Slavko MİLOSAVLEVSKİ, *Doğu Avrupa arasındaki Eşitçilik ve Demokrasi (Egalitarizmot i demokratijata meĝu Istočna Evropa)*, IP Ljuboten, Üsküp, 1993 s.140

⁶³ Slavko MİLOSAVLEVSKİ, *a.g.e.*, s.146

etkilemiştir. Kayıtlar, 1990 yılında Makedonya’da geniş bir siyasi düzenlemeye sahip olan bir dizi siyasi partinin oluşturulduğunu işaret etmiştir. Bu kadar kısa sürede yeni siyasi partilerin oluşumu, böyle bir dağınık gücün toplumsal varlıkta var olduğunu gösteren ve uygun politik ifadeye ihtiyacı olan, aynı zamanda siyasi partilerin oluşumunda belli bir tuhaflık göstergesi olduğuna işaret etmiştir.

Özellikle siyasi partinin oluşumu için gerekli olan liberal normatif koşullardan etkilenen ve toplumdaki genel atmosfer, politik farklılıkları sadece bir tutum olarak değil, belirli bir grup davranışı olarak tanıtmak için önkoşullar yaratmıştır. Bu nedenle, M.C.’nde yeni kurulan siyasi varlıkların davranışlarını en baştan analiz edersek, demokrasinin liberal ilkelerini kabul etmeye başladıkları sonucuna varılmıştır.

Daha önceki iktidar pratiğine karşı eleştirel bir tutuma sahip olmak ve toplumda çok sayıda süreç ve aktiviteyi idealize etmek gerekirse, “sefalet âleminden” hızlı bir geçiş olan “bolluk âlemine” ve demokrasiye izlenim yaratan etkisi varmış. Bu tür koşullar, aynı parti yönelimleri olan siyasi partilerin ortaya çıkmasını mümkün kılmıştır. Çok sayıda politik varlığın ya da örgütlü siyasi grupların ortaya çıkışı, çağdaş parlamenter demokrasiler için bilinmeyen bir olgu olmuştur.

Siyasi partilerin ortaya çıkış dönemi, çağların değişim zamanı, geçiş zamanı, otoriter bir demokratik topluma geçiş dönemi olarak belirlenmiştir. Komutadan pazar ekonomisine, tek parti hâkimiyetinden parlamenter demokrasiye atlayan bir dönem olmuştur. Geçiş, her şeyden önce, sosyal yeniden üretim yapısında küresel olarak algılanan büyük değişiklikler anlamına gelmiştir.⁶⁴

Makedonya'nın siyasal çoğulculuğu süreci dinamikmiş. Siyasal çoğulculuğun hızı ile ilgili faaliyetleri üç dönemden geçtiği sonucuna varılmıştır:

- a) Siyasi terfi (çok sayıda siyasi varlığın ortaya çıkmasıyla göze çarpar);
- b) siyasi istikrar (son on yılda var olan ve yurttaşlar arasında kayda değer desteklere sahip olan bazı siyasi partilerin istikrarı ile işaretlenmiş);
- c) siyasi kimlik (siyasi partinin siyasi kimliğini tanımlama gereği ile işaretlenmiş).

⁶⁴ Pande LAZAREVSKİ, *Siyasetin modellenmesinin temelleri (Osnovi na modeliranje politika)*, (Sosyoloji, Siyasi ve Hukuki Araştırma Enstitüsü, basılmamış doktora tezi), Üsküp 1993, s. 42

Aslında bu, M.C.'nin politik gelişim dönemidir. Temel politik varlıklar tespit edilmiş ve sivil toplum mimarisini kurma süreci başlamıştır.

2.2.1.1. İlk Cumhurbaşkanı

Bağımsız M.C.'nin ilk Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov. Bağımsızlıktan önce ve sonra Makedon siyasi sahnesinde etkili ve saygın bir siyasetçi olarak kalmıştır. Sakinliği, Makedonya'nın zorlu dönemden geçmesine yardımcı olmuştur. Makedonya'nın o dönemde böyle liderlere ve politikacılara ihtiyacı olmuştur.

Kiro Gligorov 1917'de İştip'te doğmuştur. Belgrad Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Kiro Gligorov, Makedon avukatının tarihçilerinin vurguladığı, kamuoyunda bilinmeyen bir avukatmış. Toplumda, Gligorov'un kişiliği hakkında, eğitim için bir avukat olduğu bilinmiştir. Yugoslav zamanında ekonomik bir uzman olarak algılanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Cumhurbaşkanı Gligorov faşist güçlere karşı mücadeleye katılmış ve ASNOM'un kurulması için Girişim Komitesinin Sekreteri olmuştur. YSFC'de ve YKB'de birçok önemli politik ve ekonomik görevlerde bulunmuştur.

27 Ocak 1991'de Makedon Parlamentosu'nda mevcut 119 milletvekilinden, 114 milletvekilinin "Evet" oyu ile seçilmiştir.⁶⁵ Sonraki tüm başkanlık seçimleri genel ve doğrudan seçimler ile gerçekleşmiştir. Oy verenler listesinde kayıtlı tüm vatandaşların katılım hakkı varmış. Makedonya'daki ilk doğrudan Cumhurbaşkanlığı seçimleri 16 Ekim 1994'te yapılmıştır. Seçimlere sadece iki aday katılmış ve seçimler belirli usulsüzlükler nedeniyle belirli seçim merkezlerinde yeniden düzenlenen tek bir seçim turunda gerçekleştirilmiştir.⁶⁶

Görevdeki Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov⁶⁷, Seçmen Listesinde kayıtlı toplam seçmenlerin oylarının %52.55'ini alırken rakibi Ljubisa Georgievski %14,49'unu

⁶⁵ MSC Meclisi Beşinci Oturumundan Stenografik notlar; Üsküp; 27 Ocak 1991; s.12. <http://sobranie.mk/WBStorage/Files/05sed27jan91god.pdf> (Erişim Tarihi: 25-08-2017)

⁶⁶ Cumhuriyet Seçim Komisyonu; Madde 6'da belirtilen şartların yerine getirilmemesi nedeniyle Habit Şaban ve Gjorgija Atanasoski adaylıklarını kabul etmemiştir. M.C. Cumhurbaşkanı Seçimi Yasası'nın 1. paragrafı, M.C. Resmi Gazetesi, no. 20/94. Yasa, en az 10.000 seçmen ya da en az 30 milletvekilinin adaylığına destek vermiştir.

⁶⁷ Kiro Gligorov M.C.'nin Makedonya Sosyal Demokrat Birliği (SDSM) başkanlığına aday gösterilmiştir.

kazanmıştır. Seçimde, toplam 1.053,761 seçmen oy vermiş, seçmen listesinde kayıtlı seçmenlerin %77,44'ü oy kullanmıştır. Bu seçimin ayrıntılarından biri, Devlet Seçim Komisyonu'nun çok sayıda oyu geçersiz sayılmıştır. (oyların 130.810 yani %12.41'i geçersiz sayılmıştır).⁶⁸

Olayların bu şekilde gelişimiyle, VMRO-DPMNE'nin cumhurbaşkanı olarak önerdiği Ljubisa Georgievski, seçimlerin iptal edilmesi için DSK'na şikâyette bulunmuştur. Fakat itirazı reddedilmiş ve Kiro Gligorov genel ve doğrudan seçimlerde seçilen M.C.'nin ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. 3 Ekim 1995'te "Bristol" otelin hemen yakınında bulunan "Makedonya" caddesinde bir araba bombası suikastından kurtulmuştur.⁶⁹ Suikasttan sonra Cumhurbaşkanı 3 Ekim 1995 ile 10 Ocak 1996 arasındaki dönemde bu görevi yerine getirmeye ara vermiştir. M.C. Anayasasına göre devletin geçici önderliği o zamanki Meclis Başkanı - Stojan Andov tarafından devralınmıştır.

Kiro Gligorov, 19 Kasım 1999'a kadar devlet başkanı olarak görev yapmıştır. Aktif siyasal yaşamdan çekildikten sonra, Cumhurbaşkanı Gligorov Vakfı'nı taşıyan ismi ile faaliyete geçmiştir. Meclis'teki açılış konuşmasının ifadesiyle "Makedonya, Sahip olduğumuz her şeydir", aynı zamanda 1991-1999 dönemi sona ermesinden sonra otobiyografik kitabı da yazmıştır.

Bir rüzgâr türbininin üzerinde kalan "kimsenin ülkesi" olmaktan ziyade, onun sayesinde (büyük eleştiriye maruz kaldığı referansla da olsa) Makedonya, BM üyesi olmuştur.⁷⁰ Ama Gligorov'un M.C.'ne olan bu katkısı Makedonya halkı tarafından kayıtsız kalınmış ve "unutulmuş" dosyasına girmiştir. Bağımsız Makedonya'nın ilk Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov, ülke için son derece çalkantılı bir dönüm noktasında, 73 yıl sonra dinlenme, huzurlu bir emeklilik geçirmek yerine, göreve başlamıştır. Gligorov, huzurlu emeklilik yılların olanağına hiçbir zaman sahip olamamıştır.

Eski YSFC'nin en sorumlu görevlerinden biri olarak Belgrad'da 50 yaşındayken göreve başlamıştır. Ondan önce büyük bir meydan okumaya hazır,

⁶⁸ Cumhuriyet Seçim Komisyonu, *1994 yılında M.C. Cumhurbaşkanı seçimlerinin yapılması hakkında rapor*, No: 30-282. <http://izbornaarhiva.mk> (Erişim Tarihi: 12-09-2017)

⁶⁹ 1995 yılında, bugüne kadar aydınlatılmamış bir suikasttan kurtulmuştur.

⁷⁰ <http://tvm.mk/vesti/scena-muabeti/25490-100> (Erişim Tarihi: 14-09-2017)

Bağımsız Makedonya devletinin kurumsal temelleri atılmıştır. Onu, bütün bir dönemin yaşayan bir anıtı, Makedon devletinin iki sütununu birbirine bağlayan bir kişi, bir tarih olarak görmüşler.

Anıtlarının yükselmesini istememiştir. Bazı parti liderleri ve eski başbakanların bugün yaptığı gibi, devlet kurumlarının ofislerini süslemek için fotoğraflarını sipariş etmemiştir. Papaz ya da aziz imajını yaratmamıştır. Siyasi vestiyerde “yaşlı tilki” dendiğinde sinirlenmemiştir. Kendisine hitap ettiği eleştiriler hakkında açıkça konuşmuş ve kendini kusursuz olarak sunmamıştır. Tabi ki o da günahsız değilmiş. O zaman, onun bazı eksiklikleri hakkında konuşmak için bir tabu var olmamıştır.

2.2.1.2. Seçim Sistemi

M.C.’de genel, doğrudan ve serbest seçimler halinde, 5 yıllık bir süre için gizli oylamayla seçilmiştir. M.C. Cumhurbaşkanının seçilmesi, M.C. Anayasası ve Seçim Yasası ile düzenlenmiştir. Bu nedenle, devlet başkanının seçimine atıfta bulunan yönetmeliği değiştirmek için, Meclis’in, toplam temsilci sayısının üçte iki çoğunluğu ile desteklenmesi gereken Anayasanın değiştirilmesine ilişkin bir karar alması gerekmiştir. Cumhuriyet Başkanının yetkileri dâhilinde, M.C. Anayasa Mahkemesine iki hâkim önerip, M.C. Yargı Konseyi’nin iki üyesi ve Yayın Konseyi’nin iki üyesini teklif etmiştir. Cumhurbaşkanı, M.C. Ulusal Bankası Valisini önerip daha sonra Meclis tarafından atanmıştır.⁷¹

Bir Cumhurbaşkanı’nın seçimi, önceki Cumhurbaşkanı’nın görev süresinin son 60 günü içinde tamamlanmalı. Çeşitli nedenlerle, Cumhurbaşkanı’nın görev süresinin erken sona ermesi halinde, yeni bir Cumhurbaşkanı’nın seçimi, görev süresinin sona ermesinden itibaren 40 gün içinde yerine getiriliyordur. Başkanın görev süresinin sonuna kadar ya da ölüm durumunda (istifa ya da işlevi yerine getirememe durumunda) Anayasa yürürlüğe girebiliyordur.

Görev süresinin sona ermesi için şartların oluşturulmasının sadece M.C. Anayasa Mahkemesi tarafından belirlenmiştir. Anayasa, cumhurbaşkanlığının performansında bir boşluk oluşmasına izin vermez, Başkanın bu işlevi yerine getirmesi

⁷¹ <http://pretsedatel.mk/mk/pretsedatel/2011-07-07-13-45-55.html> (Erişim Tarihi: 24-10-2017)

engellenirse, Anayasa Meclis Başkanı'nın yerini almasını sağlamıştır. Bu süre zarfında Meclis çalışmalarına katılmıştır. Devlet Seçim Komisyonu, Belediye Seçim Komisyonları ile birlikte, ülkede oy verme Seçim Kurulu ve M.C. Diplomatik ve Konsolosluk Temsilcilikleri, başkanlık seçimini elinde tutan seçim organları olmuştur. DSK, M.C. Meclisi tarafından dört yıllık bir süre için seçilen yedi üyeden oluşmuştur. DSK üyeleri, Meclisin kurucu oturumunun tutulmasından sonraki 60 gün içerisinde seçilmiştir. DSK, uzman, idari ve organizasyonel-teknik konularda uzman bir hizmet sunmuştur.⁷² Belediye Seçim Komisyonları her belediye düzeyinde oluşturulmuş ve seçimleri kendi toprakları altındaki topraklarda yürütmekten ve seçim kurullarının çalışmalarını denetlemekten sorumlu olmuştur. Biri başkan olan beş üyeden oluşmuş ve her üyenin bir vekili varmış. BSK üyeleri ve milletvekilleri, beş yıllık bir süre için yüksek öğrenime sahip devlet, kamu ve belediye idaresi çalışanları arasından seçilmiştir.

Seçim kurulu başkanı ve yardımcısı, iki üye ve milletvekili, dört yıl boyunca devlet, kamu ve belediye yönetimi çalışanları arasından rastgele seçilmiştir. Seçim Kurulu üyelerinin rastgele seçimleri, yetkili oldukları bölge için BSK ve Üsküp Şehri Seçim Komisyonu tarafından DKT'nin bir önceki eyleminden sonra yerine getirmiştir.

Makedonya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'na aday olan kişiler: Makedonya Cumhuriyeti vatandaşı olmak; seçim günü en az 40 yaşını geçmemek; son 15 yılda en az 10 yıl M.C. vatandaşı olmak; daha önce iki kere Başkan olarak seçilmemiş olmak; 2 Ağustos 1944 tarihinden itibaren Tespit Yasası'nın öngördüğü şekilde Kamu Bilgilerine Serbest Erişim Yasasının uygulanmasına kadar geçen süre zarfında gizli bir işbirlikçi, operasyonel bağlantı ya da gizli bir bildirim ve veri toplama koleksiyonunda bulunmamış olmak, kamu görevlilerinin kullanılması, belgelere erişim ve devlet güvenlik yetkilileriyle işbirliğinin yayınlanması için bir kısıtlama koşulu olmamak, gibi şartları yerine getirmesi gerekmiştir.

Başkan adayı en az 30 milletvekili veya 10.000 seçmen tarafından aday gösterilmiştir. Böylece, DSK'na kayıtlı tarafların koalisyonları, milletvekili ve bir grup seçmen, siyasi partiler aday listeleri için aday olarak gösterilmiştir. Bir grup seçmen tarafından imza

⁷² http://www.sec.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=21

toplanması 15 gün sürmüştür. Bir Cumhurbaşkanı, sadece Cumhurbaşkanı adayı için tek bir listede imzasını verip imzalar resmi bir kişinin önünde, bir form üzerinde, belediye ve DSK'nun bölgesel birimlerinde toplanmıştır. Listeyi veren seçmenlerin M.C.'nde oy hakkı ve daimi ikâmetgahı olması gerekmiştir.⁷³

Seçim kampanyası organizatörü, yetki verdiği diğer kişiler tarafından yapılacak kampanya aktivitelerinin yanı sıra seçim kampanyasının uygulanmasından ve yasallığından sorumlu olmuştur. Cumhurbaşkanlığı'nın seçimi için seçim kampanyası seçim gününden 20 gün önce başlayıp ve seçimden önceki güne kadar sürmüştür. İlk ve ikinci tur oylamadan önceki gün, seçim kampanyasının gerçekleşmemesi gereken bir dönem olmuştur. Seçim kampanyası sırasında, kamu yayın hizmeti ve seçimleri bilgilendiren ticari yayıncılar bunu adil, dengeli ve tarafsız bir şekilde yapmakla yükümlü olmuş. Seçim Yasası, seçmeli bir medya sunumu olarak hangi içeriğin seçildiğini, seçim kampanyasının başlamasından önce hangi tür içeriklerin yayınlanmaması gerektiğini ve seçim kampanyasının başlatılması için belirlenen güne kadar seçimlerin ilan edildiği günden itibaren yayıncıların davranış tarzını şart koşturmuştur.⁷⁴

Cumhurbaşkanı'nın görev süresi, M.C. Meclisi önünde, nihai sonuçların açıklanmasından sonra 10 gün içinde gerçekleşmesi gereken, ancak önceki Cumhurbaşkanı'nın görev süresinin sona ermesinden önceki bir tarihte yapılması gereken ciddi bir deklarasyonun verilmesi ve imzalanması ile başlamıştır. Şu şekilde ifadeyi okur: “Makedonya Cumhurbaşkanı'nın görevini bilinçli ve sorumlu bir şekilde yerine getireceğimi, Anayasa ve yasalara saygı göstereceğimi ve Makedonya Cumhuriyeti'nin egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını koruyacağımı beyan ederim”.

Seçimleri gözlemlene hakkı akredite gözlemcilerle sahipmiş, DSK yetkilendirmeyi yayınlamıştır. Gözlemciler için akreditasyon, seçimden en az bir yıl önce kayıtlı olan yerli sivil kuruluşlar tarafından alınmış ve tüzüklerinde insan haklarının korunmasını ilke edinmiştir. Uluslararası örgütler ve yabancı ülke temsilcileri

⁷³ *Seçim İzleme Raporu*, <http://izbornaarhiva.mk/dokumentacija/pdf> (Erişim Tarihleri: 26-10-2017)

⁷⁴ <http://www.sec.mk/files/IzborenzakonikzaWEB1.pdf>

de seçimleri gözlemleyebilmiştir. Listedeki başvuru sahiplerinin yetkili temsilcileri, seçim organlarının çalışmalarını izleyecek olan temsilci seçme hakkına sahip olmuştur.⁷⁵

2.2.2. Anayasa'nın Kabulü

M.C.'nin yeni Anayasası'nın kabul edilmesi için, düzenlenen referandumun yanı sıra, Egemenlik ve Bağımsızlık Bildirgesi de büyük önem taşımıştır. MSC, Egemenlik Deklarasyonu'nun kabulüyle yeni bir Anayasanın kabul edilmesi öngörülmüştür.⁷⁶ MSC Anayasasını Meclise getirme önerisi, Devlet Başkanı Kiro Gligorov tarafından 6 Mayıs 1991 tarihinde ele alınmıştır.⁷⁷ Başkan'ın önerisi, 23 Mayıs 1991 tarihinde yapılan Meclis'in 15. oturumunun gündemine, gündemdeki ilk madde olarak verilmiştir. Oturumda, teklifin metninde materyal tartışmaları, öncelikle Arnavut partilerinden teklifin eksikliklerine işaret eden ve belirli parçaları değiştirme ihtiyacı olmasına rağmen, Mecliste 97 oy ile bir çekimserlik olmaksızın yeni bir Anayasa'nın kabul edilmesi için bu teklifi kabul etmişler. Başkanın önerisinde yer alan tanıtım bölümünün ardından, “Yeni bir Anayasa'nın kabul edilmesiyle, Makedon cumhuriyetinin egemen, demokratik ve yasal bir devlet olarak anayasaya uygunluğu teyit edilip, Makedon halkının egemenliğine ve Makedonya vatandaşlarına dayanacak olan hukukun üstünlüğü olduğu gibi, bireylerin ve toplumun ilerlemesi için sosyal adalet ve eşit koşullar sağlanmıştır”. Yeni anayasanın, parlamenter demokrasi ve medeni hakların korunması için yüksek standartlara sahip modern bir Avrupa devletinin modern bir anayasası olması da beklenmiştir. Öneri, Makedon halkının ve orada yaşayan tüm vatandaşların egemen bir devleti olduğu gerçeğine dayanmıştır.

⁷⁵ <https://www.sobranie.mk/content/.pdf> (Erişim Tarihleri: 29-10-2017)

⁷⁶ 3. madde şöyle yazıyor: “MSC'nin egemenliğini ifade ederken, Makedonya Sosyalist Meclisi, diğer şeylerin yanı sıra, Makedonya devletinin toplumsal düzenini ve gelecekteki sembollerini belirleyecek yeni bir anayasaya sahip olacak”.

⁷⁷ Yeni bir anayasanın benimsenmesi için girişimler daha önce de varmış. VMRO-DPMNE Parlamenter Grubu milletvekilleri, birçok kez, Deklarasyonun kabul edilmesinden önce böyle bir eylemi benimsemenin önemine dikkat çekmiş. VMRO-DPMNE Parlamenter Grubu yeni bir Anayasa kabul prosedürünün ciddi şekilde geciktirildiğini düşünüyormuş. 6 Mayıs 1991'de Meclis Arşivinde, ilki VMRO-DPMNE Parlamenter Grubuna ve ikincisi Cumhurbaşkanı'na olmakla iki taslak önerisi sunulmuş. VMRO-DPMNE teklifi Parlamento tarafından alınmamış ve gün boyunca teslim edilmesi planlanmış. Ancak Meclis Başkanı Stojan Andov, böyle önemli bir eylemin başlatılması ve sadece bir meclis grubu veya bir parti tarafından önerilmesinin iyi bir fikir olmadığını düşünmüş. Muhtemelen bu nedenle inisiyatif devlet başkanına bırakılmıştır.

Öneri ayrıca yeni anayasanın oluşturulmasını ve Makedonya'daki tek iktidar sistemi olarak demokrasi ve hukukun üstünlüğünü inşa etmesini de öngörmüştür. Demokratik hükümet, halkın iradesine, özgür ve eşit yurttaşlar topluluğu olarak, politik çoğulculuk koşullarında doğrudan ve özgür seçimlerle ifade edilmiştir. Anayasa, tüm milletlerin, ulusal azınlıkların ve etnik grupların kolektif haklarının desteklenmesi ve korunmasını sağlamıştır. Makedonya'nın azınlıkların kolektif haklarının korunmasının gelenek ve yüksek standartlara sahip olduğu çok kültürlü bir toplum olduğu gerçeğinden yola çıkarak, yeni anayasada yer almış ve belirtilmiştir. Teklifte birlikte devlet iktidarının örgütlenmesi yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin ayrılığı ilkesine dayanmıştır. Bu ilke, demokratik kontrolü sağlamış, bölünmüş güçleri dengeleyici ve etkili bir şekilde tamamlamış, sivil özgürlükleri kullanmış ve iktidarın tekelleşmesine karşı savunmuştur. Aynı zamanda, toplumun ekonomik alanında her türlü mülkün özgürlüğünü ve eşit korunmasını teşvik etmek istenmiştir. Son olarak, yeni anayasanın, yerel özyönetim vatandaşlarının temellerini ve haklarını, bu geçiş dönemi boyunca o alandaki Avrupalı deneyimlere saygı duyan çok sayıda zorluk ve ikilemi çözecek olan haklarını ortaya koyması öngörülmüştür.⁷⁸

Yeni Anayasanın taslağını belirledikten sonra kamuya açık bir duruşmaya gönderilmiştir. Anayasa Sorunları Komitesi, Meclis tarafından kamu duruşmasını düzenlemek ve denetlemekle yükümlü tutularak Meclise bilgi vermiştir. Anayasanın düzenli bir prosedürde getirilmesi öngörülmüştür. Bu, gerek ülke içinde gerekse yurtdışında hiç kimsenin, en yüksek devlet yasası olan Anayasa'nın geçerliliğine itiraz edecek prosedüre itiraz etmemesi için gerekmiştir.⁷⁹ Oluşturulan Anayasa Komisyonu, anayasanın hazırlanmasında yetkinliklerini çok yavaş bir şekilde gerçekleştirmiştir. Sivil veya ulusal, egemenlik sahibi için çoğunluk ve azınlıkların konumu, resmi dilin kullanımı ve benzerleri tartışmalar, bu konularla ilgili büyüyen ikilemler Anayasa Komisyonu'nun çalışmalarını engellemiş ve Anayasa'nın taslağını geçici olarak durdurmuştur.⁸⁰ Anayasanın hemen her üyesine birçok değişiklik yapılmıştır. Memnuniyetsizliklerini dile getirmiş olsalarda, çoğunluğa değişiklikleri kabul ettirmeye çalışmışlardır. Öte yandan Arnavut partileri (Demokratik Refah Partisi ve Halkın

⁷⁸ Ahille TUNTEV, *a.g.e.*, s. 72-74

⁷⁹ Stojan ANDOV, *a.g.e.*, s.238-339.

⁸⁰ Nikola KLJUSEV, *a.g.e.*, s. 200-201

Demokratik Partisi), Anayasa'daki Arnavutların Makedonlarla birlikte kurucu bir etken olarak eşit olmalarında ısrar etmişler, ancak Beyannameleri kabul edilmemiştir. Resmi dilin kullanımı, azınlıkların hakları ve yükümlülükleri, anadilde eğitim, ülke başkanının seçim biçimi, Makedonya'nın arması, bayrağı ve milli marşıyla ilgili yasanın kabulü konusunda güçlü bir tartışma yaşanmıştır.

VMRO-DPMNE milletvekili Tomislav Stefkovski, tarihi Makedon armasını getirmek için - büyük bir aslan, tabanı kırmızı ortasında sarı güneş olan bayrak için, marş için "Bugün Makedonya'nın doğuşu" ve para birimi için - bir stater⁸¹ önermiştir. Büyük bir hoşnutsuzluğa rağmen, M.C.'nin yeni Anayasası 17 Kasım 1991'de kabul edilmiştir. Meclis grubunun üyeleri, "Anayasada, başlığın egemen ve bağımsız bir Makedonya Anayasası olduğu şeklindeki sözlerinin önemli olmadığını" belirtmişlerdir.⁸²

Anayasa, karakterine göre, devletin sosyal ve düzenleyici işlevleri tarafından tamamlanan liberal-demokrat olmuştur. Vatandaşların eşitliğinden, hak ve özgürlüklerinden başlayıp, Avrupa standartlarına göre hazırlanmıştır. Aynı oturumda, Anayasa'nın uygulanması ve Anayasa Hukuku da kabul edilmiştir. M.C.'nin yeni anayasal sistemine egemen ve bağımsız bir devlet olarak geçişi düzenlenmiştir. Diğer devletler, topluluklar ve örgütlerle ilişkilerin uluslararası hukuk standartlarına uygun olarak düzenlenmesi öngörülmüştür.⁸³

⁸¹ Antik Çağlarda basılmış altın yada gümüş para çözümüdür. En eski elektron sikkelerin esas birimi "standart ağırlık" anlamına gelen **stater**'dir.

⁸² Stenografik notlar, *Makedonya Cumhuriyeti Meclisi 26. Oturumu*, 17 Kasım 1991, s.7 <http://www.sobranie.mk/SessionDetailsID>,

⁸³ Ljubica JANCEVA, *a.g.e.*, s. 147

2.2.3. Uluslararası Alanda Tanınma Mücadelesi

Bağımsızlık Referandumu ve bağımsız bir devlet için halkın açıkça ifade edilmiş tutumu ve yeni Anayasanın kabulü ile ülkenin liderliği, uluslararası toplum tarafından ülkeyi kurmak ve tanımak için uluslararası eylemini yoğunlaştırmıştır. Makedon liderliği, M.C.'nin uluslararası alanda tanınması için somut faaliyetlerle başlamıştır. 23 Ağustos 1991'de Dışişleri Bakanlığı, M.C.'nin uluslararası konumu ve Yugoslav topluluğundaki statüsü hakkında bir Mutabakat Zaptı hazırlanmıştır. AT üye ülkelerine, Yugoslav krizinin barışçıl çözümü konusunda Makedonya'nın görüşlerine daha aşina olacakları memorandum gönderilmiştir. Makedonya memorandumla, Yugoslavya'daki ekonomik ve siyasi sistemin çöküşünden sonra ülkenin tam bir yeniden inşası yoluyla krizi barışçıl yollarla çözme sözü vermiştir.⁸⁴ Demokratik bir ortamda barışçıl yollarla Cumhuriyetlerin ortak bir yaşam için mi yoksa huzurlu bir ayrılık olup olmadığına karar vermelerini sağlamıştır.

Yugoslavya'daki olaylar AT'nu barış konferansı için bir fikir önermeye zorlamıştır. 27 Ağustos 1991'de Brüksel'de uluslararası bir konferans düzenlemek ve Yugoslavya'daki durum için bir tahkim prosedürü oluşturmak üzere bir Beyanname kabul edilmiştir.⁸⁵ 7 Eylül 1991'de Yugoslavya Konferansı Lahey'de başlamıştır.⁸⁶ Tahkim komisyonu, bazı Yugoslav Cumhuriyetlerinin bağımsızlığını tanımak için gerekli şartları değerlendirmekle görevlendirilmiştir.⁸⁷ AT'nun bu girişimi Makedon liderliğini olumlu olarak değerlendirmiş, böylece aynı sorunu diğer cumhuriyetlerle eşit bir şekilde tartışılma imkânını açmıştır. Bu amaçla, 2 Eylül 1991'de, Makedonya Parlamentosu Yugoslavya için AT Deklarasyonu'nu kabul etmiştir.

Makedon Meclisinin vardığı sonuçlarda; Makedonya'nın bütün vatandaşlarının Yugoslav krizinin barışçıl ve demokratik bir şekilde çözüleceğini, belirlemiştir. Meclis

⁸⁴ GEORGİEVSKİ S. & DODEVSKİ S, *a.g.e.*, s.153-157

⁸⁵ Achille TUNTEV, *a.g.e.*, s. 20-21

⁸⁶ Konferansta Yugoslavya'daki krize barışçıl bir çözüm bulmak amaçlanmıştır. Kral Peter Carrington, Başkan ve baş müzakereciye atanmıştır.

⁸⁷ Tahkim Komisyonu Avrupalı avukatlardan oluşmuştur. Fransa Anayasa Mahkemesi Başkanı Robert Badinter, Komisyon Başkanı seçilmiştir. Ayrıca Komisyon üyeleri: Roman Herzog - Almanya Anayasa Mahkemesi Başkanı; Aldo Korasani - İtalya Anayasa Mahkemesi Başkanı; İrin Petri - Belçika Tahkim Mahkemesi Başkanı ve Francisco Thomas Valiente - İspanya Anayasa Mahkemesi Başkanı. Komisyon, cumhuriyetlerin bağımsızlık şartlarını değerlendirmek üzere 15 Ocak 1992 görevlendirilmiştir.

ayrıca, Deklarasyo'nun ateşkes için büyük önem taşıdığını ve izleme faaliyetlerinin sürdürülmesini gerektirdiğini değerlendirmiştir. Aynı zamanda, Meclis, M.C. Cumhurbaşkanı'na barış konferansına başarılı katılım için gerekli tüm faaliyetleri yerine getirme görevini tam olarak vermiştir.⁸⁸ Bir dizi toplantıdan ve Lahey Konferansı'nın devlet liderliğinin ortak koordinasyonundaki başarısızlığından sonra, M.C.'nin bağımsızlığını tanımak için bir mektup göndermeye karar verilmiştir. 2 Aralık 1991'de, Devlet Başkanı, tanıma talebinde bulunduğu dünyadaki tüm devlet ve hükümet başkanlarına bir mektup göndermiştir. Başkanın mektubu, Makedonya'nın bağımsız bir devlet olarak tanınma arzusunun vurgulanmasıdır.

Tam egemenlik için: “Hedefimizi gerçekleştirmek için kaderimizi kendi ellerimize aldık”. Bunu yaparken, pratik bağımsızlığı tanımlayan tüm eylemleri ve prosedürleri gerekçe göstererek, diğer ülkelerle ilişkilerin kurulmasını sağlayacak resmi tanıma, Makedonya'yı Balkanlar ve Avrupa'da istikrarlı bir faktör haline getirmeyi talep etmiştir. Dışişleri Bakanı Denko Maleski de meslektaşlarına aynı içeriğe sahip bir mektup göndermiştir. Diğer şeylerin yanı sıra, mektup şunları ifade ediyordu: “Mevcut Makedonya Hükümeti, daha demokratik parti seçimlerine seçilen, Makedonya'da etkili hükümeti olan uzun bir hükümet dizisinin devamı niteliğindedir”; “Bağımsız bir devlet olarak tanınma talebimiz basit adalete dayanıyor - Kaderimizi elimizde tutmak ve halkımızın barış, istikrar ve refah için yapıcı bir çaba içinde milletler ailesine katılma arzusudur”.⁸⁹ Zaten 16 Aralık 1991'de AT, Doğu Avrupa'daki yeni devletlerin tanınması kriterleri hakkındaki beyanı ve Sovyetler Birliği ve Yugoslavya için Deklarasyonu kabul etmiştir. Yugoslavya'nın ilanında cumhuriyetlere, kendilerini ilan etmeleri, bağımsız devletler olmak isteyip istemedikleri ve 23 Aralık 1991'den sonra uluslararası olarak tanınmaya çalışıp çalışmadıklarını yönünde bir çağrı yapılmıştır.

Slovenya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek ve Makedonya bu çağrıya olumlu cevap vermiş, Sırbistan ve Karadağ Yugoslavya'da kaldıklarını ilan etmiştir.

⁸⁸ Stenografik notlar, M.C. 22. oturum Meclisi, 2 Eylül 1991. <http://www.sobranie.mk/delovnik-na-sobranieto.nsp> (Erişim Tarihi: 12-01-2018)

⁸⁹ Denko MALEVSKİ, *Katranlı bebek - Makedonya uluslararası ilişkilerde 1991-1993 (Bebeto od katran - Makedonija vo meġunarodnite odnosi 1991-1993)*, Kültür, Üsküp 2012, s. 167-172

M.C. Meclisi, 19 Aralık 1991 tarihinde M.C.'nin Uluslararası Topluluğun Tanınmasını, AT Bildirgesini kabul ettiğini ve M.C.'nin uluslararası kabul görmesi gerektiğini beyan eden egemen ve bağımsız bir devlet olarak ilan etmiştir.⁹⁰ Tüm bu faaliyetlerden sonra 11 Ocak 1992 Tahkim Komisyonu Raporunda yer alan uluslararası tanınma için tüm koşulların Slovenya ve Makedonya tarafından yerine getirildiğine dair bir değerlendirme yapmıştır. Makedonya'nın AT tarafından kabul edilen kurallarda belirtilen şartları yerine getirdiğini, herhangi bir toprak talebini reddettiğini, başka bir devlete yönelik düşmanca propagandadan kaçtığını ve bu nedenle, "Makedonya" isminin kullanılması, diğer bazı devletlerin hesabında herhangi bir bölgesel iddiaya işaret etmemelidir. Bu değerlendirme, adım attığı yolun doğruluğunun büyük bir uluslararası tanınma olarak algılanmıştır. Önceki barış politikası, iyi komşuluk ilişkileri ve işbirliği için demokratik kararlılık kabul edilmiştir.⁹¹ Ancak, Lizbon toplantısında oniki AT, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlığını tek başına tanımıştır. Makedonya, AT üyesi bir muhalefet yüzünden (Yunanistan) tanınmamıştır. Bu da, Uluslararası örgütlerde uluslararası tanınma ve Makedonya'ya üyelik yolunda önemli bir engel oluşturmuştur. Ancak, TK'nun kararı, Makedonya ile diplomatik ilişkiler kurmak isteyen tüm ülkeler için yeşil bir ışık olmuştur.

15 Ocak 1992'de, Bulgaristan M.C.'nin bağımsızlığını tanımıştır. 6 Şubat'ta Türkiye, ülkeyle diplomatik ilişkiler kurmuştur. 12 Şubat'ta Makedonya, Slovenya ve Hırvatistan birbirlerini tanıdılar, son iki AT tarafından da kabul edilmiştir. Bununla birlikte, Makedonya uluslararası ilişkilerde ilk mütevazı sermayeyi satın almıştır.⁹² 20 Nisan 1992'de Bosna-Hersek, M.C.'ni egemen ve bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. Makedonya'nın bu ilk tanınma döneminde, Rusya Federasyonu tarafından tanınması önemli bir yer tutmuştur. Özellikle, BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden biri tarafından işlendiği gerçeği göz önüne alındığında, Rusya'dan çok önemli bir kabul görmüştür. Mayıs 1992'de Rusya Dışişleri Bakanı Andrei Kozirov, Makedonya'yı ziyaret ettikten sonra, 5 Ağustos 1992'de Rusya Federasyonu Başkanı Boris Yeltsin'in notuyla Rusya Federasyonu resmi olarak M.C.'ni anayasal adıyla tanımıştır. Şimdiye

⁹⁰ Stojan ANDOV, *a.g.e.*, s.346

⁹¹ Kiro GLİGOROV, *a.g.e.*, s. 299-300

⁹² Denko MALEVSKİ, *a.g.e.*, s.204

kadar, 133 ÷lke, Makedonya'nın üç kalıcı üyesi olan ABD'nin, Rusya'nın ve Çin'in de aralarında bulunduğu anayasal isimle tanınıyor.

Bugün Makedonya, 130'dan fazla ÷lkenin anayasal adıyla ve 170'in üzerinde diplomatik ilişkiyle tanınıyor.⁹³ 2005 yılında Zagreb'deki AB Konseyi toplantısında, Makedonya AB üyeliğine aday ÷lke statüsünü almış, ancak Yunanistan tarafından uygulanan isim anlaşmazlığı nedeniyle, ÷lke sendika ile müzakereler için henüz bir tarih alamamıştır.

⁹³ Achille TUNTEV, *a.g.e.*, s.120

3. BAĞIMSIZLIĞIN'DAN SONRA İÇ VE DIŞ POLİTİKALAR

3.1. Makedonya'da İç İlişkiler ve Diplomasi

Makedonya adı altında bir ülkenin tarihi varlığının toplumsal farkındalık düzeyini dikkate alarak, geçmişte hukuk devletinde demokratik gelenek ve güvensizliğin olmaması, bağımsızlıktan sonra mevcut (özellikle varoluşçu-sosyal) sorunların günlük çözülmesi zihniyetinin yanı sıra, M.C. bir siyasi sistemin başlatılmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Vatandaşları için kazanılan sınırsız özgürlüğün, aynı zamanda yarın için kişisel ve aile güvensizliği karşısında kafa karıştırıcı bir hal almıştır.

Kapitalizm ve demokrasi arasında istikrar ve gelişme için gerekli olan bağlantıyı, siyasi, ekonomik ve kişisel özgürlüğün sadece haklar değil, yükümlülükler de olduğu onlara açıklayan kimse olmamıştır. Mevcut devletin kurulması, devletin hayatta kalması için baskı altındaki eylemsizlik, mahallede ve dünyada bilinen politikaları, toplumun ve serbest piyasanın demokratikleşmesi için, onları radikal değişikliklerin kabiliyeti ve cesareti olmaksızın Makedon gerçeklerine uyarlamıştır. Her ne kadar Makedon yetkililerin çoğu sosyalistlik döneminden liberal bir yaklaşımla karşı karşıya olsalar da, çok partili siyasi sistemin ortaya çıkmasıyla, Batı Avrupa toplumlarının temelleri içinde yer alan serbest piyasa fikirlerine, demokrasiye ve değerlere açık olmaları korkutmuştur. Bunun için, partilerde gruplandırılmışlar, gruplara ayrılmışlar, birbirleriyle iktidar mücadelesinde çatışmışlar ve ülkenin gelişimi arka planda tutulmuştur.

Lizbon Deklarasyonu, Makedon devletine ciddi bir darbe vurmuştur. İç politik sahnede güçlü bir titreme olmuştur. Daha önce ortaya çıkan sorunlar artık ön plana çıkmıştır. Uzman Hükümetin düşüşü yakınmış. Uzman hükümet, yeni hükümetin kurulduğu 1992 yılının eylül ayına kadar işlevini sürdürmüştür. Bağımsız Makedonya'daki ilk siyasi koalisyon hükümetiymiş. Hükümetin çöküşünden sonra, Cumhurbaşkanı yeni bir hükümetin görevini VMRO-DPMNE lideri Ljubco

Georgievski'ye emanet etmiştir. Parlamentoda en çok milletvekili ve ilk çoğul seçimlerin galibi olan bir parti olarak VMRO-DPMNE, öncelikle bir hükümet kurma imtiyazına ve yeteneğine sahipmiştir. Fakat önyargıları ve siyasi deneyimsizlikleri nedeniyle, Arnavut bloğu taraflarıyla işbirliği yapmayı açıkça reddetmişler, böylece bir hükümet kurma ihtimalini kaçırmışlardır.⁹⁴ Dış politik planın durumu daha karmaşıkmiş. Yugoslavya'daki savaş, ivme kazanarak güneye doğru genişlemekle tehdit etmiştir. Yunan ablukası ve ambargo, Makedonya'nın güvenlik unsurlarını gerçekleştirmenin bir başka sebebi olmuştur.

1995'in ilk yarısı iç düzlemde göreceli olarak sakinleşmiş ve faaliyetler çoğunlukla devletin tanınması ve Makedonya'ya karşı Yunan ambargosunun sökülmesi için dışarıdan bir plan oluşturulmuştur. Yılın ikinci yarısında, dış ve iç düzeyde birkaç olağanüstü, ama çok önemli olaylar olmuştur. 13 Eylül 1995'te Makedonya ile Yunanistan arasındaki Geçici Anlaşma sona ermiştir. Muhalefet, onun hoşnutsuzluğunu dile getirmiş ve kitlesel protestoları açıklamıştır. Ardından, 3 Ekim 1995'te, Başkan Kiro Gligorov'un suikastı gerçekleşmiştir. Devlete ve onu yöneten en yüksek devlet yetkililerine ciddi bir darbe olmuştur. Başkan ciddi şekilde yaralanmış ve birkaç ay boyunca başkanlık görevlerini yerine getirememiştir. Suikast girişimi devletin istikrarına ve devlet liderliğinin izlediği barışçıl politikaya darbe olarak değerlendirilmiş ve bağımsızlık sürecini akıllı ve barışçıl bir yolla sürdürmüştür.

M.C.2nin dış politikası, her devletin uluslararası alanda bir konu olarak istikrarlı bir şekilde kurulması için bu önemli, alan ne olursa olsun M.C. ile işbirliği içinde siyasi, ekonomik ya da diğer çıkarlarına bakılmaksızın yabancı faktörün yanı sıra, her Makedon vatandaşı için tahmin edilemez bir kategori haline gelmiştir.⁹⁵ Buna ek olarak, en sorumlu liderler, resmi olarak, uluslararası düzeyde ve partinin (hükümet) programlarında, devletin Avrupa-Atlantik yapılarına stratejik bir şekilde bağlanması için ve pratikte, parti ve entelektüel yapıları aracılığıyla, günlük politik kararlarının savunması olarak şüpheciliği geliştirmişlerdir. Eğer bu onlara iç politikada puan

⁹⁴ Achille TUNTEV, *a.g.e.*, s.25.

⁹⁵ Üsküp'ün Utrinski Vesnik gazetesi, Slobodanka Jovanovska gazetecisinin 04.02.2014 tarihinde yaptığı analizde, Makedonya Cumhuriyeti'nin dış politikasını tanımlamak için kullanılan terim silinmiştir ("Makedonya tecrit edilmeye mi yoksa bükülmeye mi gidecektir?").

kazandırmışsa, bu zihniyetle, uluslararası ünü ve dünyadaki temsil ettikleri devletin itibarını mahvetmiştir. Buna paralel olarak, M.C.'nin bu “öngörülemez kategori”, hem en etkili dünyanın, hem de diplomatik merkezlerin yanı sıra içsel olarak algılanmasında, ülkenin genel gelişiminde doğrudan bir istikrarsızlık nedeni olmuştur. Bunu yaparken, partilerin yönetimi için siyasi mücadelenin bir yan ürünü olarak, kamu onurunu ve diplomatik katılımını, parlamenter görevinin, bakanlığın, başbakanlığın veya başkanlığın onurunu ve toplumsal değerlenmesini bozmuştur.

Ülkeyi tanımlamak, ününü, güvenlik ve gelişmesini sağlamak için dünyanın önünde “yüz” olmaları gerekmiştir. Ancak, Makedon toplumundaki davetsiz paternalizm - ülkenin bağımsızlığının ilk yıllarında giderek daha fazla bir aile planını kaybettiğine dair işaretler göstermeye başlamış, parti saflarındaki etnik yoğunluğa bakılmaksızın, partide, politik ve özellikle ekonomik olarak gittikçe yoğunlaşmaya başlamıştır. Bir kişide (yada grupta) doğrudan bu güç yoğunlaşması ve demokrasiye zarar verme, devletin ve onun ortalama vatandaşının gelişimi, plütokrasiyi ve yüzdelerce yoksulluğu arttırmıştır.

Böyle bir güç, aynı zamanda dış politikada, iktidara yakınlık atanana ve diplomatta profesyonel olmayan personele kadar, tutarsız ve çözülemeyen siyaset nedeniyle devletin itibarının kaybolmasını yansıtmıştır.⁹⁶ Tecrübeli diplomatların hareket ettiği yerlerde bile, Diplomatik-Konsolosluk Dairesi başkanlarının bu şartları yerine getirmek için yeterli personel ve malzeme lojistiğinden yoksun olduklarından, Makedon siyasetçilerin megalomani taleplerini gerçekleştirememişlerdir. Makedonya, yeterli lojistik ve tam profesyonel diplomatik ekipler gerektiren bu önemli diplomatik eylemleri etkin bir şekilde yürütme yükümlülüklerini yerine getirememiştir.

Diplomasi ve uluslararası ilişkiler konusunda profesyonel beceriler ve mesleki bilgiler eski federal sistem içerisinde inşa edilmiştir. Bunun dış ilişkiler için devlet yapısını yürütecek kadar yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Açıklanan kamu

⁹⁶ Bu uygulama aynı zamanda M.C. seçimlerindeki siyasi kadro kombinasyonlarında da hoşnutsuz olduğu zaman, en sorumlu işlemlere dâhil edilmedikleri için, onlara tazminat olarak büyükelçi koltukları teklif edilmiştir. 19 Haziran 2000 tarihinde “Yerel seçimler öncesi pazardaki sakız - Belediye başkanları, büyükelçiler ve bakanlar”, Üsküp “Dnevnik” gazetesinde yayınlanmıştır. 23 Haziran 2000'de “Büyükelçinin kayma kemiği” Üsküp “Utrinski vesnik” gazetesinde yayınlanmıştır.

yarışmalarında bu eksiklik kısmen desteklenmiş, ancak onlar da yeni bağımsız bir devletin artan ihtiyaçlarındaki kalıcı varlık eksikliği nedeniyle sınırlı kalmıştır. Aynı zamanda, DKB'nun başkanları, ağırlıklı olarak diplomasıyla temas noktalarına sahip olmayan, ancak iktidar partisinin yönetim yapılarına yakın olan, profesyonel alanlarında öne çıkan kişilermiş. Bu personel durumu, yeni hükümet yetkililerinin gücü ile bir önceki dönemde yapılan diplomatik yapıya ve dış politikaya karşı güvensizlik tezahürü ile önemli ölçüde değişmiştir. Ancak, kısa sürede mevcut diplomatlar için uygun bir yedeğin bulunması kolay olmamış ve bu durumun üstesinden gelmek için uygun girişimlerin yapılmadığı kısa sürede tespit edilmiştir. Yani, 2000 yılının sonunda, VMRO-DPMNE'nin yeni koalisyon hükümetinde liberallerle birlikte, yeni Dışişleri Bakanlığı, M.C. Diploması-Konsolosluk Ofisi'nin 8 yeni başkanı, 4'ü muhalefet ve 4'ü de gazetecilik kurulunun seçkin üyelerinden oluşan bir öneri sunmuştur.

Bağımsızlıktan sonraki ilk on yıllarda, Makedon diplomatları büyük ölçüde M.C.'nden gelen göçmenlerle statü sorunlarının düzenlenmesinde temaslarda bulunmuşlardır. Dışişleri Bakanlığı'ndaki bu faaliyeti koordine etmek için, bu amaçla bir devlet organının ihtiyaçlarını işlevsel olarak karşılayan bir Göç Bakanlığı kurulmuştur. Ancak, uygar ve demokratik olarak gelişmiş çevrelerde yaşayan gurbetçiler, anavatanlarından, kendi kimliklerinin olumsuzluklarına karşı kendi kurtuluş mücadelelerinde, bu yöndeki tüm olasılıkları kullanarak yeni bir güçlü ivme kazanması beklenmiştir. Bu nedenle, özellikle Makedonlar, eski Yugoslav muhalifleri ve destekçileri harekete geçti, ama aynı zamanda dünya kamuoyunu M.C.'ndeki gerçeklik hakkında bilgilendirmek için merkezler kurmuştur. Ancak, uygar ve demokratik olarak gelişmiş çevrelerde yaşayan gurbetçiler, anavatanlarından, kendi kimliklerinin olumsuzluklarına karşı kendi kurtuluş mücadelelerinde, bu yöndeki tüm olasılıkları kullanarak yeni ivme kazanması beklenmiştir. Böylece, M.C.'ndeki gerçeklik hakkında dünya kamuoyunu bilgilendirmek için özellikle Makedonlar, eski Yugoslav muhalifleri ve onların sempatanlarını harekete geçirmiştir.⁹⁷

Bir hükümet organı olarak, Göçmenlik Dairesi kurulmuş ve programa aktif olarak katılan siyasi partiler, gurbetçilerle işbirliğini arttırmış yurt dışından maddi

⁹⁷ Avustralya'nın Perth şehrinde, 17.5.1992 tarihinde, dünyadaki Makedonya Cumhuriyeti'nin tek bir diplomatik misyonu bulunduğu ilk Makedon Bilgi Merkezi (MIC) faaliyete geçmiştir.

destek beklemiştir. Kendi çevrelerinde, “Makedonya’nın ülke dışındaki Makedonyalılarla doğru iletişim kurması için kurumsal kapasite ikilemi” ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, yabancıların eski Matica Diasporasıyla iletişimin (pozitif olarak) çok sık olduğu vurgulanmıştır. Yeni şartlarda, Makedonya'daki Diaspora Bakanlığının kurulması önerilmiştir.⁹⁸ Bir devletin iç politik ve ekonomik ilişkileri ve demokratik gelişiminin, çoğu zaman yurtdışında bir diplomatik ekip aracılığıyla yürütülen dış faaliyetlerin kalitesiyle doğrudan ilişkili olması, ayrıca, diplomatik olmayan, Makedonya’nın mevcut ve eski diplomatları ile ilgili yozlaşmış ve suç işleriyle ilgili bir dizi bilgiden sonra da belirginleşmiştir.⁹⁹

3.1.1. Ulusal kimlik, İç ve Bölgesel İstikrar

Makedon kimliğinin inşası Arnavutluk ve Makedonya toplumu ve ülkenin istikrarının temelini oluşturan en büyük topluluğun kimliği, bölge'deki istikrarla ilgili olmuştur. Makedon kimliğinin bölgedeki devletlerin ilişkileri ile bağlantılı olarak çeşitli argümanlar verilmiştir. M.C.’nin bağımsızlığının ilanıyla birlikte, Yunanistan bu devletin varlığını, özellikle Makedon kimliğini, Yunanistan’ın güvenliği için bir risk olarak yorumlamıştır. Bu ülkenin ekonomik ve politik ambargo yoluyla doğrudan baskı ile varlığına itiraz etmiştir. 1992 yılının Şubat ayında Makedonya’yı bölmek için bir planı bile olmuştur.¹⁰⁰ Daha sonra, bu politika gözden geçirilip, bugün devletin varlığına karşı değil devletin adlarına karşı bir politikaya indirgenmiştir. Yunanistan, siyasetten kurtulup kendi devlet stratejisini kurmuştur: “Devlet - evet, Makedon halkı – hayır”.

Bulgaristan Cumhuriyeti, M.C.’nin bağımsızlığını tanıyan ilk komşu ülke olmuştur.¹⁰¹ Ambargo ve politik abluka gibi daha radikal faaliyetlerde bulunacak daha güçlü bir pozisyonu yokmuş, ama zaman zaman taleplerini yerine getirmiştir. Hatta bir zamanlar M.C.’ne yardım etmiş, ancak sürekli Makedon diline itiraz etmiştir. Bu sorun, Komşuluk, Dostluk, Güvenlik ve İşbirliği Anlaşması’nın imzalanmasıyla aşılmış gibi

⁹⁸ Birleşik Makedon Diasporası’nın başkanı tarafından “15 dolarlık basmakalıp görüntü”; Metodija Kolovski’nin yazısı 13 Mart 2010 tarihinde Üsküp “Dnevnik” de yayınlanmıştır.

⁹⁹ Bu, diplomatik bir araçta Romen vatandaşlarının kaçakçılığı,İsviçre’de Sarhoş bir diplomat tarafından güvenlik tehdit edilmesi, yasadışı olarak döviz ihraç edilmesi (“Şişe” meselesi - Macaristan), kabul edilmeyen işleri içermektedir.

¹⁰⁰ Mirçev DİMİTAR, *Makedonya Dış Politikası 1991-2006 (Makedonskata nadvorešna politika 1991-2006)*, Az-Buki, Üsküp 2006, s: 84.

¹⁰¹ Bulgaristan, Ocak 1992’de Makedonya Cumhuriyeti’ni tanımıştır.

görünse de, Makedon dili yerine Bulgaristan Parlamentosu'nda onaylanan kopyada ülkenin resmi dili kullanılmıştır.¹⁰² M.C.'ne yönelik Bulgar stratejisi siyasete indirgenmiştir: “iki devlet, bir millet”.

Miloseviç döneminde kuzey komşusu Sırbistan, Yunanistan'ı Makedonya da dâhil edecek çeşitli zafer-ortodoks ilişkileri için gizli görüşmelerde bulunmuştur. Daha sonra, tüm politika “iki devlet, bir kilise” politikasına indirgenmiştir. Resmi siyasete bu sorunu doğrudan müdahale etmemekle birlikte, Sırp Ortodoks Kilisesi - Makedon Ortodoks Kilisesi'nin bağımsızlığını tanımayan tavrının arkasında olduğu giderek daha net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Buradan açıkça, bu üç merkezin Makedon kimliğinin istikrara kavuşması için değil, aksine, çıkarlarını gerçekleştirmeyi kolaylaştıracak zayıf, kırılabilir ve yerleşik olmayan bir kimliği tercih ettikleri sonucuna varılmıştır.

Arnavutlar, bölgedeki bir halk olarak, Makedon halkına karşı olumsuz bir tavra sahip olmamıştır. Makedon halkını tanımışlar ama ne tür bir Makedon halkını tanıdığı konusunda hiçbir tavırları olmamıştır. Onlara göre, Makedon halkının kimliğine nasıl yansıtacağına çok fazla nüfuz etmeksizin ismini değiştirmek zorundalar yada daha kesin olarak, isim çözümünün Makedon halkının kimliğini tehlikeye atması halinde bunun kabul edilmesinin gerekip gerekmediği konusunda net olamamışlardır. Onlar için, OÇA, ilişkilerin düzenlenmesi ve bütünleşmesi için bir içsel mekanizma olarak, önceleri, kendi vatandaşlarıyla özgürce iletişim kuracakları bir alanda olma fırsatı olarak ön plana çıkmıştır. Bu amaçla, hem M.C.'ni hem de Makedon halkını tanımaya hazırmışlar. Ülkede ve bölgede Arnavutların inkâr edilmesi, bu pozisyonlardan pandora'nın Balkanlar'daki kutusunu açmıştır. Bu nedenle, Makedonya ve Makedon kimliği, Arnavutların bu konudaki tutumuyla yakından ilişkili olmuştur. Bu tutum OÇA'nın uygulanması ile ilgiliymiş.

OÇA'nın imzalanması sırasında meydana gelen tepkiler ve uygulama sürecinde bugün, bu olayın on yıllardan sonra, ülkedeki bütün siyasi partiler Makedonya'nın daha güvenli, daha istikrarlı ve daha demokratik olduğu konusunda hemfikir. Ancak bu

¹⁰² 3-4 Nisan 1998 tarihleri arasında nihai uzman görüşmeleri yapılmış ve uzlaşma sağlanmıştır, anlaşma iki kopya halinde olmuştur. M.C. Parlamentosu'nda onaylanmış olanın Makedonca ve Bulgarca olduğu; Bulgaristan Parlamentosu tarafından onaylanan nüsha ise: “Anlaşma, Bulgar dilinde ve M.C.'nin resmi dilinde imzalandı”.

istikrar sürüyor mu? Bu konuda uzman görüşleri bölünmüştür. Bazıları, M.C.'nde NATO ve AB'ye üye olmadan istikrar için sürekli olarak düşünülmemiştir. Diğerleri, bu örgütlere üye olmadan hayatta kalamayacak bir ülkenin onlara üye olmayı hak etmediğini düşünmüştür. Bu kuruluşlara üyelik tek şey olduğunu düşünürsek toplumlar arasında ve farklı toplumsal katmanlar arasındaki genel fikir birliği yoktur, birleştirme fikri NATO ve AB toplumları arasında bağlantının bir “yapıştırıcı” parçasıdır. Hatta “ortak efsane”dir. Daha derin bir analiz edersek, bağlantının “D-E-A-A” olarak adlandırılan “yapıştırıcı” olduğunu göstermiştir.

Bu bileşenler ise, Demokratikleştirme, Eşitlik, âdem-i Merkeziyetçilik ve Avrupalılaştırma. Bu, devletin istikrarının iç ve dış faktörlerle yakından ilişkili olduğu anlamına gelmiştir. Dış etkenler, NATO'ya ve AB üyeliğine tam olarak engel teşkil etmiş, bu da Yunanistan'ın isim konusuna karşı çıkmasından kaynaklanmıştır.¹⁰³

Demokratikleşme, eşitlik ve âdemi merkeziyetçilik OÇA'nın bileşenleriyse, Avrupalılaştırma, diğerlerinin yanı sıra, iç ve diğer dış faktörlerden kaynaklanmıştır. Avrupalılaştırma'nın sadece AB üyeliği değil, öncelikli olarak NATO üyeliği olmuştur. Sonuç olarak; Makedonya ve Makedon kimliğinin oluşturulması Bölge ülkelerinde büyük ilgi görüyor. Hepsinin Makedon kimliği hakkında belirli bir tavrı olmuştur.

3.1.2. Makedonya'daki Ulusal ve Etnik Azınlıklar

Bugün dünyada uluslararası kabul gören devletlerin sayısından iki kat daha az sayıda azınlık grubu vardır. Bütün etnik toplulukların kendi ülkelerine sahip olamamaları, bu toplulukların haklarının uluslararası korunmasına yönelik bir sistem oluşturma ihtiyacına işaret etmiştir. BM'nin bağımsız ve uluslararası kabul görmüş bir üye devleti olarak M.C., AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalayan taraf olmuştur. Anayasa hükümlerine dayanarak, M.C.'ndeki nüfusun %20'sinden az olan Topluluk Haklarının Teşviki ve Korunması Hakkında Çerçeve Anlaşması ve Korunma Yasası, topluluk haklarının korunması ve desteklenmesi ile ilgilenmiştir. Her ne kadar

¹⁰³ Rizvan SÜLEYMANİ, *Makedonya Cumhuriyeti'nde halk ve özellikle ademi merkeziyet sürecine referansla Avrupa Birliği ve NATO ile ilişki*” (Javnosta vo Republika Makedonija i odnosot so Evropskata unija i NATO, so poseben osvrt na procesot na decentralizacija), Doktora tezi, 2007, s.143-148

azınlıkların sorununda kısmen çeşitli uluslararası hukuki düzenlemelerde ve diğer belgelerde bariz bir artış olmuşsa da, bu kavramla ilgili tek bir yaklaşım olmamıştır. Diğer bir deyişle en genel anlamda, sayısal olarak daha az temsil edilen topluluklar olarak adlandırılacak azınlıkların kavramı ve nüfusun geri kalanı dil, milliyet, etnisite veya köken, din ve diğer özellikler gibi özelliklerine göre farklılık göstermiştir.

Karşılaştırmalı deneyimler gösteriyor ki azınlık çoğu zaman yeterli olmamıştır. Bu kavram, azınlığın çağdaş pratikte belirli bir grubun karakterini açıkça göstermesine rağmen, “ulusal azınlıklar”, “etnik azınlıklar” ve “etnik azınlık toplulukları” terimleri sıklıkla kullanılmıştır. Uluslararası hukuk, genel olarak kabul edilen bir azınlığın tanımını sağlamamıştır. Kavramı tanımlarken, bir azınlığın evrensel bir çözümü ve standardı yokmuş, özellikle de M.C.’nde olduğu gibi küçük, çok ırklı devletler için söz konusu olmamıştır. Bugün M.C.’nde resmi kullanımda, yukarıdaki toplulukları tanımlayan bir kavram olarak topluluğu ifade etmiştir.¹⁰⁴

Azınlık, yani M.C.’nin bağımsızlığıyla ilgili etnik sorun, etnik ilişkilerde özellikle hassas bir alan olarak ortaya çıkmış ve bu da kimliğinin uluslararası hukukun ayrı bir parçası olarak azınlık haklarının ve özgürlüklerinin ulusal anayasa korunmasında ve bir dereceye kadar devletin istisnai iç yeterliliğinden kaynaklanmıştır. M.C.’nin 1991 Anayasasından söz ederken, bireyselci anlayışını ve azınlık haklarının insan hakları ve uluslararası standartlarla bu kavramların işleyiş bağlantısını vurgulamalıyız. Bu özellikler, belirtilen haklar ve (genel olarak) güvenceler kavramının, etnik kolektivitelerin yanı sıra, prensip olarak merkezi hükümetin gerçekleştirilmesinde önemli yetkileri ile belirsizleştirilmiştir. Hak sahibi olan vatandaşları, haklarını kullanma derecesine aracılık etmeden devletle olan hakkını bağlarlar. İkinci özellik (yurttaşlık) bireysellik ve hakların bireyselleştirilmesi fikrine, yani medeni durumdaki bireye dayanır. Bu aynı zamanda kimseye (ne azınlık için ne de çoğunluk için) “ortak haklar” oluşturulmadığı anlamına gelmiştir. Ancak sahipleri, yalnızca farklı dini, kültürel veya etnik kökenleri olan bireylerdir.

¹⁰⁴ 2010 yılı topluluk haklarının gerçekleştirilmesi için ajans çalışması programı, Üsküp, Mart 2010; s.8 <http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2014/12/Godisna-programa-2010.pdf> (Erişim Tarihi: 07-02-2018)

Bireylerin ve vatandaşların hak ve özgürlüklerini güvence altına alan M.C. 1991 Anayasası, gerçek sivil statülerinin eşitliği, etnik, kültürel ve dini kimliklerini korumalarını sağlamak amacıyla azınlıkların haklarına atıfta bulunan hükümler de içeriyormuş. M.C. Anayasası'nın başlangıcında, yeni Anayasanın kabul edilmesi, Makedon halkının tarihsel, kültürel, manevi devlet mirası, yüzyıllardır süren ulusal ve toplumsal özgürlük mücadelesinin ve kendi devletinin yaratılmasının bir sonucu olduğu vurgulanmıştır.

Başlangıçta, “Makedon halkının ulus devleti olarak kurulan ve Arnavutlar, Türkler, Ulahlar, Romanlar v.b. diğer milletlerden olan Makedon insanlarla vatandaşları tam sivil eşitliğin sağlanması ve Makedon halkının kalıcı birlikteliği” ilan edilmiştir. Anayasanın kabul edilmesi için temel hedefler şunlarmış: “İnsan haklarını, sivil özgürlükleri ve ulusal eşitliği garanti etmek; Makedon halkının, M.C.'nde yaşayan milletlerle barış ve birlikte yaşamasını sağlamak”.¹⁰⁵ Bu, azınlık hakları için uluslararası standartların uygulanmasını göreceli olarak eksiksiz ve operasyonel bir hale getirmiştir; 1998 yılına kadar, M.C., azınlık haklarının korunması için tüm önemli uluslararası araçları onaylamış ve imzalamıştır. M.C.'deki anayasal ve yasal düzenlemeler, azınlık taleplerine ve bunlardan doğabilecek olası gerilimlere cevap vermek için herhangi bir özel kurumsal çözüm sunmamış, ancak onlar için M.C. gibi tek bir demokratik devlette bir dizi kurum öngörülmüştür.

Etnik azınlıkların çok daha belirgin bir biçimde korunması, ulusal devletleri oluşturmak için güçlü ulusal hareketler çağında ortaya çıkmıştır. Ancak, “tek millet bir devlet” formülü, pratikte tam anlamıyla gerçekleştirilememiş, bu yüzden bazı halklar kendi ülkelerinin dışında kalmak zorunda kalmışlar ve başka ülkelerde yaşamaya devam etmişler. Dolayısıyla, ulusal azınlıklar konusu çatışmadan kaynaklanmıştır. Daha sonra azınlıklar uluslararası öznelliğe sahip değilmiş, ancak ayrı ortamlarda sadece belirli bir kısmı korumaya sahipmişler. 2001 OÇA'nın içerdiği çözümler değil, aynı zamanda tutum ve vatandaşların davranışlarında, özellikle azınlık sorunları alanında ülkenin yasal ve politik sırayla muazzam değişiklikler oluşturmuştur.¹⁰⁶ Yani, bir dizi anayasal değişiklik ve yasal çözüm benimsenmiştir. Yönetimde etnik toplulukların temsiliyeti

¹⁰⁵ Makedonya Cumhuriyeti Anayasasına göre listelenmiş, *NIP “Magazin 21”* Üsküp 1991, s. 4

¹⁰⁶ 2001 Ohri Çerçeve Anlaşması diğer bir alt başlıkta daha açık bir şekilde işlenecektir.

artmış ama etnikler arası kırılmış bir güven inşa etme açısından hiçbir etki görülmemiştir. Makedonya hükümleriyle, OÇA Büyük Kapılarda desteklemiştir. Çok ırklı ve çok kültürlü bir devlet olarak, pratikte sosyal yaşamın her alanında etnik bir parçalanma ve bölünme olmuştur.¹⁰⁷

Sonuç olarak, M.C. çok etnik bir devlettir. Makedonyalılar, Arnavutlar, Türkler, Romanlar, Sırp ve Ulahlar da dâhil olmak üzere birçok etnik gruba sahiptir. M.C.'nin bütün vatandaşları yasa önünde eşitlik sağlamıştır. M.C. Anayasası ve yasalar, tüm azınlık gruplarından gelen ulusal, etnik, kültürel, dil ve dini varlıkların korunmasını sağlamıştır. Makedonya'nın anayasal yapısında belirtilen tüm etnik grupların garantili haklarına rağmen, Makedon toplumunda etnik gerilimler hala devam etmiştir. Bunun nedeni, Makedonya Hükümeti'nin toplumdaki bütün etnik grupların barışçıl bir şekilde bütünleşmesi için bir politika oluşturmuştur. Bu tür gerilimlerin temel nedenleri, etnik gruplar arasında kalıtsal, karşılıklı güvensizlik ve önyargı olarak tanımlanmıştır.

3.1.3. Makedonya'da Yaşanan 2001 Krizi

M.C.'nin bağımsızlığından bu yana geçirdiği en derin kriz, tabii ki, 2001'deki askeri çatışma olmuştur. Bir yanda çatışmada Arnavut isyancıların yanı sıra diğer tarafta da M.C.'nin askeri güvenlik güçleri yer almıştır. Makedon güvenliğine, bağımsızlık tarihinden bugüne kadarki en büyük tehditmiş. Askeri eylemler 2001 baharında Üsküp yakınlarındaki Tanusevci köyünde başlamış ve böylece Arnavut nüfusunun önemli bir yüzdesinin bulunduğu tüm bölgelere hızla yayılmışlardır.

Askeri harekâtın bir nedeni olarak, Arnavut isyancıların yanı sıra politikacılar ve aydınlar, M.C.'ndeki Arnavut topluluğunun insan haklarına mücadelesi, 1991 yılından bu yana M.C. Anayasasını değiştirme arzusu var olmuştur. Öte yandan Makedon tarafı çatışmayı, Kosova'daki 1999 ihtilafının patlak vermesi olarak görmüş ya da Makedon Arnavutları, Kosova yapıları tarafından desteklenen iç isyan olarak algılanmıştır.

¹⁰⁷ www.kumanovonews.com/kolumna/mladite-vo-makedonija-pomedju-etnickiot-i-nacionalniot-identitet (Erişim Tarihi: 12-02-2018)

2001 yılında M.C.'ndeki siyasi süreç ve siyasi diyaloga gelince, batı ve kuzeybatı Makedonya'da gerçekleşen askeri harekât koşulları aşırı derecede şiddetlendirilmişti. Askeri eylemlerin patlak vermesinden sonra, normal bir siyasi süreç kurmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. 30 Mayıs 2001'de oluşan Ulusal Kurtuluş Hükümeti, politik istikrarın tesis edilmesini garanti edebilecek bir politik stratejiye başvurmuştur. UKH, tüm parlamento partileri tarafından (SDSM, VMRO-DPMNE, DPA, PDP, LP ve VMRO-Vistinska) oluşan karışık bir bakanlar kurulu oluşturmuştur. Böyle bir kompozisyonun, siyasal sürecin normalleşmesini ve askeri eylemlerin kademeli olarak sakinleştirilmesini, uluslararası topluluğun katılımı olmadan imkânsız olduğunu kanıtlayacak bir şeyi garanti etmesi gerekmiştir.

2001 çatışması sırasında, ülkedeki siyasal sürecin normalleşmesinde uluslararası faktörün önemi kanıtlanmıştır. Yani, önemli rolü olan AB ve ABD bir kez daha farklı bir yaklaşım benimsenmiştir. ABD, savaştan tarafların üzerinde doğrudan baskı uygularken temsilcileri aracılığıyla, AB çatışma sonrası mali yardım ve devletlerin kriz bölgelerindeki askeri eylemlerden rehabilite edileceği bağışlar yönünde daha fazla hareket etmiştir.¹⁰⁸ OÇA, yasal olarak pek çok örnek vermiştir, ancak kabulü, M.C.'ndeki bağımsızlıktan bu yana tarihinin en büyük siyasi ve askeri krizini kesmiştir.

3.1.3.1. Ohri Çerçeve Anlaşması

Ülkenin bağımsızlığından bu yana, Makedonya'da yakın bir krizden ya da bir çatışmadan hep söz edilmiştir. Ancak, Makedonya sadece barışçıl bir şekilde bağımsızlığı elde etmeyi başarmakla kalmayıp, eski Yugoslavya'daki kan dökülmesini engellemeyi başarmıştır. Makedonya'da barış sürekliliği nedeniyle, çatışmanın esasen devletlerin fethi ile değil, devletin türü hakkındaki fikirlerin fethiyle ilgili olmuştur. Kurtuluş Halk Ordusu çatışmanın ilk aşamasında ayrılıkçı örgütlenme konusundaki görüşlerini dile getirse de, kısa zamanda sessiz kalmıştır. Çatışma, esas olarak, Makedonya'daki Arnavutların yeniden sınırlara değil, haklarına odaklanmıştır.

Makedonya'da doksanların başından beri etnik gruplar arasında bir arada yaşama geleneği varmış. 90'lı yıllarda Makedon siyasi çerçevesi hep çelişkiliymiş.

¹⁰⁸ http://www.kas.de/wf/doc/kas_42520-1522-2-30.pdf?150915152215(Erişim Tarihi: 17-02-2018)

Anayasa, çoğu büyük siyasi partinin görüşlerinin yanı sıra, çoğunluğun devlete “sahip olmasına” katkıda bulunmuştur. Komünist Yugoslavya’da ulusların ve cumhuriyetlerin varoluşunun pratiğine dayalı olarak, komşuların isim ve kimliğe ulaştığı mevcut korkuların tümü, devletle olan mülkiyet ilişkisinin güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda, Arnavut partilerinin sürekli olarak iktidara dâhil olduğu 1992’den beri geniş kapsamlı bir koalisyon geleneği ortaya çıkmıştır. Arnavutlar kamu idaresinde yetersiz temsil edildi ve grupların haklarının yeterli düzeyde korunmasından yoksunmuş.

OÇA, M.C.’deki etnik ilişkilerin temeli olmuştur. En büyük iki etnik grup arasında bir dizi anlaşmazlığın sonucu olarak tırmanan kısa ömürlü bir çatışmanın ardından 13 Ağustos 2001 yılında kabul edilmiştir. Üsküp’te resmî olarak imzalanmış olmasına rağmen, anlaşmaya *Ohridski* adı verilmiştir. Çünkü imza, Arnavutluk sınırına yakın Ohri kentinde düzenlenen bir dizi müzakereden önce gelmiştir. OÇA’ni imzalayan, ülkenin önde gelen dört siyasi partisi, Cumhurbaşkanı, ABD ve AB’nin özel temsilcisi liderleriymiş.¹⁰⁹ (EK-4)

Bu anlaşmanın aynı zamanda uluslararası toplum tarafından garanti edilen bir barış anlaşması olmasının nedeni buymuş. Onun temel fikri, problemleri çözmenin şiddetli yolunu durdurmak ve farklı politik, etnik ve nihayetinde farklı politikanın ifade edileceği bir çerçeve oluşturmakmış. Ayrıca, Avrupa-Atlantik topluluğuna tam olarak entegre edilmiş demokratik bir toplumun gelişimi için sivil vizyonlar oluşturmak. Dolayısıyla, OÇA kendi içinde bir son değil, ancak toplulukta barış ve uyum inşa etmiştir. OÇA esas olarak anayasa değişiklikleri yoluyla toplumdaki iktidarın bölünmesi, yeni ve eski yasaları gözden geçirerek, Makedonya’nın yeniden yapılandırılması için yeni bir sistemin temelini oluşturmuştur.

OÇA, sivil toplumun barışçıl ve uyumlu gelişmesini teşvik etmek ve ülkede yaşayan etnik gruplar arasında saygının artmasına katkıda bulunacak önlemleri almak için temel kurallar sağlamıştır. OÇA, Makedon toplumunun çok ırklı karakterinin bir

¹⁰⁹ OÇA’ni imzalamış olanlar, o dönemin Cumhurbaşkanı Boris Traykovski, eski VMRO-DPMNE Başkanı ve Başbakan Ljubco Georgievski, PDP Başkanı İmer İmeri, SDSM Başkanı Branko Zrvenkovski ve DPA Başkanı Arben Xhaferi. Müzakerelere katılanlar AB ve ABD’nin özel temsilcileri Francois Leotard ve James Pardew.(EK-4)

garantörüdür; bu, ifadesini genel kamu yaşamında bulmuştur. Sosyal problemleri çözmek için kabul edilemez şiddetli bir yol yerine, OÇA sadece barışçıl politik çözümleri desteklemiştir. Yani üniter bir egemen devlette kimliğin teşviki için katılımcı bir süreç teşvik edilmiştir. Özellikle, yetkinliklerin uygun şekilde dağıtılması için mümkün olan araçlar, özellikle yerel ekonomik kalkınma alanlarında, kültürde, eğitimde, kamu hizmetlerinde, sosyal ve sağlık hizmetlerinde âdem-i merkezîyetçilik ve uygun finansman sistemi teşvik edilmiştir.¹¹⁰

Yasanın önünde herkese eşit muamele yapılmasına izin vermek için ayrımcılık yapılmamalı ve özellikle kamu yönetimi, polis hizmetleri ve diğer kamusal yaşam alanları ve kamu finansmanında sosyal gerçekliği yansıtmak için OÇA, hakkaniyetli temsili dikkate alan bir çerçeve kurmuştur. M.C.'nde çoğunluk olmayan topluluklar,¹¹¹ OÇA karar alma için gerekli çoğunluğa ilişkin özel gereksinimlerine göre kültür, dil kullanımı, eğitim, kişisel belgeler, semboller, yerel fonlar, yerel seçimler gibi düzenlemeleri etkileyen bir parlamenter mekanizması yoluyla doğrudan bir fırsat sunmuştur.

“Düşmanlığın sona ermesi”, OÇA'nın ikinci noktasının başlığını oluşturmuştur. Başlık, OÇA'nın müzakerelerinin ve imzalanmasının gerçekleştiği koşulları açıklamıştır. Daha fazla silahlı çatışmadan vazgeçilmesi, bu Anlaşmanın sonuçlandırılmasının temel nedeniymiş. OÇA'nın imzalanmasıyla çatışma sona erdi. Dolayısıyla, Makedonya'nın gelecekteki yeniden yapılandırılması konusunda bir anlaşma olsa da, bir bakıma barış anlaşmasıymış. Yani bütün düşmanlıkların sona ermesi ve Makedonya'daki barışın geri dönüşü, çünkü barış olmadan, OÇA'nın diğer hükümlerinden hiçbiri bir anlam ifade etmemiştir.

OÇA2'nin ikinci alt paragrafı “Makedonya'nın egemenliği ve toprak bütünlüğü ve devletin üniter karakteri dokunulmazdır ve korunmalıdır. Etnik sorunlara bölgesel çözümler yoktur”. OÇA'nın üçüncü alt paragrafı “Makedon toplumunun çok ırklı karakteri korunmalı ve kamusal hayata yansıtılmalıdır”. M.C.'nin çok ırklı karakteri

¹¹⁰ “Ohri Çerçeve Anlaşması”, www.siofa.gov.mk/data/file/Ramkoven_dogovor_mk.pdf (Erişim Tarihi: 20-02-2018)

¹¹¹ Özel oy verme yasasının uygulandığı bir topluluk olan M.C.'nde çoğunluk olmayan topluluğun milletvekillerinin oy çoğunluğu olmalıdır.

inkar edilemez bir gerçek olmuştur.¹¹² OÇA, eğitim ve dil kullanımı ile ilgili konular da ele alınmıştır. İlk ve orta öğretime ilişkin olarak, öğrencilerin ana dillerinde öğretim yapılacaktır ve aynı zamanda ülke çapında, birleşik programlar için birleşik standartlar uygulanacaktır; Makedonya’da nüfusun en az %20’si tarafından konuşulan dillerde ve özel anlaşmalar temelinde yükseköğretim için devlet finansmanı sağlanacaktır; Devlet üniversitelerini Makedonya’daki çoğunluk olmayan topluluklara mensup yeni öğrencilerle birlikte kaydettirirken, pozitif ayrımcılık ilkesi uygulanacaktır. İlk ve ortaöğretimde eğitimin öğrencilerin anadilinde gerçekleştirileceği, ancak cumhuriyet boyunca geçerli olacak tekdüze akademik standartlara göre, olumlu bir adımdır, çünkü başka bir dilde öğretmek, konuların farklı çalışma içeriğini ima etmemelidir. Ancak pratikte, bu konsept tam olarak uygulanmamıştır.

Başka bir madde; “Makedonya Cumhuriyeti ve uluslararası ilişkilerinde Makedon dili resmidir”.¹¹³ Aslında, bu madde herhangi bir değişiklik getirmemiştir çünkü Makedon dili Makedonya’nın yanı sıra Makedonya’nın uluslararası ilişkilerinde ve OÇA’nın önünde resmi bir dildir. Ancak genel olarak Ohri’de Arnavut müzakereciler ve Arnavut siyasetçilerin ana taleplerinden biri, Makedonya’nın bağımsızlığından bu yana Arnavut dilinin ikinci resmi dil olarak ilan edilmesiydi. Nüfusun en az %20’si tarafından konuşulan başka bir dil, resmi bir dildir. Yerel özyönetim ile ilgili olarak, bir toplumun belediye’deki nüfusun en az %20’sini oluşturduğu belediyelerde, Makedoncaya ek olarak o topluluğun dili resmi bir dil olarak kullanılacaktır.

Belediye’deki nüfusun %20’sinden azının konuştuğu diller ile ilgili olarak, yerel makamlar kamu kurumlarında kullanımlarına demokratik olarak karar vermişler.¹¹⁴ Bu hükmün bir sonucu olarak, Arnavutça dilinin yanı sıra, Türkçe, Sırpça ve Romanca dilleri gibi diğer dillere bazı belediyelerde resmi dil olma şansı

¹¹² Makedonya’nın etnik açıdan heterojen olduğu anlamına gelmiyor, hiçbir etnik topluluğun çoğunluğu yoktur. Örneğin, Makedonya’daki nüfusun etnik yapısıyla ilgili durum, Bosna-Hersek’teki nüfusun etnik bileşiminden önemli ölçüde farklıdır. Hiçbir etnik grubun toplam nüfusun% 51’inden fazlasını oluşturduğu Bosna Hersek’ten farklı olarak, etnik Makedonlar, Makedonya’daki toplam nüfusun üçte ikisini kapsamıştır.

¹¹³ “Ohri Çerçeve Anlaşması”, http://www.siofa.gov.mk/data/file/Ramkoven_dogovor_mk.pdf (Erişim Tarihi: 22-02-2018)

¹¹⁴ https://www.seeu.edu.mk/files/research/projects/OFA_MK_Final.pdf (Erişim Tarihi: 23-02-2018)

verilmiştir.¹¹⁵ Yani, bu hüküm oldukça demokratikti. Makedon toplumunun çoğunlukta olmadığı belediyelerde sadece Arnavut topluluğu çoğunlukta, tabi nadir istisnalar da olmuştur.¹¹⁶ Sonuç olarak, yalnızca yerel kamu binalarının önüne sadece Makedon (devlet) ve Arnavut (etnik) semboller yerleştirilmiştir, yani, bildirelerin desteklediği çok-etnikliğin aksine, kimliğin biyotik ifadesi teşvik edilmiştir. OÇA, kişisel bir doğa meselesi olan kimlik ifade etme meselesi ile ilgilenen kısımda belirli bayrakların yerleştirilmesi kurallarını basitçe düzenlemeye başlamıştır. Genel olarak, bu çözümlerle, Arnavut nüfusunun çoğunluğunun bulunduğu yerel özyönetim birimlerinde, Arnavutluk bayrağı, komşu ülke Arnavutluğunun aynı olan ve Makedon ulusal bayrağının yanında serbestçe yerleştirilmiştir.

OÇA, 2001 ateşini başarılı bir şekilde söndürmüş, ancak 13 yıl sonra, hoşgörü, birlikte yaşama, vatandaşlık eşitliği, fırsat eşitliği, demokratik güç, hukukun üstünlüğü ve genel gelişim gibi bir mikron bile yaratmayı başaramamıştır.¹¹⁷

3.1.3.2. Ohri Çerçeve Anlaşmasının Uygulanması

OÇA, tırmanan çatışmanın önlenmesi ve yeniden çatışma korkusunun ortadan kaldırılmasının başarılı bir örneğidir. Kamu yönetiminde çalışan Arnavut sayısı, 2001'den önce istihdam düzeyini önemli ölçüde aşıyor ve birçok Arnavut'un hissettiği yaygın ayrımcılık büyük ölçüde kesintiye uğramıştır. Doksanlı yıllardan bu yana Arnavutların yüksek eğitimi gibi çok sayıda tartışma konusu olan meseleler çözülmüş ve bundan böyle hiçbir tartışmaya neden olmamıştır (Temmuz 1997'de Belediye binasının Arnavutluk bayrağı vurgusu nedeniyle Gostivar'da olduğu gibi protestolar ve onların şiddetli bastırılması hariç). Antlaşma, aynı zamanda, Makedonya'daki etnik ilişkilerdeki önemli değişikliklere katkıda bulunmadığı için başarısız sayılmıştır.

Etnik mesele, hala, ülkedeki siyasi tartışmaları yöneten bir güç olmaya devam etmiştir. Vatandaşların çoğu, Makedonyalılar, Arnavutlar, Türkler ve diğerleri, karşılaştıkları en önemli konunun etnik mesele değil, işsizlik olduğunu belirtmişlerdir. Ancak etnik köken, vatandaşlar için çok önemli olmuştur. OÇA ile bağlılık ve kimlik

¹¹⁵ Arnavutça 27 belediyede resmi bir dildir. Türkçe 4, Sırp ve Romanlar ise 1 belediyede resmi dildir.

¹¹⁶ "Ohri Çerçeve Anlaşması", http://www.siofa.gov.mk/data/file/Ramkoven_dogovor_mk.pdf

¹¹⁷ <https://time.mk/c/e64f465038/duhot-na-ramkovniot-dogovor.html> (Erişim Tarihi: 24-02-2018)

tespiti ile bunun ortaya çıktığı ülkedeki değişimler arasında asimetrik bir ilişki var olmuştur. Çoğu Makedon, anlaşmayı Arnavutların “zaferi” pahasına “kayıp” olarak görmüştür. OÇA gibi bir barış anlaşmasının tüm ilgili taraflar tarafından olumlu bir şekilde değerlendirilmemesi tartışma yaratmıştır. Antlaşma, şaşkıncı derecede yüksek bir istikrar ve güvence sağlamış ve ülkenin toprakları da engellenmiştir. Bu herkes için bariz bir avantajdır. Ancak, topluluklardan birinin kazancı kuşkusuz diğer taraf için bir kayıp anlamına gelmiştir.

Anlaşma sadece bir çerçeve olduğundan, ondan kaynaklanan hükümler, daha sonra pratikte uygulanacak olan yasaya dönüştürülmüştür. Bu da zor ve karmaşık bir süreç olduğunu kanıtlamıştır. OÇA emellerine rağmen, bu sürecin sık sık ertelendiğini ve uygulamanın uzadığını göstermiştir. Aslında, Makedon halkının çoğu OÇA'nın Arnavutların devlet içindeki taleplerini karşılamak için nihai sınır olarak görmüşlerdir. Çoğu Arnavut, ülkedeki ilişkilerin temel alınacağı bir başlangıç noktası olarak görmüştür. Sonuç olarak, Antlaşma'nın uygulanması ve diğer bazı etnik gruplar arası çözümlerin tartışılması, aşırı politik pazarlığın mağdurları olmuştur. Pazarlık haklarıyla uğraşmanın zorluğu, OÇA'nın uygulanması sırasında ortaya çıkan ikinci zorluktur. Etnik konuyu çözüme kavuşturmak asla tam bir süreç değildir ve devam eden müzakerelerin konusu olarak kalması muhtemeldir. Müzakerelerdeki sorun, sürekli bölünmeleri içermiştir.

OÇA'nın uygulanması sırasında ortaya çıkan bir başka sorun da, politik aktörler arasında kurumsal olmayan araçlara yönelme ve etnik ilişkileri çözmek için kurumları baltalama alışkanlığıymış.¹¹⁸OÇA ile yeni bir grup özerklik formu oluşturulmamış, siyasi partilerin dışındaki toplulukların çıkarlarını birleştirmek için fırsatlar olmamıştır. Bu yüzden etnik ilişkiler alanında siyasi partilerin egemenliği sorunlu hale gelmiştir. Herhangi bir etnik grup tartışmasını siyasileştirir ve toplum için parti dışı çıkarların ifadesini engellemiştir. Anlaşmanın uygulanmasından doğan zorlukların değerlendirilmesi orijinal olarak kurulan, Anlaşmanın zayıflığı olarak

¹¹⁸ Florian BİEBER, *Hükümetin Görevi ve Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın Uygulanması (Podelba na vlasta i sproveduvanje na Ohridskiot ramkoven dogovor)*, St. Kliment Ohridski Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi, Üsküp 2008, s.285-289.

değerlendirilebilecek bir dizi kritik konu ortaya çıkmıştır.¹¹⁹ Devlet ve yerel düzeyde nüfusun %20'sini oluşturan resmi bir dilin kullanılmasıyla OÇA demografik gerçeklik ile resmi dilin kullanımı arasında sorunlu bir bağlantı oluşturmuştur.

Her ne kadar böyle bir bağlantının kendisi sorunlu olmasa da, resmi dili kullanma hakkının son derece katı bir yorumuna yol açmış ve bu da yeni gerilimler yaratmıştır. Örneğin, resmi bir dili kullanma hakkı, toplumda en az %20'lik bir sınır elde edilmezse geri çekilmelidir. Antlaşma nüfus sayımına politik bir boyut vermiştir, bu her halükarda doksanlarda tartışmalı olarak kabul edilmiştir.

OÇA'nın yenilikçi yaklaşımlarından biri de, tüm milletvekillerinin (veya meclislerin) iki çoğunluğunu ve azınlık topluluklarının temsilcilerini gerektiren Badinter çoğunluğunun getirilmesiydi. Bu kuralın etkileri pazarlık aşamasında çok açık değilmiş, ancak 2006 yılında VMRO-DPMNE ve DPA arasındaki koalisyonun oluşumunda belirginleşmiştir. OÇA, Arnavut partilerinin Hükümet'e katılımını düzenlememiştir, ancak Anlaşmanın dayandığı örtülü kurumsal çerçevenin bir parçası olmuştur. Bir hükümet oluşumunu çevreleyen 2006 krizleri, bu tür krizlerin tekrarını önleyecek bir hükümet inşası anlaşmasını kurumsallaştırmaya duyulan ihtiyaca işaret etmiştir. Büyük olasılıkla, OÇA ile ilgili en büyük sorun, çoğu kez, anlaşmanın Makedonya'daki etnik konular için kapsamlı bir çözüm olarak görülmüştür. Bunun yerine, anlaşma sadece temel yasal ve kurumsal sorunları giderir, ama oluşturulan veya Antlaşması nedeniyle dönüştürülmüş kurumlar için etnik güven ve destek oluşturmak için mekanizmalar ve araçlar sağlamamıştır.¹²⁰ Halen yeterince iletişim kuramayan iki ayrı siyasi topluluktan oluşan bir devlette konsensus eksikliği söz konusudur. OÇA, toplumdaki ayrışma eğilimlerini engelleyemediği gibi, sindirme politikasını da azaltamamıştır.¹²¹ Peki, bugün Makedonya ne tür bir devlet? Bu sorun 1990'lı yılların başlarında bağımsız bir devlet olarak, bağımsızlığı nedeniyle Makedonya'yı rahatsız

¹¹⁹ Ermira MEHMETİ, "Ohri Çerçeve Anlaşmasının Uygulanması" (Implementacija na Ohridskiot ramkoven dogovor), *St. Kliment Ohridski Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi*, Üsküp 2008, s.96.

¹²⁰ Etem AZİRİ, "Konsensüs ve çok ırklı bir topluma entegrasyon ruhu" (Duhot na konsenzus i integracija vo edno multietničko opštество), *St. Kliment Ohridski Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi*, Üsküp, 2008 s.59

¹²¹ Emil ATANASOVSKI, "Makedonya'daki etnik toplulukların eğitsel ayrımı - entegrasyon çabalarını ciddi biçimde engelleyen sürdürülemez bir politika", *St. Kliment Ohridski Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi*, Üsküp 2008, s.247

etmiştir. Arnavutluk topluluğunun yönetim yapısında işbirliği yapan, ancak en büyük toplumun zayıf egemenliği altında olan ulusal devlet stratejisi, en azından 2001 yılına kadar başarısız bir model olduğunu kanıtlamıştır. OÇA ülkeyi bir ulus devlet modelinden uzaklaştırmıştır. Anlaşma, böyle bir modelin özellikleri güçlendirilmiş olmasına rağmen, çok uluslu bir devletin ya da bir ortaklaşa devletin oluşturulmasına yol açmamıştır. Ancak resmi olarak, en büyük topluluğun sembolik hâkimiyetini azaltarak devletin sivil unsurlarını güçlendirmiştir.

Demografi, Makedonya'nın tanımını zorlaştırmıştır. Nüfusun sadece üçte ikisinin en büyük etnik topluluğun bir parçası olarak tanımlanması göz önüne alındığında, bunun homojen bir ulus devlet olmadığı açıkça görülmüştür. Diğer yandan, her iki ülkenin de daha küçük çoğunluk toplulukları ve daha büyük azınlık toplulukları olması nedeniyle Bosna Hersek ya da Belçika gibi çok uluslu bir devlet olamamıştır.¹²²

3.1.4. Makedonya Cumhuriyeti'nde Siyasi Partiler

Siyasi partiler, M.C.'ndeki politik çoğulculuğun temel biçimidir. İlk defa, M.C.'ndeki siyasal çoğulculuk, YSFC Anayasasının 59. Maddesinin kabulü ile sistematik olarak yeniden canlanmaya başlamıştır. 1990 Anayasa değişikliklerine kadar, Makedonya'da siyasi çoğulculuk bilinmiyormuş. Parti sistemi Yugoslavya'nın Komünist Partisi olan tek bir siyasi partiden oluşmuştur. Daha sonra Yugoslavya Sosyalist Partisi olarak yeniden adlandırılmıştır. Belli bir devlet işlevini gerçekleştirmek için gelen tüm adaylar bu siyasi partiden gelmiştir. İlk siyasi partiler 1 Nisan 1990'da kabul edilen Sosyal Organizasyonlar ve Dernekler Yasası hükümlerine göre oluşturulmuştur. Yeni Siyasi Partiler Yasası kabul edilmesine kadar uygulanmıştır.¹²³ Bu yasa ile 1990 yılında 23 siyasi parti ve hareket oluşturulmuştur. Böylece, M.C.'ndeki ilk özgür, doğrudan ve çok partili parlamento seçimlerinin düzenlenmesi için koşullar yaratılmıştır.¹²⁴

¹²²<http://www.crpm.org.mk/wp-content/uploads/2012/03/Politickiot-dijalog-vo-Makedonija-po-Ohridskiot-dogovor.pdf> (Erişim Tarihi: 05-03-2018)

¹²³ Tanja KARAKAMİSHEVA, *Seçimler ve seçim sistemleri (Izbori i izborni sistemi)*, s.244-246

¹²⁴ Svetomir SKARIĆ, *Karşılaştırmalı Makedon anayasa hukuku (Sporredbeno i makedonsko ustavno pravo)*, Matica 2004, s. 441.

M.C.'nde 85 kayıtlı siyasi parti var. Bunların 48'i hizalanmış ve Siyasi Partilerin Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun uyarınca, siyasi partilerin tek sicil kaydı kaydedilmiştir.¹²⁵ Böyle bir parti sistemi, M.C. ve böyle bir nüfusun böyle bir yüzeyinde aşırı çoğulculuk olarak tanımlanmıştır. Ülke'deki siyasi partiler, kamuoyunun oluşturulmasından, vatandaşların politik hayata aktif katılımını teşvik etmekten, sorumluluk alabilen vatandaşları oluşturmaktan etkilenmiştir. Vatandaşlar ve devlet organları arasında kalıcı bir ilişki kurmuşlardır. M.C.'ndeki partilerin pratik politikaları, programlarının ruhu tarafından yönlendirilmemiştir. Parti ideolojisini statik olarak görmek oldukça yanlıştır, ancak bazen sahip oldukları programlara tamamen karşı çıkmışlardır. Avrupa'nın yeni demokratik devletlerinde, M.C. gibi, politika yapımında parti ideolojisi daha az önemli olmuştur.

Siyasi örgüt temsilcilerinin merkezi düzeydeki kişisel çıkarlarının yanı sıra güçlü siyasi iş elitleri de en önemli rolü oynamıştır. Siyasi partilerin insanların yaşamları üzerindeki etkisi çok olmuştur.¹²⁶ 2000 yılının başlarında ülke, Avrupa kıtasındaki ülkelerin en altında, hatta on yıl önce bulunduğu yerde olduğu görülmüştür. Nesnel olarak izlenen on yıl, yaşam tarzının iyileştirilmesine katkıda bulunmamıştır. Birçok parametre 1989'dan daha kötü durumda kalmıştır. Aynı zamanda cehaletin, gönüllülüğün, özellikle de politikanın kendi başına, çoğunlukla “dar partiye” veya kişisel çıkarlara ve ihtiyaçlara göre uygulanmasının bir sonucudur. 2000 yılının başlangıcındaki özgürlük, iç baskı düzlemindeki süreçlerin iç politik düzlemde devam etmiştir. M.C. geçmişte net ve gerçekçi bir bakış açısına sahip olmayan bir yaşam süreci başlatmıştır. Reformlara stratejik odaklanmak yerine, iç hizalama süreçleri baskın olmuştur.

2000 yılının başında en önemli olaylardan biri de M.C.'nin AB ülkeleriyle ilişkilerinin başlangıcıdır. Ülkenin iç çatışması, baskın siyasi seçenekler arasındaki merkezi çatışmaya hükmetmiştir. 2000 yılının başında, toplumdaki deformasyonlardan bahseden, umutsuzluğun ve beklentilerin gerçekleşmemesi nedeniyle vatandaşların şiddet derecesini arttıran sayısız skandal, güç kesintisi, polis cinayetleri, sınır olayları ve

¹²⁵ 2 Şubat 2013 tarihli ve 23/13 sayılı, *Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi*.

¹²⁶ <http://www.fikt.uklo.edu.mk/assets/uploads/2015/10/Doktorska-sredena-celosno-elena-radeva.pdf> (Erişim Tarihi: 07-03-2018)

davranışları olmuştur. Parti içi demokrasi, siyasal diyalogu şekillendirmede önemli bir yer tutmuştur; yani, bunun başarılması ihtimalinden de söz edilmiştir. Siyasi partiler kendi üyelerinin ideolojik ve ortak çıkarlarını temsil ederek siyasal yaşama katılmışlardır. Bunlar, politik alanda, diğer aktörlere karşı oluşturduğu tutarlı bir konumu temsil eden bir örgüt olarak partinin geniş kapsamlı gelişiminin temel varsayımlarıdır.

Parti içi demokrasi, böylelikle partinin imajını, aynı zamanda ülkenin siyasi yelpazesini de istikrarlı kılar ve liderlerin, partinin birkaç kişinin kişisel çıkarları tarafından yönlendirildiği bir devlet yaratmaya katkıda bulunduğu kişisel basının etkisini azalmıştır. Siyasi diyalog yoluyla taraflar arasındaki uyum daha uzun sürmüş ve daha az parti elitleri arasındaki kişisel ilişkilere bağlı kalmıştır. Ancak, M.C.'ndeki iç parti demokrasisinin sınırlı olduğunu göstermiştir.¹²⁷ Güçlü hiyerarşinin en belirgin özelliği ve Partilerin Makedonya'daki merkezileşmesi, kamuoyunda yüz yüze olan ve kayda değer bir güce sahip olan parti liderinin pozisyonu olmuştur. Ek olarak, milletvekilleri partinin daha önce benimsenen pozisyonları ile ilgili olarak nadiren bağımsızlık göstermiştir. Bu durum açıkça Makedonya'da siyasal diyalog için fonksiyonel mekân liderlerinin toplantıları ve vatandaşların temsilcileri olarak milletvekillerinin katılımının az olduğunu göstermiştir.

M.C.'nin 23 yıllık bağımsızlığında, birçok siyasal partiler ortaya çıkmıştır. Ancak herkes bu partilerle koalisyon halindeyken sadece iki siyasal parti en güçlü ve etkili olmaya devam etmiştir. Makedon siyasal bloğunda yer alan en büyük iki siyasal parti olarak SDSM ve VMRO-DPMNE, M.C.'nin 23 yıllık bağımsızlığında sosyal ve politik sahneyi oluşturmuştur. Bu iki parti, M.C.'ndeki siyasal hayatın taşıyıcıları olmuştur. Güçlerini değiştirerek vatandaşların çıkarlarını temsil etmiştir.

- VMRO-DPMNE, kendisini bir Hıristiyan demokrat olarak ilan eden ve politik yelpazenin merkez sağ partisi olan bir partidir. VMRO-DPMNE şu anda Makedonya'nın en büyük siyasal partisi ve SDSM ile birlikte Makedon siyasal bloğunda genel ve spesifik iki büyük partidir. Partinin seçim programları tematik olarak bölünür

¹²⁷ CEKOV A. - DASKALOVSKI Ž., "Makedonya'da iç parti demokrasisinin analizi" (Analiza na vnatrepartiskata demokratija vo Makedonija), *Vakıf Konrad Adenauer*, Üsküp, 2013.

ve yürütme için belirlenmiş son teslim tarihlerine sahip projelerin bir kataloğuna çevrilen genel bir sözler çerçevesi içerir. 2006 seçimlerinde, bu seçim programı biçimi siyasi sahnede bir yeniliktir. VMRO-DPMNE'nin karakteristik özelliği, seçim döngüsünün tüm aşamalarında politik pazarlamanın yaygın kullanımınıdır.¹²⁸ Böylelikle, parti ve temsilcilerinin Cumhuriyet'in her kademesinde, Cumhuriyet içindeki faaliyetleri sürekli olarak kamuya açıktır. Partinin çalışmasını destekleyen pazarlama faaliyetlerine ek olarak, stratejinin bir kısmı taraflara, parti dışı örgütlere ve bireylere karşı olumsuz bir kampanya içermiştir.

- SDSM, kendisini sosyal-demokratik ve politik yelpazenin merkezi sol partisi olarak ilan eden bir partidir. Makedonya'daki en büyük muhalefet partisidir. Parlamento boykotu ve 2014'teki erken parlamento seçimlerinin sonuçlarının tanınmaması nedeniyle parlamento dışı bir partidir. VMRO-DPMNE ile birlikte Makedon siyasi bloğunda en büyük partilerdir. LDP de dâhil olmak üzere daha küçük partiler içeren bir muhalefet koalisyonunun lideridir. SDSM'nin toplum ve devlet vizyonu ayrı bir bölüm değil, parti programının entegre parçasıdır. VMRO-DPMNE'ye benzer şekilde, seçim ve parti programı arasındaki sınır zayıftır. Seçim programı proje odaklı değildir, ancak son iki seçim döngüsünde genel bir çerçeve ve vaatler olarak öngörülen özel önlemler ile tematiktir.¹²⁹ Parlamento ağırlığı bir dönemden diğerine değişen birkaç önemli parti daha varlık göstermiştir. Burada DUI ve DPA'dan kısaca bahsetmekte fayda vardır:

- DUI, çatışmadan sonra bir parti oluşturan KHO'dan türetilmiştir. DUI, Arnavut bloğundaki en büyük siyasi partidir ve şu anda VMRO-DPMNE ile birlikte hükümet koalisyonunun ortağıdır. Parti kendisini siyasi yelpazenin içinde bir merkez sol parti olarak ilan etmiştir. DUI'deki sosyal ve devlet meseleleri üzerindeki baskın siyasi perspektif etniktir ve parti, OÇA'nın uygulanması yoluyla Arnavutların haklarını iyileştirmeyi savunmaktadır. Partinin programı isteğe bağlıdır, ilke ve vizyon başlangıçta yer alır ve içeriğin kendisi proje odaklı değil, geneldir.¹³⁰

- DPA bir merkez sağ parti ilan edilmiştir. Arnavut bloğunda ikinci en büyük siyasi parti olmuştur. Bütün Arnavut partilere benzer şekilde, partinin siyasi eyleminin

¹²⁸ file:///C:/Users/User/Downloads/ohridski-ramkoven-dogovor-2011.pdf

¹²⁹ <http://eprints.ugd.edu.mk>

¹³⁰ <http://isppi.ukim.edu.mk/files/politickite-identiteti-vo-rm.pdf> (Erişim Tarihleri:14-03-2018)

vizyonu öncelikle etniktir. 2001'den sonra OÇA'nı Arnavutların statüsünün iyileştirilmesi için bir çerçeve olarak bırakmıştır. Makedonya'daki en büyük dört partiden biri olan DPA, etnik meselelerin dışında hareket eden ve ideolojik profil oluşturmaya yönelik en az gelişmiş programa sahiptir.

Sonuç olarak Makedonya'daki seçim ve siyasi sistem, küçük partiler için de elverişsiz olmuştur. Makedonya'da, Makedon-Arnavut koalisyon ilkesi genellikle daha küçük programlama, ilginç veya etnik partilerin bireysel performansını engelleyen bir meclis çoğunluğu için yeterli koltuk toplamıştır. Parti manzarasının genel resmi, zayıf gelişmiş programlara sahip ve zayıf organize partilerle ilgili olmasıdır. Bu partilerin oy hakkının arka planı etnik veya müşteri ve daha az istisna var olmuştur. Bu nedenle, en çok kullanılan strateji, tarafların seçim öncesi koalisyonlarda istikrarlı hareket etmiştir. Bunun için koalisyonun önceliği VMRO-DPMNE veya SDSM'dir.

3.1.4.1. Türk Partilerinin Kurulması

Türk vatandaşlarının örgütlü faaliyetleri 1 Temmuz 1990'da kurucu mecliste ulusal ve diğer çıkarlarına uygun program yönelimi ile sivil bir dernek olarak kurulan Demokratik Türkler Birliği'nin (DTB) kurulmasıyla başlamıştır.

DTB, Makedonya'daki Türk milliyetinin kültürel kimliğinin korunmasına yönelik bir yönelimle, Makedonya'daki sosyal ve politik süreçleri ilerletmekle görevlendirilmiştir. Birliğin iki yıllık politik ve diğer birçok faaliyetinden sonra, çağdaş koşullarda, M.C.'ndeki Türklerin ulusal ve diğer hak ve özgürlüklerinin gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Eğer dernek bir sivil karakterin siyasi partisine dönüşmüşse, politika daha etkili olur. Bu nedenle, Makedonya'daki Türkler Demokratik Partisi'nin kurulmasına karar vermiştir.

3.1.4.2. Türk Demokratik Partisi

Türk Demokratik Partisi (TDP) siyasi bir örgüt olarak Mugbil Beyzat önderliğinde 27 Haziran 1992'de düzenlenen TDB2nin 2. Olağanüstü Kurultayında kurulmuştur. (Kayıt prosedürü 16 Ekim 1992 tarihinde gerçekleştirilmiştir).(EK-5). Yazar ve Radyo- Televizyon programcısı olan Avni Engüllü Mugbil Beyzat'tan görevi

devralmış ve TDP'nin başına geçmiştir. Bir yıl sonrada genel başkanlık görevini Erdoğan Saraç'a devretmiştir.¹³¹

TDP, temel amaç ve görevlerinin yerine getirilmesi için hareket eden serbest, bağımsız bir siyasi parti olarak tanımlanmıştır. Temel amaçlar olarak, örgütlü eylemin sosyal ve politik hayata katılma çabalarını ve M.C.'ndeki Türklerin ve diğer vatandaşların hak ve özgürlüklerinin kullanımını belirlemiştir. Bu “yasal bir devlet olarak, Anayasa ve yasa önünde vatandaşların eşitliği, devlet ve kamu kurumları faaliyetlerinin temelini oluşturacak olan hukukun üstünlüğü”, dür. Bu nedenle, eğitim, kültür, yayıncılık, bilgilendirme faaliyetleri, Türk dili ve alfabesinin kullanımı konusunda sosyal faaliyetlerin işleyişini ve Türklerin hak ve özgürlüklerini gerçekleştirmek için özendirmeye özellikle dikkat etmiştir. Siyasi partiler ve devlet organlarıyla işbirliğini gerçekleştirecek ve Türk yetkililerinin seçim organları ve organları ile belirli kamu ve toplumsal işlevlerde doğru temsil edilmeleri için yasal ve diğer koşulların oluşturulmasını sağlamıştır.

Cumhuriyette nitelikli personelin eğitilmesi ve istihdam edilmesi konusunda Türklerin sosyo-ekonomik durumuyla ilgili konularını yeterince ele almak; tarihsel ve kültürel-sanatsal değerlerin korunması ve Türklerin tarihi geçmişinin doğru değerlendirilmesi TDP'nin özel hedeflerindenmiş. Ülkenin ve Balkan ülkelerindeki Türklerin örgüt ve kurumları ile yurtdışında geçici olarak istihdam edilen kulüp ve kuruluşlarla, Türkiye Cumhuriyeti devlet kurumları ve bireyleri ile işbirliği içinde olmuştur. Eyleminin etkinliği, Cumhuriyet'te devlet organları ve diğer kurumlar, özellikle demokratik kurumların ve meclis sisteminin tüm imkânlarını kullanarak siyasi partiler ve dernekler ile daha yakın işbirliği yoluyla program faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde bu politik grup tarafından algı yaratmıştır.¹³²

Özgür, egemen, eşsiz ve bağımsız M.C.'ni ve toprak bütünlüğünün korunması, kurulmuş olan demokratik parlamenter sistemin tanıtımı ve devlet işlerinin yönetimine aktif katılımı için, siyasi çoğulculuk serbest, doğrudan ve gizli seçimlerde, M.C. Meclisi'nin işleyişinde ve gerekli siyasi kontrolde bağımsızlığını sağlayacak devlet

¹³¹ Baskın ORAN, “Balkan Türkleri Üzerine İnceleme”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi* C.48, No:1-4, 1993, s.136.

¹³² *TDP'nin Tüzüğü*, 1992, Madde 1 ve 2.

organlarının (yargı, yürütme ve idare) kurulması ve hukukun üstünlüğü bu siyasi parti için program hedefleri belirlenmiştir. Bu bir ulusal, dini veya siyasi ilişkilerinden bağımsız olarak her vatandaşın hak ve özgürlüklerinin engellenmeyeceği, liberal ve demokratik toplumların ve devletlerin olumlu faydalarını kabul eden bir hukuk devletidir. TDP özellikle “Anayasa, yasalar ve hukukun üstünlüğü önünde vatandaşların eşitliği”, onların devlet organlarının ve kamu kurumlarının ahlaki ve profesyonel bir amacı ve yükümlülüğü olması üzerinde ısrar etmiştir.

TDP'nin siyasi partileri olarak istişareleri ve işbirliğini yürütmek, görüşünü almak zorunludur. M.C. Hükümeti veya diğer organların karar verdiği veya hazırlık yaptığı durumlarda, Türklerin milli kimliğini korumak ve tanıtmak için hayati öneme sahip olmuştur. Bu doğrultuda, Türk milletvekilinin belediye meclislerinde ve M.C. Meclisinde Türk uyruklu üyelerinin seçimi için izin verecek bir seçim sistemi, sosyal ve siyasal yaşama katılımı ile etnik gruplar arası ilişkilerde istikrar unsuru olmasını sağlamıştır. Bu nedenle uluslararası eylem ve belgelerin içerdiği Cumhuriyet'in sosyal, ekonomik ve politik sisteminde etnik kolektifliklerin korunmasına yönelik ilkelerin ve bu plandaki gelişmiş ve demokratik ülkeler tarafından edinilen pratik deneyimlerin bir araya getirilmesi öngörülmüştür.¹³³

TDP'ye üyelik gönüllüdür. Program taahhütlerini ve Statüsünü kabul eden herhangi bir yetişkin vatandaş üye olabilmıştır. Bu yaş sınırının altında olanlar için kültürel ve gençlik etkinlikleri ile faaliyetler devam etmiştir. Üye, parti siyasetinin inşasına ve gerçekleştirilmesine katılma hakkına sahip olmuştur. Yasal, politik ve programatik temellerine aykırı olmayan girişimleri bağımsız olarak üstlenmek; parlamento seçimleri için parti listelerinde aday olmak; faaliyetleri hakkında düzenli olarak bilgilendirilmek ve eleştirel olarak ele almak; Özellikle üyeliği nedeniyle haklarının ihlali halinde dayanışma ve hukuki yardım almak; Tartışma sırasında azınlıkta kaldığı kendi önerilerini, görüşlerini ve tutumlarını ayırmak ve karar verme aşamasında koşulların oluşturulmasını değerlendirdiğinde yeniden incelemede ısrar etmek; üyelikten bilgi almak ve destek almak için, çoğunluk elde etmedikleri kurum

¹³³ *TDP Programı*, 1992; <http://tdp.org.mk/index.php/mk/> (Erişim Tarihi:16-03-2018)

veya kuruluş tarafından yeniden değerlendirilmek; aidat, katkı veya başka bir şekilde yardım ödemesi yapmak.¹³⁴

TDP'ye üyelik istifa veya dışlama ile sona ermiştir. Bir üyenin diğer siyasi partilerde eşzamanlı üyeliği eylem veya eylemsizliği nedeniyle Program veya Tüzüğe aykırı davranırsa diskalifiye edilebilir. Dışlama kararı, ilgili organizasyon biriminin Meclis Yönlendirme Komitesi tarafından kabul edilir. Üye, kararı kesin olan TDP Meclisine itiraz etme hakkına sahiptir.

Partiyi örgütlemenin temel ilkesi, bölgeseldir. Bu örgütlenme ilkesine uygun olarak, İştirak; Belediye merkezi; Bölgesel örgütlenme; Cumhuriyetçi örgütlenme gibi kurum ve kuruluş yapısını kurmuştur. Belediye merkezi, M.C.'nin idari-bölgesel bölümü ile çakışmak zorunda değildir. Belirli belediyelerde, belediye merkezinde şubeler düzenlemek için herhangi bir şart yoksa en yakın belediye merkezine katılır. TDP Yönetim Kurulu'nun ayrı bir karar ve rızasıyla bölgesel bir örgütlenme kurulur. TDP, çerçevesi içinde gençliğin bir organizasyonu olarak bir Gençlik Demokratik Forumuna sahiptir. Belgelerini kabul eden üyeleri ve senpatizanları içerir. Kadın Aktivitesi de kendi kompozisyonunda aktiftir. TDP içinde bir kadın örgütüdür. Program hedeflerini ve görevlerini kabul eden ve yerine getiren kadınları ve destekçileri içerir.

TDP'nin genel başkanlığını Erdoğan Saraç yıllarca yürütmüş ve o dönemde başarılı da olmuştur. TDP, Makedonya'daki parlamento seçimlerine 1994 ve 1998 yılında katılmıştır. 1994 yılında TDP'nin himayesinde katıldığı parlamento seçimlerinde M.C. Meclisi'nde, bir milletvekili seçilmiştir. 1996'da¹³⁵ yapılan yerel seçimlerde ise, iki belediye başkanıyla 17 belediyede 44 belediye meclis üyesi temin edilmiştir.¹³⁶ TDP, 1999 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Cumhurbaşkanı Boris Traykovski'ye desteğiyle seçimin kazanılmasında etkili olmuştur. Bu nedenle Cumhurbaşkanı seçilen Boris Traykoski, TDP'ne verdiği sözü tutarak Türklerin kamu kuruluşlarında ve devlet içinde yer almalarına imkân sağlamıştır.

¹³⁴ TDP'nin Tüzüğü, 1992, Madde 11.

¹³⁵ http://izbornaarhiva.mk/dokumentacija/201996/4201996_9A.pdf (Erişim Tarihi: 18-03-2018)

¹³⁶ TDP, IV. Kurultay Raporu, s. 9.

2002 parlamento seçimleri için birçok siyasi partiyle yeni seçim modeli uygulanmasıyla TDP bir koalisyon ortağı arayışı içine girmiş ve bir sürü görüşmelerden sonra, MSDB ve LDP ile taraflar arası bir anlaşma sağlamıştır. O yıllarda Erdoğan Saraç genel başkanlıktan istifa etmiş ve Erdoğan Saraç'ın istifasından sonra partinin başına 27 Şubat 2002 yılında Merkez Meclisin oyuyla geçici genel başkan olarak Dr. Kenan Hasip getirilmiştir. 5 Nisan 2003 yılında Ohri'de düzenlenen TDP'nin 5. Olağanüstü Kurultayında geçici Genel Başkan olarak görev yapan Dr. Kenan Hasip, TDP'nin Genel Başkanı olarak seçilmiştir.

5 Haziran 2006'da gerçekleşen seçimde en düşük katılım kaydedilmiş. İktidardaki SDSM bir muhalefet oldu ve önceki muhalefetteki VMRO-DPMNE Parlamentoda oy çoğunluğunu kazanmıştır. TDP'den Kenan Hasip ve Hadi Nezir meclise girmeyi başarmıştır. Fakat bu dönemde kanun ve reformlar konusunda parlamento çoğunluğu sağlanamadığı için erken seçim yapılmıştır. İktidarın fethinden iki yıl sonra, iktidardaki VMRO- DPMNE partisi, 2008 yılında gerçekleşen erken seçimleri düzenlemek için meclis girişimini kabul etmiş. VMRO-DPMNE 63 milletvekiliyle bu seçimi kazanmıştır. VMRO-DPMNE'nin liderliğindeki "Daha İyi Makedonya İçin" koalisyonundan TDP bir milletvekili çıkarmayı başarmıştır. Hükümeti kuran Nikola Gruevski, bakanların listesini sunmuş ve o listede TDP'den Hadi Nezir devlet bakanı olmuştur.¹³⁷

Makedonya'nın bağımsızlığından bu yana 5 Haziran 2011 tarihinde yapılan erken milletvekili seçimleri Meclis'in ikinci erken seçimleri hatta üst üste ikinci seçimleri oldu. Bağımsızlıktan beri karmaşık bir siyasi durum ve ülkedeki en ciddi siyasi krizlerden biriymiş. Bu, Parlamento'daki sandalye sayısı 120'den 123'e arttı, yani yeni seçim bölgelerinin her birinden bir milletvekili artırmıştır.

VMRO-DPMNE liderliğindeki koalisyon yeniden kazandı. Seçimler barışçıl ve adil bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Seçimlerden sonra, VMRO-DPMNE lideri Nikola Gruevski, üçüncü kez bir koalisyon olarak yeniden hükümeti kurmuştur. Koalisyon partilerinden TDP milletvekili adayı olan genel başkan Kenan Hasip milletvekili

¹³⁷ Türk Demokrat Partisi (TDP), <http://www.tdp.org.mk> (Erişim Tarihi: 18-03-2018)

seçilmiştir.¹³⁸ 2013'te yapılan yerel seçimler uygulamalarının etkililiğine dair olumlu değerlendirmeler sağlayan huzurlu bir ortamda gerçekleşmiştir. Bu seçimlerin katılımı oldukça yüksekmiş. Bu yerel seçimlerdeki en baskın parti, diğer partilerle kıyaslandığında en fazla belediye başkanını kazanan VMRO-DPMNE olmuştur. VMRO-DPMNE 56 belediye başkanlığını kazanmıştır. Bu seçimde TDP'den bir belediye başkanı ve iki bağımsız aday seçilmiştir.¹³⁹ Makedonya'da kurulan TDP ilk olmasına rağmen iyi işler başarmıştır. Kısa sürede Makedonya'da yaşayan Türkleri kendi çatısı altında toplamıştır. Kendi içinde sıkıntı yaşamış olsada seçimlerde kendini göstermiştir. Türkiye'nin desteğini alan TDP, Türkiye ile ilişkilerini ilerletmiştir.

3.1.4.3. Türk Hareket Partisi

Türk Hareket Partisi (kısa adı THP (EK-6)) 20 Ekim 1999 yılında Üsküp'te kurulmuştur. THP'nin kurulma sebebi olarak 1992 yılında kurulan TDP'nin yeterli derecede Türkleri temsil edemediği, birçok seçimlerde başarılı olamadığı gerekçesiyle Makedonya'da yaşayan Türklerin dil, din, siyasi, eğitim vs. alanlarında daha fazla faaliyetin sürdürülebilir olması için yeni görüşlere sahip birçok Türkün desteğini alan bir parti kurulmuştur.

THP'nin amacı insanların temel hak ve özgürlüklerini gerçekleştirmek, toplumun temel değerlerini siyasallaştırmak, milletler arası refah ve barışı sağlamak, Makedonya Türkleri'nin sorunlarına çözüm bulmak için kurulmuş bir siyasi partidir.¹⁴⁰ THP çok ırklı, çoğulcu, kültürlü ve M.C.'nin kapsamlı gelişimi ve demokratik değerlerin ön planda tutulması için çaba gösteren siyasi bir partidir. THP, M.C. Siyasi Partiler Yasası kapsamında oluşturulan bir partidir. THP'nin ana rolü M.C.'nde demokrasiye uygun değerleri ve hukuk üstünlüğünün egemen olmasını sağlamak için politika çalışmaları yürütmektir.

¹³⁸ Jane DİMESKİ, "M.C.2014 Parlamento seçimleri için el kitabı", M.C. Demokrasi Enstitüsü, *Konrad Adenauer Vakfı "Societas Civilis"*, Üsküp 2014, s.28.

¹³⁹ "Makedonya Cumhuriyeti 2017 Parlamento seçimleri için el kitabı", M.C. Demokrasi Enstitüsü, *Konrad Adenauer Vakfı "Societas Civilis"*, Üsküp 2017, s.61.

¹⁴⁰ THP resmi sitesi, <http://www.turkhareketpartisi.org/v3/index.php/hakkinda> (Erişim Tarihi: 19-03-2018)

THP kuruluşundan bu yana iktidardadır. THP'nin Genel Başkanı Prof. Dr. Adnan Kahil kuruluşundan beri partinin hiç değişmeyen genel başkanıdır. Prof. Dr. Adnan Kahil 1998-2000 yıllarında VMRO-DPMNE ve Demokratik Alternatif Partisinin hükümet koalisyonunda, DAP'nin teklifi üzerine Devlet Bakanlığına getirilmiştir.¹⁴¹ 1999 – 2002 döneminde Milletvekili ve Devlet Bakanı, 2002-2006 döneminde meclis üyesi ve 2006 – 2008 döneminde Devlet Bakanı görevlerinde bulunmuştur. Ayrıca Türk Hareket Partisi'nin personeli çok üst düzey yönetim pozisyonlarına katılmıştır.

10 Mart 2013 tarihinde, parti tüzüğünü ve programını yenilemek ve yeni bir yapılanmayla birlikte daha çok başarıya imza atması için Üsküp'te düzenlenen kurultayda THP, yeni personeller seçmiştir. Bugüne bakıldığında THP, Sosyal Demokratlar Birliği liderliğinde kurulan muhalefetin cephesinde yer almıştır.

THP, Türklerin Makedon devletinin bağımsızlık sürecinde ve kurucu unsurunda önemli bir rol oynadığını belirterek, buna göre ülke politikası belirlenmiştir. Partinin kısa vadede TDP'ye ciddi anlamda bir siyasi alternatif olmak ve Türklerin en büyük temsilcisi olma gibi bir hedefi bulunmaktadır.¹⁴²

3.1.4.4. Türk Milli Birlik Hareketi

TDP Genel başkanlığından istifa ettikten sonra Erdoğan Saraç ve dava arkadaşları yeni bir Türk partisi kurmuştur. 10 Mayıs 2006 yılında kurulan siyasi parti "Türk Milli Birlik Hareketi" olarak adlandırılmıştır.(EK-7). M.C.'ndeki Türk azınlığın haklarını temsil eden siyasi partilerden biridir. TMBH'nin yeni bir Türk partisi kurma sebebi, Erdoğan Saraç döneminden sonra TDP 10 belediyede Türkçe, resmi dil olarak kullanılırken 2004 yılında yeni kanunlarla resmi dil kullanımı 4 belediyeye düşmüştür. TDP'nin yanlış politika izlediğini ifade etmiştir. Bu yanlış politikalarla TDP'nin Makedonya'da yaşayan Türklere ihanet ettiklerini savunmuşlardır. Partinin içinde milli davaya ihanet, menfaat ve çıkarlar olduğunu düşünerek, bunların sona ermesini istemiştir.

¹⁴¹ <http://www.yenibalkan.com/siyaset/makedonya-siyasi-sahnesinde-turk-hareket-partisi-h11457.html>

¹⁴² http://file.setav.org/Files/Pdf/20141030171352_makedonya-siyasetini-anlama-kilavuzu-pdf.pdf
(Erişim Tarihi: 20-03-2018)

TDP ile uzlaşma sağlanamadığı için üçüncü bir parti kurulması kararlaştırılmıştır.¹⁴³ TMBH siyasi partisi tüzel bir kuruluştur. TMBH siyasi partisi, yetkili mahkeme tarafından yönetilen siyasi partilerin sicilinde tüzel kişilik olarak tescil edilmiştir. TMBH, vatandaşların özgürce erişebilecekleri gönüllü bir yurttaş organizasyonudur.

Siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, diğer hak ve inançların gerçekleştirilmesi ve korunması için kurulmuştur. TMBH, temel amaç ve hedeflere ulaşmak için kurulmuş ve hareket etmiştir. M.C.'nin egemen, özerk, sivil ve demokratik bir devlet olarak daha da geliştirilmesi; Hukukun üstünlüğünü temel bir hükümet sistemi olarak derinleştirmek ve inşa etmek; Tüm vatandaşların kolektif ve bireysel hak ve özgürlüklerinin en üst düzeyde korunmasını ve uygulanmasını sağlayacak güçlü ve istikrarlı demokratik kurumlar inşa etmek; İnsan haklarının, medeni özgürlüklerin, ulusal eşitliğin ve vatandaşların etnik, dini, politik, cinsiyet bakılmaksızın yasa ve anayasa eşitliğini sağlamak; Parlamenter demokrasiyi, insan haklarını ve piyasa ekonomisini korumak ve ilerletmek; Dini meselelerin devletten ayrılması; laikliğin güçlendirilmesi; Türklerin eğitim, kültür, yayıncılık, bilgilendirme faaliyetleri, Türk dili ve alfabesi kullanımındaki hak ve özgürlüklerinin gerçekleştirilmesi v.s. olarak sıralayabiliriz.¹⁴⁴

TMBH partisi parlamento seçimlerine ilk kez 5 Temmuz 2006 yılında katılmıştır. Türkiye'nin isteği üzerine ilk kez bu seçimde Arnavut partisiyle (PDSH) koalisyon yapılmıştır. Amaç Türk ve Arnavut arasındaki kötü ilişkileri az da olsa düzeltmekmiş. Fakat seçimlerden önce PDSH ile yapılan görüşmelerde verilen sözleri PDSH seçimlerden sonra yerine getirememiştir. PDSH ile yapılan koalisyonda TMBH hiçbir milletvekili çıkaramamış PDSH ise 2006 seçimlerinde oy sayısını yükselterek hükümet ortağı olmuştur. TMBH'ye hiçbir devlet organlarında yer vermemekle kalmayıp partinin oylarını da reddetmiştir.¹⁴⁵ 2008 yılında yapılan erken seçimlerde TMBH, 6 bölgede tek başına, koalisyon yapmadan seçimlere katılmıştır. Aldığı oylar yeterli olmayınca milletvekili çıkaramamıştır.

¹⁴³ Türk Milli Birlik Hareketi (TMBH), 2. Milli Kurultayı, 30 Mayıs 2010, s.7-9

¹⁴⁴ Türk Milli Birlik Hareketi (TMBH) Tüzüğü.

¹⁴⁵ Türk Milli Birlik Hareketi (TMBH), 2. Milli Kurultayı, 30 Mayıs 2010, s.12-13

2009 yılında yapılan Cumhurbaşkanlık ve yerel seçimlerde çoğu belediyede meclis üyesi kazanmıştır. 2011 yılının seçimlerine gelindiğinde yapılan muhalefet protestoları sonucuna ulaşmış erken seçime gidilmiştir. 5 Haziran 2011 yılında gerçekleşen seçimde TMBH, SDSM (Sol Kanadıyla) partisiyle koalisyon yapmış ve TMBH, seçimlerde bir milletvekili çıkarmayı başarmıştır. TMBH Genel Başkanı Erdoğan Saraç'ın milletvekilliğiyle Meclise girmeye başarmıştır. 2014 seçimlerinde TMBH seçimlere katılmama kararı almıştır.¹⁴⁶

TMBH politikasına bakıldığında TDP ile yakın politikaları olduğunu görmekteyiz ama iki Türk partisi seçimlere ayrı katılmayı tercih etmişlerdir. Sonuç olarak, Türk partilerin ayrı ayrı seçimlere katılması Makedonya'da yaşayan Türklerin oylarını ister istemez bölmüştür. Makedon ve Arnavut partileri gibi güçlü olmak, oyları yükseltmek ve Türklerin geleceğini düşünmek için partilerin ortak siyaset yapması gerektiği ifade edilmiştir.

3.2. Makedonya'da Dış Politika ve Diplomasi

Küreselleşmenin etkisi şüphesiz uluslararası politika paradigmasını değiştirmiştir. Devletlerin yanı sıra birçok devlet dışı aktör, çokuluslu şirket, uluslar üstü sivil toplum örgütleri ve terörist ağları gibi yeni bir gerçekliğe uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Bu gerçek, diplomatik faaliyetlerin içeriğini büyük ölçüde değiştirmiştir. Geleneksel politik ve güvenlik meseleleri, iklim değişikliğinin, ticari ilişkilerin, küresel sağlık sorunlarının, göçün ve teknolojik rekabetin etkisi ile ilgili konular giderek daha fazla desteklenmiştir. Bu bağlamda, uluslararası ilişkilerin ve diplomatik uygulamanın yönetilmesi sürecinin özellikleri değişmiştir. İletişim ve müzakere, diplomasi'nin ana araçları olmaya devam etmiştir. Ancak bunların yeni kamu diplomasisi araçlarıyla bütünleşmesine ihtiyacı doğmuştur.

Makedon diplomasisi zaten varlığının dördüncü on yılına girmiştir. Bu dönemde bölgesel çatışmalar, bir tarafta komşularıyla olan ikili sorunlar, Makedon devletini diğer tarafta Avrupa-Atlantik yapılarına entegre etmenin zorlukları ile

¹⁴⁶ "M.C. 2017 Parlamento seçimleri için el kitabı", M.C. Demokrasi Enstitüsü, *Konrad Adenauer Vakfı "Societas Civilis"*, Üsküp 2017, s.58-59

çalkantılı bir ortamda kavramsallaştırma ve kurumsallaşma zorlukları altına girmiştir. Kısa tarihinde, performansını etkileyen finansal, yapısal ve personel zorlukların üstesinden gelememiştir.¹⁴⁷ Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, M.C. kamu diplomasisi için ulusal bir stratejinin tanımlanma sürecinin başında olduğu görülmüştür. İlk diplomatik temaslar, 1991'in başlarında Makedon liderliğine yeni seçilen Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov tarafından gerçekleştirilmiştir.

Makedonya'yı ziyaret eden ilk büyükelçiler arasında Almanya ve ABD'nin büyükelçileri varmış. Hükümetin oluşturulmasından sonra, Bakan Denko Malevski liderliğindeki Dışişleri Bakanlığı faaliyetlerini devralmıştır. Makedon dış politikası diplomatik yapının boyutlandırılması için bir strateji geliştirmesi gerekiyormuş. Bu hiç de kolay değilmiş, çünkü bakanlık yeterli kadroya sahip değil ve o zamana kadar Belgrad'daki federal bakanlık tarafından örgütlenmişti.

İlk dönemlerde Cumhurbaşkanı dış politikanın yaratılmasında önceliğe sahipmiş. Cumhurbaşkanı Gligorov'un Makedonya ile federal otoritelerin dış politikasında güç paylaşımı ilkesini enpoze etmek ilk girişimi olmuştur. Yeni hükümeti kurmanın ilk aylarında pratik olarak dış politika alanında ciddi faaliyetler yokmuş, hatta 1991 yılının sonuna kadar Makedonya zirvesinin diplomatik faaliyetleri çok nadirmiş. Dışişleri Bakanı'nın ilk diplomatik misyonu 20 Nisan 1991'de Bulgaristan'ın ziyaretiyle başlamıştır.¹⁴⁸

Cumhurbaşkanı'nın yurtdışındaki ilk ziyareti Türkiye'de 9 - 11 Temmuz tarihleri arasında Türkiye Cumhurbaşkanı'nın daveti üzerine gerçekleşmiştir. Türkiye'ye yapılan ziyaret Yunanistan'da hemen olumsuz tepkilere neden olmuştur. Makedon ilkeli şiddetsizlik politikasını desteklemek ve sorunları barışçıl yollarla çözmek için 1991 yazında daha yoğun bir uluslararası etkinliğe başlamıştır. Daha sonra dönemin Almanya Dışişleri Bakanıyla, 24 Temmuz'da Fransa Dışişleri Bakanı Roland Dima ile, 4 Ağustos'ta Hollanda, Lüksemburg ve Portekiz'in dışişleri bakanlarıyla görüşmeler yapılmıştır. 19 Ağustos'ta Makedonya, İtalya Dışişleri Bakanı Jani de

¹⁴⁷ İvan DAMJANOVSKI, *Foreign policy and aspects of international diplomacy*, Skopje 2013, s.7-9

¹⁴⁸ Denko MALEVSKI, a.g.e., s. 65-73

Michelis'i ziyaret etmiştir. Başbakan Kljusev liderliğindeki Makedon hükümetinin bir heyeti de Arnavutluk'u ziyaret etmiştir.¹⁴⁹

Bağımsızlığının ilk yıllarında Makedonya, zamanlarını bağımsızlığı kazanma ve uluslararası tanınma sürecinde kaybetmiştir. Bu ilk yaklaşımdaki Makedon liderleri, krize çözüm bulma ve Yugoslavya'nın bütünlüğünü korumaya daha fazla odaklanmıştır. 1990 yılının tamamında, devlete çoğulcu bir sistem getirme süreci ve siyasal partilerin oluşumu çok yavaşmış. 1991 yılında, Makedon devlet organlarını kurma süreci ve bağımsızlık kazanma temel eylemlerinin kabul edilmesi uzun sürmüştür. Bu dönemde, Makedon zirvesi ortak devletin korunması için tüm girişimlere içtenlikle katılmış ve federal otoritelerle ilişkilerin kopması zormuş. Dış politika alanında, devletin uluslararası tanınması için çok az şey yapılmıştır. Diplomatik bir ağın bulunmadığı koşullarda, dış politika esas olarak cumhurbaşkanı tarafından yönetilen devlet liderlerinden sadece birkaçı tarafından uygulanmıştır. Ancak bu Makedonya'nın temel çıkarlarını gerçekleştirmek için yetersiz olduğunu kanıtlamıştır.

M.C. dünya siyasi sahnesinin uluslararası kuruluşunun yanı sıra haklarının ve isminin tanınması için bağımsızlığından günümüze hala savaşımaya devam etmiştir. Ancak gelecekte Makedonya'nın temel haklarını gerçekleştirmesi ve uluslararası kuruluşlarda hak ettiği adaylığı kazanması için engebeli bir yolu olacaktır.

3.2.1. Makedonya'nın Üyeliği, Komşuluk İlişkileri ve Bölgesel İşbirliği

M.C., NATO üyeliği ve AB üyeliği müzakerelerini alma ve başlatma gibi ülkenin dış politikasındaki en yüksek öncelikleri yerine getirmek için sürekli çalışmıştır. Makedonya'nın ekonomik çıkarlarını geliştirmek, vatandaşlarının daha yüksek standart ve esenliğini sağlamak, M.C. Hükümeti'nin istekleri doğrultusunda ülkeye yabancı yatırım çekmek için çaba sarfedilmiştir. İkili ilişkiler, iyi komşuluk ilişkileri, çok taraflı kuruluşlar, bölgesel işbirliği ve işbirliğinin geliştirilmesi yoluyla M.C.'nin uluslararası toplumdaki konumunu güçlendirmek için faaliyetler yürütülmüştür.

¹⁴⁹ Achille TUNTEV, a.g.e., s. 7.

M.C.'nin NATO ve Avrupa Birliği'ne tam üyeliği, iyi komşuluk ilişkileri ve bölgesel işbirliğinin geliştirilmesi ve tanıtılması, M.C.'nin dış politikasının stratejik ve uzun vadeli hedeflerini temsil etmiştir.¹⁵⁰ Makedonya'nın dış ilişkilerini ayrıntılı bir şekilde alt noktalarda açıklayacağım.

3.2.1.1. BM Üyeliği

M.C.'nin BM Örgütü'ne katılımından bu yana 21 yıl geçmiştir. M.C. 8 Nisan 1993 tarihinde BM'ye kabul edilmiştir. Bugün Makedonya'da UNDP, UNICEF, UNHCR, WHO, FAO, ILO, IOM, WB, IMF, UNAIDS ve UNMIK olmak üzere BM'li 12 örgüt vardır. Hepsi, ülkede yaşayan herkese fayda sağlamayı amaçlayan bir dizi faaliyette bulunuyor.¹⁵¹ M.C.'nin BM ile olan ilişkilerinin tarihine bakacak olursak kapsamlı bir genel bakış sağlayan uzun bir dönemden geçmiştir. YSFC'nin dağılmasıyla, Makedon halkının kendi bağımsız devletlerini yaratmalarına tarihsel olarak eşi görülmemiş bir şans doğmuştur. Uluslararası hukuk açısından bakıldığında, sözde Badinter Komisyonu'nun raporunu akılda tutarak, M.C.'nin bağımsızlık süreci herhangi bir engel ve sorun teşkil etmeden kabul edilecekti. Fakat bazı ülkelerin devlet çıkarlarına dayanan politik baskılar, her şeyden önce Yunanistan, ondan kaynaklanan tüm etkileri ile uluslararası hukuku aşmıştır. Aslında Yugoslavya'nın dağılması, sadece eski Yugoslav Cumhuriyetleri arasındaki silahlı çatışmalar nedeniyle değil, aynı zamanda ardılın farklı yorumları ve buna bağlı olarak YSFC'nin halefi devletler arasındaki çıkar çatışması yüzünden çok karmaşık bir süreçmiş. Bu, YSFC'nin ülke takımlarının BM'ye üye olmak için başvurmak zorunda olduğu temel nedenlerden biriymiş.

Uluslararası hukuk açısından bakıldığında, YSFC kurucu unsurlarını ayrıştırdığı için, 1945'ten itibaren YSFC'nin üyelik hakkını devralması mantıklı olmuştur. Nitekim YSFC'nin uluslararası hukuka dayanan tüm yükümlülükleri devralınmıştır. Bu konuyla ilgili daha geniş kapsamlı ayrıntılar ikinci bölümde verilmiştir. 8 Nisan 1993'te İngiltere, Fransa ve İspanya'nın önerisi üzerine Makedonya, BM üyeliğine 181 Üye Devlet olarak "Eski Yugoslav Makedonya

¹⁵⁰ <http://www.mfa.gov.mk/index.php?lang=mk>

¹⁵¹ http://eprints.ugd.edu.mk/12883/1/REPOZITORIUM_SOTIROSKI.pdf (Erişim Tarihleri: 22-03-2017)

Cumhuriyeti” referansı ile kabul edilmiştir. Bu vesileyle Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov BM tarihinde ilk kez BM Genel Kuruluna hitaben Makedonca dilinde konuşma yapmıştır.

Makedonya ile BM arasındaki ilişkiler 21 Şubat ve 11 Aralık 1992 yılında M.C.’nin istikrarını ve bütünlüğünü korumak için UNPROFOR adı altında ilk BM barış misyonu kurulmasına ilişkin kararlarının kabul edilmesi ile başlamıştır. Bu barışı koruma misyonunun görevi, Cumhuriyetin güven ve istikrarını zayıflatacak ve kendi topraklarında tehdit edebilecek olan Makedonya sınır bölgelerindeki gelişmeleri izlemek ve rapor etmek için 31.03.1995 yılında UNPREDEP olarak bilinen Güvenlik Konseyi kararı ile devam etmiştir.¹⁵²

BM barışı koruma misyonu, çatışmanın eski Yugoslavya topraklarına yayılması ve yasadışı silah akışının önlenmesiyle sınır gözetimi görevini başarıyla yürütmüştür. Bu bağlamda, ABD’nin bir istisna yaptığını ve BM’nin “mavi kaskları” na dâhil edilmek üzere askeri birliklerini gönderdiklerini belirtmek özellikle önemlidir. Varlıklarının sadece psikolojik olarak değil, aynı zamanda Makedonya’nın kuzey sınırını ve toprak bütünlüğünü tehlikeye atma girişimlerini engellemede askeri-politik açıdan kilit öneme sahipmiş. Tayvan’ı tanımanın zahmetli ve kasıtlı kararının, bu misyonun kaderi için ölümcül sonuçları vardı, çünkü 1999 yılında Çin Halk Cumhuriyeti tarafından veto edildi ve Güvenlik Konseyi’nde veto güç kullanımı kaldırılmıştır. Bu durum, Makedon diplomasisinin ya da BM ile ilişkilerin dış politikasının ikinci kez yetersiz ve yanlış yönlendirilmiş kararı olmuştur. 1997 yılında Güvenlik Konseyi’nin daimi olmayan bir üyesi için ilk başarısızlığı, Slovenya ile rekabet halindeki Makedonya, 1998/2000 döneminde WB’de Doğu Avrupa grubunu temsil etmek için 140 oya karşılık 30 kaybetmiştir. Oldukça mantıklı ve beklenmedik bu garip sonuç ile M.C., Güvenlik Konseyi çerçevesinde tam olarak anlaşılabilir ve kararlaştırılmış olan BM’nin kriz yönetimi ve politikası araçlarının bir faydacısı olmuştur.

¹⁵² Julijana BOGDANOVA, *Önleyici diplomasi. UNPREDEP’in Makedonya Cumhuriyeti’ndeki rolü*, (Yüksek Lisans Tezi), Haziran 2011, s. 69.

Kötü diplomatik değerlendirmelere dayanan bu sahte dış politik hareketlere rağmen 1994 ve 1999 yılları arasında, Makedonya Balkanlar'da veya BM içinde Güney Doğu Avrupa'da yapıcı bir aktör, barış ve güvenlik üreticisi rolüyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, 48. oturumunda Genel Kurul, M.C.'nin insiyatifi ve önerisi üzerine, Balkanlar'da iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesine, yani uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için GDA'nın istikrarına ve gelişmesine yönelik çeşitli kararları kabul etmiştir. Bu şüphesiz, BM'nin küresel ölçekte barış ve güvenliğin korunmasına olan bağlılığının doğrulanması M.C.'nin somut ve önemli bir katkısı olmuştur. Her şeyden öte, GDA'daki barış ve güvenlik konusundaki kararlılık Genel Kurul tarafından bu güne kadar sürekli olarak kabul edilmiştir.

Bu kapsamda 26 Eylül 2001 tarihli ve 1371 sayılı Güvenlik Konseyi kararından özel olarak bahsedilmelidir. OÇA'nın imzalanması ve WB'nin Makedonya egemenliği ve toprak bütünlüğüne dikkat etme zorunluluğu, siyasi hedeflere ulaşmak için güç kullanımının kınanması, diğerlerinin yanı sıra, M.C.'nin çok ırklı ilişkilerin gelişimindeki politikası desteklenmiştir. 2001 sonrası dönemde, M.C.'nin BM üyesi ülke olarak çeşitli yönlerden rolü giderek artmıştır. Mart 2002'de Meksika'nın Monterey'deki Uluslararası Kalkınma Finansmanı Konferansı Başkan Yardımcılığı rolünü ve Eylül 2002'de Johannesburg'da Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı Başkan Yardımcısının rolünü üstlenmiştir. M.C. uluslararası finans ve sürdürülebilir kalkınma alanındaki faaliyetlerle, sadece kriz yönetiminin faydalanıcısı olarak değil, aksine, BM sisteminde yapıcı bir faktör olarak kabul edilmiştir. Her iki durumda da, Makedonya ulusal çıkarlarıyla ilgili Kuzey ve Güney arasındaki uçurumu azaltmak ve uluslararası finans ve sürdürülebilir kalkınma alanında işbirliği köprüleri kurmak için küresel bir zirve toplantısıymış. Monterey'de uluslararası kabul görmüş kalkınma hedeflerine ulaşmak için gerekli ulusal ve uluslararası ekonomik koşulları sağlamak için finansal kaynakların harekete geçirilmesi ve etkin kullanımı açısından önemli kararlar alınmıştır. Diğer şeylerin yanı sıra, Cumhurbaşkanı Boris

Traykovski'nin himayesinde Ohri 2003'teki Medeniyetler arası Bölgesel Forum Diyaloğu'nun başlatıcısı ve düzenleyicisi olmuştur.¹⁵³

M.C.'nin BM'deki konumu ile ilgili olarak bu, küçük ülkeler arasındadır ve BM'de, toplam üyeliğin yarısından fazlasını oluşturmuşlardır. Stratejik çıkarları, sadece jeopolitik konumu değil, aynı zamanda hem bölgesel hem de küçük bir ülke olmasını, onları güçlendirmek için uluslararası kurumlara destek ve aktif katılımını gerektirmiştir. Çünkü bu yolla, Makedon devletinde bile, herhangi bir dış politik doktrinin temeli olan küçük devletlerin ve halkların istikrarı, güvenliği ve gelişimi üzerinde olumlu bir etkisi varmış. Sonuç olarak, kurulan diplomatik iletişim ve sürekli işbirliği, BM'nin tüm uzman kurumlarına, programlarına ve fonlarına aktif katılım ve katkısıyla güçlendirilmiştir. M.C., insan haklarına saygı, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önleme, terörizmle mücadele, iklim değişikliği, sürdürülebilir ekonomik kalkınma, Binyıl Kalkınma Hedeflerinin uygulanması, mevcut küresel zorlukları, uluslararası barış ve güvenlik tehditlerini etkin bir şekilde ele almak ve çözmek için BM sisteminin reformu konusundaki kararlılığına tutarlı kalmıştır.¹⁵⁴

3.2.1.2. Makedonya ve NATO

Uluslararası sistemi belirleyen siyasi koşullar, o zamanlar Batı demokrasileri için bir tehditti, kendilerini özellikle Sovyetler Birliği'nden savunmak için Avrupa kıtasına hizmet edecek bir askeri örgüt oluşturulmasını istemişlerdir. 1948'de Brüksel Antlaşmasıyla, bir Avrupa güvenlik sisteminin temellerini atmıştır. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün kuruluş eylemi Washington Antlaşması iken bu organizasyondaki Avrupa ülkelerinin yanı sıra, hem ABD hem de Kanada'nın kurucu ortakları olmuştur. Zamanla NATO, bilim adamları Jackson ve Dutkiewicz göre "Organizasyon tamamen bir metamorfoz sürecine doğru ilerliyordu" gibi büyük dönüşümlerle karşı karşıya kalmıştır.

¹⁵³ Kerim SRDJAN, "Birleşmiş Milletler ve Makedonya Cumhuriyeti", *Resmi Web Sayfası*, Üsküp 2008, s.31.<http://srgjankerim.com/content/events/2013/Obedinetite%20Nacii%20i%20Republika%20Makedonija.pdf>

¹⁵⁴ <http://www.mfa.gov.mk/index.php?lang=mk>

Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO, değişen koşullara ve genel olarak uluslararası sisteme paralel olarak Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra askeri-politik bir karaktere sahip bir örgüt olarak birleştirilmiştir. Giderek entegre olmuş bir Avrupa ve canlı bir Avrupa-Atlantik yapısının gelişmesiyle, bu organizasyonun yeni zorlukları ortaya çıkmıştır. Bu organizasyonun ana hedefi - Avrupa-Atlantik bölgelerinde barışın ve güvenliğin korunması ve liderliğinin prensibi devletlerin, güvenliğinin bölünmezliğini desteklemede ortak katılım ve karşılıklı işbirliği, bu örgütün eyleminde politikaların ve yeni stratejilerin oluşturulmasını şart koşmuştur. Bu nedenle, 1999 yılında kabul edilen Stratejik Kavram, çatışma önleme faaliyetleri, ortaklıklar ve diyalog dışında, örgütün genişleme politikasını da öngörmüştür.¹⁵⁵

M.C.'nin Avrupa-Atlantik entegrasyonunun belirlenmesi, Parlamento'nun ülkenin NATO'ya katılımına ilişkin bir kararı kabul etmesi 1993 yılına dayanmıştır. Bir güvenlik kullanıcısı olan Makedonya, İttifak'ın kısa bir süre için güvenilir ve uyumlu bir ortağı haline gelmiştir. NATO, AB ve BM'nin bölgedeki ve dünyadaki güvenlik misyonlarına aktif olarak katkıda bulunmuştur. 15 Kasım 1995'te M.C. Barış Ortaklık programına katılmak için Çerçeve Belgesini imzalamıştır. O zamanlar M.C., Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne daha sonra Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi'ne de kabul edilmiştir. 14 Haziran 1996'da M.C. İrtibat Bürosu ve 1997 sonunda M.C.'nin Daimi Misyonu Brüksel'deki NATO karargâhında açılmıştır. Nisan 1999'da Washington'daki NATO Zirvesinde, M.C. Üyelik Eylem Planının hazırlanması ve uygulanmasıyla başlayan İttifaka üyelik aday statüsünü kazanmıştır.¹⁵⁶

Üyelik Eylem Planı'nın bir parçası olan Arnavutluk, Hırvatistan ve Makedonya, 2003 yılında ileri adım atmışlar. Mayıs 2003'te ABD ile birlikte belirtilen üç ülke, Adriyatik Tüzüğü'nü imzalamıştır. Bölgenin güvenliğini, refahını ve istikrarını artırmaya katkıda bulunan iç reformları yoğunlaştırmak ve teşvik etmek için bireysel çabaları ve işbirliğini güçlendirmeye yönelik kararlılık vurgulanmıştır. Adriyatik Tüzüğü, Avrupa-Atlantik yapılarına entegrasyon için benzer bir şekilde kullanılan Vilnius ve Visegrad gibi eski gruplardan ilham almıştır. İmzacıların ve ABD'nin ortak

¹⁵⁵ http://www.vlada.mk/files/doc/programa_clenstvo_NATO.pdf 1 (Erişim Tarihleri: 28-03-2018)

¹⁵⁶ http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=113&Itemid=392&lang=mk

amacı, bu ülkeleri Avrupa örgütlerine entegre etmek ve karşılıklı işbirliğini arttırmakmış. Bu örgüt, askeri savunma görevinden, güvenlik ve istikrarı teşvik eden bir örgüte ve Avrupa-Atlantik bölgesinin dışına dönüştürülmüştür. Bu nedenle, bu büyük hedefe ulaşmak için bütün Avrupa aktörlerinin tam entegrasyonu gereklidir.

2008 yılında Bükreş'teki NATO Zirvesi'nden sonra, Karadağ ve Bosna-Hersek gibi ülkelerle genişlemiştir. Bu zirvede Arnavutluk ve Hırvatistan NATO ittifakıyla katılım müzakerelerine başlamaya davet edilmiştir. Bu zirvede, Makedonya bu örgüte katılım müzakerelerine başlamaya davet edilmemiştir. Coğrafi konumu göz önüne alındığında bu çok ırklı devletin başarısızlığı, Balkan ve Avrupa jeopolitiği için çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Hem devletin içyapılarında hem de uluslararası faktörde endişe uyandırmıştır. Makedonya'nın NATO'ya katılamaması ve Makedonya'nın Adriyatik Tüzüğü imzalayan ülkelerden ayrılması büyük bir kayıp anlamına gelmiştir. Daha geniş kitlelere rağmen, Makedonya'nın NATO'ya tanınmaması, yalnızca Yunan veto'nun isim anlaşmazlığıyla ilgili bir nedeni olarak yorumlandıysa da fiili olarak bu kararı etkileyen diğer faktörler de var olmuştur. Makedonya bunun dışında başka sorunlarla da karşı karşıyadır, fakat isim meselesi her şeyi kapsamıştır.¹⁵⁷

Başbakan Nikola Gruevski, Üyelik Eylem Planı aracılığıyla ilerleme raporunu görüşmek üzere NATO'yu ziyaret etti. Ziyaret sonrasında şu açıklamayı yapmıştır: “FYROM siyasi, ekonomik ve askeri reformların uygulanmasında ilerleme kaydetmiştir, ancak hala üzerinde çalışılması gerekiyor”. “Avrupa-Atlantik hedeflerine ulaşmak için kalıcı reform çabaları FYROM için çok önemli olmaya devam edecektir”. Bu nedenle, Makedonya'nın, NATO'ya katılamama suçunun çoğunu kendisi üstlenmiştir. Kabul edilmeme suçunu Makedonya sınırları dışında aramamak gerekir.¹⁵⁸

Günümüzde, NATO Üyeliği Eylem Planı çerçevesinde M.C.'nin statüsü günceldir. Askeri savunma bölümünde ise Savunma Planlaması ve Savunma Sürecinin durumu da günceldir. Üyelik eylem planlarının uygulanması ve NATO'ya katılım

¹⁵⁷ “Makedonya Cumhuriyeti'nin Euro-Atlantik Perspektifleri: Bükreş 2008'de NATO Zirvesi'nin etkisi sonrası sorunlar, zorluklar ve Siyasal Gerçeklik”, *SEEUniversity Akademik Araştırma Komitesi*, Tetovo, Haziran 2009, s. 120-128.

¹⁵⁸ “Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti Başbakanı, NATO Müttefikleri ile üyelik hedeflerini tartışıyor”. *NATO resmi web sayfası*, 23 Ocak 2008

daveti almak için gereken genel ulusal reform süreçlerinin uygulanması devam ediyor. NATO üyeliği için bir davet beklerken, ittifakla tam entegrasyon süreci çerçevesinde, hem operasyonel hem de ortaklık işbirliği alanında ittifak ve üye devletlerle ilişkilerin ve işbirliğinin daha da geliştirilmesi ve teşvik edilmesi konusundaki çalışmalar devam etmektedir. Sonuç olarak Makedonya, ülkesini Avrupa-Atlantik yapılarının entegrasyonuna yönlendirecek şekilde politikalarını oluştururken daha rasyonel olmalıdır.

3.2.1.3. Makedonya Cumhuriyeti'nin AB Entegrasyonu

AB'ye katılım M.C. için stratejik bir öncelik olmuştur. 1992 yılında Makedonya Meclisi'nde tüm partilerin oybirliğiyle AB ve NATO üyelik ülkenin stratejik yönelimine bir bildirge yayınlamıştır. Geçtiğimiz birkaç yıldaki belirgin düşüşe rağmen, ülkedeki başlıca siyasi oluşumlardan hiçbiri, yani partiler, sivil toplum örgütleri ve genel kamuoyu, açıkça AB ve NATO entegrasyonuna karşı çıkmamışlardır.

Makedon yolunda AB'ye giden kilit noktalar: Ekim 1992 Brüksel'de bir Makedon temsilcisinin atanması; Aralık 1995 M.C. ve AB arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulması olmuştur. Bu, Yunanistan Cumhuriyeti ile AB'nin bir üye devleti olarak imzalanan geçici anlaşmanın imzalanmasına kadar mümkün değilmiş; Mart 1996 bir İşbirliği Anlaşması, Mali Protokol ve Ulaştırma Anlaşması imzalanması için müzakerelerin başlatılması; Kasım 1997 Ulaştırma Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi; Şubat 1998 M.C.'nin stratejik hedefi olarak AB üyeliği için siyasi uzlaşmayı teyit eden AB ile ilişkilerin geliştirilmesi konusunda M.C. Meclisi tarafından yapılan Deklarasyonun Kabulü; Temmuz 1999 Bölgedeki 5 ülke için (Makedonya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan-Karadağ ve Arnavutluk) İstikrar ve Ortaklık Süreci başlatılmıştır.

Nisan 2000 İstikrar ve Ortaklık Anlaşması konulu ilk tur müzakerelerin başlatılması; 9 Nisan 2001 tarihinde, M.C. AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalamıştır. 22 Mart 2004'te, ülke AB üyeliği başvurusunu yapmıştır. Aynı yıl, Makedonya Hükümeti, M.C.'nin AB'de Ulusal Entegrasyon Stratejisini kabul etmiştir. 15 Aralık 2005'te, AK resmi olarak Makedonya'nın AB üyeliğine aday statüsü

vermiştir. Ekim 2009'da, AK, Makedonya'nın AB ile katılım müzakerelerine başlamasını tavsiye etmiştir. Buna ek olarak, vatandaşlara Schengen ülkelerine seyahat için vize serbestleştirme teklif edilmiştir.¹⁵⁹ AB üyesi ülkelerin, AB yasalarının gövdesini oluşturan hukuki eylemler ve mahkeme kararlarının bir dizi Avrupa mevzuatını (Müktesebatı), benimsemesi gerekmiştir.¹⁶⁰ Demokrasi ve AB demokratik reformları, AB genişlemesinin temelidir. AB'nin kendisi, yasal olarak garantili demokratik normların katılım kriteri olduğu bir grup ülke olmaktan gurur duymuştur. Bu da, AB'ye katılmadan önce Makedonya'nın tam bir demokratikleşme sürecine tabi olması gerektiği anlamına gelmiştir. 1993'te Kopenhag'daki AB zirvesinde olduğu gibi, demokrasiyi güvence altına alan kurumların istikrarı, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıklara saygı ve koruma katılım için siyasi kriterler olmuştur.¹⁶¹

Makedonya 2005 yılından beri AB üyeliğine aday bir ülkedir. Siyasi kurumları, AB'nin demokrasi ve hukukun üstünlüğü açısından asgari standartlarını garanti etmiştir. Bakıldığında 1991'deki bağımsızlıktan sonra şu başarılar elde edilmiştir: Ülke, eski tek parti, sosyalist demokrasiden planlı bir ekonomiye, hukukun üstünlüğüne ve serbest piyasa ilkelerine dayanan liberal, çoğulcu bir demokrasiye geçmiştir; konuşma, ifade ve medya özgürlüğü kurumsallaşmış ve Makedon vatandaşları farklı siyasi görüşler arasında özgürce seçim yapabilmişlerdir; organize siyasi partiler büyük siyasi konular haline geldi, seçimler ise çatışan fikirlerinin temel sınavı olmuştur; siyasi istikrar (2001'de kısa silahlı çatışma gibi bazı istisnalar dışında) gerçekleştirilmiştir; ara sıra yaşanan başarısızlıklara rağmen, Makedon ve etnik Arnavut partileri bu dönemde kurumsal olarak işbirliği yapmıştır.

Ülke o dönemde zorluklarla da karşılaştı. İktidarın bölünmesi, hükümetin yasama, yürütme ve yargı kolları arasındaki bağımsızlık "birleşme ve frenler" sistemini sağlamak için hiçbir zaman tam olarak uygulanmamıştır. Siyasi elitler demokratik süreçleri ele geçirmişler ve geçiş süreci yolsuzluk ve parti istemciliğiyle belirlenmiştir. Etnik ilişkiler yıllar içinde kırılğan kaldı ve vatandaşlar genellikle karar alma

¹⁵⁹ Biljana VANKOVSKA, *Avrupa Birliği Kurumları (Institucii na Evropskata unija)*, Felsefe Fakültesi, Üsküp 2008; s.39.

¹⁶⁰ https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/enlargement_en

¹⁶¹ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en (Erişim Tarihleri: 03-04-2018)

süreçlerinden dışlanmış. Popüler egemenliği, anayasal garantilere rağmen, temel kategoride daha resmi kalmıştır. Sonuç olarak, demokrasi için dengesiz mücadele, geçiş yıllarını işaret etmiştir. Başka bir deyişle resmi, prosedürel demokrasi yani eşitlikçi demokrasi esas olmuştur. Buna dayanarak, Freedom House gibi gözlemciler Makedonya'daki politik sistemi “geçici hükümet veya karma rejim” olarak sınıflandırmışlardır. Basit bir ifadeyle, seçimlerin yapılmasına rağmen, vatandaşların özgürlüklerinden yoksun olmaları nedeniyle gerçek iktidarı kullananların faaliyetleri hakkında bilgi edinmeleri gereken bir yönetim sistemi oluşmuştur.

M.C.'nin AB entegrasyon nedenlerinin analizi tarihsel, coğrafi, politik, ekonomik ve kültürel açıdan bakıldığında, aynı sonuca varılmıştır. “M.C., Avrupa'nın bir parçasıdır ve kaçınılmaz olarak AB'nin bir parçası olacaktır”.¹⁶² M.C.'nin entegrasyonunun temel hedefleri, sosyal ve ekonomik gelişmenin hızlanması, AB ve aday ülkelerin, üye ülkeleriyle işbirliğinin güçlendirilmesi ve derinleştirilmesi, ortak yabancı ve güvenlik politikasının Avrupa sistemine entegre edilmesi, Makedonya'nın uluslararası düzeyde konumunun güçlendirilmesi ve Makedon uluslararası kimliğinin bütünleşme süreçlerine tam anlamıyla barışçıl bir ülke olarak tanıtılması, demokratik siyasi sistemin geliştirilmesi ve piyasa ekonomisinin desteklenmesi yönünde tanımlanmıştır.¹⁶³

AB üyeliğinin Makedonya'ya olan faydaları, istikrarlı bir politik ve ekonomik ortam tarafından teşvik edilen genel ekonomik ve sosyal gelişme, ortak bir güvenlik ve dış politika mekanizması yoluyla artan ulusal güvenlik, Avrupa'nın ve dünyanın geleceği için önemli kararlar vermeye katılma fırsatı, dünyanın en büyük ve kesinlikle en güçlü pazarlarından biri olan Avrupa pazarı, ticari faaliyetlerin tahmin edilebilirliği ve risk azaltma, yeni bir kalkınma dürtüsü için para birliğini kullanma imkânı, rekabet kurallarını motive edici bir faktör olarak takip ederek ticareti arttırmak, yeni teknolojilerin tanıtımı, yeni ürünler, Avrupa teknik standartları, AB'nin demokratik ve ekonomik olarak gelişmiş ülkelerinin yaşam standardı seviyesinde, Makedon

¹⁶² Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti, *Avrupa Birliği'nde Makedonya Entegrasyonu için Ulusal Strateji*, Üsküp, Eylül 2004, s. 24

¹⁶³ <http://www.sobranie.mk/default-MK.asp> (Erişim Tarihi: 05-04-2018)

vatandaşlarının istihdam edilmesi veya yeni bir yaşam biçimi için yeni fırsatlar doğmuştur.¹⁶⁴

2005 yılında AB aday statüsünün demokratikleşme çabalarının (tam olarak olmasa da) tam olarak tanınmasına rağmen, AB üyeliği için AK ile müzakereleri başlatamadı. Bunun iki ana nedeni Yunanistan ile uzun süredir devam eden isim anlaşmazlığı ve ülkede demokrasinin bozulmasıymış. Kısacası, AB ile katılım müzakerelerine başlamak için tüm üye ülkelerinin kabul etmesi gerekmiştir. Yunanistan bilindiği gibi, katılım müzakerelerine başlamak için daha önce “isim anlaşmazlığını” çözmesi için Makedonya’ya şart koşmuştu. Dahası, AB üyeliğinin temelini oluşturan ülkenin demokratik standartları da kötüleşmiştir. Ülkenin AB’ye doğru ilerleyişi hakkında AK raporlarının yanı sıra birçok ilgili faktör, liberal olmayan eğilimleri ve Makedonya’da “ele geçirilmiş bir devletin” varlığını göstermiştir.¹⁶⁵ Sonuç olarak, ülkede politik kutuplaşma artmıştır. Geçtiğimiz birkaç yıl içinde, huzursuzluk ve protestolar demokratik boşluğu doldurmuştur. Etnik ilişkilerin yanı sıra etnik gruplar arası derin siyasi gerginlikler de söz konusu olmuştur. Bugün, ülkenin demokratik reformlara ihtiyacı olsa da, en uygun yaklaşımı tanımlamak ve uygulamak zor olacaktır. Açıkçası, reformların seçimi ve hızı, içinde yaşamak istenilen devlet ve toplumun bir yansıması olacak ve AB için gelecekteki fırsatları da etkileyecektir.

3.2.1.4. Makedonya ve Yunanistan’ın İsim Anlaşmazlığı ve Ambargo Ugulaması

M.C.’nin bağımsızlığından önce bile, Yunanistan YSFC’nin dağılmasına ve bu bölgede yeni devletlerin yaratılmasına yönelik daha spesifik bir tutum sergilemiştir. Onların endişeleri özellikle kuzey sınırında Makedonya’nın oluşturulmasıymış. Öncelikle ulusal çıkarlarını karşılamak için Yugoslavya krizinin barışçıl bir çözüm olarak Avrupa girişimlerine katılmışlar. Bu doğrultuda, Yunan hükümetinin ifadeleri, herhangi bir Yugoslavya Cumhuriyeti’nin tek taraflı bağımsızlık ilanını tanımayacağını

¹⁶⁴ Alexandra PETROVSKA, “Makedonya ve Avrupa Birliği - Zorluklar ve Fırsatlar” (Makedonija i EU - Predizvici i Mnoznosti), *St. Kliment Ohridski Üniversitesi - İktisat Fakültesi*; Ekim 2012; s.113

¹⁶⁵https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf (Erişim Tarihi: 06-04-2018)

söylemeye devam etmiştir. Yunanistan özellikle “Makedon sorusu” hakkında endişelenmiştir.

Yugoslav Federasyonu’nun dağılma yönünde hareket ettiği ve Lahey konferansı sona erdiği anlaşıldığında, Makedon makamları devletin uluslararası tanınmasını istemeye karar vermişler.¹⁶⁶ Yunanistan, Makedonya’nın anayasal adı altında Ülke Anayasası, bayrak ve isim gibi nedenlerle uluslararası tanınmasına karşı çıkmıştır. Arabuluculuk, Yunanistan’ın Makedonya’yı devlet adına kullandığı kategorik muhalefetinden dolayı başarılı olamamıştır. Bu anlaşmazlığı çözmek için çeşitli öneriler ve tekliflerin bir kısmı Makedonya Slav Cumhuriyeti ismi olmuştur.

Guimaraes’te Mayıs 1992’de düzenlenen AT’nin olağanüstü bakanlar toplantısında, Yunanistan’ın muhalefetinden dolayı Makedonya’nın tanınması tekrar ertelenmiştir. Toplantıda yapılan açıklamada, AK’nin Makedonya’yı “bütün tarafların kabul edebileceği bir isimle” tanımaya hazır olduğu belirtilmiştir. Yunanistan’dan gelen engeller yüzünden bir kez daha AK, Makedonya’yı “Yeni Makedonya Üsküp Cumhuriyeti” teklifi ile yeniden adlandırarak bir ülkenin anayasal adını değiştirmesini önermiştir. Ancak Yunanlılar bunu tekrar kabul etmemişler, Üsküp Cumhuriyeti’nin sadece ismin kabul edebileceğini söylemişlerdir.¹⁶⁷ Zirveden sonra yayınlanan Deklarasyonda, ilk kez “Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti” yöntemi kullanılmıştır. Yunanistan, AT’deki üyeliğini ve Makedonya’yı tanıma sürecini engellemek için her ne pahasına olursa olsun veto etme gücünü ustalıkla kullanmıştır.

M.C., anayasal adıyla 30 Temmuz 1992’de BM üyeliğine başvurmuştur. BM’nin tanınmasını beklerken, Bulgaristan, Hırvatistan, Litvanya, Slovenya, Türkiye, Belarus Makedonya’yı “Makedonya Cumhuriyeti” olarak tanımıştır. Makedonya tüm uluslararası organizasyonlarda geçici referans olarak kabul edilmiştir. 130’dan fazla ülke, Makedonya’yı “Makedonya Cumhuriyeti” olarak kabul etmiş ve Birleşmiş Milletlerin beş daimi üyesinden (Fransa hariç) ve birçok ülke geçici referansı kullanmazken, bir kısmının bu konuyla ilgisi bulunmamıştır. Mevcut durumun uluslararası kuruluşlar için geçici bir referans olduğu ve hükümetlerarası resmi ikili

¹⁶⁶ GEORGİEVSKİ S.& DODEVSKİ S, *a.g.e.*, s.295-296

¹⁶⁷ Kiro GLİOROV, *a.g.e.*, s.303-304

ilişkilerde birkaç ülke M.C. adını ve geçici referansın bir kısmını kabul ettiğini göstermiştir. Yunanlılar, Makedonya'nın "Makedonya Cumhuriyeti" isminin kullanılmasından vazgeçilmesi için gerekli şartları yerine getirmekte ısrar etmişlerdir. Yunan baskısı o kadar güçlüydü ki, birçok AK üye ülkesi ve Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri ile koordinasyon halinde, Makedon liderliğini istifaya zorlamıştır. Matthew Nimetz'in aracı olduğu BM'in himayesinde yürütülen görüşmelerde çeşitli olası çözümler tartışılmış ancak başarıya ulaşamamıştır.

Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve eski Yugoslavya Uluslararası Konferansı sırasında Makedonya'yı anayasal adıyla kabul ettiğini ancak Yunanistan ile anlaşmazlık çözülene kadar "Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti" olarak geçici referansı kullanmak için anlaşmışlardır. Öneri Yunanistan Dışişleri Bakanı Michael Papconstantinou tarafından hemen reddedilmiştir. İki taraf bir uzlaşma bulmak için güçlü bir diplomatik baskı altındaymış. Yunanistan'ın NATO'dan ve AT'den aldığı destek solmaya başlamıştır. Bu nedenle, Yunanistan Başbakanı Konstantin Mitsotakis duruşunu değiştirmiş ve Yunanistan'ın geçici referansı kabul ettiğini söylemiştir. 7 Nisan 1993'te Güvenlik Konseyi, 817 sayılı Kararı ile Makedonya'nın girişini onayladı.¹⁶⁸ "Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti" referansı, geçici bir referanstır ve anlaşmazlık çözülene kadar kullanılmıştır. Bu terim, anlaşmazlıkta tarafsız bir bakış açısı olarak bir isim değil, bir referanstır. BM'in, ülkenin ismini belirleme yetkisi yoktur, BM'de kullanım içindir ve başka bir kuruluşa bağlı değildir. Bu M.C.'nin eski Yugoslavya ile bağları olduğunu ima etmez.(EK-8)

Elde edilen anlaşmanın başarılı olmasına rağmen, bu her iki ülkede de milliyetçi patlamalar yaratmıştır. 16 Şubat 1994 tarihinde Yunanistan, ek bir baskı aracı olarak Makedonya'ya ticari bir ambargo getirmiştir. Sınırı kapatmak ve Selanik limanından malların tedarikini engellemekle sonuçlanmıştır. Yunan ambargosuyla ilgili karar, sadece Makedonya'da değil uluslararası toplumda da sert tepki ve kınamalara yol açmıştır. Ülke yine çok zor bir ekonomik durumdaymış. Hemen Bulgaristan ve

¹⁶⁸ <http://www.mn.mk/istorija/7029> (Erişim Tarihi: 09-04-2018)

Arnavutluk'taki en yakın limanlardan enerji ve hammadde temininde alternatif yollar ve yardım talep edilmiştir. Ancak ambargoyu kırma girişimleri meyve üretmemiştir.¹⁶⁹

1994 yılının Mart ayında, arabulucu Cyrus Vance iki tarafı bir araya getirerek bir anlaşma sağlamıştır. Taslak geçiş anlaşması (Yunanistan Makedonya'ya karşı önlemlerini kaldırmak; Makedonya'nın "Yunan sembollerinden" vazgeçmesi; "Nova Makedonya" veya "Kuzey Makedonya" ismi konusunda anlaşmak; AB ile Makedonya arasında bir ticaret anlaşmasına varmak; Yunanistan ile Makedonya arasında bir dostluk anlaşması imzalamak ve Makedonya'nın AGİT'e üyeliğini sağlamak) altı noktadan oluşmuştur.

Yunanistan ve Makedonya son olarak 13 Eylül 1995'te New York'ta imzalanan Geçici Anlaşma ile ikili ilişkileri resmileştirmiştir.(EK-9). Bu anlaşma ile Makedonya bayrağını değiştirmeyi ve Anayasa'yı desteklemeyi kabul etmiştir.(EK-10) Yunan tarafı, Makedonya'nın uluslararası para kuruluşları, NATO, AGİT, AB ve benzerleri gibi kurumlara katılımını engellememeye karar vermiştir. Üyelik başvurusu anayasal isim ile olabilir, ancak Yunanistan, geçici referans kapsamında değilse, kabulü engelleme hakkını saklı tutabilir. Bu anlaşmada, Makedonya ve Yunanistan birinci ve ikinci taraflar olarak veya (Atina ve Üsküp) başkentlerin adıyla anılıyor.¹⁷⁰

3 Nisan 2008'de Bükreş'teki NATO Zirvesinde Yunanistan, Makedonya'nın NATO'ya katılma davetini engellemiştir. 17 Kasım 2008'de Makedonya, Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı'nda Yunanistan aleyhinde dava açmıştır. NATO'ya kabul edilmemesi, Makedonya'nın uluslararası kuruluşlara üyeliğini engellemeyeceğini şart koştuğu halde Yunanistan Geçici Anlaşmanın 11. Maddesini ihlal etmiştir. Aralık 2011'de mahkeme, M.C. lehine karar vermiştir. Mahkeme tamamen diğer tarafta ve sürekli uygulanabilirliği üzerinde zorunlu yasal etkiye sahiptir diye karar vermiştir.¹⁷¹

Son birkaç yılda Makedonya ve Yunanistan arasında önemli ilişkiler ve işbirliği gerçekleştirilmiştir. 2012 yılı Ocak ayında, Avrupa İşlerinden sorumlu M.C. Hükümeti Başbakan Yardımcısı Teuta Arifi, Yunanistan'a iki günlük bir ziyaret

¹⁶⁹ Kiro GLİGOROV, *a.g.e.*, s.404

¹⁷⁰ Risto NİKOVSİKİ, *Makedonya Acemiliğinde ABD'nin rolü (1991-2013) (Ulogata na SAD vo Makedonskite Golgoti (1991-2013))*, İkinci ek baskı, Üsküp 2013, s.83

¹⁷¹ <http://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2009/08/sporot-za-imeto-makedonija-2011.pdf>

gerçekleştirmiştir. Haziran 2012 yılında, AB meseleleri ile ilgili ilk uzman istişareleri, M.C. Dışişleri Bakanlığı ve Yunanistan Dışişleri Bakanlığı arasında Atina’da yapılmıştır.

Mayıs 2013’te Avrupa İşlerinden sorumlu M.C. Başbakan Yardımcısı Fatmir Besimi, Yunanistan’a iki günlük bir ziyaret düzenlemiştir. Avrupa entegrasyonu alanında her iki ülkenin dışişleri bakanlıkları arasında uzman işbirliği vardır. Nisan 2013’te Üsküp’te Makedonya ve Yunanistan Dışişleri Bakanlığı arasında AB meseleleriyle ilgili karşılıklı istişarelerde bulunulmuştur. 20 Şubat 2014’te Yunanistan Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Evangelos Venizelos, Balkan turunun bir parçası olarak AB Konseyi başkanı sıfatıyla Makedonya Cumhuriyeti’ni ziyaret etmiştir.¹⁷²

Sonuç olarak, uluslararası olayların sınırlarında yer alan kısmi yenilenme ve ara sıra siyasi temaslar ve toplantılar gerçekleştirilmesi, gönderilen davetlere rağmen iki ülke arasında en üst düzeyde ikili resmi ziyaretlerde sonuç değişmemiştir. Daha önce imzalanan iki taraflı anlaşma ve Makedonya ile Yunanistan arasındaki anlaşmalar Yunanistan Parlamentosu’nda hala onaylamayı beklemektedir.

3.2.1.5. Makedonya ve Bulgaristan Arasındaki İlişkiler

Bulgaristan Cumhuriyeti ilk olarak M.C.’nin bağımsızlığını tanımış, ancak halkını ve dilini tanımamıştır. Pek çok Bulgar entelektüelleri için, o zamanki Bulgar siyasi eliti neden eski politik saflara düştüğü konusunda bir ikilem var olmuştur. Bulgaristan Cumhuriyeti, anayasal adı altında devleti tanıdığı zaman, Makedon kimliğinin tanınmasından bir şey kaybetmeyecektir.

Bulgar entelektüel Mihail Todorov’a göre: “Bulgaristan, en yüksek seviyede yapılan hataların bedelini önemli siyasi ve ekonomik kayıplarla ödedi. Modern siyasetin ideolojik, tarihsel ve duygusal argumanlarla karıştırıldığında hatalar oluşuyordu. Komünizmin çöküşünden sonra, zaman değişmişti. 1989’dan beri hiçbir resmi ideoloji,

¹⁷²http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=396&lang=mk (Erişim Tarihleri: 12-04-2018)

iç ve dış düşman, sivil yasak ve sansür bulunmamaktaydı. Hem Makedonya hem de Bulgaristan yeni demokratik dünyaya adım atmışlardı. Yine de, M.C.'de çoğunluk ve azınlık arasındaki iktidarın bölünmesi gibi bazı tabu konuları için anlayış ve hoşgörü ile konuşacak gücü bulamadı. Tartışmanın, genellikle bir politik merkezden, yukarıdan bir başkasının başlamasını beklemenin bu zorlu alışkanlığı, bu zayıflığın bağımlı olması, entelektüel seçkinleri ve düşünceyi marjinalleştirir".¹⁷³

Makedon kimliği ve diline yönelik önyargılar, tarihsel bir klişe ve engel olarak, Bulgaristan'ın 1992 yılında Makedonya ile ilişkileri tamamen yeni bir temelde ele geçirme şansını kaybetmesinin ana sebebiymiş. Kendi adına, M.C.'nin liderliği 90'ların başında daha fazla esneklik göstermemiştir. Her ne kadar Bulgaristan ve Makedonya bu dönemde geçiş meselelerini ortaklaşa paylaşmış olsalar da, hem siyasi hem de diplomatik anlamda, her iki ülke de geçmişin ağırlığıyla yüklenen ikili ilişkilerden memnuniyetsizliği göstermiştir.

Makedon diplomasisi, Bulgaristan'ın dil ve milleti tanımadığı için kimliğe haksız bir şekilde meydan okuduğunu düşünürken, Bulgar diplomasisi, Bulgaristan ile Yunanistan'ın ilişkilerinin ısınmasına bakılmaksızın, Makedonya'nın bağımsızlığını tanıyan ilk devlet olduğunu hatırlatmıştır. Makedonya ve Bulgaristan arasındaki ilişkilerin Bildirgesi, 1998 yılında iki komşu ülke arasındaki ilişkileri normale döndürmek için ilk uluslararası anlaşmayı imzalamaları gerekmiştir. Bildirgenin imzalanmasından on yıl sonra, Üsküp ve Sofya'daki yetkililer, iyi komşuluk ilişkileri seviyesinden memnun olmamışlardır. Her iki taraf da hataları için birbirlerini suçlamıştır. Bulgaristan'ın Makedon azınlığın haklarına saygı duymadığı ve Makedonların siyasi partisinin Bulgaristan'dan OMO-İlinden'e kayıt edilmesine izin verilmediği söylenmiştir.

22 Şubat 1999'da Bulgaristan Başbakanı Ivan Kostov ve Makedonya Başbakanı Ljubco Georgievski arasında Bulgarca ve Makedonca, Anayasa'ya uygun olarak her biri, her iki ülkenin dillerinde ortak bir beyan imzalanmıştır. Makedonya ve Bulgaristan arasındaki iyi komşuluk Anlaşması, Makedon dili, yalnızca "Makedonya Cumhuriyeti Anayasasına göre" ifadesiyle değil; Her ikisi de Akit Tarafların resmi

¹⁷³ "Yeni Balkan Siyaseti", *Politika Dergisi*, 2006, Cilt 5-7.

dillerinde - Makedon dilinde, “Makedonya Cumhuriyeti Anayasası uyarınca” ve Bulgar dilinde, “Bulgaristan Cumhuriyeti Anayasası uyarınca”, her iki metin de eşit öneme sahip iki orijinal nüsha olarak imzalanmıştır. Böylece, zarif bir şekilde Bulgaristan Cumhuriyeti’nin Makedonca tarafından tanınmaması sorunu önlenmiştir.¹⁷⁴(EK-11)

Makedonya ve Bulgaristan arasında dostluk, iyi komşuluk ve işbirliği Antlaşmasında, M.C. ve Bulgaristan Cumhuriyeti bundan böyle toplu olarak “Akit Taraflar” olarak anılacaktır; iki ülke arasında iyi komşuluk ilişkileri, dostluk ve işbirliğinin daha da geliştirilmesi için ortak arzu, karşılıklı saygı, güven, anlayış, iyi komşuluk ve kendi devlet çıkarlarının karşılıklı saygıya dayalı işbirliğinin geliştirilmesi; Güneydoğu Avrupa’da güvenliğin, barışın, işbirliği ve güvenin güçlendirilmesi; Avrupa ve Avrupa-Atlantik yapılarına entegrasyon için M.C.’nin arzusunu memnuniyetle karşılamak; Bölgesel ve uluslararası konuların yanı sıra, iki ülke arasındaki ilişkilerin eşit şekilde gelişmesine katkıda bulunmak; iki ülke arasındaki ilişkilerde 22 Şubat 1999 tarihli Ortak Deklarasyonun temel önemini yeniden teyit etmek; iki ülkeyi ve halklarını birbirine bağlayan ortak tarihi akılda tutmak; gibi anlaşmalara yer verilmiştir.¹⁷⁵

AB ve NATO’nun bir üyesi olarak ve Batı Balkanlar’la doğrudan sınırlar içinde olan Bulgaristan, AB ve NATO’ya aday ülkeler M.C. de dâhil Balkan komşularına karşı Bulgar aydınlarının özel bir yükümlülüğü vardır. Amaç, Bulgaristan ile Makedonya arasında iyi komşuluk ilişkileri için modern Avrupa standartlarına ulaşmaktır. İlk adım 2006 yılında Cumhurbaşkanı Prvanov ve Dışişleri Bakanı Ivaylo Kalfin tarafından yapılan açıklama olmuştur. “M.C.’nin AB ve NATO’daki koşulsuz desteğinden verilen kredi gelecekte tükendi, Bulgar desteği, M.C.’nin iyi bir komşuluk normu politikasını sürdürme arzusunun ve başarısının bir sonucu olacaktır”. İkinci önemli adım, Başkan George W. Bush’un 2007 yılında Sofya’ya yaptığı ziyaret sırasında yapılmıştır. Başkan Prvanov ve Başbakan Stanişev, Başkan Bush’a “M.C.’nin Bulgaristan Cumhuriyeti’ne karşı komşu olmayan politikasına” dikkat çekmiştir.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Mirchev DİMİTAR, *a.g.e.*, s. 37

¹⁷⁵http://vlada.mk/sites/default/files/dogovori/Dogovor_Za_Prijatelstvo_Dobrososedstvo_Sorabotka_Megju_Republika_Makedonija_I_Republika_Bugarija.pdf (Erişim Tarihi: 15-04-2018)

¹⁷⁶ “Makedonya Cumhuriyeti’ne Doğru Bulgar Politikası” (Bugarskata politika kon Republika Makedonija); *Sofya yayını*; Ocak 2007-2008.

28 Kasım 2007 tarihinde, Başbakan Gruevski ile Başbakan Stanişev arasında yapılan ilk ikili toplantıda, Makedonya Başbakanı Makedon mediasındaki Bulgar karşıtı makaleler medya bağımsızlığının sonucudur diye Bulgaristan Başbakanı'nı ikna etmeye çalışmıştır. Gruevski, Bulgaristan ile ekonomik işbirliğinin önceliklerini vurgulamıştır. "Bulgaristan-Makedonya elektrik hattı; karayolunun Bulgaristan sınırına inşası ve biraz unutulmuş bir demiryolu hattı". Stanishev, kendi adına, geçmişin sözlerini unutmamanın ve daha önce olduğu gibi, Avrupa-Atlantik entegrasyonunda M.C.'ni desteklemeye devam edeceğini vurgulamıştır. 2013'ün başından günümüze kadar gerçekleşen önemli toplantı ve ziyaretlerde Makedonya ve Bulgaristan'ın öncelikleri politik ve ekonomik ilişkilerin daha da geliştirilmesi; Bölgesel ve çok taraflı işbirliğinin teşvik edilmesi; Sektörel ve kurumlar arası işbirliğinin geliştirilmesi; Altyapı faaliyetlerine karşılıklı katılım ve tabii ki karşılıklı tüm konuları çözmekle ilgili olmuştur.¹⁷⁷

Sonuç olarak Makedonya, iyi komşuluk ilişkileri, demokratik ilkeleri, Avrupa standartları ve değerleri, açık bir sorunun üstesinden gelmek için Bulgaristan ile aktif ve yapıcı bir diyalogu başlatmıştır.

3.2.1.6. Makedonya - Arnavutluk Arasındaki İlişkiler

Komünizmden kapitalizme geçiş çok can sıkıcı ve yavaş olmuştur. Yolsuzluk ve yaklaşık %40'lık yüksek işsizlik oranı, harap ekonominin mührü olmuştur. 1989 ile 1992 yılları arasındaki ilk ekonomik krizden sonra, piramidal birikiminden sonra kaotik bir çöküş dönemi ve parasal sistemin iflası yaşanmıştır. 1998/9 krizinde Yunanistan ve İtalya'ya büyük bir göç süresinin yanı sıra Kosova'dan Arnavutluk'a göç yaşanmıştır.

1991'den itibaren Arnavutluk devlet yapılarının zayıflaması, ekonomik kriz ve dış dünyaya açılma, Arnavut toplumunun dini, kültürel, dilbilimsel ve diğer özelliklerinin çeşitli biçimlerini ve özelliklerini keşfetmeye katkıda bulunmuştur. Devlet, çeşitli misyoner, İslami, neo-Protestan ve Katolik örgütlerinin ayrıcalıklı bir

¹⁷⁷http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=236&Itemid=351&lang=mk (Erişim Tarihi: 18-04-2018)

ülkesi haline dönüşmüştür. Kırılgan sosyal refahına bakılmaksızın, uluslararası toplum Arnavut toplumunun yeniden düzenlenmesine büyük özen göstermiştir.

Bölgesel düzeyde, bu politika, çok sayıda Arnavut göçmenin kaldığı komşu AB, Yunanistan ve İtalya ülkeleriyle daha dengeli bir ilişki kurmaya gayret etmiştir. Dolayısıyla Arnavutluk'un M.C.'ni anayasal adı altında tanımayı reddetmesi anlaşılabilir. Arnavutluk, Kosova ve Makedonya'da Arnavut meselesiyle ilgili organize suç, insan kaçakçılığı, yolsuzluk ile dosyalara ilişkin olarak belirli davranış standartlarıyla uluslararası topluma bağımlılık getirilmiştir. M.C. ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler, iki ülkenin zorlu geçişinin, ama aynı zamanda geçmişin etkisi altında olduklarını göstermiştir.

Diktatör Enver Hoca'nın o zamanki kuzey komşusu Yugoslavya'ya karşı sembolik güvensizliğine ve 1989'da bağımsızlığın tesis edilmesinden sonra, karşılıklı güvensizlik psikolojisi bağımsız olarak, rejimlerin demokratikleştiği ve sınırın her iki tarafında azınlıklarla sık sık temas kurduğu görülmüştür. M.C. ve Arnavutluk Cumhuriyeti, 26 Nisan 1993'te ilk diplomatik ilişkiler kurulmuştur. İki ülke, her düzeyde çok sayıda ikili ziyaret ve toplantı oluşturulmuştur.

M.C. ile Arnavutluk arasındaki ilişkilerde belirli dönemleri bulmaya çalışırsak, ilk başlangıç döneminden 1998'e kadar süren diplomatik ilişki kurma ve sağlamlaştırmayı vurgulamak gerekir. Bu dönem güvensizlik ve sözel tartışmalarla doluymuş. İkinci dönem 1998 ve 2003 arasında, Tirana'nın M.C.'deki Arnavut meselesine karşı tutumu, anlaşmazlığa itiraz eden taraflara pasifist itirazlar indirgenmiş, aynı zamanda Makedon krizinden de dikkatli bir şekilde geri çekilmiştir. Üçüncü dönem, Adriyatik Tüzüğü imzalandığında, iki komşu ülke arasındaki ilişkilerin ısınması durumunda, ilişkileri bölgedeki iyi komşuluk ilişkileri örneğini oluşturmuştur. M.C.'nin 1998 Ulusal Stratejik Kavramı'nda, aynı zamanda Makedon yazarların diğer analizlerinde de, Makedonya'nın istikrarı için stratejik tehlikelerden biri Tiran veya Büyük Arnavutluk projesinin tehdidi olmuştur. Bu projenin tezi, Balkan komşusu arasındaki ikili ilişkilere ağırlık vermeyi bırakmamıştır.

Sali Berişa'nın ilk döneminde (1992-1997), Arnavutluk diplomasisi, kendisini uluslararası toplum ve Arnavutluk liderleri ile Kosova ve Makedonya arasında olası bir arabulucu olarak kabul ettirmeye çalışmıştır. Öte yandan, Batılı müttefikler Tiran'a, sınırlardaki değişikliklerin dikkate alınmadığını ve Kosova'daki kriz açısından daha takdire bağlı bir rol oynamanın daha verimli olacağını açıkça belirtmişlerdir. 1997 yılında Makedonya Dışişleri Bakanı Hanciski, Arnavutluk Cumhuriyetiyle sınırlama ile ilgili olarak; sınır olayları; ücretler ve vizeler; sınır trafiği; yatırım koruması; ekonomik işbirliği ve ticaret gibi altı resmi anlaşma imzalandığında ilk resmi ziyareti gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁸ 2000 yılında Arnavutluk Başbakanı Fatos Nano, M.C.'ne ilk ziyaretini sekiz yeni ikili anlaşma imzalandığında yapmıştır. Mahkeme davalarının karşılıklı yürütülmesi anlaşması; Medeni ve Ceza Davalarında Yasal Yardım Anlaşması; İade sözleşmesi; Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması; Bitki koruma alanında işbirliği; Veteriner hekimlikte işbirliği anlaşması; Yolcu ve malların uluslararası karayolu taşımacılığı anlaşması ve her iki ülkenin Gümrük İdareleri arasındaki karşılıklı işbirliği gibi anlaşmalarını.¹⁷⁹

Üsküp ve Tiran'ı birbirine daha yakınlaştıran şey, Avrupa-Atlantik entegrasyonuydu. Trajkovski ile Moisiu arasındaki ilk gayri resmi toplantı 17 Kasım 2002'de Ohri'de yapılmıştır. Prag'daki NATO Zirvesi sonrasında Arnavutluk ve Makedonya arasındaki yakın işbirliği ilişkileri kurulmuştur. Hırvatistan ile birlikte, NATO üyeliği için üç aday ülke arasında karşılıklı güven, bölgesel güvenlik ve işbirliğini güçlendirecek bir tüzük geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu toplantıdan sonra İttifak üyeliğine giden yolu kolaylaştırmak için Makedonya, Arnavutluk ve Hırvatistan, ABD ile birlikte, dışişleri bakanları düzeyinde, 2003 baharında, o zamanki ABD Dışişleri Bakanı Paul, Adriyatik Tüzüğü'nü imzalamıştır. Adriyatik Tüzüğü ruhu, iki ülke arasındaki güven, iyi komşuluk ve yakın politik, ekonomik ve sosyal bağların gelişimine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur.

¹⁷⁸ <http://www.diplomatskiklub.org.mk/downloads/diplomatski-letopis-br-1.pdf> (Erişim Tarihi: 29-01-2018)

¹⁷⁹ Zekirja REXHEPI, "Makedonya'da Arnavutlar'ın Sosyal-Siyasal Olayları 1990-2001". http://zeqirja-rexhepi.blogspot.com.tr/2008/01/blog-post_3761.html (Erişim Tarihi: 21-04-2018)

2008'deki ekonomik büyüme sayesinde, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari işbirliği yoğunlaşmıştır. Bir an için, durgunluk ve mali kriz, büyük ticaret ve ticaret üzerinde feci bir etki yaratmış, ancak özellikle turizm sektöründe her alanda karşılıklı işbirliği eğilimi, Makedonya ve Arnavutluk arasındaki iyi komşuluk ilişkileri üzerinde daha fazla perspektif oluşturmuştur.

Makedonya ile Arnavutluk arasındaki sınır ötesi işbirliğinin programı 2007'den 2013'e kadar olan sürede uygulanmıştır. Bu stratejik belge, her iki ülkenin ortak stratejik planlamasına dayanmıştır. Yerel paydaşlar ve programın potansiyel faydalanıcıları dâhil kapsamlı bir danışma sürecinin sonucu olmuştur. Sınır ötesi işbirliği programının amacı iyi komşuluk ilişkileri, her iki ülkenin ortak çıkarına olan istikrarı, güvenliği ve refahı, onların uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir gelişimini teşvik etmiştir.

Makedonya ile Arnavutluk arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasından bu yana 21 yıl geçmiştir. Bu zamana kadar iki ülke arasında önemli toplantı ve ziyaretler gerçekleşmiştir. Geçtiğimiz bu yıllarda M.C. ile Arnavutluk Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler giderek derinleşmiş ve hiç bu kadar iyi olmamıştır. Her iki ülkenin hedefi Avrupa ailesine girmektir.¹⁸⁰

Sonuç olarak, zorluklar arasında etnik toplulukların hakları, Arnavutluk'taki Makedonyalılar ve Makedonya'daki Arnavutlar için saygı duyulmuştur. İlişkiler tüm alanlarda teşvik edilmiştir. Arnavutluk'un gündeminde tek şey Makedonya'daki Arnavut toplumu ve Çerçeve Anlaşmasının eksiksiz uygulanmasıdır. Etnik ilişkilere saygı, aslında her iki ülke için de yapılabilecek en iyi şey olacaktır.

3.2.1.7. Makedonya ve Sırbistan Arasındaki İlişkiler

Entelektüel ve politik çevrelerde, 19. yüzyılın başlarında, güneye genişleme, doğal olarak jeopolitik parametrelerle doğrulanan doğal bir genişleme yönü olarak kabul edilmiştir. Söz konusu eğilime doğru çağdaş bir jeopolitik bakış açısı da getirilmiştir.

¹⁸⁰<http://www.sep.gov.mk/data/file/Pred%20Pristapna%20podrska/IPA/Komponenta%202/Prekugranicna%20sorabotka%20MK%20AL%20-%20makedonska%20verzija.pdf> (Erişim Tarihi: 26-04-2018)

M.C. Anayasası ve sınırların kurulması, geleneksel olarak yakın müttefiklerin, Sırbistan ve Yunanistan'ın doğrudan iletişimini engellemiştir.

Knin Krajina bölgesindeki, Batı Slavonya ve Bosna-Hersek'teki Sırp'ların statüsüyle meşgul olan Miloseviç, Makedonya'daki Sırp'ların yüzdesinin sembolik olduğu göz önüne alındığında M.C.'ne olan ilgisini kaybetmiştir. Makedonya'daki Sırp varlığının somut örneği olan Yugoslav-Viyana Halk Ordusu, olaysız, barışçıl bir şekilde çekilmiştir. Yaşanan olayların daha da geliştirilmesi ve her şeyden önce, M.C.'nin bağımsızlığı etrafında gerçekleşen sayısız Balkan değerleri, uzun zamandır YFC ile M.C. arasındaki ilişkiler diplomatik düzeyde resmileştirilmemiştir. Diplomatik ilişkilerin aksine, Hırvatistan ve Bosna'daki savaş nedeniyle BM'nin Belgrad'a uyguladığı geçerli yaptırımlara rağmen iki komşu ülke arasındaki ekonomik ilişkiler çok başarılı olmuştur. Uluslararası Topluluğun yaptırımlarını doğrudan ihlal eden ticari köprü'nün kurulması, M.C.'nin Yugoslavya'yı barışçıl bir şekilde terk ettiği gerçeğinin yanı sıra geçmişin tarihsel ve sosyo-ekonomik bağlarında da bir temeli olmuştur.¹⁸¹

Başkan Gligorov ile yapılan bir röportajda: “Makedonya ve Sırbistan arasında tartışılmalı konular yoktur. Sadece iki kilise tartışılıyor, ama bunlar devletten ayrı ve bu anlaşmazlık iki ülkenin temel çıkarlarını tehlikeye atmamalı”. Miloseviç de buna benzer bir ifade kullanmıştır: “Yaklaşık 70 yıldır birlikte yaşıyoruz, Sırp halkı başka bir insan olduğunuzu, başka bir dile sahip olduğunuzu ve birlikte yaşayan iki ülkenin isim üzerindeki bu kombinasyonlar dikkate alınmaz”.¹⁸²

Uzun bir bekleyiştikten sonra, son olarak, 10 Nisan 1996'da, Sırbistan ve Makedonya, ilişkileri düzenlemek ve iki ülke arasındaki işbirliğini teşvik etmek için Anlaşma'yı imzalamışlar. Bu anlaşma kapsamında iki ülke arasında büyükelçilik düzeyinde tam diplomatik ilişkiler kurulmuştur. YFC'nin (Sırbistan) Anlaşması'nın sona ermesi ile, M.C.'nin diğer eski cumhuriyetler tarafından da ısrar edilen ardıllık sürecinden vazgeçtiği anlamına gelmemiştir. Aksine, her iki taraf da bu sorunu dostane bir şekilde halletmek için kabul etmiştir. Unutulmamalıdır ki, YFC, Dayton

¹⁸¹ <http://eprints.ugd.edu.mk/15868/8/T.%20Cepreganov.pdf> (Erişim Tarihi: 28-04-2018)

¹⁸² *Nova Makedonija*, 10 Nisan 1996 yayınlanmış haberi.

Anlaşmasına göre, Paris Bildirgesi ve AB'ne uygun olarak, komşularıyla diplomatik ilişkileri düzenlemeye mecburdur.

Analistlere göre M.C.'nin Sırbistan tarafından tanınması, Makedonya'nın bağımsızlığı ve BM'ye kabul edilmesinden sonra Balkanlar'ın istikrara kavuşması için en önemli diplomatik olay olarak değerlendirilmiştir. Kosova'daki krizin artmasıyla birlikte, M.C. toprakları Kosova'daki krizin yönetilmesinde KFOR milleti olarak önemli bir rol oynamıştır. Hava harekâtının başlatılması M.C.'nde, Sırbistan'ın bombalanmasını destekleyenler arasında, her şeyden önce Makedon etnik Arnavutlar ve bombalama karşıtı olanlar, yani Makedon çoğunluğu kamuoyunu bir etnik mantığa göre ikiye ayırmıştır. Sırlara sadakati ve NATO'ya karşı isyanı kanıtlamak için, Makedon vatandaşlarının bir kısmı kendiliğinden (veya örgütlenmiş) Sırbistan'a karşı hava operasyonları başlattığı gün ABD büyükelçiliğini yıkmıştır. Bu olay bölgede Sırlar ve Makedonlar arasındaki ilişkileri güçlendirmiş, ancak Makedonya'daki Arnavutlar ve Makedonlar arasındaki ilişkileri zorlamıştır. Bu nedenle, Balkanlar'daki krizin medya yönetimi açısından ABD'ye büyük bir deneyim ve uyarı olmuştur.

2000'li yıllara gelindiğinde Makedonya, NATO ve AB üyeliğine aday ülke olarak ve Arnavutların yaklaşık %22'si ile çok ırklı bir toplum olarak, çoğu NATO ve AB üyesinin adımlarını takip etmeye karar vermiştir. Slovenya, Hırvatistan ve Karadağ yani Eski Yugoslav Cumhuriyetlerinin yanı sıra ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya Ekim 2008'de Kosova'nın bağımsızlığını tanımıştır. Aynı gün Sırbistan buna karşılık olarak Üsküp ve Podgorica büyükelçisini geri çekmiştir. Sırbistan'ın bu hareketine Makedonya ve Karadağ Belgrad'taki büyükelçilerini geri çekerek aynı karşılığı vermiştir. Sırbistan Dışişleri Bakanı Vuk Jeremiç'in ara sıra sözlü patlamaları göz önüne alınmaksızın, anayasal isim yerine referans kullanması ya da Sırp Patrikhanesinin Makedonya Başpiskoposluğuna karşı kabul edilemez koşullarının devam etmesiyle iki komşu arasında birkaç ay süren diplomatik krizden sonra, 2009 yılında Üsküp ile Belgrad arasındaki ilişkiler yeniden normale dönmüştür.¹⁸³

¹⁸³http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=396&lang=mk (Erişim Tarihi: 28-04-2018)

Avrupa entegrasyon süreçleri alanındaki işbirliğini yoğunlaştırma yönünde iki ülke, bu işbirliğinin somutlaştığı ve yeterli dinamikleri kazandıkları ikili bir anlaşma imzalamışlar. Her ne kadar Makedonya ve Sırbistan, genellikle ikili, bölgesel ve çok taraflı düzeyde bir dizi konuda eşit veya çok yakın pozisyonlara sahip olsalar da, böyle bir bakış açısı Kosova'ya ve Makedon Ortodoks Kilisesi ile Sırp Ortodoks Kilisesi arasındaki anlaşmazlığa atıfta bulunmamıştır. Bununla birlikte, bu farklılıklar, daha yapıcı diyalog ve kapsamlı ikili, bölgesel ve çok taraflı işbirliğinin derinleştirilmesi için bir engel olmamıştır. İki ülke arasındaki sözleşme çerçevesi büyük ölçüde tamamlanmıştır ve ortak çıkarların çeşitli alanlarında yoğun işbirliği sağlamıştır. Şimdiye kadar, 53'ü yürürlükte olan 60'tan fazla ikili anlaşma ve belge imzalanmış ve diğer anlaşma ve belgelerin sonuçlandırılması için 20 girişimde bulunulmuştur.¹⁸⁴

İki ülke arasındaki dostane ilişkiler, iyi komşuluk ilişkileri ve Avrupa değerleri ruhuyla, Sırbistan Cumhurbaşkanı'nın 2012 yılında M.C.'ne resmi ziyareti ile de teyit edilmiştir. İyi komşuluk ve dostluk ruhuyla, 27-28 Ocak 2013 ve 26 Ocak 2014 yıllarında Makedonya ile Sırbistan birbirlerine resmi ziyarette bulunmuş ve iki ülke arasındaki ilişkilerini güçlendirmiştir.¹⁸⁵

Sonuç olarak, Sırbistan ile Makedonya'nın iyi ilişkileri ve vizesiz rejimi vardır. Zengin ekonomik işbirliği ve doğru politik ilişkileri devam etmektedir. Makedonya'nın yani Makedon Ortodoks Kilisesi'nin, Sırp Ortodoks Kilisesi ile eski bir anlaşmazlığı var. Makedon Ortodoks Kilisesi'nin otoefalizmini (bağımsızlığını) tanımıyor. Balkan ve I. Dünya Savaşı döneminden, Sırbistan bugünkü M.C. topraklarının %35'ini kazandığında Makedon kiliseleri Sırlara katılmıştır. Bu anlaşmazlık, Tito'nun Yugoslavyası'nın tamamında herhangi bir gelişme göstermemiştir. Görünürde ruhsal olan bu anlaşmazlık, bugün olduğu gibi herhangi bir krizde tekrar ısınıyor.

¹⁸⁴ <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/938A26477119F341AFD5C8D136A100B3.pdf>

¹⁸⁵ http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=396&lang=mk (Erişim Tarihleri: 02-05-2018)

3.2.1.8. Makedonya ve Kosova Arasındaki İlişkiler

1990'ların başlarında Kosova'nın dosyası, Balkanlar'da ve ön planda olan M.C.'nde olası bir kriz jeneratörü olarak görülmüştür. Kosova'nın jeopolitik sorunu Arnavutluk Cumhuriyeti'ndeki doğal müttefikleri tarafından korunmuştur. 2001 krizi, M.C.'nin tarihini hızlandırdı, iç demokratik süreçleri yoğunlaştırdı, geçmişin kalıntılarını aşmaya yardım etmiş ve eski etnik gruplar arası kalıpları kırmıştır. 2001 yılında OÇA imzalanmasından ve devletin istikrara kavuşmasından sonra, Arnavutların gelecekteki statüsünü çözme baskısının artmasının yanı sıra, krizin patlak vermesi ve Kosova Cumhuriyeti'nin Kosova tarafından istikrarsızlaştırılması konusu giderek artmıştır.

Bilindiği üzere, Şubat 2001 yılından bu yana, KHO ve Makedon ordusu arasında silahlı çatışma tam gelişmiş iç savaşın sınırlarına Makedonya ve Kosova sınır bölgesinde küçük bir yerel şiddet düzeyine yükselmiştir. Bu süreç boyunca, birkaç kez kesintiye uğrayan kuzeybatı dağlık bölgedeki KHO isyancılarının geri çekilmesiyle ya da istikrarsız ateşkesle, AB ve NATO, daha fazla tırmanmadan önlenmesini istemiştir. Kuşkusuz, NATO'nun Makedon krizinde oynadığı önemli rol, diğerlerinin yanı sıra kriz yönetimi için yeni ve gelişen yeteneklerle ilgilenmiştir. Aynı zamanda, on yıllar boyunca elde edilen askeri yapısı da bu görevler için önemli olmuştur. Öte yandan 2001 yılında AB ayrıca, Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Kosova'daki silahlı çatışmalardan daha fazla krizle başa çıkabilme kapasitesine sahipmiş. O zamandan beri, Ortak Dış Güvenlik Politikası ve Avrupa Güvenlik Politikası için yeni kurumsal çerçeve ile en önemli yeni mekanizmalar ve araçlar tanıtılmıştır. Bu yeni kabiliyetlerin eklenmesi, AB'nin Konsey Başkanlığı'na ek olarak, krizlere süreklilik ve hızlı cevap verme imkânlarını artırmıştır. Öte yandan, çatışma başladığında NATO temsilcileri zaten Makedonya'da mevcutmuş. Ayrıca, 1999 yılının Haziran ayında imzalanan Askeri Teknik Anlaşmanın imzalarından biri olarak NATO, Saha Güvenlik Bölgelerinde değişiklik yapma yetkisine sahipmiş. Aynı zamanda KFOR aracılığıyla Kosova Kurtuluş Ordusu'nun askersizleştirilmesi ve yeni düşmanlıklardan caydırılmasıyla uğraşmıştır. KFOR'un Makedonya ile ilgili ilk görevi, sınır ötesi silah ve diğer kaçakçılık biçimlerini engellemek olmuştur.

Kosova, Makedonya'da çatışmaya dâhil birçok yönden ve sınır yakınlığı nedeniyle her iki tarafta da Arnavutlar arasında kuvvetli bağlar olmuştur. Makedonya ile Kosova arasındaki dağlık sınır bölgesinde Kosova'ya silah kaçakçılığı ve silahların aktarılması; Makedonya uyruklu Arnavut kökenli olsa da, KHO kilit önderi¹⁸⁶, Kosova'daki UÇK'nın önde gelen isimleri arasındaymış.¹⁸⁷ KHO savaşçılarının büyük bir kısmı Makedon Arnavutlarıymış, daha önce Kosova'da savaşmış olan ve aralarında Makedonya'daki kardeşlerine yardım etmek için gelen UÇK'nın kalıntıları olmuştur. O dönemde Makedonya etnik hatlara bölünmüştür. Ülkedeki Makedon ve Arnavutlar, çatışmanın nedenleri ve sonuçları hakkında tamamen zıt görüşlere sahipmiş. Savaştan önce etnik Arnavut nüfusunun çoğu genellikle anayasal haklarını bir araç olarak şiddet fikrini reddetmiştir. Nitekim etnik Arnavutlar Makedon vatandaşlarına göre hükümet yapılarına daha fazla güven duyuyorlarmış, özellikle gençler arasında umutsuzluk duygusu yıllar içinde hüküm sürmüştür. Bu nedenle, silahlı isyan başladığı zaman, tüm yasal çabalar başarısız olduktan sonra kısa sürede onlarca yıldır ayrımcılığa karşı vazgeçilmez bir cevap olarak açıklanmıştır.

Etnik Arnavutların çoğunluğu Arnavutların hayati siyasi hedeflerini gerçekleştirmelerinin bir yolu olarak KHO ve isyan için desteklerini dile getirmişlerdir. Öte yandan, etnik Makedon halkının çoğunluğu Arnavut tartışmasını şiddetle reddetmiş, isyanın Arnavut nüfusa karşı sistematik ayrımcılık ve dolayısıyla daha fazla hak için meşru mücadelesine bir tepki olmuştur. Onlar için, 1999'da Kosova'daki olayların doğrudan bir sonucu olduğu için, ayaklanma bölgesel bir bağlamda görülmüştür. Yani, 1999'daki NATO müdahalesinden bu yana, etnik Makedonlar Kosova'daki belirsiz durumun Makedonya'nın istikrarı için bir tehdit oluşturabileceğini savunmuştur.¹⁸⁸

Mart 2001'de olduğu gibi, M.C.'nde istikrarsızlaştırma unsurlarının kaldırılması ve OÇA'nın imzalanmasından ve uygulanmasından sonra, benzer şekilde istikrar bozucu bir yankıyla karşılaşmamışlardır. 2004'ten bu yana Kosova'daki Mart

¹⁸⁶ Örneğin Ali Ahmeti, KHO'nun en büyük komutanı ve temsilcisi UÇK'nın kurucularından biriydi ve Genelkurmay'da görev yaptı.

¹⁸⁷ John PHILIPS, *Makedonya - Balkanlar'daki savaş ve isyancıların efendileri (Makedonija - gospodari na vojnata i buntovnici na Balkanot)*, Vakıf Enstitüsü, Üsküp 2009, s. 85.

¹⁸⁸ Agon DEMJAHHA, "Makedonya Cumhuriyeti ile Kosova arasındaki ilişkiler: Avrupa-Atlantik Entegrasyonlarının Rolü" (Odnosite pomeu Republika Makedonija i Kosovo: Ulogata na Evro-Atlantskite integracii, (Cyril ve Methodius Üniversitesi-Hukuk Fakültesi doktora tezi), Üsküp, Temmuz 2012, s.54

olayları M.C.'nde Kosova krizi üzerine yayılma tehlikesinin önlenmesi ittifak'ın öncelikli hedeflerinden biriymiş. OÇA'nın, istikrarlı etnik gruplar arası ilişkilerin ve M.C.'nin Avrupa-Atlantik yönelimi ülke istikrarının en büyük garantörü olduğu sonucuna varılmıştır.

Kosova, Uluslararası Toplumla koordineli olarak 17 Mart 2008'de bağımsızlığını ilan etmiştir. M.C. Kosova'yı 9 Ekim 2008'de bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. Şubat 2010'da M.C. toprakları ile iki meclis tarafından tanınan Kosova Cumhuriyeti toprakları arasındaki sınır belirlenmiştir. Bu, başlangıçta iki elçi arasındaki ilişkilerin derinleştirilmesinde, büyükelçilik düzeyinde diplomatik unvanların tanıtımıyla yeni bir aşama başlatmıştır. Diplomatik ilişkilerin kurulması sadece bir zaman meselesi ve gerçeğin yeryüzünde kabul edilmesiydi. Kosova, M.C.'nin anayasal adı altında diplomatik ilişkiler kurduğu 127 ülkedir. Makedonya, sınır anlaşmazlığını tüm komşularıyla çözmeyi başaran bölgedeki ilk ülke olmuştur. Bu adım, ülkenin hazır olduğunu ve iyi komşuluk ilişkilerine sahip olmak istediğini göstermiştir. Sınırın Kosova ile sınırlanması bölgedeki herkes için iyi bir işaretmiş. Makedonya komşularıyla işbirliği için açık olduğunu, son zamanlarda iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulması için tek gerçek gereksinimi olan bu sorunun çözümü ile göstermiştir.

2010'dan sonraki yıllarda M.C. ve Kosova Cumhuriyeti, ortak çıkarlarla ilgili bir dizi mesele üzerinde sürekli, ikili işbirliği, yapıcı ve dostane bir diyalog kurmuştur. İki ülke arasındaki iyi işbirliği nedeniyle, her seviyede sayısız ikili ziyaretler ve toplantılar gerçekleştirilmiştir. Nisan 2013'te Çalışma ve Sosyal Politika Bakanı Spiro Ristovski Kosova ziyaretinde Emeklilik hakkını kullanmak ve sigorta sürelerinin tanınması için bir Anlaşma imzalanmıştır; Haziran 2013'te iki ülke arasındaki uluslararası karayolu taşımacılığı için yeni sınır kapısı açılması ve turizm alanında işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Şubat 2014'te ise Kültür Bakanı Elizabeta Milevska'nın Kosova ziyareti sırasında Kültür alanında işbirliği anlaşması imzalanmıştır.¹⁸⁹

¹⁸⁹ <http://www.slv.esnik.com.mk/Issues/d4d186bf8d4d476c9345e6216a999eea.pdf>
(Erişim Tarihi: 07-05-2018)

Sınırın sınırlanması ile ilgili sorun 2001’de başlamış, ancak şimdiye kadar uygun bir çözüm bulunmamıştır. Günümüze kadar sınırla ilgili bir sıkıntı yaşanmadıysa, sınırın en iyi ve doğru şekilde işaretlendiğini göstermiştir. İki ülke arasında herhangi bir bölgesel bölünme söz konusu değildir. Bu durumda, bölge hakkında konuşursak, Makedonya çeşitli kesimlerde kârlıdır. Makedonya 30 hektar daha fazla arazi almıştır; jeostratejik pozisyonda Kodra Fura tamamen Makedon topraklarında; uluslararası ilgili tüm faktörlerden övgü dolu sözler sadece Makedonya’ya değil, aynı zamanda yurtdışına da gönderilmiştir.

3.2.1.9. Makedonya’nın AGİT’e Üyeliği

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı - AGİT, Avrupa’da güvenlikle ilgili içerikleri, Arbuluculuk, ekonomik, bilimsel-teknik işbirliği, insan ortamının korunması ve desteklenmesi, insani işbirliği ve diğer ekonomik ve sosyal konuları kapsamaktadır. M.C.’ndeki AGİT Misyonu, kurumun en eski saha misyonudur. Eylül 1992’de, bölgedeki çatışmaların yayılmasının önlenmesi amacıyla faaliyete başlamıştır.

Makedonya, 12 Ekim 1995 yılında AGİT’e üye olmuştur. M.C.’deki AGİT Misyonunun faaliyetleri Makedon makamlarıyla yakın işbirliği içerisinde olmuştur. 2002’den sonra, personel süreci sürekli olarak elde edilen sonuçlara göre yürütülmüştür. Misyonun faaliyetleri, AB mevzuatına ilişkin mevzuatımızın daha fazla uyumlaştırılması ve AB entegrasyon sürecine ilişkin diğer reformların uygulanması için M.C. kurumlarına yardım etmeyi amaçlamıştır. M.C., Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği, AGİT’in Medya Özgürlüğü Temsilcisi, AGİT Parlamenter Asamblesi, Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu ile yakın işbirliği içerisinde olmuştur.¹⁹⁰

M.C. AGİT içinde daha aktif bir role sahiptir. 2007 yılında Ekonomik İşler ve Çevre Koruma Komitesi başkanlığında görülmesi; Aşgabat’taki AGİT Ofisi Başkanı için bir Makedon diplomatının seçilmesi; Türkmenistan (2009), Kırgızistan (2009), Ermenistan (2012) ve Belarus (2012) seçimlerini izlemek için AGİT gözlem misyonlarının başkanları için Makedon personeli atanmıştır.

¹⁹⁰ Metodija DOJCHİNOVSKİ, “Ulusal Güvenlik Temelleri” (Osnovi na Nacionalna Bezbednost); *Goce Delçev Üniversitesi*, Ocak 2011, s.55

M.C. bu organizasyondan yardım almak için tüketicilerden gelen, pozitif deneyimlerin ve istikrar üreticilerinin vericilerinden oluşan ülkeler grubudur. M.C., AGİT Güvenlik İşbirliği Forumu'na Eylül-Aralık 2012 döneminde başkanlık etmiştir. Bu da, GDA Bölgesi, istikrarın inşasında, güven ve güvenlik önlemlerinin güçlendirilmesine teşvik edilmesi; donmuş çatışmalara bir çözüm bulmak; küçük silahlar ve hafif silahlarla ilgili kararların uygulanması; güvenliğin politik askeri unsurları için Davranış Kuralları'nın uygulanması; BM Güvenlik Konseyi 1540 ve 1325 sayılı kararların uygulanmasına ilişkin bölgesel önceliklerinden oluşmuştur.

4. MAKEDONYA - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

4.1. Bağımsız Makedonya ve Türkiye İlişkileri

Soğuk Savaş döneminin sonunda siyasi ve ideolojik engellerin kaldırılmasıyla, Balkanlar bölgesi, dostluk ve işbirliği yönünde yeni bir dönem açmak için gerekli fırsatları ve koşulları yaratmıştır. Balkanlarda büyük umutlar uyandıran bu olumlu gelişmeye rağmen, eski Yugoslavya ve Bosna-Hersek trajedisindeki kriz yeni bir engel olarak ortaya çıkmıştır. Bu, bölge ülkelerinin güvenliğini ve istikrarını tehdit etmiştir. Bu şartlarda, gelişmekte olan imkânlar hakkında konuşabilmek için Balkanlar'daki genel işbirliği, bölgede barış, güvenlik ve istikrarın tesis edilmesi gerekmiştir.¹⁹¹ Bu nedenle, tüm Balkan ülkelerinin bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duymak önemlidir. Bölgedeki ülkeler birbirlerinin sınırlarını tanımış, böylece kuvvet, tehdit ve etnik temizlik gibi geçmişe ait varlıklarını sona erdirmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) kuruluşundan günümüze kadar Balkan ülkeleri arasında hem ikili hem de bölgesel düzeyde yakın işbirliğinin gerçekleştirilmesine yönelik oldukça çaba göstermiştir. Türk halkı kökleri geçmişten ve ortak değerlerden Makedon halkına doğru gelen samimi sevgi ve saygı duyguları beslemiştir. Ancak, Türkiye'nin Makedonya'ya verdiği önem, yalnızca tarihsel veya duygusal nedenlerden kaynaklanmamıştır. Makedonya Balkanlar'ın kalbi gibidir. Son derece önemli bir stratejik konuma sahiptir. Ülkenin istikrarı ve birliği tüm bölge ve hatta Avrupa için büyük önem taşımıştır.

Türkiye, Makedonya'nın bağımsızlığını 8 Eylül 1991'de açıkladıktan sonra, Makedonya'nın 6 Şubat 1992'de anayasal adıyla bağımsızlığını tanıyan ikinci ülke olarak yer almıştır.¹⁹² 26 Ağustos 1992'de, Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin, iki ülke arasındaki protokolün Londra'da imzalanmasıyla diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Ayrıca, Türkiye, Makedonya'nın büyükelçisini atayan ilk ülke olmuştur.¹⁹³

¹⁹¹ Feyzullah SARI, "Türkiye'nin Makedonya ve Bosna-Hersek Siyaseti (1990 – 2000)", *Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü*, Ankara 2007, s.128

¹⁹² Türk basını, Türkiye'nin Makedonya'yı ismiyle tanıyan ilk ülke olduğunu yazmıştı. Türkiye'den üç hafta önce Makedonya'yı ismiyle tanıyan Bulgaristan'dı.

¹⁹³ Üsküp'ün ilk Türk Büyükelçisi Suha Noyan'dı.

Türkiye ve Makedonya, ortak geçmiş ve paylaşılan değerlerden kaynaklanan samimi dostluk bağlantılarıyla bağlanmıştır. Türkiye bu ilişkileri, M.C.'ni 6 Şubat 1992'de kimliğini ve dilini saklı tutmaksızın tanıyan dünyanın ilk ülkesi olarak göstermiştir. Bu nedenle günümüze kadar paylaşılan değerler ve iki ulusun arasında var olan sevgi ve saygı, ikili ilişkiler özellikle Makedonya için kalıcı ve önemli olmuştur.

Makedonya'nın sadık vatandaşları olan Makedon Türkler, iki ülke arasında oluşturdukları dostluk köprüsü üzerinden bu değerlere ve karşılıklı ilişkilere katkıda bulunmaya devam etmişlerdir. Bu anlamda, Makedonya'nın bağımsızlığının ardından, iki ülke arasındaki ilişkiler hızlı ve sürekli bir gelişme göstermiştir. Bakıldığında Türkiye ile Makedonya arasında gerçekten tek bir siyasi soruna rastlanmamıştır.

Tüm komşularıyla gergin veya belirsiz ilişkileri olan M.C. uluslararası tanınma eksikliğinden muzdarip ve zorlu bir ekonomik süreçte T.C.'nin bu tanınma desteğini olumlu karşılamıştır. İki ülke, özellikle Yunanistan ile aynı yerel düşmanlıkları paylaşmışlardır. Türkiye, Üsküp'le işbirliği yapmaya istekli ve sorumlu tek bölgesel ülke olmuştur. Makedonya'nın bağımsızlığını 1992 yılının Ocak ayından beri tanıyan Bulgaristan Türkiye'nin tanınmasına yorumsuz kalırken, Makedon liderler Sırbistan ile Yunanistan arasındaki algılanan düşmanca ittifakı dengelemeye çalışmışlardır.

4.2. Makedonya ve Türkiye Arasındaki Diplomatik İlişkiler

Bugün barış içinde yaşamak, insanoğlunun en önemli anlamıdır. Tarihin kurduğu yerleşik düzenleri ve mozaikleri yıkmaya çabaları, çatışmaların köklerinde yatmaktadır. Kutsal hedef, çok ırklı ve çok kültürlü bir topluluğun tek bir bayrak altında yaşamalarını sağlamaktır. Bu sayede insanlar, barışçıl ve güvenli bir çevrede yaşamlarını sürdürebileceklerdir. Tarihin yarattığı koşulları ortadan kaldırmak ise mümkün değildir.

Makedonya, demokratik ilkelere saygılı bir şekilde sahip olduğu bu yapıyı yaratma ve tutma yolunu bulmuştur. Demokrasi, çok ırklı toplumlarda ve etnik gruplar birliklerinde eşitlik, özgürlük ve insan onurunu tek bayrak altında koruyan tek çimentodur. Balkanların korunması, demokratik ilkelere ve refah toplumunun algısına göre karakteristik bir yapı, yalnızca bölge için değil, dünyanın diğer bölgeleri için de iyi

bir örnektir. Uluslararası toplum, bu mücadelede Makedonya'nın siyasi desteğe ihtiyaç duyduğunun farkında olması gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin her alanda dostça Makedonya'yı desteklediğini göreceğiz.

Mart 1992 yılında Bağımsız Makedonya'nın yurtdışındaki ilk resmi ziyareti Cumhurbaşkanı Kiro Gligorov'un Türkiye'ye gelmesiyle gerçekleşmiştir. Haziran 1993'te Cumhurbaşkanı Turgut Özal ise Makedonya'ya resmi bir ziyaret gerçekleştiren ilk yabancı devlet başkanı olarak Makedonya'nın tarihine geçmiştir. Resmi ziyaretler sırasında kullanılan ifadeler son derece samimi, aynı zamanda her iki ülkenin liderleri ikili ilişkilerinin mükemmelliğinden bahsetmeleri oldukça dikkat çekmiştir.¹⁹⁴

Şubat 1994'te, Yunanistan, M.C.'ne bir petrol ambargosu uygulamıştır. Ankara, Makedonya'ya Yunan petrol ambargosu sırasında yakıt tedarik etmiştir. Bu yıllarda iki ülke arasındaki ilişkiler artmış ve yapılan ziyaretlerde yeni anlaşmalar imzalanmıştır. 17 Mart 1994 Ankara'da "Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır.¹⁹⁵ 9 Aralık 1994 tarihinde Üsküp'te yapılan ziyarette ise "T.C. Hükümeti ile M.C. Hükümeti arasında düzenli hava trafiği anlaşması" imzalanmıştır.

1995 yılında müzakereler hızlandı ve birkaç anlaşma imzalanmıştır. Nisan 1995'ten bu yana Savunma alanında endüstriyel ve teknik işbirliği anlaşması işbirliğinin yasal temelini oluşturmuştur. Makedonya üzerindeki silah ambargosunun kaldırılmasından sonra da bu anlaşma yürürlüğe girmiştir. Aynı yıl içinde, Üsküp Belgesi olarak adlandırılan karşılıklı olarak birbirini tamamlayan güven ve güvenlik inşası önlemlerine dair bir belge imzalanmıştır. Bu anlaşma, askeri uzmanların değişimini, ilgili askeri faaliyetlerin gözlemlerini ve ortak askeri tatbikatları öngörmüştür. Daha sonra yıllık işbirliği programları düzenlenmiştir.

T.C. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, 14 Temmuz 1995 yılında Üsküp'e yaptığı ziyarette "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalamıştır. Bu anlaşma sağlam ve

¹⁹⁴ Tahir KODAL; "Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi" *Journal Of Modern Turkish History Studies*, XIV/29 (2014-Güz/Autumn) s.377-396.

¹⁹⁵ Mart 1994 anlaşması tarım, turizm, inşaat, kimya sanayii ve ulaştırma alanlarındaki işbirliğini öngörmektedir. Nisan 1995'te yürürlüğe girmiştir.

samimi bir dostluk göstergesi olmuştur.¹⁹⁶ Karşılıklı saygı, birbirlerini daha iyi tanımak, diyalog yoluyla çözülebilecek sorunları çözme arzusu, zor anlarda işbirliğini ve dayanışma duygusunu artırma çabaları, ülkeler arasındaki gerçek dostluğu temsil etmiştir. Bu içten ve köklü olan dostluk, bu anlaşmanın ruhunu oluşturmuştur.

Mart 1996'da Makedon pilotlarının eğitimi konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Nisan 1996'da Üsküp - Belgrad ile karşılıklı tanıma anlaşması imzaladı ve ticaret kısa zamanda yeniden başlamıştır Eylül 1996'da ekonomik işbirliğine ilişkin anlaşmalar (çifte vergilendirmenin önlenmesi, karşılıklı tanıtım ve yatırımların korunması vb.) imzalanmıştır. T.C. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel o dönemde iyi ikili ilişkilerden dolayı 28 Haziran 1996'da M.C. Kiro Gligorov'u Türkiye'ye davet etmiş ve yapılan görüşmeler sonrasında İstanbul Üniversitesi tarafından Gligorov'a "Fahri Doktora" unvanı verilmiştir.

Makedonya ve Türkiye diplomatik ilişkileri 1997 yılında da devam etmiş ve birçok resmi ziyaretlere yapılmıştır. 6 Şubat "Yatırımların Teşvik ve Karşılıklı Korunması Anlaşması"; 23 Mayıs "Hukuk ve Ceza davalarında Yasal İşbirliği Anlaşması"; 18 Temmuz "Gümrük Hizmetleri arasında Karşılıklı İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır.¹⁹⁷

1998 yılının yaz ayında, Başbakan Mesut Yılmaz Makedonya'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Makedonya'da Ziraat Bankası şubesi açılmasını, Başbakan Yılmaz bu ziyarette gündeme getirmiştir. Bu ziyaret esnasında, Türk Hava Yolları'nın İstanbul - Üsküp seferlerinin yapılması için Başbakan Mesut Yılmaz ile bir protokol imzalanmıştır.

Eylül 1999'da, iki ülke arasında uzun zamandır beklenen "Serbest Ticaret Anlaşması" aynı zamanda "Sosyal Güvenlik Anlaşması" imzalanmıştır. M.C. ve T.C.'de edinilen sertifika, diploma, yeterlilik, bilimsel derece ve unvanların karşılıklı tanınması için de anlaşma imzalanmıştır.¹⁹⁸ 1 Şubat 2003 iki ülke arasındaki konsolosluk anlaşması imzalanmıştır. 2005 yılında Recep Tayyip Erdoğan ve

¹⁹⁶ Baskın ORAN, "Türk Dış Politikası - Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar", Cilt II; *İletişim Yayınları*, İstanbul 2001, s. 506.

¹⁹⁷ Makedonya Cumhuriyeti, *Resmi Gazetesi (Slujben Vesnik)*, 5 - 23 - 34 Sayılı

¹⁹⁸ Makedonya Cumhuriyeti, *Resmi Gazetesi (Slujben Vesnik)*, 7 ve 83 Sayılı

Makedonya Başbakanı Vlado Buçkovski ile ortak basın toplantısı düzenlemiş ve bu toplantıda iki ülke arasında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) İşbirliği Protokolü imzalanmıştır.

2008 yılını gelindiğinde iki ülke arasındaki iletişim ve işbirliği her düzeyde yoğun ve aktiftir. Dışişleri Bakanı Antonio Miloşoski, Türkiye ziyaretinde, iki ülke arasında “İki Taraflı İlişkilerin Güçlendirilmesi Stratejisi” imzalanmıştır. Türk şirketi “TAV”, Makedon hükümetinden 20 yıllık bir imtiyaz hakkı aldıktan sonra, 2008 yılından bu yana Makedon havaalanı sisteminin yeni operatörü ve yöneticisidir.

5 Aralık 2009’da, iki ülkenin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Nikola Gruevski ile birlikte İstanbul’da bir Türk-Makedon iş forumu düzenlenmiştir.(EK-12) İstanbul’daki İş Forumu’nda yer alan ve karşılıklı işbirliğinin yoğunlaşmasına katkıda bulunması beklenen Makedon ve Türk şirketlerinin temsilcilerine sunmuşlardır. Yatırım fırsatları enerji ve altyapı projelerinde belirlenmiş ve yatırım fırsatları sunulmuştur.

2011 yılında Makedonya ve Türkiye Savunma Bakanlığı arasında “Askeri yardım için mali destek protokolü” gerçekleşmiştir. Ancak “Askeri Mali İşbirliği Anlaşması” 2014 tarihli 6269 sayılı Karar ile yürürlüğe girmiştir. 2012 yılında ise her iki ülkenin vatandaşlarının seyahat şartları hakkında bir anlaşma imzalanmıştır.

30 Ekim 2013 yılında M.C. Hükümeti ve T.C. Hükümeti arasında “Kültür merkezlerinin kuruluşu ve faaliyetleri hakkında Anlaşma” ve 2014 yılında da, “İş, sosyal güvenlik ve İstihdam Alanında İşbirliği Anlaşması” imzalanmıştır.¹⁹⁹ Böylece, M.C. ve T.C. arasında 35 uluslararası anlaşma imzalanmış olup, bunun 49’u uluslararası belge ve prosedür aşamasında olan 15 anlaşma bulunmaktadır.²⁰⁰

¹⁹⁹ Makedonya Cumhuriyeti, *Resmi Gazetesi (Slujben Vesnik)*, 139/ 152/ 150 /13 Sayılı

²⁰⁰http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=396&lang=mk (Erişim Tarihi: 20-05-2018)

4.3. Makedonya ve Türkiye'nin Ekonomik ve Ticari İlişkiler

Coğrafi, tarihi ve kültürel değerleri paylaşan iki ülke geleneksel olarak iyi ilişkilere sahip olduğunu söylemiştik. Türk kökenli Makedon vatandaşları ve Makedonya'dan göç eden Türk uyruklular, her alandaki işbirliği için çok sayıda anlaşma imzalamış olan iki ülkenin dostane ilişkilerini daha da güçlendirmiştir. İyi bir siyasi işbirliğine rağmen, Makedonya'nın bağımsızlığından sonra, ekonomik işbirliği alanında çok fazla işler yapılamamıştır.

90' yılların başından bu yana her iki ülkede de bir karma oda oluşturmak için bir girişim olmuştur ama o zaman gerçekleşmesi için yasal bir olasılık yokmuş. 1995 Kasım ayında, Makedonya Ekonomi Odası, Ankara'daki Sanayi ve Ticaret Odaları ve Borsalar Birliği ile işbirliği için bir anlaşma imzalamıştır. Şehirlerarası işbirliğinde 15 - 17 Nisan 1996 tarihleri arasında İstanbul Ticaret Odası Başkanı önderliğindeki T.C.'nden bir işadamı heyeti Makedonya Ekonomik Odasını ziyaret etmiştir. Ziyaretin amacı, ekonomik işbirliğinin gerçekleştirilmesinde ve geliştirilmesinde önemli bir yere sahip olan iki ülke arasındaki işbirliğinin sürekliliğini sağlamaktır.

Heyet, daha sonra Makedonya Hükümeti Başkanı Branko Zrvenkovski tarafından kabul edilmiş ve M.C.'nin çeşitli bakanlıklarını ziyaret etmiştir. Ve bu vesileyle, Makedon firmaları ile çok sayıda ticari temas gerçekleştirilmiştir. 6-7 Temmuz 1998 tarihlerinde Türkiye Cumhurbaşkanı Mesut Yılmaz'ın M.C. resmi ziyareti sırasında 27 temsilciden oluşan ve T.C.'den bir iş heyetinin de katıldığı, Makedon-Türk İş Konseyi'nin Türk kesiminin üyeleriyle özel bir program gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıya Branko Zrvenkovski de katılmıştır.(EK-13) Bu vesileyle, Makedonya Ekonomi Odası Makedon-Türk İş Konseyi IV. oturumuna ev sahipliği yapmıştır.²⁰¹

Ticaret Serbestleşmesi Deklarasyonu iki delegasyon tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Başbakan Yılmaz ve Zrvenkovski tarafından "Serbest Ticaret Anlaşması" siyasi iradenin bir işareti olarak imzalanmıştır. M.C. Meclisi'ne yaptığı resmi ziyaret sırasında TBMM Türk-Makedon Parlamentolar arası Dostluk Grubu

²⁰¹ www.mchamber.org.mk (Erişim Tarihi: 24-05-2018)

Heyetinin talebi üzerine 10 Ekim 2000'de Makedonya Ekonomi Odası Başkanı tarafından kabul edilmiştir. İkili ekonomik işbirliğini ilerletmek için görüşmeler yapılmıştır. 2000 yılında, Balkan Odaları Birliği Genel Kurulu çerçevesinde, Makedon şirketlerinin katılımıyla İstanbul'da ikili bir iş toplantısı düzenlenmiştir. 2002'den itibaren, Ankara, Edirne, Konya, Aydın, İzmir, Bursa, Çorlu'da bölgesel odalarıyla ve Çorlu, Mersin, Kırklareli, Manisa'da Borsa odaları ile yoğun temaslar gerçekleştirilmiştir. İstanbul Ticaret Odası da uzun zamandır devam eden bir ortaktır.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Merkezi İstanbul'da bulunmaktadır. 1986'da, 9 devlet dışı dernek tarafından DEİK kurulmuştur. Diğer şeylerin yanı sıra DEİK'in bu işlevi, dünya çapında yaklaşık 50 ülkeden oluşan odalar ile kurulu iş konseyleri aracılığıyla gerçekleşmiştir. Merkez, genel refahı sağlamak için Balkan ülkeleri arasında ekonomik ve ticari işbirliğini teşvik etme göreviyle kurulmuştur. Bunlardan bir tanesi, bu İş Konseyi'nin toplantısı yapıldığı 8 Kasım 1995 tarihinde kurulan Makedonya-Türk İş Konseyi, yani Türk-Makedon İş Konseyi'dir.²⁰²

Makedonya 2003 yılında Selanik Zirvesi'nde Batı Balkan ülkelerine vaat edilen Pan-Avrupa köken birikimine yavaş yavaş yaklaşmıştır. Bir sonraki aşaması, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı ülkeleriyle ticaret serbestleştirme sürecinin başlangıcı olmuştur. 2003 yılının Mart ayında Edirne'de gümrük idare yöneticilerinin yanı sıra Makedonya Ekonomi Bakanlığı ve Türkiye Ticaret Müsteşarlığı temsilcilerinin katılımıyla İş Konseyinde iki iş forumu düzenlenmiştir. 2004 yılında Makedonya Ekonomi Odası, BCTP Sekreterliğine başkanlık etmiştir.²⁰³ 2004 yılından bu yana Makedonya Ekonomi Odası, AB ve T.C. ile olan görev ve kurumsal işbirliğiyle, özellikle tekstil endüstrisinde Makedon firmalarının rekabet kapasitesinin olağanüstü bir şekilde iyileştirildiğini ve Türkler de dâhil olmak üzere yabancı yatırımlar için güçlü bir teşvik olduğunu ve bu değişim için güçlü bir şekilde lobi faaliyetlerini yürütmüştür.

Daha sonra Mart 2005'te Başbakan Buckovski'nin Türkiye'ye yaptığı ziyaret ve Haziran 2006'da Üsküp'te Başbakan Erdoğan'ın Makedonya ziyareti kapsamında Makedon-Türk İş Konseyi'nin toplantıları yapılmıştır. Makedonya Ekonomi Odası,

²⁰² <https://www.deik.org.tr/turkiye-avrupa-is-konseyleri-turkiye-makedonya-is-konseyi>

²⁰³ http://balkanpazar.org/bolgesel_kurumlar.asp

M.C.'nde Türkiye Büyükelçiliği'nde T.C. Ticaret Temsilciliği ile çok iyi bir işbirliği kurmuştur. Temsilciliği sayesinde, Türk firmalarının Makedonya ile işbirliği yapma konusundaki çıkarlarının yanı sıra Türkiye'deki bireysel ekonomik sektörlerin sunumları da gerçekleştirilmiştir. Makedonya'nın ilk büyük ve standartlara uygun alışveriş merkezi Türk yatırımcıları tarafından Üsküp'te Ramstor AVM adıyla Haziran 2005'te faaliyete açılmıştır.²⁰⁴

2006 yılında VMRO-DPMNE'nin iktidara gelmesinin ardından Başbakan Nikola Gruevski ekonomik reformlara öncelik vermiştir. Onun liderliğinde genç bakanlar ekibi, ekonomi alanında önemli sonuçların elde edildiği bir ortam yaratmış ve Makedonya, Avrupa'daki en düşük vergiye sahip ülke olmuştur. 2007 Şubat ayında M.C.'nin ekonomi bakanı Rafajlovska Türkiye ziyaretinde Hidroelektrik santrilin yap-işlet ve devret şeklinde yapılması için ihaleye çıkacağını Türk-Makedon İş Konseyi toplantısında Türk yatırımcılarına iletmiştir.

2000 ile Ağustos 2008 arasındaki dönemde, Makedonya ile Türkiye arasındaki dış ticaret pazarını karşılaştırdığımızda, Makedon tarafında, yıldan yıla değişen sürekli bir ticaret açığı olmuştur. İki ülke arasındaki toplam dış ticarete ilişkin olarak, hem toplam değişimde hemde ihracat ve ithalat dengesinde ayrı ayrı en yüksek değerlerin 2006 yılında gerçekleştiği kaydedilmiştir.²⁰⁵

2008 yılında Türk şirketi "TAV", ülkedeki havalimanı sisteminin 200 milyon avroluk yatırım yapması beklenen yeni imtiyaz sahibi olmuştur. Üsküp'teki "Büyük İskender" ve Ohri'deki "St Paul the Apostle Uluslararası Havalimanı" 20 yıl boyunca imtiyaz altında verilecek ve hükümet havaalanlarının küresel standartlarda havaalanı altyapısı, kapasite ve hava trafiği kapasite artışına göre bu projenin uygulanmasında iyileştirmeler almasını beklemiştir.

²⁰⁴ www.deik.org.com (Erişim Tarihleri: 27-05-2018)

²⁰⁵ "Makedonya Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki dış ticaret 2000-2007" www.mchamber.org.mk (Erişim Tarihi: 30-05-2018)

Ayrıca, “TAV” yeni kargo havalimanını İştîp’te inşa edilecek olan projenin 3 yılda tamamlanması öngörülmüştür.²⁰⁶

Ziraat Bankası, Üsküp (bundan sonra “Banka” olarak anılacaktır) T.C.’nin bir yan kuruluşu olarak 10 Aralık 1998’de kurulmuştur. 2008 yılına kadar Ziraat Bankası Üsküp’te şube olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. 2008 yılının Mart ayında Ziraat Banka AD Genel Müdürlük açılmış ve faaliyetleri günümüzde de devam etmektedir.²⁰⁷

2009 yılında, her iki ülkenin Başbakanları Recep Tayyip Erdoğan ve Nikola Gruevski’nin katılımıyla bir Türk-Makedon iş konferansı düzenlenmiştir. Makedonya ve Türkiye’nin ekonomik işbirliğini teşvik etmek için kullanılması gereken mükemmel fırsatları olmuştur. İşbirliğinin temeli iki ülke arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması ile belirlenir ve iş forumları işbirliğini teşvik etmek için fırsatlar olarak belirtilmiştir. Bu, yaklaşık 200 şirketin bulunduğu İstanbul’daki Türk-Makedon İş Forumu’nda vurgulanmıştır.

Türkiye ve Makedonya’nın başbakanları, iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin mükemmel olduğunu değerlendirmişler, ancak ekonomik ilişkileri ilerletmek için çalışmaların yapılması gerektiğine inanmışlardır. Ayrıca bunu, İstanbul’daki İş Forumu’nda yer alan ve karşılıklı işbirliğinin yoğunlaşmasına katkıda bulunması beklenen Makedon ve Türk şirketlerinin temsilcilerine iletmişlerdir. Yatırım fırsatları, enerji ve altyapı projelerinde belirlenmiş, yatırım fırsatları sunulmuştur. Yatırımcıların Makedonya’ya daha cesur yatırım yapmaları için Forumda bulunan işadamlarına, Makedonya’nın yatırım fırsatlarından yararlanmasını isteyen Türkiye Başbakanı Erdoğan tarafından teşvikler verilmiştir.

Türk işadamları, Ziraat Bankası ve Türk Hava Yolları’nın sona ermesiyle, bu dönemde küçük ve orta ölçekli şirketler tarafından temsil edilmiştir. Dünya ekonomileri arasında 17. sırada yer alan Türkiye ekonomisine kıyasla çok az bir rakamdı. Bütün bunlar 1991’deki bağımsızlıktan bu yana ülkedeki yabancı yatırımcılar için ekonomik

²⁰⁶ <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tav-makedonya-da-buyuk-iskender-i-alip-avrupa-ya-girdi-9824079>

²⁰⁷ <http://nbrm.mk/WBStorage/Files/Ziraat%202008%20M.pdf> (Erişim Tarihi: 03-06-2018)

koşulların iyileştirilmesi, Makedonya ve Türkiye ekonomilerinin işbirliği düzeyini artırmasını sağlamıştır.²⁰⁸

Makedonya Hükümeti ve Türk TAV, havalimanlarının imtiyazı konusunda 2010 yılında imzalanan anlaşmayla Gruevski hükümetinin 2009'daki tek vizyonu 2011 yılında gerçek olmuştur. Modernize edilmiş havalimanı “Büyük İskender”, Makedonya'nın kalkınma süreçlerinin tanınmış bir simgesi haline gelmiştir. Büyük dünya krizi döneminde Üsküp havaalanı, yılda dört milyon yolcuya hizmet verebilecek son teknolojik ekipmanlar ile restore ve modernize edilmiştir.

Havaalanının yeni yüzü “Büyük İskender” Bir Türk firmasının yüz milyon avroya yatırım yaptığı ülkede, sadece kendi ülkesi için nasıl çalışması gerektiği değil, aynı zamanda ülkenin bir aynası olduğu ve Makedonya'ya gelen yolcuların ilk izleniminin nasıl olacağından da söz edilmiştir. Havaalanı binasının ortasında isminin sembolü olan Büyük İskender Anıtı dikilmiştir. TAV İşletme Direktörü Murat Örnekol tarafından sadece havalimanının sembolü değil, Makedon-Türk dostluğunun sağlam bir ilişkisinin sembolü olarak Makedonya'ya hediye edilmiştir.

Büyük İskender Havaalanı'nın modernizasyonu, daha kolay iletişim ve her iki ülkenin ekonomilerinin daha hızlı gelişmesi için koşullar yaratmıştır. Makedonya, Avrupa ülkelerine stratejik ortağı için bir köprü olmuştur. Yani, serbest ticaret anlaşmaları sayesinde, iki milyon pazar yerine Makedonya'ya yatırım yapan Türk şirketleri, 650 milyon tüketiciye ulaşmayı başarmıştır. 10 Nisan 2011'de Başbakan Nikola Gruevski'nin katılımıyla Ohri'deki “St Paul the Apostle Uluslararası Havalimanı” gerçekleştirilen resmi bir törenle açılmıştır.(EK-14) Üsküp “Büyük İskender Havaalanı” ise 6 Eylül 2011 tarihinde resmi açılışı gerçekleştirilmiştir.(EK-15)

05 Ekim 2011'de T.C. Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, M.C. Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov davati üzerine Makedonya'da toplantı gerçekleşmiştir. Başbakan Erdoğan, M.C. ile ekonomik işbirliğinin daha da yoğunlaşmasına özel vurgu yapmıştır.

²⁰⁸ Turcija platforma 2008-pdf.pdf (Erişim Tarihi: 05-06-2018)

Karşılıklı işbirliği gündeminin en yüksek olduğu ekonominin karşılıklı memnuniyet olduğu dile getirilmiş ve iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin istenen düzeye ilerlediği sonucuna varılmıştır. Bu toplantıda Cumhurbaşkanı İvanov, bu işbirliğinin daha da genişletilmesi için yapılan duyuruların yanı sıra, Türk ekonomisinin artan dinamizmi ülke için ciddi fırsatlar doğurmuştur.

İki ülkedeki etnik topluluklar arasındaki yakın kültürel bağlar ve önemli ölçüde geleneksel dostluk ve işbirliğine katkı sağlamıştır.²⁰⁹ Erdoğan'ın Makedonya ziyaretinde, M.C. Cumhurbaşkanı Gjorge Ivanov'la 29 Eylül 2011 yılında Üsküp'te tekrar biraraya gelmiş ve toplantı düzenlenmiştir.(EK-16) Toplantıda, iki ülke arasındaki derin işbirliği birkaç alanda tartışılmış ve Makedonya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin en üst düzeyde düzenli toplantılar izlediği ve bölge ülkeleri arasında olumlu işbirliğinin bir örneği olabileceği sonucuna varılmıştır. Cumhurbaşkanı İvanov, M.C.'nin Kuzey Atlantik Antlaşması'nda T.C.'den aldığı destek için teşekkürlerini ileterek, NATO üyeliği şartlarını yerine getiren Makedonya'nın bu konudaki Türk faaliyetini çok takdir ettiğini söylemiştir. AB bütünleşme süreçlerinde iki ülkenin durumu hakkında görüş ve bilgi alışverişi yapılmış. Açıklamada, Başbakan Erdoğan, M.C.'nin her zaman T.C.'den kayıtsız şartsız destek alabileceğini vurgulamıştır.²¹⁰

İki ülke arasındaki ilişkilerin özellikle ticaret ve ekonomik alanda zenginleştirilmesi gerekmektedir. Makedon havalimanlarını imtiyaz altına alan TAV Grubu'nda olduğu gibi ülkede yeni yatırımlar da son derece önemli olmuştur. Makedonya'daki en önemli Türk yatırımları bankacılık sektöründe Halk Banka AD Skopje yer almıştır. Swedmilk fabrikasını satın alan Sütaş Makedonya pazarına girmiştir. Ayrıca, Temmuz 2012'de Üsküp'te başlanan Cevahir Holding'in yatırım yaptığı proje binalardan, alışveriş merkezinden ve sosyal alanlardan oluşmuştur. Bu projenin maliyeti 300 milyon Euro olduğu söylenmektedir.

17-18 Mayıs 2012 yılında Türk Meclisi Başkanı Cemil Çiçek'in M.C. Meclis Başkanı Trajko Veljanoski ile resmi ziyaretinde görüşme düzenlenmiştir. Makedonya ile Türkiye arasındaki genel ilişkilerin yüksek olduğu konusunda görüşlerini

²⁰⁹<http://www.pretsedatel.mk/mk/2011-06-17-09-55-07/2011-09-03-11-41-54/701-2011-10-05-09-25-12.html>

²¹⁰ <http://www.idividi.com.mk/vesti/makedonija/713946/index.html>

bildirmiştir. Siyasi bir meseleyle yükümlü olmayanlar, stratejik bir ortaklık ve bir dizi ikili anlaşma imzalamış, her düzeyde başarılı bir işbirliği ve toplantılar gerçekleştirmiştir. Çiçek, Türkiye'nin Bükreş zirvesinde yoğun bir şekilde çalışmaya devam etmekte ve Makedonya'ya NATO üyeliği için tam destek verdiklerini sözlerine eklemiştir.²¹¹

01 Ekim 2012 tarihinde Ziraat Bankası şube ve personeliyle birlikte Halk Bankası tarafından satın alınmış ve ismi Halk Bank AD olarak değişmiştir. Artık bankacılık işlemleri Halkbank AD Skopje ismiyle yapılmaktadır.²¹² Bu dönemde Makedonya'daki Türk yatırımlarında özellikle otomotiv, enerji, altyapı ve turizm üretimi sektörlerinde sürekli bir artış beklenmiştir. Böylece, TAV, Halk ve Ziraat bankalarına ek olarak, diğer büyük Türk şirketlerinin Şişecam, Biroteknik ve diğerleri gibi yatırım yapması bekleniyorken 2013 yılında ülkelerin ekonomik işbirliğinde düşüş yaşanmıştır. Bu durumdan rahatsız olan M.C. Türkiye'yi ziyarette bulunması için Ekonomi Bakanını görevlendirmiştir. Ekonomi Bakanı Valon Saraçini yapılan görüşmelerde Türk yatırımcıları Makedonya'ya davet etmiştir. Türk yatırımları bugüne kadar Makedonya için başarılı ve önemli olduğunu kanıtlamıştır.

Günümüzde çalışma ziyareti kapsamında Makedonya Ekonomi Bakanı Bekim Neziri, Türkiye'nin Başbakanı Ahmet Davutoğlu ve Türk meslektaşları Nihat Zeybekci ile görüşmüştür. İki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler, iki bakan arasındaki tartışmanın ana konuları olmuştur. Bakan Neziri, öncelikle Makedonya ile Türkiye arasındaki geleneksel dostluk ilişkilerine dikkat çekmiştir. Hem politik hem de ekonomik açıdan bakıldığında, iş birliğinin derinleşmesi için Türkiye'den yatırım döngüsünü sürdürmek ve iki ülke arasındaki ticaret işbirliğini genişletmek istenmiştir. Şimdiye kadar işbirliğinin sonucu iki imzalı anlaşmadır: İki ülke arasındaki Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması ve Serbest Ticaret Anlaşması.

²¹¹ https://www.sobranie.mk/2012-6db92a17-f8ff-4e74-a40f-abf892079014-ns_article-sredba-veljanoski-cicek.nsp (Erişim Tarihleri: 07-06-2018)

²¹² <https://www.economy.gov.tr>

Bu ikisi arasında ticaret işbirliği için yasal bir çerçeve temsil etmiştir. Son iki yılda özellikle Türk işadamlarının Makedonya'daki yatırım faaliyetlerinin arttığını göstermiştir.²¹³

Türkiye Başbakanı Ahmet Davutoğlu ve Makedonya Başbakanı Nikola Gruevski 23 Aralık'ta Makedonya'da ortak basın toplantısı düzenlemiştir.(EK-17) Basın toplantısında Davutoğlu, ekonomik ilişkiler Türkiye ile Makedonya arasındaki mükemmel politik ilişkilerini takip etmiştir. “Mükemmel politik ilişkiler doğru ticaret tarafından yansıtılmalıdır. Özellikle Makedonya'daki serbest sanayi bölgelerine yatırım yapmak ve Makedon ihracatını Türkiye'ye kazandırmak konusunda sürekli temas halinde olacaklarını, bunun yalnızca başbakanlara ve bakanlara değil, aynı zamanda işadamlarına da bağlıdır” sözlerine eklemiştir.²¹⁴

İki ülke arasındaki iyi politik ilişkilerdeki gibi ekonomik ilişkiler aynı yolu çok fazla takip etmemiştir. Makedonya, komşularıyla iyi bir ekonomik işbirliğine sahip ve Türkiye bu seviyeye ulaşmak için çaba sarfetmelidir. Makedonya, Türkiye'nin Avrupa'ya giden ticaret yolu olma olasılığı çok yüksektir. İki ülke arasındaki mükemmel siyasi ilişkiler işadamlarını ülkeye yatırım yapmaya teşvik etmede yardımcı olmuştur. Bu siyasi ilişkiler ve bu anlaşma iki ülke arasında hala mevcut ve uygulanmaya devam ediyor.

4.4. Makedonya ve Türkiye arasındaki Sosyal Güvenlik ve Kültürel İlişkiler

Makedonya ile bağımsızlığını ilan ettiği günden bu yana geçmişte kök salmış Türkiye ile Makedonya arasındaki resmi ilişkiler yoğunlaşmıştır. Türkiye, Makedonya'da eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, kültürel ve sanatta da desteğini esirgememiştir. Türkiye'den birçok kurum ve kuruluş Makedonya ve Makedonya vatandaşlarına her zaman her konuda destek olacaklarını göstermiştir.

²¹³ <http://archive.economy.gov.mk/vesti/4383.html>

²¹⁴ <http://netpress.com.mk/za-15-godini-trgovskata-razmena-megju-makedonija-i-turcija-desetkratno-zgolemena/> (Erişim Tarihleri: 08-06-2018)

Daha fazla kurum, özellikle Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) ve Yunus Emre Enstitüsünün yanı sıra birçok farklı alanda da devlete katkıda bulunmuştur. 2006 yılından bu yana Makedonya’da faaliyet gösteren TİKA, bugüne kadar eğitim, sağlık, altyapı ve kültürel miras alanlarında 500’den fazla projeye imza atmıştır. Öte yandan, Türk Kültür Merkezi, Yunus Emre Enstitüsü, Üsküp’teki oluşumundan bu yana, 2010’dan beri Makedon halkını Türk dili, Türk tarihi, kültürü, edebiyatı ve sanatı ile tanıştırmış ve birleştirmiştir.

Yunus Emre Enstitüsü Üsküp’te son yıldaki çalışmalarında, binden fazla öğrencinin Türkçe dil öğrenebileceği bir kurs düzenliyor. Çeşitli kurslar, sergiler, konserler ve konferanslar düzenleyerek iki ülke arasındaki ilişkilere katkıda bulunmuştur. Ülkede eğitim alanında katkıda bulunan bir başka kurum da Uluslararası Balkan Üniversitesi’dir. Üniversite, çeşitli lisans ve yüksek lisans programlarıyla ülkedeki başarılı eğitim kurumları arasında yer almıştır.

Ahmet Davutoğlu’nun katıldığı bir törende, Makedonya’nın çok kültürlü bir toplumda etnik gruplarla beraber yaşayabilmesi en önemli özelliklerinden biri olduğunu söylemiştir. Siyasi düzeyde birçok konuda toplantı yapılmış ve sonuç olarak kültür, eğitim, sağlık, ekonomi, yerel özerk yönetim alanındaki projelerde ve her iki ülke için de başka birçok alanda önemli ilerleme kaydettiklerini söylemiştir.²¹⁵

21 Aralık 2012 tarihinde, iki ülke kültür merkezlerinin kuruluşu ve faaliyetleri için Makedonya ve Türkiye Kültür Bakanlığı arasında anlaşma imzalanmıştır. Kültürel İşbirliği Anlaşması’nın onaylanmasıyla, bu alandaki bazı mükemmel ilişkiler güçlendirilmiştir. Bu bağlamda, Jupa Belediyesi’ndeki Kocacik köyünde Mustafa Kemal Atatürk’ün babasını Anma Evi’nden bahsedilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün ebeveynlerinin evinin tekrardan faaliyete geçirilmesi Türkiye’yi memnun etmiştir.

Türk kültürünün Makedonya’da tanıtılması için inşa edilmesi planlanan yeni bir Türk tiyatrosunun inşasına başlanmış ve Türk Tiyatrosunun Balkanlar’daki tek Türk

²¹⁵ <http://vesti.mk/read/news/4093236/1490900/turskiot-jazik-i-kultura-se-megju-najznachajnite-vo-makedonija> (Erişim Tarihi: 09-06-2018)

profesyonel tiyatrosu olarak inşa edilmesinin yanı sıra ülke çapında çeşitli tesislerin restorasyonu konusunda yoğun çalışmalar devam etmiştir.²¹⁶

Türkiye, Osmanlı dönemine ait anıtların restorasyon ve korunmasına da yardım etmiştir. Eski Üsküp Çarşısı'nın girişinde Taş Köprü ve Karpoş Ayaklanması'nın tamamlanması için İstanbul ile Üsküp arasında bir işbirliği girişimi olmuştur. Ortak kültürel mirasın sömürülmesi ve turizmin geliştirilmesi için Üsküp'teki Eski Çarşı'nın restorasyonu Türkiye'den gelen turistler için kesinlikle çekici olacağı konusunda aynı fikri savunmuşlardır.

18 Ocak 2014'te Üsküp'teki Türk Tiyatrosu'nun temel taşı atılmıştır. Bitola'da (Manastır) Askeri İdadi'ye ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Anma Odası'nın açılışı yapılmıştır.(EK-18) Yeniden yapılanma M.C. Kültür Bakanlığı ve Makedonya'daki TİKA Ofisi tarafından desteklenmiştir. Atatürk'ün anma evinin son hali ise tamamlanıyor.²¹⁷

Çalışma ve Sosyal Politika Bakanı Dime Spasov ve Türkiye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik, 5 Mart 2013'te Ankarada İş, sosyal güvenlik ve istihdam alanında bir İşbirliği Anlaşması imzalamıştır. Bu Anlaşma, Makedonya ile Türkiye arasındaki İş ve Sosyal alanındaki işbirliğinin devamı ve daha da geliştirilmesi için imzalanmıştır. İşbirliği, söz konusu alanlarda mevcut durumun tecrübe ve bilgi alışverişi yoluyla gerçekleşeceği, ancak, geleceğin stratejik planlarına yönelik olarak, sorunların uzun vadede çözülmesi ve Türkiye ile Makedonya vatandaşlarının yaşam kalitesini yükseltilmesi hedeflenmiştir.²¹⁸

M.C. ile T.C. Hükümetleri arasındaki iş, sosyal güvenlik ve istihdam işbirliği anlaşması Eylül 2013'te imzalanmış ve M.C. Parlamentosu Ocak 2014'te onaylamıştır. Bu anlaşma, çalışma hayatı, sosyal güvenlik ve istihdam alanında Makedonya ve Türkiye arasındaki işbirliğini güçlendirmiştir. Bu Anlaşmanın hükümlerine göre, aynı

²¹⁶ http://www.sobranie.mk/2014-002cea30-a5b8-435e-ad55-147ff64cbfa2-ns_article-makedonija-i-turcija-prijateliski-zemji-so-uspeshna-sorabotka-na-site-nivoa.nspk

²¹⁷ http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=396&lang=mk

²¹⁸ <http://vlada.mk/node/7200> (Erişim Tarihleri: 10-06-2018)

uygulamanın izlenmesi ve işbirliği ile ilgili konuların gerçekleştirilmesi için ortak bir çalışma komitesi kurulmuştur.

8-9 Mayıs 2014 tarihlerinde M.C. ile T.C. arasında iş, sosyal güvenlik ve istihdam alanında İşbirliği Anlaşması ile kurulan Makedonya-Türk çalışma komitesinin toplantısı düzenlenmiştir. Çalışma Komitesi, istihdam alanındaki sorunları ve işgücü piyasasının gelişimini izlemek, işsizlerin yerleştirilmesi, işsizlerin mesleki eğitim ve mesleki rehberliği ile kamu istihdam hizmetinin örgütlenmesi ve işleyişi konularını ele almıştır. Toplantıda, aktif programlara ve istihdam için alınan önlemlere ve Türkiye’de inovasyon fonlarının işleyişine ilişkin deneyimler paylaşılmıştır.

1 Temmuz 2000'den itibaren yürürlükte olan Makedonya ile Türkiye arasındaki Sosyal Güvenlik Anlaşması pratikte uygulamıştır. Çalışma komitesi iş güvenliği, sağlık ve iş denetimi alanında tecrübe ve görüş alışverişinde bulunmuştur.

Makedonya ve Türkiye’nin derin tarihi ve kültürel bağları hep var olmuştur. Makedonya ve Türkiye kurumları arasında sayısız proje ve faaliyetin gerçekleştirileceği bundan sonraki dönemlerde iki ülke arasında iyi bir kültürel işbirliği sürdürülecektir. Balkanlarda bir ayna olarak Makedonya’nın istikrarını ve refahını korumak, Türkiye için her zaman ortak tarihsel ve kültürel bağlar büyük önem taşımıştır.

İki ülke arasındaki yakın kültürel ilişkiler ve her iki ülkedeki etnik topluluklar arasındaki temaslar, geleneksel arkadaşlığa ve işbirliğine önemli ölçüde katkıda bulunuyor. Makedonya ve Türkiye arasındaki kültür alanındaki bu iyi işbirliği nedeniyle yeni projelerin hayata geçirilmesi gelecekte de devam edecek gibi görünüyor.

SONUÇ

1990 yılının başlarında Makedonya Cumhuriyeti için önemli değişiklikler ve eski Yugoslavya'nın tüm bölgesinde ciddi bir dönüşüm olmuştur. Federasyon'un dağılması, kendi anayasal sistemlerini kurmaya çalışan bağımsız ülkelerin yaratılmasıyla sonuçlanmıştır. Askeri çatışmanın tehlikeleri, Yugoslavya'nın dağılmasından günümüze kadar hala bir tehlike olarak görülüyor. Ülke'nin bağımsızlığından bu yana yürüdüğü yol hep engebeli, belirsizlik ve tehlikeyle dolu olmuştur.

Eski YSFC, Makedonya devletinin egemenliğini, bağımsızlığını ve aynı zamanda bütünleşmesini istemiştir. 8 Eylül referandum sonuçlarıyla Makedonya, nihayetinde uzun bir süre sonra özgür, egemen ve bağımsız bir devlet haline gelmiştir. Makedonya'nın egemenliğini ve bağımsızlığını tamamlamak için birçok önemli eylem kabul edilmiş ve prosedürler uygulanmıştır. Makedon siyasi liderlerinin ciddi bir başarısı olarak görülen nokta, dağılma sürecinde yaşanan Yugoslavya çatışmalarından, devletin barışçıl yollarla ve barışçıl politikasıyla Makedonya'nın çatışmasız bağımsızlığını ilan etmesini sağlamıştır.

1993'e kadar olan bağımsızlık dönemi, muhalefetin bir sonucu olarak ortaya çıkan uluslararası tanınma için Yunanistan'ın münhasır bir hakkı olduğu düşünülen bir ülkenin anayasal adı olarak Makedonya'nın kullanılmasının Yunanistan tarafından engellenmesi ülkeyi zorlu bir döneme sokmuştur. "Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti" geçici referansı altında BM kabul edilmesinin ardından Makedonya'nın tehlikeleri azalmıştır. Ancak her devlet ve bireye karşı garanti edilen bir hak olarak isim sorunu nasıl çağrılacak ve hangi ismi kullanacak gibi soruları beraberinde getirmiş ve Makedonya için zor bir dönem başlamıştır.

Parlamentar demokrasi oluşturma süreci Makedonya için hiç de kolay olmamıştır. Parlamentoda çoğunluğun olmaması hükümeti kuramaya yetmemiştir. Geçiş süreci, reformcu Komünistlerin liderlik etmesine yol açmıştır. Bağımsızlık süreci genel olarak sola yönelmiş ve Cumhurbaşkanı tarafından özel bir politika tonu

verilmiştir. Diplomatik bir ağ olmaması nedeniyle ülkede daha sonra oluşmaya başlayan dış politika, Cumhurbaşkanı tarafından yönetilmiş ve birkaç kişi tarafından oluşturulup uygulanmıştır. Böyle bir politikayı uygulamak ne yeterli ne de Yunanistan'ın Makedonya'ya sonsuza kadar sızmasına izin veren güçlü devletlere karşı direnemeye yetmiştir.

Makedonya, Yunanistan'dan gelen yoğun baskılar altında ve devlet olarak tanınması gerekmektedir. Makedonya ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulması çalkantılı bir zamanda gerçekleşmiştir. M.C.'nin yeni bağımsız devleti, çoğu AB üyesi ülkelerinin bekleme listesine konulduğunda, sorun yaşadığı, itiraz edildiği ve reddedildiği bir dönemde diplomatik ilişkiler kurulmuştur.

Makedonya, Türkiye'den gelen bu adımın önemini her zaman farkında olmuştur. Bu, uluslararası toplumda devletin tanınması, bağımsızlığı ve M.C.'nin daha geniş bir şekilde onaylanması sürecini tabi ki kolaylaştırmıştır. İki ülke arasındaki genel ilişkiler ve işbirliği günümüzde sürekli ve başarılı bir şekilde inşa edilmiş ve derinleştirilmiştir.

2001 yılında KHO ile Makedonya'nın güvenlik güçleri arasında başlayan askeri çatışma OÇA'nın imzalanmasıyla sona ermiştir. Bu da Arnavutların önceliklerinin yanı sıra M.C.'ndeki Türklerin ve diğer azınlık etnik toplulukların haklarını da arttırmıştır. OÇA günümüzde uygulamanın en alt noktasında bulunan bir belgeyi derlemeye devam etmiştir. Makedon hükümeti bu anlaşmayı uluslararası yapılar tarafından devletin işlevselleştirilmesi (ya da devletin kurtarılması) hakkındaki bir belgeden çok bir dikte olarak görmüştür. OÇA'nın uygulanmasına rağmen, Arnavutlar çok etnikli bir devlette yaşama umutlarını ve siyasi birliktelik kavramını giderek kaybetmişlerdir. Bu anlaşma ile Makedonya, bağlamı ve devlet kavramını değiştirmiştir. OÇA'da belirlenen hedefler tam olarak elde edilememiştir. Çizilebilecek kaba bir sonuç, demokrasinin kurulduğu fakat demokrasinin geleceğini garanti altına almak için sürekli çalışmak zorundadır. Tüm zayıflıklara ve eksikliklere ek olarak OÇA, çok ırklı bir devletin yaşaması ve işleyişine iyi bir örnektir.

Makedonya için, ülkenin çok ırklı konsepti ülkenin istikrarı için en önemli faktörlerden biri olmuştur. Bu kavram, daha güvenli bir çevre ve vatandaşlarının refahını artıracak, bu ülkede yaşayan insanlar arasında bir inanç ve hoşgörü temeli oluşturacaktır. Genel olarak, Makedonya bugün Balkanlarda her an ortaya çıkabilecek bir toz fıçısı gibidir. Makedonya sadece isim, dil, devlet, siyasal bütünlük değil, hala güçlü ve vazgeçilmez bir konuma sahiptir.

Yunanlılar, Makedonya'ya Makedon ismini vermek istememiştir. Büyük İskender'den kalan Makedon kilisesini Sırp'lar tanımadılar (Makedonya bir ülke idolu gibi). Bulgarlar Makedonca dilini bir Bulgar lehçesi olarak yorumlamak istiyorlar. Arnavutlar, Makedon topraklarının üçte birini (batı) kendi ülkelerine katmak için azınlıkların yaşayabileceği bir yer istiyorlar. Tüm bunlara rağmen günümüzde M.C.'de huzurlu bir yaşam vardır, ancak bazı Balkan toplulukları arasındaki uyumu ortak seviyelerde değildir. Bugünkü perspektiften bakıldığında, Makedonya'nın, dünyanın en güçlü güvenlik sistemi olan NATO'nun çatısı altında olması çok önemlidir.

NATO üyeliği ve Makedonya'nın güvenliği bölge için önemlidir ve bu alanlardaki olumsuz gelişmeler tüm ülkeler üzerinde olumsuz bir etki yaratacaktır. NATO'da yerini almayı hak ettiği gibi, Makedonya'nın AB ile ortak bir geleceği var. Çok sayıda Makedon vatandaşının ülkenin bu kurumlara üyeliğini desteklemesi de çok önemlidir.

Günümüzde Makedonların hayali, bağımsız bir ülkede yaşamak imtiyazına sahip olan kişilerin, Avrupa entegrasyonu ve Avrupa-Atlantik süreçleri aracılığıyla Makedonya'nın geri kalan kısımlarıyla manevi ve kültürel birleşmesidir. AB'ye giriş ile bir Birleşik Makedonya'nın hayali de yerine getirilecek. AB'nin bu durumu doğru değerlendirmesi gerekmektedir.

Türkiye ve Makedonya, kişilerarası ilişkiler, kültür ve geçmişle derinden bağlantıları olan dost bir ülkedir. T.C. ülkeyi Avrupa-Atlantik yapılarına tam üyelik için desteklemektedir. M.C.'nin hem bölgesel hem de uluslararası alanda barış, istikrar ve refah için katkıda bulunduğu kesin olarak inanılmaktadır. Günümüzde iki ülke son derece yüksek politik düzeyde ve çeşitli alanlarda gelişmiş işbirliği ile karakterize

ediliyorlar. İki taraflı anlaşmalar için yerleşik bir yasal çerçeve, dostluk ruhu, karşılıklı anlayış, saygı ve ortak bir zorunluluk olan ortak ekonomik çıkarlar gerekmektedir. Bu gibi faydalar için, her düzeyde politik diyalog son derece önemlidir.

Makedonya son yıllarda daha az yabancı yatırım yaparken, yüksek işsizlikle birlikte ekonomik olarak kötü bir ülke olmaya devam ediyor. Zayıf politik iklim ekonomik büyümede ve komşularıyla olan ekonomik ilişkilerinde Makedonya'yı siyasi ve ekonomik izolasyondan başka bir yere götürüyor. Küreselleşme kaçınılmaz hale geldi. Avrupa, bir dönüşüm sürecinden geçiyor. Makedonya ve diğer balkan ülkeleri bu sürece mümkün olduğunca en kısa sürede katılmalı ve süreci etkilemelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR:

ACHKOSKA, Violeta, *Çağdaş Makedon Devleti 1944-1991 Tarihinden Dersler (Lekcii od Sovremenata Makedonska Država 1944-1991)*, Felsefe Fakültesi, Üsküp, 2011,

ANDOV, Stoyan, *Kendi yolumda (Na moj način)*, Makedonyalı Matica, Üsküp, 2003.

DAMJANOVSKI, İvan, *Foreign policy and aspects of international diplomacy*, Üsküp, 2013.

DİMİTAR, Mirçev, *Makedonya Dış Politikası 1991-2006 (Makedonskata nadvorešna politika 1991-2006)*, Az-Buki, Üsküp, 2006.

DİMİTAR, Mirçev, *Transit Tüneli'nde Makedonya (Makedonija vo tranziciskiot tunel - Politoskop i satirikon na poslednata petoletka)*, Krug Dooel, Üsküp, 2011.

MEHMETİ, Ermira, *Ohri Çerçeve Anlaşmasının Uygulanması (Implementacija na Ohridskiot ramkoven dogovor)*, Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi St. Kliment Ohridski; Üsküp, 2008.

ATANASOVSKI, Emil, *Makedonya'daki etnik toplulukların eğitsel ayrımı*, Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi, St. Kliment Ohridski, Üsküp, 2008.

AZİRİ, Etem, *Konsensüs ve çok ırklı bir topluma entegrasyon ruhu (Duhot na konsenzus i integracija vo edno multietničko opštество)*, Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi St. Kliment Ohridski, Üsküp, 2008.

BİEBER, Florian, *Hükümetin Görevi ve Ohrid Çerçeve Anlaşması'nın Uygulanması (Podelba na vlasta i sproveduvanje na Ohridskiot ramkoven dogovor)*, Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi St. Kliment Ohridski, Üsküp, 2008.

GEORGİEVSKİ S.& DODEVSKİ S., *Makedonya Cumhuriyeti 1990-2005 Belgeleri, Makedonya Kitap III. Basım Belgeleri, (Dokumenti za Republika Makedonija 1990-2005, Edicija dokumenti za Makedonija kniga III.)*, Hukuk Fakültesi Justinian the First, Üsküp, 2008.

GLİGOROV, Kiro, *Makedonya sahip olduğumuz her şey (Makedonija e se što imame)*, Kültür, Üsküp, 2002.

GEORGİEVSKİ, Ljupço, *O benim (Toa sum jas)*, Lex Legis, Veles, Kültür, Üsküp, 2002.

GOCHEVSKİ, Trajan, *Bağımsız Makedonya Cumhuriyeti'nde krizler (Krizite vo nezavisna Republika Makedonija)*, Kültür, Üsküp, 2010.

JANCHEVA, Ljubica, *YSFC ile son onyıllar (Poslednite decenii so SFRJ)*, Menora, Üsküp, 2012.

KLJUSEV, Nikola, *Makedon Bağımsızlığına Giden Yol (Patot kon makedonskata nezavisnost)*, Matica Makedonska, Üsküp, 2001.

MALEVSKİ, Denko, *Makedonya uluslararası ilişkilerde 1991-1993 (Bebeto od katran - Makedonija vo megunarodnite odnosi 1991-1993)*, Kültür, Üsküp, 2012.

MİLOSAVLEVSKİ, Slavko, *Doğu Avrupa arasındaki Eşitçilik ve Demokrasi (Egalitarizmot i demokratijata megu Istočna Evropa)*, IP Ljuboten, Üsküp, 1993.

NİKOVSKİ, Risto, *Makedonya Acemiliğinde ABD'nin rolü (1991-2013) (Ulogata na SAD vo Makedonskite Golgoti (1991-2013))*, İkinci ek baskı, Üsküp, 2013.

ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası, Cilt II: 1980-2001*, İstanbul İletişim Yayınları, 2012.

ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası, Cilt III: 2001-2012*, İstanbul İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

PHİLİPS, John, *Makedonya - Balkanlar'daki savaş ve isyancıların efendileri (Makedonija - gospodari na vojnata i buntovnici na Balkanot)*, Vakıf Enstitüsü, Üsküp, 2009.

SKARİC, Svetomir, *Karşılaştırmalı Makedon Anayasa Hukuku (Sporedbeno i makedonsko ustavno pravo)*, Matica, Üsküp, 2004.

TUNTEV, Achille, *Makedonya Cumhuriyeti'nin İlk On Yılı (1990-1999) (Republika Makedonija prva dekada (1990-1999))*, MI-AN, Üsküp, 2005.

VELJANOVSKI, Novica, *Makedonya 1945-1991'de Devlet ve Bağımsızlık (Makedonija 1945-1991, dravnost i nezavisnost)*, Ulusal Tarih Enstitüsü, Üsküp, 2002.

MAKALELER, BASILI YAYINLAR:

Avrupa Yoksulluk Fonu, “Makedonya ve Türkiye” (Evropski Fond za Povratnici - Makedonija i Turcija), *Geri dönüş süreci ve göçmenlerin durumu bir araştırma misyonu*, 2013.

CEKOV A. - DASKALOVSKI Ž, “Makedonya'da iç parti demokrasisinin analizi” (Analiza na vnatrepartiskata demokratija vo Makedonija), *Vakıf Konrad Adenauer*, Üsküp, 2013.

DİMESKİ, Jane, “M.C.2014 Parlamento seçimleri el kitabı”, M.C. Demokrasi Enstitüsü, *Konrad Adenauer Vakfı “Societas Civilis”*, Üsküp, 2014.

DOJCİNOVSKI, Metodija, “Ulusal Güvenlik Temelleri” (Osnovi na Nacionalna Bezbednost), *Goce Delçev Üniversitesi - İştıp*; Ocak 2011.

SRDJAN, Kerim, “Birleşmiş Milletler ve Makedonya Cumhuriyeti” *Resmi Web Sitesi*, 2008. <http://srgjankerim.com>

VANKOVSKA, Biljana, “Avrupa Birliği Kurumları” („Institucii na Evropejskata unija“), *Felsefe Fakültesi*, Üsküp, 2008.

“Güç ve Ohrid Çerçeve Anlaşmasının Uygulanması” (Podelba na Vlasta i Sproveduvanje na Ohridskiot Ramkoven Dogovor), *Friedrich Ebert Vakfı*, Üsküp, 2008.

KODAL, Tahir, “Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi” *Journal Of Modern Turkish History Studies*, XIV/29 (2014-Güz/Autumn).

“Makedonya Cumhuriyeti'ne Doğru Bulgar Politikası” (Bugarskata politika kon Republika Makedonija), *Sofya*, Ocak 2007-2008.

Makedonya Cumhuriyeti'nin Euro-Atlantik Perspektifleri, “Bükreş 2008'de NATO Zirvesi'nin etkisi sonrası sorunlar, zorluklar ve Siyasal Gerçeklik”, *SEEUniversity Akademik Araştırma Komitesi*, Tetovo, Haziran 2009.

“Avrupa Birliği'nde M.C. Entegrasyonu için Ulusal Strateji”, *Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti*, Üsküp, Eylül 2004.

“Makedonya Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti arasındaki dış ticaret 2000-2007” *Resmi Web Sitesi*, www.mchamber.org.mk (Erişim Tarihi: 30-05-2018)

NENOVSKI, Tome, “Makedon ekonomisi - Yararları, sınırlamalar ve perspektifler” *Uluslararası Konferans*, Avrupa'da Balkanlar: Ekonomik Entegrasyon, zorluklar ve çözümleri, 2011.

REKA, Blerim, “Ohri Çerçeve Anlaşmasının On Yılı, Makedonya çok etnikli bir devlet olarak işlev yapıyor mu?” (Deset godini od Ohridskiot ramkoven dogovor - Dali Makedonija funkcionira kako multietnička država?), *Güney Doğu Avrupa Üniversitesi*, Tetovo, 2011.

“Yunanistan ve Makedonya İlişkileri”, CIP-Nostalji'de Kataloglama; *Kliment Ohridski Ulusal ve Üniversite Kütüphanesi*, Üsküp, 1993.

REXHEPI, Zekirja, “Makedonya'da Arnavutlar'ın Sosyal-Siyasal Olayları 1990-2001” *Resmi Web Sitesi*, http://zeqirja-rexhepi.blogspot.com.tr/2008/01/blog-post_3761.html (Erişim Tarihi: 21-04-2018)

TEZLER:

BOGDANOVA, Julijana, “Önleyici diplomasi. UNPREDEP’in Makedonya Cumhuriyeti’ndeki rolü”, *Yüksek Lisans Tezi*, Haziran 2011.

DEMJAHA, Agon, “Makedonya Cumhuriyeti ile Kosova arasındaki ilişkiler: Avrupa-Atlantik Entegrasyonlarının Rolü” (Odnosite pomeu Republika Makedonija i Kosovo: Ulogata na Evro-Atlantskite integracii), *Cyril ve Methodius Üniversitesi-Hukuk Fakültesi doktora tezi*, Üsküp, Temmuz 2012.

LAZAREVSKİ, Pande, “Siyasetin modellenmesinin temelleri” (Osnovi na modeliranje politika), *Sosyoloji, Siyasi ve Hukuki Araştırma Enstitüsü, Basılmamış doktora tezi*, Üsküp, 1993.

MAROLOV, Dejan, “Bağımsız bir Makedonya Cumhuriyeti'nin kurulması: iç ve dış politika” (Sozdavanjeto na nezavisna Republika Makedonija: vnatrešni sostojbi i nadvorešna politika), *Goce Delcev Üniversitesi-Hukuk Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi*, 2016.

PETROVSKA, Alexandra, “Makedonya ve Avrupa Birliği - Zorluklar ve Fırsatlar” (Makedonija i Evropskata Unija - Predizvici Možnosti), *St. Kliment Ohridski Üniversitesi - İktisat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi*, Ekim 2012.

STEF OV, Risto, “Tarih öncesinden günümüze Makedon halkının çok kısa bir tarihi”, *Resmi Web Sitesi* http://www.macedonianhistory.ca/Stefov_Risto (Erişim Tarihi: 08-01-2017)

SULEJMANİ, Rizvan, “Makedonya Cumhuriyeti’nde halk ve özellikle ademi merkezîyet sürecine referansla AB ve NATO ile ilişki” (Javnosta vo Republika Makedonija i odnosot so Evropskata unija i NATO, so poseben osvrt na procesot na decentralizacija), *Doktora tezi*, 2007.

GAZETE VE DERGİLER:

NIKOLOV, Stefan, “Makedon-Bulgar meseleleri” (Makedonsko-Bugarskite Praşanja), *Bulgar Bilimler Akademisi, Yeni Balkan Siyaseti*, Sayı 13; 2013

Nova Makedonija, 10 Nisan 1996

Makedonya Cumhuriyeti, *Resmi Gazetesi (Slujben Vesnik)*, 2 Şubat 2013 tarihli

Makedonya Cumhuriyeti, *Resmi Gazetesi (Slujben Vesnik)*, 5 – 7 - 23 – 34 – 83 Sayılı

Makedonya Cumhuriyeti, *Resmi Gazetesi (Slujben Vesnik)*, 139/ 152/ 150 /13 Sayılı

Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti Anayasası, *Resmi Gazete*, Üsküp, 25

“Makedonya, Dünya Liderlerinin Gündeminde”, *Yeni Balkan Gazetesi*, Mayıs 2015.

“Yeni Balkan Siyaseti”, *Politika Dergisi*, 2006; Cilt 5-7.

ORAN, Baskın, “Balkan Türkleri Üzerine İnceleme”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.48; No:1-4; 1993

ORAN, Baskın, “Türk Dış Politikası - Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar”, Cilt II, *İletişim Yayınları*, İstanbul 2001

GLİGOROV Kiro; “Makedonya, Günümüzde Makedon, Türk, Arnavut, Sırp, Rom, Ulah ve diğer Milletlerin Vatanıdır”; *Sesler*; Sayı 277; Üsküp 1993

“TAV Makedonya’da Büyük İskender’i Alıp Avrupa’ya Girdi” *Hürriyet Gazetesi*, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tav-makedonya-da-buyuk-iskender-i-alip-avrupa-ya-girdi-9824079> (Erişim Tarihi: 02-06-2018)

RAPORLAR:

Cumhuriyet Seçim Komisyonu, *1994 yılında Makedonya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçimlerinin yapılması hakkında rapor*, No: 30-282. <http://izbornaarhiva.mk> (Erişim Tarihi: 12-09-2017)

Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, *Eğitim Geliştirme Ulusal Programı*, Makedonya 2015 <http://www.dw.com/mk/архива-независна-македонија/a-17907451> (Erişim Tarihi: 18-11-2014)

Dünya Bankası, *Makedonya Cumhuriyeti ile Ülkenin Resmi Ortaklık Programı*, <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/eca/Macedonia-Snapshot-mk.pdf> (Erişim Tarihi: 09-01-2015)

EMİN, Nedim, “Makedonya Siyasetini Anlama Kılavuzu”, *SETA*; Rapor No: 43. Ankara 2014.

İktisadi Kalkınma, *Makedonya Cumhuriyeti'nin 2013 Bütçesi* <http://finance.gov.mk/files/BUDZET%202014%20FINALNA%20VERZIJA%2019.12.2013.pdf> (Erişim Tarihi: 18-02-2015)

Makedonya Devlet İstatistik Ofisi, *Makedonya Cumhuriyeti İstatistik Yıllığı*, Üsküp, 2014 <http://www.stat.gov.mk/pdf/2010/2.1.10.10.pdf> (Erişim Tarihi: 24-09-2014)

Makedonya Cumhuriyetinde Ekonomik gelişmeler, Ekonomik faaliyetler, 2011 Raporu, http://www.nbrm.mk/WBStorage/Files/WebBuilder_Godisen_izvestaj_2011.pdf (Erişim Tarihi: 15-02-2015)

Makedonya Cumhuriyeti Ulusal Bankası, *2014 Yılı Faaliyet Raporu*, http://www.nbrm.mk/WBStorage/Files/WebBuilder_Godisen_izvestaj_2014_NBRM.pdf (Erişim Tarihi: 18-02-2015)

Makedonya Ülke Bülteni, *DEİK*, Haziran 2006.

Makedonya Ülke Bülteni, *DEİK*, Eylül 2009.

Makedonya Ülke Bülteni, *DEİK*, Eylül 2011

Makedonya Ülke Bülteni, *Avrasya Ekonomik İlişkiler Derneği*, EkoAvrasya, Ankara 2012
[http://ekoavrasya.net/images/upload/attachments/makedonya%20ulke%20bulteni%20\(3\).pdf](http://ekoavrasya.net/images/upload/attachments/makedonya%20ulke%20bulteni%20(3).pdf)

Makedonya Ekonomisi Hakkında Rapor, T.C. Dışişleri Bakanlığı Ülke Raporu, Ekim 1998. <http://www.mfa.gov.tr>

Makedonya'da isim değişikliği için referandum; http://www.balkangunlugu.com/v3/index.php?option=com_content&view=article&id=5320:makedonyada-isim-deiiklii-icin-referandum&catid=53:makedonya&Itemid=501 (Erişim tarihi: 04-03-2017)

Seçim İzleme Sonrası İlk Rapor; <http://izbornaarhiva.mk/dokumentacija/pdf> (Erişim Tarihleri: 26-10-2017)

Şubat 1974. Sosyal Korumanın Geliştirilmesine Yönelik Ulusal Program 2010-2020, <http://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nsp>

Slujben Vesnik na RM; 2014 sosyal koruma gerçekleştirme programı; <http://www.siromastija.mk/wp-content/uploads/2014/05/Programa-za-socijalna-zastita-za-2014.pdf> (Erişim Tarihi: 26-04-2015)

Türk Demokratik Partisi (TDP), Makedonya Devlet Organlarında Türklerin Katılım Oranı İle İlgili Rapor, Üsküp 2003.

Türk Demokrat Partisi (TDP), Dördüncü Kurultay Raporu, Üsküp, 2000.

Türk Milli Birlik Hareketi (TMBH); 2. Milli Kurultayı; 30 Mayıs 2010; s.7-9

Türk Milli Birlik Hareketi (TMBH); 2. Milli Kurultayı; 30 Mayıs 2010; s.12-13

Veles Belediyesi Yerel Konseyinin çalışmaları hakkında 2015 raporu,

Veles Belediyesi Yerel Gençlik Stratejisi Belgeleri. <https://veles.gov.mk/veles3/>

2010 yılı topluluk haklarının gerçekleştirilmesi için ajans çalışması programı; Üsküp, 2010

<http://aopz.gov.mk/wp-content/uploads/2014/12/Godisna-programa-2010.pdf>

(Erişim Tarihi: 07-02-2018)

ELEKTRONİK KAYNAKLAR:

<http://denar.mk/category/ekonomija/makedonija-ekonomija> (Erişim Tarihi: 26-11-2014)

<http://novatv.mk/23-godini-nezavisnost-siromashtija-nevrabotenost-makedonija-niz-brojki> (Erişim Tarihi: 25-02-2015)

<http://prizma.mk/makedonska-ekonomija-bankrotot-e-realna-opasnost/>

<http://www.mn.mk/index.php/fotogalerija/istorija/komentari/4286-Denesnata-siromastija-e-posledica-na-losata-politika-vo-minatoto>

<http://www.dw.com/mk/сиромаштијата-е-раширена/a-3506148> (Erişim Tarihleri: 05-04-2015)

<http://idsos.org.mk/wp-content/uploads/2017/03/Kako-do-podobar-sistem-za-socijalna-zastita.pdf> (Erişim Tarihi: 13-04-2015)

<http://www.mn.mk/komentari/4868-Polozbata-na-Makedonija-i-zadacite-na-emigracija-po-Vtorata-svetska-vojna> (Erişim Tarihi: 15-01-2017)

<https://www.mkd.mk/svet/analizi/35-godini-od-smrta-na-tito> (Erişim Tarihi: 26-01-2017)

<http://eprints.ugd.edu.mk/15868/8/T.%20Cepreganov.pdf> (Erişim Tarihi: 08-02-2017)

Stenografik notlar, Makedonya Cumhuriyeti Meclisi 20. oturumu 29 Temmuz 1991'de
<http://www.sobranie.mk/WBStorage/Files/20sednica1prod29juli91god1.pdf> (Erişim Tarihi: 18-02-2017)

Makedonya Referandumu 1991

<http://www.mn.mk/istorija/4769-Referendum-vo-Makedonija-1991> (Erişim Tarihi: 04-03-2017)

Makedonya Cumhuriyeti

<http://pretsedatel.mk/mk/za-makedonija/2011-07-08-08-03-20.html> (Erişim Tarihi: 12-08-2017)

MSC Meclisi Beşinci Oturumundan Stenografik notlar, Üsküp, 27 Ocak 1991, <http://sobranie.mk/WBStorage/Files/05sed27jan91god.pdf> (Erişim Tarihi: 25-08-2017)

Stenografik notlar, Makedonya Cumhuriyeti Meclisi 26. Oturumu, 17 Kasım 1991 <http://www.sobranie.mk/SessionDetailsID>,

Stenografik notlar, 2 Eylül 1991'de düzenlenen M.C. 22. oturum Meclisi, <http://www.sobranie.mk/delovnik-na-sobranieto.nspix> (Erişim Tarihi: 12-01-2018)

Ohri Çerçeve Anlaşması,

www.siofa.gov.mk/data/file/Ramkoven_dogovor_mk.pdf (Erişim Tarihi: 20-02-2018)

https://www.seeu.edu.mk/files/research/projects/OFA_MK_Final.pdf (Erişim Tarihi: 23-02-2018)

<https://time.mk/c/e64f465038/duhot-na-ramkovniot-dogovor.html> (Erişim Tarihi: 24-02-2018)

<http://www.crpm.org.mk/wp-content/uploads/2012/03/Politickiot-dijalog-vo-Makedonija-po-Ohridskiot-dogovor.pdf> (Erişim Tarihi: 05-03-2018)

THP resmi sitesi; <http://www.turkhareketpartisi.org/v3/index.php/hakkinda> (Erişim Tarihi: 19-03-2018)

Makedonya Siyasi Sahnesinde THP; <http://www.yenibalkan.com/siyaset/makedonya-siyasi-sahnesinde-turk-hareket-partisi-h11457.html>

"Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti Başbakanı, NATO Müttelikleri ile üyelik hedeflerini tartışıyor". 23 Ocak 2008. NATO resmi web sayfası <https://www.nato.int/>

Makedonya, (İ sonceto e dzvezda - Makedonija vo EU), Avrupa Bütünleşmesi Sektörü, Makedonya Cumhuriyeti Hükümeti Genel Sekreterliği; 2004. https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf (Erişim Tarihi: 06-04-2018)

https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/enlargement_en

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en (Erişim Tarihleri: 03-04-2018)

Makedonya ve Yunanistan'ın İsim Anlaşmazlığı ;

<http://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2009/08/sporot-za-imeto-makedonija-2011.pdf>

http://www.mfa.gov.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=396&lang=mk (Erişim Tarihleri: 12-04-2018)

Makedonya ve Bulgaristan Anlaşması;

http://vlada.mk/sites/default/files/dogovori/Dogovor_Za_Prijatelstvo_Dobrososedstvo_Sorobotka_Megju_Republika_Makedonija_I_Republika_Bugarija.pdf

(Erişim Tarihi: 15-04-2018)

<http://www.diplomatskiklub.org.mk/downloads/diplomatski-letopis-br-1.pdf> (Erişim Tarihi: 29-01-2018)

<http://www.sep.gov.mk/data/file/Pred%20Pristapna%20podrska/IPA/Komponenta%20/Prekugranicna%20sorobotka%20MK%20AL%20-%20makedonska%20verzija.pdf>

(Erişim Tarihi: 26-04-2018)

Türkiye ve Makedonya İş Konseyi; <https://www.deik.org.tr/turkiye-avrupa-is-konseyleri-turkiye-makedonya-is-konseyi>

Ziraat Bankası – Makedonya
<http://nbrm.mk/WBStorage/Files/Ziraat%202008%20M.pdf> (Erişim Tarihi: 03-06-2018)

<http://www.pretsedatel.mk/mk/2011-06-17-09-55-07/2011-09-03-11-41-54/701-2011-10-05-09-25-12.html>

<http://www.idividi.com.mk/vesti/makedonija/713946/index.html>

TBMM Başkanı Cemil Çiçek Ziyareti; https://www.sobranie.mk/2012-6db92a17-f8ff-4e74-a40f-abf892079014-ns_article-sredba-veljanoski-cicek.nspix (Erişim Tarihleri: 07-06-2018)

Makedonya ve Türkiye Arasındaki Ticaret;

<http://netpress.com.mk/za-15-godini-trgovskata-razmena-megju-makedonija-i-turcija-desetkratno-zgolemena/> (Erişim Tarihleri: 08-06-2018)

Makedonya ve Türkiye Arasındaki Kültür;

<http://vesti.mk/read/news/4093236/1490900/turskiot-jazik-i-kultura-se-megju-najznachajnite-vo-makedonija> (Erişim Tarihi: 09-06-2018)

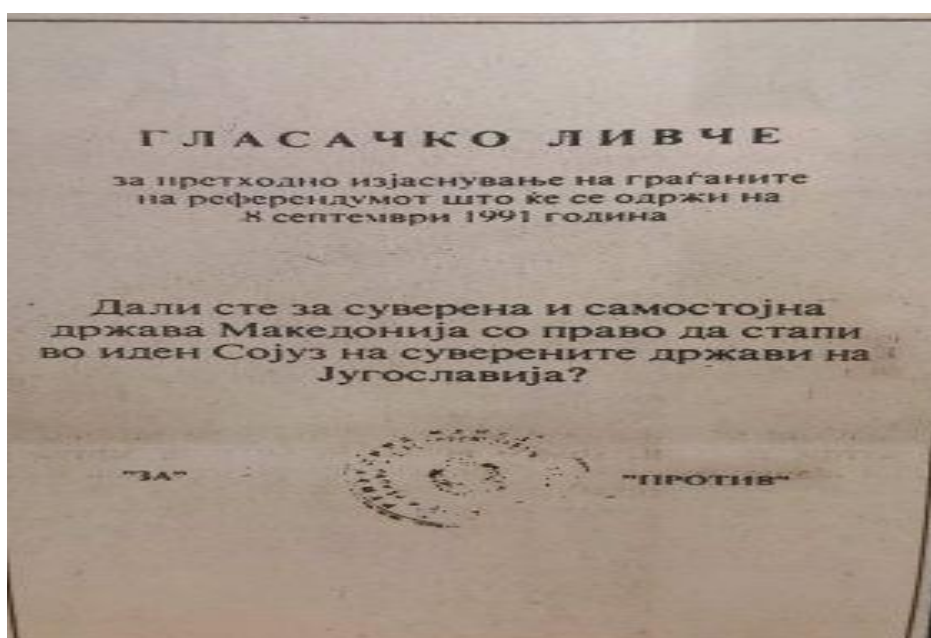
http://www.sobranie.mk/2014-002cea30-a5b8-435e-ad55-147ff64cbfa2-ns_article-makedonija-i-turcija-prijatelski-zemji-so-uspeshna-sorabotka-na-site-nivoa.nspix

EKLER

EK-1

EK-2

ЕК-3

Собранието на Република Македонија, врз основа на член 511 од Уставите на Република Македонија, а по повод плебисцитарки изразивата волја на граѓаните за суверена и самостојна македонска држава Македонија, на седницата одржана на 17 септември 1991 година, донесе

Д Е К Л А Р А Ц И Ј А

Член 1

Собранието на Република Македонија констатира дека граѓаните на Република Македонија на референдумот одржан на 8 септември оваа година, самостојно изразија плебисцитарско димановно и сувереноста на Република Македонија за изразување својата волја и го дадоа својот глас Република Македонија да се конституира како суверена и самостојна држава Македонија со право да стапи во иден сојуз на суверени држави на Југославија.

Граѓаните на Република Македонија со септи демократски начин испказаа нова стремнина по македонската историјата за создавање на самостојна и суверена држава Република Македонија како држава.

Член 2

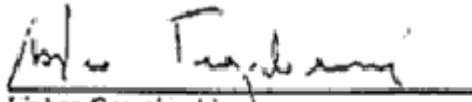
Република Македонија, како суверена и самостојна држава ќе се залага за доследно почитување на општи уставниот принцип на меѓународните односи, поддржани во документите на ООН, завршниот документ на КСФК во Хелсинки и Париската декларација. Својот меѓународно-правен субјективитет Република Македонија ќе го заснова врз почитување на меѓународните норми за односите меѓу државите и врз полно почитување на принципите на територијалниот интегритет и суверенитет, неопходно за внатрешните работи, јакнење на меѓународното почитување и доверба и развојот за соопшта соработка со сите земји и народи од засилен интерес.

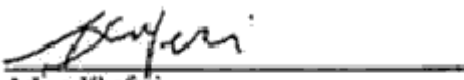
EK-4

FRAMEWORK AGREEMENT
 CONCLUDED AT OHRID, MACEDONIA
 SIGNED AT SKOPJE, MACEDONIA ON 13 AUGUST 2001

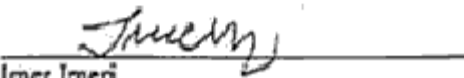
Done at Skopje, Macedonia on 13 August 2001, in the English language.

 Borís Trajkovski
 President of the Republic of Macedonia

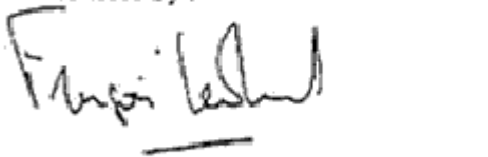

 Ljubco Georgievski
 President of the VMRO-DPMNE

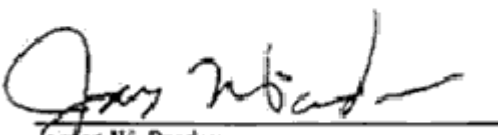

 Arben Xhaferi
 President of the Democratic Party
 of Albanians

 Branko Crvenkovski
 President of the Social Democratic
 Union of Macedonia

 Imer Imeri
 President of the Party for Democratic
 Prosperity

Witnessed By :

 François Léotard
 Special Representative of the
 European Union

 James W. Pardew
 Special Representative of the
 United States of America

EK-5

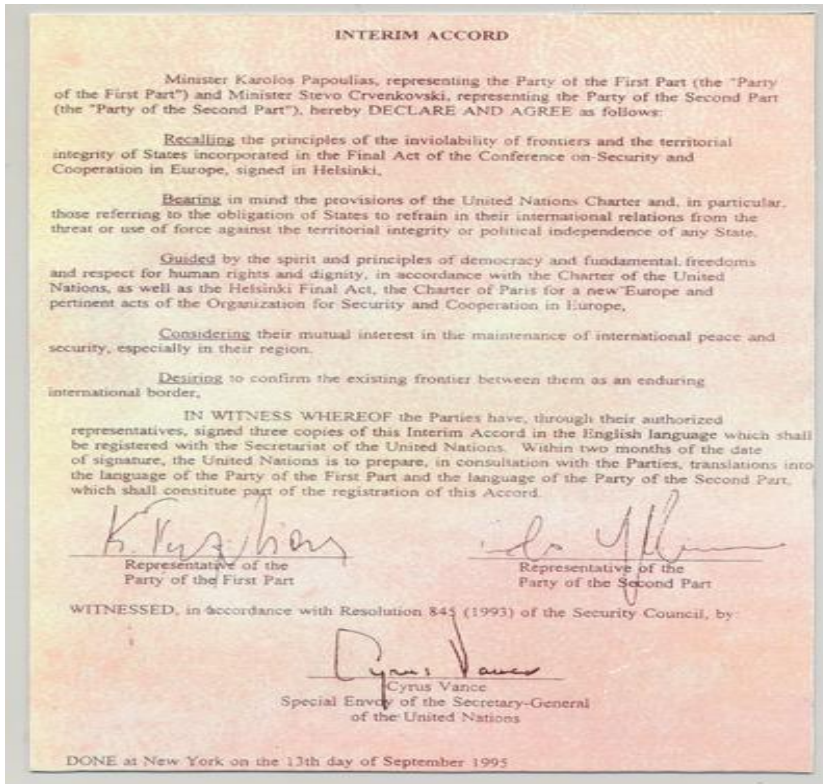
EK-6

EK-7

EK-8

Makedonya'nın geçici isim anlaşması

EK-9

No. 32193

—
GREECE
and
THE FORMER YUGOSLAV REPUBLIC
OF MACEDONIA

**Interim Accord (with related letters and translations of the
Interim Accord in the languages of the Contracting Parties). Signed at New York on 13 September 1995**

Authentic text: English.

Registered by Greece on 13 October 1995.

EK-10

Eski bayrak (1992-1995 arası kullanıldı)

Makedonya'nın şu anki bayrağı

ЕК-11

ДОГОВОР ЗА ПРИЈАТЕЛСТВО, ДОБРОСОСЕДСТВО И СОРАБОТКА МЕЃУ РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА БУГАРИЈА

Република Македонија и Република Бугарија (нарекувани во понатамошниот текст заеднички “Договорни страни”),

Поаѓајќи од заедничкиот стремеж за понатамошен развој на добрососедството, пријателството и соработката меѓу двете држави,

Длабоко убедени во потребата од развој на соработката врз основа на меѓусебното почитување, доверба, разбирање, добрососедство и заемно почитување на интересите на нивните држави,

Верувајќи дека сеопфатниот развој и продлабочување на пријателските добрососедски односи меѓу нив одговара на интересите на народите на Република Македонија и Република Бугарија,

Убедени во неопходноста од зајакнување на безбедноста и мирот, соработката и довербата во Југоисточна Европа,

Поздравувајќи го стремежот на Република Македонија за интеграција во европските и евроатлантските структури,

Верувајќи дека конструктивниот дијалог за сите аспекти на билатералните односи, како и за регионални и меѓународни прашања ќе придонесе за понатамошен развој на врските меѓу двете држави на равноправна основа,

Makedonya ve Bulgaristan arasında dostluk, iyi komşuluk ve işbirliği Antlaşması

ЕК-12

EK-13

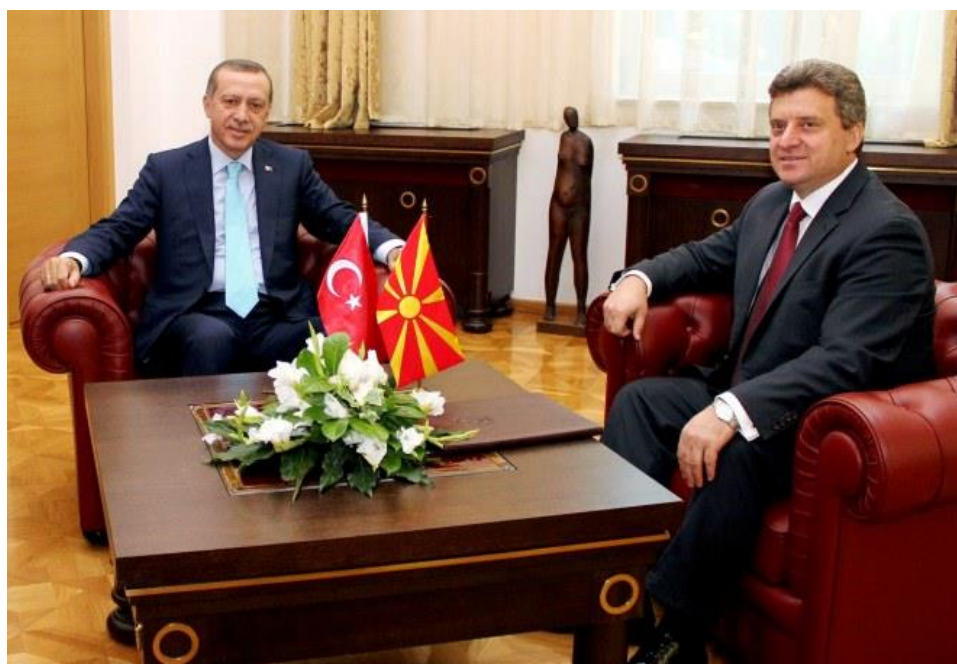
EK-14

EK-15

EK-16

EK-17

EK-18

